

# **PÁRENG - RETYEZÁT**

**VADÁSZATAIM A DÉLI KÁRPÁTOKBAN**

**ÍRTA:  
MADERSPACH VIKTOR**

**D<sup>R</sup> VAJNA GYÖRGY ÉS TÁRSA KIADÁSA  
BUDAPEST**

---

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/deed.hu>

---

## TARTALOM

Előszó.

BEVEZETÉS.  
A NYUSZT.  
NYUSZTFOGÁS.  
MEDVE ÉS FARKAS.  
A MEDVELES.  
A VÉLETLEN.  
A NYÁJPUSZTÍTÓ.  
A MEDVEBOCS.  
A FARKAS.  
A ZERGE.  
A ZERGE TAVASZA.  
A ZERGE NYARA.  
ZERGECSERKÉSZÉS ŐSZ KEZDETÉN.  
A ZERGE NÁSZÁ.  
ZERGE A HÓBAN.  
A SZIVÓS ÉLETÜ ZERGEBAK.  
AZ ALBINO ZERGEBAK.  
A SZARVAS A ZSILBEN ÉS A RETYEZÁT HEGYSÉGBEN.  
KŐSZÁLI SAS ÉS KESELYŰ.  
SIKETFAJDDÜRGÉS!  
A SIKETFAJDPARADICSOM!  
ÚRI VADÁSZOK ÉS VADORZÓK.  
A VADORZÓ.  
CARLO FANTIN.

## **Előszó.**

*A magyar vadászok és természetbarátok értékes karácsonyi ajándékot kaptak: Maderspach Viktor P á r e n g - R e t y e z á t című legújabb könyvét.*

*A szerző neve patinás hangzású; fénye a magyar nemzet legendás korából, a szabadságharcból ered. Eszembe jut egy történeti anekdóta. Egy külföldi előkelőséget magyar vezetője elvisz egy jótékony nőegyleti ünnepélyre, árva leányok évzáró vizsgájára, mikor is a megajándékozott leánykák egyenként járulnak egy karosszékekben ülő jóságos arcú matrónához, a legnagyobb tisztelet és hála kifejezésével csókolják kezét és ő mindegyiket szeretettel öleli magához. Az idegen kérdésére, hogy ki az az öreg hölgy, akire mindenki oly hódoló tisztelettel tekint, vezetője azt válaszolja: Akasztott ember özvegye (Damjanichné). Maderspach Viktor pedig egy d e r e s r e h ú z o t t m á r t í r a s s z o n y u n o k á j a. Nem kell magyaráznom, hogy a nemzeti kegyelet ezeket a megszágyenítő kifejezéseket a hősiesség glóriájával ékesítette!*

*Maderspach Viktor tetteivel igazolta, hogy csak sast nemzenek a sasok, ő méltó ivadéka dicsőséggel koszorúzott őseinek.*

*Indiai hadifogságom után itthon egyre gyakrabban hallottam emlegetni Maderspach nevét. Hallottam bravúros menekülését bérces szép hazájából, Erdélyből, mikor üldözői kezéből kiverekedte magát és úttalan utakon - nyomában a bosszútól lihegő martalóchad - hagyta oda szülőföldjét, birtokát.*

*Elpusztíthatatlan életerejének új teret talál Nyugatmagyarországon. Ő az egyik éltető lelke a f e l k e l ő k ü l l ö n í t m é n y e k n e k.*

*Mikor a harcnak vége, feltűnik mint író. Csodálatos termékenységgel ontja eredetiségét jellemző írásait a napilapok hasábjain, melyeket nagy élvezettel és szeretettel fogad az olvasóközönség. Egymásután jelennek meg érdekfeszítő könyvei: M e n e k ü l l é s e m E r d é l y b ől, A z o l á h o k v é r n y o m á b a n, L e v a n t e, mely munkája a világot járó ember gazdag ismereteit csillogtatja.*

*Talán még érdekesebbek vadászati cikkei. Egészen más valamik, mint a »rendes« vadászleírások! Kitűnő megfigyelő tehetségről és rendkívüli, szinte csodával határos fizikai teljesítményekről számolnak be ezek. Ez utóbbira jellemző, amit 1926 elején Afrika szívében hallottam róla, mikor Horthy Jenővel a régiek Mons Luná-jának, Ruvenzori-nak egyik hágóján, úgy 3000 m magasban egy bambuszőserdőben ütöttük fel sátrainkat. Hidegtől dideregve a tábor tűznél ültünk. A hideg és a vad hegyvidék hatása alatt Retyezátról beszélgetve, Horthy Jenő elmondta, hogy egy alkalommal a Retyezáton a vadászkalibából hajnalban kilépve, valami behavazott tömegbe botlott, amely megmozdult. Maderspach volt, aki későn éjjel érkezett és nem akarta alvó vadásztársait felébreszteni, inkább lefeküdt a kunyhó előtt. Most is, mint útépítő főmérnök, közel 6 X-el a vállán, este Mátyásföldön kerékpárra ül (nem motorosra!), reggel Szegeden már munkába áll, este pedig hozzáfog az íráshoz...*

*Volt erdélyi vadászterületei Nagymagyarország, de talán egész Európa legpompásabb és legérdekesebb hegyvadászjai, a P á r e n g és R e t y e z á t, hol vadászterületeinek határát - nem egy alkalommal az országhatáron túlra is - »kedve szerint bővítette ki«. Az ő színes írásaiból fájdalmasan tűnik ki, hogy mit veszítettünk Erdéllyel!...*

*Természetes, hogy ily értékes őserőt nekem, vadászlap szerkesztőjének, meg kellett szereznem. De nemcsak megbízható munkatársat, de főként hűséges jóbarátot fedeztem fel benne, akinek most megjelenő, nagyon értékes, eredetiségét úgy tartalomban, mint kifejezési formában híven visszatükröző érdekfeszítő munkáját szeretettel ajánlom magyar vadásztársaim és természetbarátaink figyelmébe.*

*Budapest, 1935 december.*

*Kittenberger Kálmán.*

## BEVEZETÉS.

Az amerikai Egyesült Államok népe úgynevezett nemzeti parkokat létesített, hogy természeti kincseit az utókor részére megőrizze és azon küzdőtér külső keretét fenntartsa, melyen a fehér honfoglalók hatalmuk és jólétük alapjait lefektették.

A késő utódok a Yellowstone-park és a Yosemite-völgye eredeti jellegének megőrzése által népük lovagkorának, és az ezen kort jellemző férfiideáloknak oly oltárait emelték, melyeken áldozva egy testet és lelket egyaránt megőrlő civilizáció taposómalmában dolgozó emberek egy nagyobb mult emlékeit mindig újra felkelthetik, sőt azt részben át is élhetik.

Volt idő, midőn arról álmodtam, hogy a Retyezát-hegységet a magyar nemzet egy ilyen parkjává téve, azt a természetimádás templomává lehetne felszentelni.

Ez az álom egyelőre szétfoszlott.

De a gondolatot nem bírom teljesen elejteni. Az elvesztett édenkert képe állandóan odavetítődik emlékezetem mozivásznára. És miután leghőbb vágyam, hogy hasonló érzések és gondolatok minél több lélekben támadjanak, e szerény sorokkal igyekszem ezen képeket és benyomásokat mások lelki szemei előtt is felvonultatni.

Minden táj szembeszökő vonásait az abban élő állatok tükrözik vissza. A természet a mimikri törvénye által nemcsak környezetének színeibe öltöztette a faunáját, hanem azt más tekintetben is annak jellegével ruházta fel. A magas hegyek hómezőinek szomszédságában, a sötét fenyvesekben és gyalogfenyő rengetegekben élő állatok más jellemző tulajdonságokkal bírnak, mint azok, melyek ugyanazon névvel megjelölve, az alföld búzatábláit és a tiszamenti ákácásokat népesítik be. A zergével egyazon legelőn élő őz, a kőszáli sas elől egy szikla tövében menedéket kereső nyúl, a kétezzer méter tengerfeletti magasságban a hóviharok fürgetegeivel dacoló fogoly, szülőföldjük különleges jeleit éppúgy viselik magukon, mint a hegyi erdőknek és a sziklarengetegeknek kizárólagos lakói.

Midőn egyes állatoknak, főleg vadászat alatt megfigyelt életképeit a megfelelő keretek között igyekszem megrajzolni, azokon át a déli Kárpátok utólérhetetlen és egyedülálló szépségeit akarom bemutatni.

## A NYUSZT.

Az erdélyi hegyvidék déli lejtőin elterülő, szinte végtelen kiterjedésű bükkösöket télen rendkívül szerettem. Minden egyébből eltekintve, ott volt a legideálisabb síhó. A márványszerű, sudár fatörzsek az embert a gótstílusú templom boltíveit alátámasztó oszlopokra emlékeztették. A letompított színek világos, nemes harmóniája bennem sohasem keltette azt a hangulatot, melynek titkos, rejtett borzalmait Böcklin akkor érezhette, amikor magános erdeit mindenféle fantasztikus, mesebeli szörnyetegekkel népesítette be.

Emberi nyom itt ritkán látható. A hóráfokon cammogó oláht, aki izzadva tapossa azokat a kerek mélyedéseket, melyek sokkal inkább hasonlítanak egy elefánt csapájához, mint emberi lábnyomhoz, szintén a téli vadon egyik érdekes teremtményének tekintettem, akit úgy figyeltem és tanulmányoztam, mint a rengeteg többi lakóit. Azon kalandok leírása, melyek a behavazott téli őserdőben játszódnak le, mindenesetre egy helybeli Jack London pennájának vannak fenntartva. Ilyfajta elbeszélés keretét esetleg alanti vázlat alkotná, melyet a méteres hóban látható nyomokból volt alkalmam kiolvasni.

Az Arkanu havas ösbükkössel benőtt, kelet-nyugati irányban elhúzódnó főgerincére déli irányból, azaz Oláhország felől, érkezik egy embernek a nyoma. Tisztán kivehető, hogy hóráfjait kecskeszörből fonták, amilyeneket csak az oláhországi parasztok viselnek. Ehhez a csapához egy északi irányból, azaz Erdély felől jövő nyom csatlakozik. A jövevény hunyadmegyei, határmenti lakó, amit a szíjából font hóráfok mutatnak. Az erdélyből jött vándor az oláhországit, helyenként annak nyomába taposva, követi. Egy idő múlva a főgerincről délfele térnek le. Az erdélyi ember most már az oláhországinál nagyobbakat lép. A bőrszíjas hóráfok tulajdonosa a kecskeszörfonásost üldözi. Egy facsonk mellett az oláhországi a havat összevissza taposta. Itt egy csapda volt felállítva. A hóban macskanagyságú állat sötétvérszínű, megnyúzott, meztelen teste hever. Ettől a pecsenyétől még a legkínzóbb téli éhség által agyongyötört ragadozó is undorral fordul el. A nyomok azt mutatják, hogy az erdélyi üldöző itt egyáltalában nem állott meg, hanem még nagyobb lépésekkel igyekezett tért nyerni. A két nyom azután egy ideig párhuzamosan halad tovább. Az oláhországi még két csapdát kutatott át. Most már az emberi nyomokkal párhuzamosan rókanyomok is haladnak. Azután egy kisebb tisztáson a széttaposott hóban széttépett darócruhafoszlányok, emberi csontok, rengeteg rókanyom látható.

Consumatum est!

A pénzvágó az egyiket arra serkentette, hogy az útjába akadó csapdák tartalmát ellopja, a másiknak a gyilkos fegyvert nyomta a kezébe. Amit az emberek itt ellopnak, amiért egymást meggyilkolják, az: a nyuszt gereznája.

A természet háztartásában az anyagi és energetikus javakkal való gazdálkodásban a legellentetesebb végletek szoktak érvényesülni. A legféltelenebb és látszólag legindokolatlanabb pazarlás tobzódása után oly korszak szokott következni, melyben minden téren és vonatkozásban a legzsugoribb takarékoskodás elvét követi.

A kövér és sovány tehenekre vonatkozó álomnak bibliai története is arról tanuskodik, hogy ezt a törvényszerűséget már akkor felismerték.

Nálunk a bükkmagtermés áldásának a kiosztásánál a természet azonban sokkal zsugoribb, mint amilyenek Egyiptomban mutatkozott. A bőség és ínség korszakai nincsenek egyenlő mértékkel kiosztva, mert a tapasztalat arra tanít bennünket, hogy egy-egy bő termés után a fák négy évig majdnem teljesen magtalanok maradnak.

Ha az ősszel lehulló vörösesbarna bükkfalomb annyira elvegyül a háromszögletes kövér magvakkal, hogy az abból táplálkozó és hízó vaddisznó és medve alig veszi a fáradságot, hogy azokat kiválogassa, hanem a száraz harasztot is részben azzal együtt falja fel, akkor az erdőben az életnek négy éven át alig csörgedező csermelye hirtelenül hatalmas folyammá dagad. Ez viszont más vonatkozásban termékenyítőleg hat és az egész vidéknek biológiai egyensúlyát egy időre felbontja.

Bükkmagtermésnélküli esztendőkből az ember az erdőben alig lát egeret. De ha a terebélyes fák magvaiknak áldását bőven hullatják, akkor október hó vége és november kezdete felé *ezen* apró rágcسالóknak ezreit lehet megfigyelni, amint a földön és a száraz lomb között, fűgén és szaporán szaladgálva, életet és mozgást varázsolnak a máskor csak a szél által néha felkavart harasztzöngybe.

Mivel igen sok erdei ragadozó egerekkel táplálkozik, elszaporodásuk azoknak életmódját és szokásait gyökeresen megváltoztatja.

Az egérbőség áldásaiban, a rókától eltekintve, talán legnagyobb mértékben a nyest és a nyuszt részesül. Ez alkalommal a legutóbbival akarok foglalkozni. Télen faunánknak legelegánsabb gavallérja, mivel a legdrágább és a legelőkelőbb bundát viseli.

A nyuszt elejtése általában nem tartozik a vadászatnak azon ágai közé, melyekkel az úri vadász foglalkozik. Bundájának értéke kíváncssá teszi, hogy lehetőleg csapdában kerüljön terítékre, mivel a legapróbb sörét is kárt okoz abban.

A magam részéről, úgy a puskával való vadászatot, mint a csapdaállítást, igen érdekfeszítő és sok kitartást, szívósságot és gyakorlati tudást feltételező sportnak tartom és ezért mindkettőt szenvedéllyel gyakoroltam.

Egérdús esztendőkből kizárólag csak puskával lehet a nyusztot elejteni. A csapdával hiába próbálkoztam, mert az egérhússal jóllakott, sőt meghízott nyuszt, minden csalétket megvet.

Inséges időkben szívesen eszik lóhúst, szárított juh-beleket, döglött patkányt és heringet. A havon vonszolt kutyahullát, melyet az ember előzőleg tűzön megpörkölt, órákhoz követi, hogy az abból a csapdában elhelyezett húscsapatokhoz hozzájusson. Ha egérbőség van, akkor a frissen elejtett húrosmadarat is megveti. Úgylátszik a saját, elevenen fogott zsákmánya a legjobban ízlik neki. Bélsarában egérszőrnél alig lehet egyebet találni.

Ez az a negatív ok, amely a nyusztvadásznak a kezébe nyomja a puskát.

De az egérbőség bizonyos tekintetben a puskavadászatot meg is könnyíti.

A nyuszt ilyenkor aránylag keveset mozog és egy éjszaka kis utakat tesz meg.

Egy egeres esztendőben átélt nyusztkalandomat akarom megírni:

December 14-én lőttem az év utolsó zergéjét. Későn este érkeztünk az oltalmat nyújtó barlanghoz, hol egyik erdőőröm már a lobogó tábori tűz mellett megfőzte a teát és a frissen lőtt vad májából a bográcsba aprított burgonyával vadászgulyást készített.

A sötétség beállta óta havazott.

Holnap a nagy bükkösökben fogunk nyomozni.

Csak a havazás állna meg az éj folyamán.

Kívánságom beteljesedett.

Éjfél után a felhők szétszlottak és az égbolton sok ezer csillag azzal a káprázatos fénnel ragyogott, mely csak hideg téli éjszakákon látható.



Reggel négykor már talpon vagyunk. Csak az egyik erdőőrrel megyek vadászni, míg a másik elemőzsiánkat és egész poggyásunkat a Tizmana völgyében lévő, előrehajló sziklafalig viszi, melynek védelmében a következő éjszakát fogjuk eltölteni.

A golyósfegyvert veszem a vállamra, míg George a sörétest viszi. Mindegyikünknek egy-egy, nagy fák ledöntésére alkalmas, fejszéje van.

Minden eshetőségre fel vagyunk készülve.

Mire megvirrad, már az ősbükkösben vagyunk, hol az egyik enyhe lejtőjű hegygerincen minden nyomot figyelmesen nézegetve, haladunk előre.

Parányi kis nyomocskák, melyek úgy sorakoznak egymáshoz, mintha törpeország nyulaitól származnának, a korai reggeli óra dacára részint egymást keresztező, részint párhuzamos vonalacskákban láthatók, a különben érintetlen, szűztiszta havon. Az egerek ezrei, melyek a hó tetején egyik fa tövétől a másik fáig szaladnak. Úgylátszik, hogy a bükkmag által szolgáltatott bő, zsírtartalmú táplálék képessé teszi őket arra, hogy a fehér lepel védelme alatt a hideg tél viszontagságaival dacoljanak.

Zsinóregyenes, teljesen szabályos, gyöngysorszerű egymásutánban húzódik előttünk egy rókanyom. Egy helyt megállott és a havat lekaparva, az alatta levő harasztban keresgélt. Bizonyára egerészett. Még egyideig ugyanabban az irányban halad, mint mi, azután letér és látszólag a sziklás, fenyőfákkal benőtt patakfénék felé tart, hol egy verőfényes helyen valószínűleg pihenve és szundikálva fogja eltölteni a napot.

Ez nem oly nyom, melyet érdemes volna követni. A vörös rabló érzékei sokkal élesebbek és figyelme éberebb, semhogy ily módon való megközelítésére és elejtésére egyáltalában gondolni lehetne.

A szálas bükkösben messziről látok egy nyomot, mely úgy néz ki, mintha az erdőnek egy nagyobb állatja taposta volna.

Tévedés.

A puha hóban meglehetősen mély csatorna van bevájva. A lábacska oly rövidek, hogy a hosszú, hengeralakú test nem bír a lisztszerű masszából kiemelkedni és az állat menetközben nemcsak a lábakkal tapossa azt, hanem a törzsét is abban vonszolja. Az aránylag széles barázdában nagy, kutyaszerű lábnyomok láthatók, melyeknek viszonylagos elhelyezkedése elárulja, hogy gazdájuk azokat párosával, egyszerre lerakva, szökdécselve haladt előre.

A nyuszt!

A nyom legfeljebb nyolcórás lehet, mivel az óra félkilencet mutat és a havazás csak éjfél után, egy óra felé, szűnt meg.

Ezt a nyomot érdemes követni.

Menetközben arra vigyázunk, hogy ne lépjünk a nyomra. Amellett azonban sietünk, mert tapasztalatból tudjuk, hogy az ősbükkösnek ez az éjszakai vándora nagy utakat szokott megtenni, mielőtt valamely odvas fában pihenőre térne.

A hóviszonyok a nyomozásra nézve a lehető legkedvezőbbek. A havazás megszűnte óta teljes szélcsend uralkodott úgy, hogy egy hópehely sincs a helyéről elmozdítva.

A mi nyusztunk egy széles, szálas bükkfákkal benőtt hegygerincen halad egyenesen déli irányban. Mintha a kedvünkben akarna járni, mert oda tart, ahol a következő éjjel fogunk táborozni. Ha még egyideig ebben az irányban megyünk, rá kell bukkannunk a másik erdőőr nyomára, aki jó két órával indult el előbb, mint mi, hogy aránylag nagy teherrel a hátán, rövidebb úton haladva, kellő időben érhesse el azt a bizonyos Tizmana völgybeli sziklát, ahol

a táborozási helyet el kell készítenie. A következő nyeregnél meg kell hogy találjuk a nyomát, mivel ő már odaérkezhetett.

Feltevésünkben nem csalódtunk.

Már messziről feltűnt a nagy, sok hó letaposása által keletkezett embernyom.

A nyuszt nyoma azzal összevegyült.

Tudjuk, hogy Juon, a tapasztalt prémvadász, előbb volt ott, azután jött a nyuszt. Mert Juon sohasem lépne ennek az értékes vadnak a nyomába. De a kis rabló örömmel ragadta meg az alkalmat, hogy a már letaposott hóban könnyebben haladjon.

A nyuszt nyoma tényleg az emberét fedi. Most már tudjuk, hogy a nyom legfeljebb kétórás. Időbeli viszonylatban is sokkal többet tudunk az általunk üldözött vadról.

Körülbelül fél kilométernyi úton az előtte haladó ember nyomában haladt.

Juonnak egy feldőlt bükkfán kellett áthágnia. A nyuszt nyoma azon túl nem volt az ő nyomában látható.

Közvetlenül a törzs mellett és alatt nem volt hó. Száraz haraszt hosszú, sárga sávja volt a ledőlt faóriás mellett látható. Közeledésünkre az egerek zörögve menekültek előlünk.

Miután a ledőlt törzset körüljártuk, meggyőződünk arról, hogy nincs attól elvezető nyuszt-nyom.

A vadnak tehát a törzs alatt kellene lennie.

Míg George minden zugot egy meghegyezett rúddal átkotorászott, azalatt én lövésre készen tartott sörétespuskával figyeltem, mert minden pillanatban el voltam készülve arra, hogy a rejtekhelyéből kizavart állatot a havon szaladva fogom megpillantani. Miután azonban semmi sem mutatkozott, magát a fatörzset kezdtük megvizsgálni és oly nyílások után kutattunk, melyeken át a nyuszt a törzs odvas belsejébe mászhatott volna. Miután néhányat találtunk, fejszéinkkel közülök az egyiket annyira kitágítottuk, hogy a kicsi termetű George az odvas törzs belsejébe bebújhatott.

Az eredmény teljesen negatív volt.

A nyuszt valami módon eltávozott, anélkül, hogy a hóban nyomot hagyott volna.

Miután a vadászember minden jelenségnek természetes oka után kell hogy keressen, mi is azt az utat kezdtük kutatni, melyen a mi nyusztunk, a hótakaró érintése nélkül távozhatott el.

Ez pedig csakis úgy volt elképzelhető, hogy egy, a ledőlt bükkfa közvetlen közelében álló magányos fenyőfán mászott fel. Ennek, a bükkfák között magányosan álló tűlevelűnek a törzse azonban egy bizonyos magasságig teljesen sima és ágnélküli volt. Csupán a csúcs körül alkottak a sötétzöld fenyőgallyak sűrű bokrétát. Minden tapasztalat azonban ellentmondott annak a feltevésnek, hogy a nyuszt nappal ott tartózkodott volna. Azért ezt az eshetőséget számításán kívül hagyva, azokat a szomszédos bükkfákat kezdtük megvizsgálni, melyeket a nyuszt a hó érintése nélkül, fáról-fára ugorva, elérhetett volna.

Itt egyetlen odvas fát sem bírtunk felfedezni, mely a kis állatnak menedéket nyújthatott volna.

Midőn azonban keresésünk kiindulási pontjától mindinkább eltávozva és körben járva a fákat vizsgálgtunk, egyszerre újra ráakadtunk a nyusztnak a hóban látható nyomára.

De most már nem vezetett déli irányba, tervbe vett éjjeli szállásunk felé, hanem, miután nyugat felé letért, újra északnak vette az útját.

Legnagyobb bosszúságunkra azt vettük észre, hogy ez a nyom majdnem párhuzamosan halad azzal, amelyet idáig követtünk és így oda készült visszavezetni, ahonnan jöttünk. Alig voltunk száz lépésnyire a ma reggeli nyomunktól. Ha ezt korábban vettük volna észre, úgy nagy utat takaríthattunk volna meg.

Majdnem estig követtük a nyomot, amiből bátran azt következtethettem, hogy a nyuszt a korai délelőtti órákat is ébren járkálva töltötte. Egy mókusnyom az éhes rablót felvezette egy fára. Itt nyomozásunknak egy újabb, sok időt igénybe vevő, akadályt kellett leküzdenie, míg végre egy fa tövében újra megtaláltuk a nyomot. Persze arról, hogy a mókushajsza hogyan végződött, nem bírtunk meggyőződni.

Egy nyúlnyom, melyet a nyuszt keresztezett, látszólag egyáltalában nem keltette fel érdeklődését.

Azután kivezetett bennünket egy hegyoldalra, hol egy széltörésben, egyéb bozót között, a csipkerózsának egy, általam csak a déli Kárpátokban megfigyelt válfaja termett. Ez a közönségesnél sokkal alacsonyabb és törpébb. Gyümölcsei sűrű, sörteszerű szőrökkel benőtt kocsányon teremnek. Télen, amikor meg vannak fagyva, igen édesek és jóízűek és eltekintve a hajszaifinom tüskék közé beágyazott magvaktól, eléggé élvezhetők volnának.

A nyomokból látszott, hogy a nyuszt a sok egérhús után a csipkerózsza gyümölcséből is lakmározott.

A széltörést nem kutattuk át, hanem csak körüljártuk és a nyusztnek abból kivezető nyomára könnyen ráakadtunk.

Itt sikerült azt a nyulat elejtenem, melynek a nyomát az előbb megemlítettem. A szokásos nyomtévesztő ugrócsel után ebben a bozótban keresett menedéket.

Leginkább azon csodálkoztam, hogy a nyuszt, midőn fekhelyének közvetlen közelében járt, fel nem zavarta.

Pedig felette valószínűtlennek tartom, hogy az nem tartozna a gyámoltalan tapsifüles veszedelmes ellenségei közé.

Úgy látszik ez alkalommal nem vették egymást észre.

Az állatok éles érzékszervei is, látszólag, néha cserbenhagyják őket.

Még két órahosszat követtük a nyomot. Már azt gondoltam, hogy a nyuszt ez alkalommal, szokása ellenére, a fenyvesbe vonult. De szerencsére ez nem következett be. A nyomok most már félreérthetetlenül azt mutatták, hogy a nyuszt egy hatalmas, kivénült bükkfaóriásra mászott, melyet a korhadás és a szű annyira kikezdett, hogy csupán a véletlen óvhatta meg attól, hogy az utolsó nagy vihar fel nem döntötte. Teteje le volt törve és törzse félig meghasadva, ami arra engedett következtetni, hogy valamikor, évekkel ezelőtt, egy villámcsapásnak esett áldozatul. A korona közelében, néhány letörött gallynak a tövében az enyészet az odvas törzs belsejébe vezető kerek lyukakat rothasztott ki. Ezek egy koponya kerek szemüregére emlékeztettek. Egy fekete harkály, a fenyveseknek fáradhatatlan ácsa, közeledésünkkor abbahagyta messzire elhallatszó kopogtatását és élesen sipítva, hullámszerűen repülve, tűnt el a kopasz, lomb nélküli fák között.

Minden valószínűség mellett szólott, hogy a nyuszt valamely lyukon keresztül az odvas fa belsejébe mászott és ott pihen.

A kihajtásnak legegyszerűbb módszerével próbálkoztunk.

Míg én lövésre kész puskával a kezemben a fa koronáját figyeltem, addig George a fejsze fokával kezdte a fát döngetni.

Az eredmény ez alkalommal valóban meglepő volt.

A nyuszt, mintha puskából lőtték volna ki, szempillantás alatt kisurrant az egyik kerek lyukból és mielőtt a fegyvert felkaptam volna, már egy másik fa koronájára készült átsurranni, úgy, hogy lövésem ugrásközben érte. Nagy ívben repült a levegőn keresztül, de az ugrást eltévesztette, mert tompa dobbanással esett a hóba. Azt hittem, hogy a sokat üldözött zsákmány már az enyém. De tévedtem. A sebesülés és az esés okozta ütés által elkábult nyuszt pillanatok alatt visszanyerte eszméletét, és mielőtt még másodszor lőhettem volna, hosszú ugrásokkal tűnt el a környező fák törzsei mögött.

A piros vérnyom azonban elárulta azt, hogy lövésem talált.

A havon látható vérrózsa minden vadászbembert hihetetlenül felizgat és szükség esetén a legnagyobb erőfeszítésekre serkenti. Csak az tudja igazán, hogy mi a vadászszenvedély, aki már egyszer az általa megsebzett vadnak vérnyomát követte.

Ebből a sportból azonban ezen a napon nekem sokkal több jutott, mint amennyit megkívántam. A nyomot még egy jó órahosszat követtük, anélkül, hogy abból, a nyusztnek sebesülése által okozott kimerülésére lehetett volna következtetni. A kezdetben igen erősnek látszó vérzés megszűnt, és egy idő múlva majdnem hajlandó lettem volna abban kételkedni, hogy a vadat egyáltalában megsebesítettem.

A nyom egy olyan kis fának a tövében végződött, melyen a nyuszt semmi esetre sem állapodhatott meg. A törzset és a lombtalan koronát egy szempillantás alatt át lehetett tekinteni. Nyilvánvaló, hogy ismét fatetőről-fatetőre tornászott és ki tudja, hol állapodott meg.

Újra a fák koronájában kellett keresnem.

Odvas törzs a közelben egyáltalában nem volt.

Az egyedüli fa, mely mint rejtekhely számba jöhetett, egy hatalmas, erős és egészséges kőris volt, melyen azonban áglyuknak a nyomát sem lehetett felfedezni.

Igy azt nem is igen vettem tekintetbe.

Mind nagyobb és nagyobb körökben kezdtünk keresni.

A havon kutattunk a nyom után.

Nézegettük a fákat, melyek azonban ezen a helyen kivétel nélkül egészen fiatalok, teljesen épek, hibanélküliek voltak. Ezek között a sötét, durvakérgű, mohával benőtt kőris roppant feltűnő volt és valahányszor abba az irányba néztem, mindig újra és újra lekötötte a figyelmet.

A korona közelében több, majdnem vízszintes irányú vastag ág volt látható.

Az egyikén egy feltűnően vastag dudorodás.

Megnéztem a távcsővel.

A nyuszt volt.

Egy lehetőleg közletről leadott sörétes lövéssel véglegesen leszedtem.

Pár perc múlva meztelen, párolgó teste már ott feküdt a havon, míg George szakértő kezei a kifordított bőrt kellőképpen kifeszítették.

Késő éjszaka értük el táborozási helyünket.

Juon elkészítette a fekhelyet és a vacsorát. A vadásztűz mellett beszélgetve egy hatalmas vadkan nyomát említette, mely nem messze éjjeli szállásunktól volt látható.

Az egész éjjel tartó havazás csak a reggeli órákban állott meg.

Újra nyuszt után mentünk.

Ez is egész nap megsétáltatott az erdőben. De mikor búvóhelyét megleltük, kopogtatásunkra egyáltalában nem reagált. A fatörzset ledöntöttük. Annak belsejéből csak úgy bírtuk kiszedni, hogy a törzset ékekkel hasítottuk szét.

Meg sem kellett löni, mert George akkor, amikor végre az egyik áglyukból kiugrott, bottal ütötte agyon.

## NYUSZTFOGÁS.

A nyusztvadászaton szerzett tapasztalataim arra engednek következtetni, hogy egérdús években, amikor a nyuszt állandóan jóllakik, éjjeli vadászutainak fáradsalmait nappal egy odvas fa belsejében aludva piheni ki. Amikor azonban a táplálékhiány, vagy más kedvezőtlen körülmények az egereket majdnem teljesen kipusztítják és alig maradt egypár példány életben, mely a faj fenntartásáról gondoskodik, akkor ez az értékes bundájú ragadozó is teljesen megváltoztatja életmódját és szokásait.

Tapasztalt erdőőreim ily években csak akkor voltak hajlandók velem nyusztnyomot követni, ha arra határozott parancsot kaptak. Kedvtelenül taposták a friss, mély havat és minden más vadnyomnál, mely utainkat keresztezte, arra igyekeztek rábeszélni, hogy azt kövessük. Mert szerintük még a rókát és az egész országreszeket bebarangoló farkast is könnyebben lehet ilyenkor puskacső elé kapni, mint a nyusztot.

A kíváncsiság azonban többször rábírt arra, hogy ezen, hosszas tapasztalatokon alapuló tanácsokat, néha ne kövessem.

Az eredmény, vadászati szempontból, minden esetben negatív volt.

Ilyfajta expedíciómát azonban sohasem kellett megbánnom, mert a nyuszt életére és szokásaira vonatkozólag annyi értékes tapasztalatot sikerült gyűjtenem, hogy azok fáradsalmaimért és nélkülözéseimért mindig bőven kárpótlottak.

30-40 kilométeres üldözések alatt egyetlenegyszer sem tudtam a nyuszt fekhelyére ráakadni. Mintha ez az állat egyáltalában nem ismerne kimerültséget és fáradságot. Az ember azt hinné, hogy azokban az ősbükkösökben, melyek folytonossághiánynélküli összefüggésben Herkules-fürdő vidékéről a Szurdok-szorosig és a Szurdok-szorostól a Kárpátok déli lejtőin a Vöröstorony-szorosig terjednek, folytonosan és szünet nélkül kóborol.

Ez a feltevés mindenesetre ellentétben van azon biológiai törvénnyel, hogy minden élőlénynek bizonyos időt nyugalomban kell töltenie, hogy fáradsalmait kipihenje. A nyuszt is ezért minden valószínűség szerint a napnak vagy az éjszakának egy bizonyos szakát alvással tölti el, de inséges esztendők telén nyilván nem engedi meg magának azt a fényűzést, hogy reggeltől estig egy odvas fa belsejében kényelmesen elhelyezkedjék. Talán ilyenkor csak egy vastag ág mögött meghúzódva, vagy valamely fa koronájában, szabad ég alatt, pihen. Fél-szemmel alszik és a közeledő vadászt észreveszi, mielőtt az abba a helyzetbe jutna, hogy őt megláthassa. E tekintetben más vadállatokhoz képest ő sem képez kivételt, mert gyakran lehet tapasztalni, hogy a jóllakottsággal a gondtalanság jár együtt, míg egy bizonyos mértéket túl nem haladó koplalás és nélkülözés az állatokat fokozott éberségre és elővigyázatosságra serkenti.

Hogy a nyuszt ilyenkor miből táplálkozik, arra nézve csakis a bélsár tüzetes megvizsgálása ad felvilágosítást.

Még az egérben legszegényebb években is a szürke egérszőrpamacsok arról tanuskodnak, hogy a nyuszt ezt a kis rágcsálót akkor is meg tudja keríteni, ha a legritkább állatok közé tartozik. A hosszú, fekete mókusszőr sem ritka. De a bélsárban azonkívül békacsontokat is találtam. Ezért gyakran lehet tapasztalni, hogy a nyomok az erdei patakok mentén vezetnek és azt mutatják, hogy a nyuszt valamit a vízből halászott ki. Valószínűleg ilyenkor fog meg egyet-egyet azokból a kétéltűekből, melyek télen a kövek alatt dermedt állapotban várják be a melegebb napok eljövetelét. Igen ritkán találtam azonban tollakat és más oly maradványokat, melyek arra engedtek volna következtetni, hogy egy-egy madárkát is elfogyasztott. A

galagonya és a csipkerózsa bogyója azonban szemmel láthatólag egészítik ki az ő étlapját és ezért azt hiszem, hogy a növényi táplálékot sem bírja teljesen nélkülözni.

De aki azt hiszi, hogy a szép dámák vállait ékesítő nyusztoszörmét csak egérdús esztendőben zsákmányolták, nagyon téved. Az éhség által fokozott éberség ugyan megőrzi a puska-vadásztól, de étvágyának mohósága annál könnyebben csalja a csapdába és a törbe.

Hogy miképpen kell a csapdát elkészíteni és elhelyezni, arra nézve a titkolódzó oláhoktól nem lehetett felvilágosítást kapni. Erre csak a vadonban végzett detektívmunka útján bírtam rájönni.

A bőrökkel kereskedő falusi korcsmárosoknál tüzetesen megvizsgáltam a nyusztprémeket és rájöttem arra, hogy azok, kevés kivételtől eltekintve, nem voltak sörétek által átlukasztva. A csapdában fogott nyusztok bőreit pedig a vadbőrkereskedők előtt ismeretes orvvadászok mindig január közepe és március eleje között hozták.

Miután a hó mindent, ami az erdőben történik, elárul, én is embernyomok követése által igyekeztem csapdákat felfedezni, hogy a nyusztfogás titkáról lerántsam a leplet. Ha december hó folyamán, amikor a vadászati törvény más vad üldözését is megengedi, egy egy magányos embernyomra akadtam, azt gyakran naphosszat követtem, anélkül, hogy célokat elértem volna. Többnyire csempészek voltak, kik Oláhországba gyufát és más apróságot vittek, onnét pedig hízott disznót hoztak, melyet tél elején, amikor a hó puha, porszerű és nem túlmély, a havasokon még át lehetett hajtani.

Egyszer azután egy nyomot követtem, amelynél az tűnt nekem fel, hogy az illető valamit a havon hurcolhatott. Az embernyom többnapos volt, ellenben aránylag friss róka- és nyusztnyomok haladtak ugyanabban az irányban és valósággal kis csapást tapostak. Egy széltörés szélén egy korhadt bükkfa állott. A fa belsejébe vezető nyílás egy nekitámasztott fával és egy odagurított hatalmas kővel volt eltorlaszolva. A kis ragadozók ezt a fát annyira körüljárták, hogy a hót a szó szoros értelmében letaposták. Kíváncsiságom rávitt arra, hogy a torlaszt eltávolítsam. Megfagyott juhbeleket találtam.

Az oláh minden valószínűség szerint ide akarta szoktatni a nyusztokat, hogy azután a felállítandó csapdában megfogja. Magát a csapdát azonban nem bírtam megtalálni. Az embernyom különben világosan mutatta, hogy annak a gazdája, a juhbelek eltorlaszolása után, eltávozott anélkül, hogy csapdát állított volna.

E század elején vidékünkön annyira elszaporodott a vaddisznó, hogy február havában, amikor minden más vadászat szünetelt, napokat töltöttem a határvidéki ősbükkösökben, hol egy-egy konda nyomát követtem. Egyik erdőöröm velem volt, a másiknak pedig meghagytam, hogy nyomunkat követve élelmiszerekkel való ellátásunkról gondoskodjék.

Egy ilyen alkalommal a legfélreesebb vidéken egy többnapos embernyomra akadtam. A menetirányt, eltekintve attól, hogy a nyom már meglehetősen be volt havazva, azért sem bírtam megállapítani, mivel az az erdei vándor óráfokat viselt, melyek friss állapotban is csak egy teljesen kerek, tölcsérszerű mélyedést okoznak, melyből semmit sem lehet kiolvasni.

Georgeval az egyik irányban találomra követtem a nyomot.

Vagy medvevackához, vagy nyusztcsapdához fog vezetni.

Ez alkalommal szerencsém volt.

Egy fatuskón az ábra szerinti csapda volt felállítva.

A tuskó közelében egy nagyobb madár, valószínűleg egy mátyás, felkaparta a frissen hullott havat.

Skíbotommal a kaparás helyét megvizsgáltam és egy megnyúzott nyuszt testét találtam meg.

A csapda tehát már eredménnyel működött.

Felfedezésemből azonban egy más következtetést is sikerült levonnom: a nyusztot még a legnagyobb téli inség idején sem eszi meg az erdőnek semmiféle ragadozója. Mert minden más húst azalatt a pár nap alatt, mely a nyuszt megnyúztatása óta eltelt, valamely négylábú vagy szárnyas húsevő megette volna. De ez a pecsenye még a kényesnek semmi tekintetben sem nevezhető mátyásnak sem kellett.

A csapdát gondosan megvizsgáltam és le is rajzoltam.

A fatörzs lapja, amelyen készült, oly magasan állott a föld fölött, hogy a minden húst és csalétket megszimatoló róka semmiképpen sem juthatott oda.

A jelek azonban mutatták, hogy a falánk cinegék a csapda belsejében elhelyezett húsból csipegettek anélkül, hogy a nyelvet, mely a fedelet támogató pecket kifeszített helyzetben tartja, elrántották volna. A csapda nyilvánvalóan szántszándékkal oly nehezen járónak volt elkészítve, hogy ilyen kis madárka működésbe ne hozhassa.

Teljesen egészséges fatörzs volt, melyet úgy látszik a szél tört el mellmagasságban. A törési felület fejszével le volt simítva. A rajzon látható négyszegletes mélyedést az illető fejszével és vésővel vájta ki. Elöl az üreget egy hasítvánnyal zárta el, melynek ékszerűen megélesített szegletei a vadászkéssel a tuskó fájába vajt hornyolásokba illeszkedtek. A lecsapódó fedelet egy széldeszkaszerű, félgömbölyű fadarab képezte, melyet egy, a közelben a szél által ledöntött súlyos kőrisfa törzséből hasított le. A pecket és a nyelvet finomra hasított bocskor-szíjakkal kötötte össze. A pecket tartó ív egy mogyorópálca, melynek két végét a fatörzs lapjába fűrt lyukakba dugták.

A nyomot tovább követve még 12 ilyen csapdát találtam. Egyikben sem volt nyuszt, de egynéhányat az óvatos rabló már körülszimatolt anélkül, hogy még rászánta volna magát arra, hogy a csalétekhez hozzájusson.

Az egyik csapda becsapódott. Egy mátyás éktelen káromása és szárnyacsapkodása elárulta, hogy ez alkalommal kíváncsiságáért és falánkságáért szabadságvesztéssel bünhődött. Még nem lehetett régóta börtönében, mert mikor a fedelet felemeltem, káromva repült el arcom mellett és szárnyával majdnem lecsapta a szemüvegemet.

Miután a hóolvadás nemsokára felfedezésem után beállott, tapasztalataimat abban az időben már nem értékesíthettem. De otthon a parkban egyes tuskókon szorgalmasan gyakoroltam a csapdaállítást mesterségét és már azt hittem, hogy ismeretlen mesteremet csínosság és a kivitel tökéletessége terén messze túlszárnyaltam. Sőt az egyikben egy görényt is sikerült megfognom, melyet egy csalétekként elhelyezett verébbel csábítottam oda.

Siketfajddürgéskor a csapdák helyét újra felkerestem.

Alig bírtam azokra ráakadni.

Az oláh minden nyomot oly ügyesen tudott eltüntetni, hogy egy-egy mohával betakart tuskólapon alig lehetett észrevenni, hogy az részben ki van vájva és csapdaállításra elkészítve.

Az első hó hullása után végighurcoltam a juhbeleket az erdőn.

December kezdetén fel volt állítva öt csapdám.

Alig vártam a két hét leteltét, hogy azokat megvizsgálhassam. Tapasztalt csapdaállítók beszédeiből ugyanis megtudtam, hogy ezeket a helyeket nem tanácsos gyakrabban felkeresni, mivel az ember a vadat túlságosan nyugtalanítaná.



Első szemleutam nagy csalódással végződött.

Valaki előttem már ott járt, minden csapdát szétrombolt és a csalétket ellopta.

A medve volt.

Nyomomat csapdától csapdáig követte és karmaival mindenütt kiszedte azt a pár bélcafatot, melyből legföljebb a nyuszt lakhatott volna jól.

Csak akkor tudtam eredményeket elérni, amikor rájöttem arra, hogy a csapdákat csupán január vége felé szabad felszerelni, amikor a medve már téli álmát alussza.

Sport szempontjából a csapdaállítást semmiben sem marad el a puszkavadászat mögött.

Amikor már messziről azt veszem észre, hogy a fedél lecsapódott, éppoly izgatottsággal lesem az eredményt, mintha egy zergét igyekeznék becserkészni.

Mindenekelőtt meggyőződöm arról, hogy sem mátyás, sem pedig mókus nem tévedt a csapdába. A nyuszt sajátságos, a macska dorombolására emlékeztető hangja meggyőz arról, hogy ez alkalommal jó fogást csináltam.

Centiméterenként tolom a fedelet félre és a rést egy vastag kendővel tömöm be. A nyuszt ilyformán tömlöcének egyik sarkába szorul, hol a kendőre mért botütésekkel le lehet bunkózni.

A melegen megnyúzott prém nem utolsó trofea.

Ha egy-egy ilyfajta expedíció alkalmával vaddisznónyomokra is ráakadtam, a nyusztfogást követő vaddisznóvadászat a sportélvezeteknek oly halmozódását jelentette, melyért minden király megirigyelhetett volna.

## MEDVE ÉS FARKAS.

A medve és a déli Kárpátok a legtöbb ember képzeletében egymástól elválaszthatatlan fogalmak és azért arról, aki azokat a vidékeket bejárta, feltételezik, hogy az erdők királyát legalább egyszer szabadban látta. Az tény, hogy ott aránylag igen sok medve él, virul és garázdálkodik. De csak igen kevés ember részesült abban, a sokak szemében talán kétes szerencsében, hogy vele szemtől-szembe találkozzék. A ragadozók élete, természete és táplálék-szerzési berendezkedése arra van alapítva, hogy más lények előtt lehetőleg láthatatlanok maradjanak. Azért öröklés és gyakorlat által szerzett összes képességeiket arra használják fel, hogy úgy a prédájukat alkotó gyengébb állatok, mint erősebb ellenségeik ne vegyék őket észre. Bámulatos eredményekre visszatekintő nagy vadászbereket ismertem, kiknek leghőbb vágya: egy medve elejtése, sohasem teljesedett be. Viszont hallottam egy úrról, akit ismerősei egyetlen egyszer elvittek egy havasi kirándulásra, mely alkalommal a véletlen egy medvével hozta össze, amelyet szerencsésen el is ejtett. Az illető, egy budapesti gépgyár mérnöke, talán alig tudta a puskát a pipaszártól megkülönböztetni. Magam 17 medvét lőttem, de hogy ezt az eredményt elérhessem, több ezer kilométernyi hosszat kellett végiggyalogolnom és skíelnem és sok-sok éjszakát a lesen töltöttem. És nem tagadom, hogy a szerencse talán néha éppúgy kedvezett, mint fent említett kollégámnak.

A medvéről elmondottak a farkasra vonatkozólag fokozott mértékben alkalmazhatók. De ordast gyakran lehet hallani. Ha őszi és téli este a tűz mellett ültem, vagy egy elejtett nehéz vaddal a hátamon a táborozási hely felé tartottam, ez az ének gyakran ütötte meg fületem. A hatalmas őstermészetnek legszívbemarkolóbb, legérzésteljesebb melódiája. Magas és mély magánhangzóknak, mássalhangzók nélkül egybefolyó sorozata, melyet minden farkas egyénileg előadva és modulálva, egy pusztulásra ítélt világnak titáni bánatát, elégiáját és elkeseredését juttatja kifejezésre. Így még Wagner utólráhetetlen instrumentációja sem tudta az Istenek alkonyát kifejezésre juttatni.

Jack London, a »Call of the Wild« szerzője, egyike azoknak a keveseknek, ki ezt a vad melódiát megértette és annak jelentőségét kellően méltatta.

A látvány, melyet a havasok nyáron nyujtanak, nem mindig bájos és vonzó. A perzselő nap által megbarnított apró havasi fű megritkult. A hetek óta várvavárt eső elmaradt és azért a gyökérig lerágott növények sarjadzása szünetel. A havasi legelőt sűrű rajokban ellepő, az éhségtől bégető juhok nyomán porfelhő emelkedik a levegőbe. De ott, ahol bő forrásból táplálkozó csermely vagy hegyipatak szeli át a havasi rétet, a partok mentén haragosan zöld sávok keletkeznek. Minden élvezhető fűszál ugyan itt is le van rágva, csupán egyes cserjék állanak érintetlenül és épen, mintha védtelen, tövig megcsonkított társaikra gúnnyal tekintene le. Az acélkék virágdíszben pompázó Aconitumot, rögtöni halált okozó mérges nedve, minden megtámadtatás ellen tökéletesen védi.

Másképp alakulnak a viszonyok, ha a legeltetés valami kényszerítő oknál fogva szünetel. Évekkel ezelőtt p. o. egy hatalmas vérmedve kártevősei miatt kb. hatezer holdnyi területre senki sem merte a háziállatokat elhajtani. A vadonnak ez a zsarnoka minden éjjel leütött egy szarvasmarhát vagy egy lovat és amellet oly óvatos volt, hogy minden, az elejtésére irányuló kísérlet, több mint öt esztendőn át teljesen eredménytelen maradt. Végre a véletlen szerencse juttatta puskacsövem elé.

Sehol sem élveztem a szabad természet bájait annyira, mint vérmedvének érintetlen birodalmában, ahol a szárazság pusztításait alig lehetett észrevenni. Az erdő felső szélén épült sztinák körül a legeletlen fű, a jól megtrágyázott talajból buján sarjadzó vad sóska, bürök és

csalán szinte embermagasságot értek el. Az egész környék őz- és vaddisznó-állománya ezekre az érintetlen helyekre vonult, hol elegendő táplálékot találtak, melyet nyugalomban elfogyaszthattak. A máskülönben oly nehezen felfedezhető és megközelíthető állatokat majdnem minden este kényelmesen meg lehetett figyelni, amint a teljes biztonság érzésével legelésztek. A zerge a sztinák közvetlen közeléig merészkedett, hol a sózóknak használt lapos kövekről az ott található sómaradványokat nyaldosta. A magát mindenütt otthonosan érző rókát néhány-szor volt alkalmam figyelni, amint az ott nagy számban tenyésző és fészkelő különböző egér-fajokat a fűben fogdosta vagy merész ugrással egy gyanútlanul libegő pillangót a levegőből elkapott.

Az egész felett pedig a kék égboltozaton úszó kőszáli sas keringett, mely az est közeledtével a havasi rétre kimerészkedő tapsifüles nyúlra készült lecsapni.

A hegyvidék flóráját teljes pompájában és érintetlenségében csak itt lehetett tanulmányozni és megfigyelni. A lakott völgyben található összes virágfajokat nagyobbított, nemesített, illatosabb válfajok képviselik. Soha sehosem találtam olyan illatos szegfűt, és az augusztus közepén itt érő földieper édességét és zamatosságát soha semmiféle kertészeti művészet sem tudta kitenyészteni.

Csak magát a vérmedvét, ezen édenkert korlátlan urát és védelmezőjét, egyáltalában nem lehetett meglátni.

De ő sem kerülte el végzetét. Az ő emlékét, akinek alakja körül egész legendakör szövődött, alanti sorokban akarom megörökíteni:

Mint a kísértet jelent meg a karám mellett. Még a pásztorkutyák sem vették észre. Csak amikor éles karmait vagy fogait a mit sem sejtő tehén vagy ló hátába vágta, akkor riasztotta fel annak kétségbeesett bőgése vagy halálos nyerítése a havasi pásztortanya népét.

De sem a kutyák vad csaholása, sem az emberek ordítása és lövöldözése nem tudta rábírní arra, hogy prédáját eleressze. Mintha tudta volna, hogy az éj sötétjében nem lehet jól célozva löni. A kutyákkal éppenséggel nem törődött. Több métermázsás zsákmányát elhurcolta a fenyves mélyébe és ott nyugodtan jóllakott.

A pásztorok nekem majdnem minden támadását bejelentették. Másnap már nyomon követtem a rablót és mindig megtaláltam az éjjeli lakoma maradványait. Nyomát már úgy ismertem, mint ahogy a rendőrség daktiloszkópiai osztályán a híres gonosztevők ujjlenyomatait ismerik. Egy angol ezredes a nyomokat le is fényképezte. Az éjjeli esőzés által feláztatott talajban a hihetetlen nagyságú mancsok jellegzetes vonalai még a képen is tisztán voltak kivehetők.

Három éven át sok nyári éjszakát töltöttem medvelesen. A lakoma maradványai mellett, hol a földön, hol egy fa tetején lestem, mert tudtam, hogy a medve következő éjjel vissza szokott térni, hogy még egyszer jóllakjék. Az én vérmedvém sem képezett e tekintetben kivételt. Rendesen ő sem engedte át prédáját a keselyűknek és a rókáknak. De csak tökéletesen sötét, esős, viharos éjszakákon jött. Ha szép, holdvilágos volt az idő, nem közeledett a döghöz. Nem törődött a hússal. De amikor esős, viharos éjszakákat töltöttem a magános, sötét leshelyen, amikor a kalapom karimájáról a hátamra csurgó esővizet már a ruha alatt, a bőrön éreztem végigcsurogni, akkor hallottam a csontok ropogását, amint azokat a hatalmas, fehér fogakkal felszerelt állkapcsok megőrölték. A vérengző állat közvetlen közelemben véghezvitt mozgólódását szinte éreztem, midőn a vad természetnek ez a hatalmas mészárosa az általa megölt áldozat maradványait ide-oda hurcolgatta és egyes részeket a törzsről letépett, hogy azokat szuszogva és nyögve felfalja.

De amint virradni kezdett, a medvének csak a sárba taposott nyomait és a lakmározás közben szanaszét hurcolt csontokat és bőrcafákat lehetett látni.

Minden ravaszsága mellett azonban még sem volt elég magához való esze. Engem a vak sötétségben, hol a puskacső végét sem bírtam meglátni, minden kockázat nélkül megsemmisíthetett volna. De erre nem vetemedett.

Ez a gyakran megismétlődő medveles, eredménytelenségének dacára, roppant izgató volt. A medve nem únta meg a rablást, én nem úntam meg a lesést. De a havasi legelő bérlője megúnta ezt a kártékony játékot.

A Stirbu-havasnak két évig nem akadt bérlője.

Két évig a karámok körüli trágyázott föld buja, haragoszöld fűtermését csak az őzek és az elhagyatottság csendjét különösen kedvelő vaddisznók legelték le.

A vérmedvének a nyomait pedig a környező havasoknak marhakarámjai körül hol itt, hol amott bírtam felfedezni. Az állapot a pásztorokra nézve így kevésbé tűrhetetlen volt, mert ez a könnyörtelen adószedő most már egy-egy helyet ritkábban látogatott meg. De az én esélyeim is csekélyebbek lettek, mert a medve által okozott károokra vonatkozó bejelentések szórványosabban érkeztek hozzám.

Enyhe január és február után március havában hirtelen beállott szokatlan nagy havazás rövid időre a hegyvidéket a legzordabb és leghidegebb télbe vetette vissza. Két oláh vadörömmel egy vaddisznófalkának a méteres hóba tört nyomát követtük. Én sín; a két oláh óráfokon. Kemény, a testi erőt és szívósságot próbára tevő munka volt. A vaddisznót a jólábú, kitartó ember óráfokon vagy sín ilyenkor utól tudja érni. Azé a világ, aki jobban bírja lábbal és tüdővel. A legnagyobb és legerősebb vadkan, mint a hóeke megy, elől. Őt nyomban követik a kocák, a gyöngébb kanocskák és a malacok.

Kezdetben az egymásutánt szépen betartják. De a késő délutáni órákban azt vettem észre, hogy egyes darabok a libasorból kiugrottak és rövid ideig a havat, külön utat keresve, törték. A tapasztalt vadász látja, hogy a disznó erejének fogytán van. Csak még egy kis kitartás és a kondát tűz alá vehetem. A malacok már erősen fáradnak.

Síeimen az ősbükkösben egy ledőlt magános jegenyefenyőóriás mellett surranok el. A hatalmas törzs a földön fekszik és esés közben pár bükkfát tört le és temetett maga alá. A gyökerek, melyekhez még a föld és a kövek hozzátapadnak, egy nyitott esernyőre emlékeztetnek, melyet az ember a földre dobott. Hó, gyökerek, föld, szederindák tömkelegéből egy fekete test bontakozik ki. Tizenöt lépésnyire tőlem hatalmas ugrásokkal menekül előttem a vérmedve.

Ez ő.

Ráismertem hatalmas, fekete termetéről.

Ott aludta téli álmát a feldőlt fenyőtörzs tövében.

Pár pillanat alatt tűnt el szemem elől.

Sebaj!

Ha sietek, elérem a két patak medrét elválasztó dombtetőt és akkor meglátom a túlsó oldalon, ahol okvetlenül el kell haladnia.

A két patak közötti vízválasztót elérem. Épp annyi időm van, hogy 100 lépés távolságra egy lövést leadjak, mielőtt a vad az erdő sűrűjében újra eltűnt volna.

Most lepihenek. Legalább 10 percig kell várnom, míg a óráfokon utánam cammogó oláhok utolérnek. A lövés hallatára lépteiket meggyorsították. Átizzadva, lihegve érkeznek meg. Az új nyomot már meglátták. Már tudják, hogy miről van szó. Az a kérdés, hogy megsebeztem-e a medvét.

A lövés helyén látható jelek felette biztatók: Vér a nyom mindkét oldalán, habos, szájból jövő, nyállal kevert tüdővér a nyomon.

A disznók üldözését abbahagyjuk. Az est beálltaig az állhatatosan előretörő, vérrel jelzett medvenyomot követjük.

Először egy nagy patak medrébe ereszkedünk le. Jó jel. A súlyosan sebzett medve mindig a víz mellett szokta párját kilehelni. Ez alkalommal csalódtunk. A vizen átkelt és a túlsó hegyoldalon felfelé törtetett. Hatalmas testi ereje a rettenetes sebesülés és vérveszteség dacára további menekülésre készteti. Valószínűleg megérezte közeledésünket.

Sok vadásztól azt hallottam, hogy a súlyosan sebzett dúvadnak időt kell engedni, hogy elvérezzen. Ezt megteheti a civilizált vidéken szórakozó vadász. De ahol attól kell tartani, hogy az elesett vadat azonnal kikezdi a róka esetleg a farkas, ott az üldözőnek a lehető leggyorsabban kell a nyomot követnie, ha az értékes bőrt meg akarja menteni. Különben is meg vagyok győződve arról, hogy az elvérzés szaladásközben gyorsabban következik be, mintha a sebzett állatnak időt engednek arra, hogy nyugodjék és a viszonyokhoz képest, a lehető legkényelmesebben helyezkedjék el. A sötétség beálltával a további üldözést kénytelenek vagyunk abbahagyni. A medve, a nagy vízvásztón áthaladva, leereszkedett a Cserna völgyébe.

Terebélyes fenyőfa alatt hatalmas tüzet rakunk. Kiderült és az éjszaka rendkívül hideg. Az egésznap szaladás és hótaposás valamint síelés folytán átizzadt ruhánk jégpáncéllá keményedett. A ruhánkat szárítjuk, megvacsorázunk, a fenyőgallyakból készült fekhelyen végignyújtunk. A testnek egyik oldalát a tűz jól melegíti. Az ember kétszer-háromszor átfekszik, hogy a másik oldalnak is jusson. De azután mégis elalszik.

Az éjszaka hosszú. Éjfél után azt vesszük észre, hogy a fából kifogytunk. A két erdőőr felkel, hogy egy, a közelben álló kiszáradt fenyőtörzset ledöntsön és tűzifává aprítson fel.

Munkaközben az egyiket szerencsétlenség éri. Hatalmas fejszéje a megfagyott fán elcsúszik és csontig érő sebet ejt az alsó lábszáran.

A patakzó vért alig bírom egy, a térd alatt alkalmazott, kötéssel elállítani. Ez a baleset üldözési terveinket részben halomra döntötte. A két erdőőr azonnal elindult, hogy a körülbelül 25 kilométernyire fekvő falut mielőbb elérje. Keserves menetelés, különösen a sebesültné nézve, ki éplábú társának támogatása nélkül egy lépést sem bír előrehaladni. Az élelmiszereket visszahagyják: Egy bödön savanyú káposzta, puliszkamaradékok, egy lopótökpalack szilvacefrével. Szalonnából, túróból már kifogytunk. Nekem még két doboz szardiniám, pár kockacukor és egy kis maradék teám van.

De a sebzett vérmedvét nem engedem át a rókáknak.

Virradatig egyedül gubbasztok a tűz mellett. Valamit még alszom, teát főzök, eszem és azután az ételmaradékokkal megtöltött hátizsákkal a hátamon újra a tegnap este elhagyott vérnyomot követem.

Porhó. Ahol a medve egy-egy meredek hegyoldalon felkapaszkodott, ott a sível csak cik-cak vonalakban tudom követni. Amint azonban a vízvásztón túl vagyunk, a nyom a hegyoldal mellett vezet és így egyenes vonalban gyorsan bírok haladni. De már nem vagyok az egyedüli üldöző. A rókák megéreztek a vérszagot. A medvemancsok között apró, kiskutyaszerű nyomocskák is láthatók. A mátyás és a cinege helyenként a vérrel átitatott havat csipkedi. Mindannyian megéreztek, hogy még ma halotti tor lesz. Az erdők királyának a testéből fognak jóllakni.

A márciusi nap melegen tűz a hómezőkre. Az olvadó hó ragadós és rettenetesen megnehezíti a sível való haladást. De a nélkül egy lépést sem tudok tenni, mert a hónom aljáig süppedek be. Izzadok, szomjúzom és havat szürcsölve törtetek előre.

A medve egyszer megállapodott. Egy sűrű bozótban megtaláltam a kimerült állat vértől áztatott fekhelyét. Közeledésem azonban valószínűleg a mindenütt jelenlévő mátyások káromása árulta el. A seb, úgylátszik, kivérzett vagy eldugult, mert most már a nyomon a drága vörös életnedv csak egyes cseppekben van elszórva.

A Herkulesfürdő felé folyó Cserna völgyének ősbükköseiben vagyok. A Zsil folyó víz-választóját már messze elhagytam. A medvenyom egy egyedülálló fenyőfacsoport felé vezet. Sok mátyásnak káromó rikácsolása messziről hallható. Az őserdőnek ezek az »enfantterrible«-jei ezelőtt engem árultak el a medvének, most a medve hollétét árulják el nekem. A nyomot elhagyom és nagy körben járom körül a bükkös közepén lévő fenyőfacsoportot. A medve nem jött ki. Még mindig benn van a fenyvesben.

Szél ellen igyekszem a medve rejtekhelyét megközelíteni. Jöveletem a mátyások pokoli lármája jelzi. De bármely irányban törjön ki a medve, most már lőtávolon belül vagyok. Ezek a vadászélet legizgalmasabb pillanatai. Merre fog a bozótból kiugrani?

Megállok és fürkészve nézek a túlevelűek közé. A sebzett vadat a fák sötét törzsei között keresem. Meglátom! de csak a fejét. Két szemének tekintetét egyenesen rám szegezi.

A fej azonban 50 lépés távolságra nem elegendő célpont. Ha ezután a bestia után nem akarok elmenni a világ végéig, akkor most kell lelőnöm. Térdre ereszkedem és így lesem ellenfelemet, hogy a lapockáját meglássam. Egyszerre a feje is eltűnik. Hová lehetett? Közelebb csúszom. Semmit sem bírok felfedezni!

A mátyások tölem balra káromnak: Ott, a honnét a medve jött. Lassan, óvatosan, egy nyest vagy egy görény kúszására emlékeztető zajtalansággal, akar a hatalmas állat a fenyvesből kilopódnia. Már megint a bükkösben van és 100 lépés távolságból mutatja széles lapockáját.

Most gyorsan lövök. A medve eltűnt, mintha a föld elnyelte volna. A ragadós hóval megrakott síeken odabaktatok. A medve kiszenvedett. A szó szoros értelmében elmerül a puha, fehér hóban.

A dráma ránézve befejeződött. A sít lecsatolom és mindenekelőtt az állat teteme körül letaposom a havat. Nehéz, izzadságot fakasztó munka. Azután a bőr lenyúzásához látok hozzá. Sehogy sem bírom megkezdeni, mert a medve az utolsó lövés után egyszerűen össze-rogyott és, mintha a lábai megkocsonyásodtak volna, ott feküdt a hasán. Először meg kellett fordítanom. Üres kézzel nem megyek semmire. Nagy vadászkesemmel többől levágok egy karácsonyfa nagyságú fenyőfát, és miután azt ágaitól megtisztítottam, emelőrudat készítettem belőle. Ezzel azután nagynehezen a hátára fektettem a medvét.

Ahhoz képest, hogy ez az állat hónapok óta semmit sem evett, testileg elég jó állapotban van. Vastag szalonnaréteg van a bőr alatt, ami annak tiszta lefejtését rendkívül megnehezíti. A gyomra és a belei azonban teljesen üresek. Úgylátszik, hogy a téli álom idejében az anyagcsere egy minimumra redukálódik. Az ősszel gyűjtött zsírkészlet a felébredés utáni sanyarú időkben is az elegendő táplálék hiányát kell, hogy pótolja.

A medvének az utolsó golyó által szétroncsolt szívét és egy jócska darab szalonnát a hátizsákomba teszek. Egész nap többször eszembe jutott, hogy milyen gyenge vacsora lesz az üres káposzta a puliszkamaradékkal. Most majd hozzáfőzök medveszalonnát és medveszívet.

A lenyúzott bőrt összegöngyölítem, csomóba kötöm és azután hozzáerősítem a hátzsák szíjait. Az elemózsiát tartalmazó hátizsákot tarisznyamódra a nyakamba akasztom. Felcsatolom a sít, hátamra veszem a medvebőrt és elindulok.

A bőr borzasztó nehéz. Semmivel sem könnyebb egy zergebaknál.

Helyzetem cseppet sem irígylésreméltó.

Egész egyedül vagyok a hóborította vadonban, legalább 40 kilométernyire légvonalban a legközelebbi emberlakta helytől. Óriási súly nyomja a vállamat. Egy sítörés, lábkificamodás, vagy más kis baleset, mely az egyedülálló embert a vadon ölén oly könnyen érheti, feltétlenül végzetes következményekkel járna.

Ez az igazi »nagy vadászat«, az angolnak »big game hunting«-je, hol az üldöző vadász és az üldözött vad életben maradásának esélyei oly veszedelmesen közelednek egymáshoz. Ebben rejlik az a bizonyos »fair play«, ami a vadászatnak ezt a nemét a leglovagiasabb sporttá emeli.

A nap már a nyugati láthatár felé közeledik, ahol a Cserna kristálytisza hullámai a vén Duna vizébe ömlenek. A nappal felengedett hó kásás és nem ragad többé a hótalpához. Lassan, egyenletesen csúszkálók cikk-cakk vonalakban a meredek hegyoldalon felfelé, míg egy bizonyos magasságot az erdő feletti kopár területen el nem érek, hol ezután majdnem a rétegvonal mentén gyorsabban tudok előrehaladni. Gyönyörű, csillagos éjszakában érkezem meg az egyik havasi kunyhóhoz, melyet azonban egy hófúvás annyira eltemetett, hogy csak a zsindeletető egy részének lebontása után bírok annak belsejébe behatolni.

Tűzet gyujtok. A zsindeletetőbe még egy nyílást török, hogy a csípős füst kimehessen. Azután medveszalonnából, káposztából és medveszívából összefőtt vacsorámat elfogyasztottam és, az éjjel többször megismétlődő tűzrakásoktól eltekintve, nyugodtan alszom reggelig.

Egész nap törtetek a havon keresztül. Az istentelen nagy medvebőr súlya alatt a hátzsák szíjai vérző sebeket törnek a vállaimon. Késő éjjel érem el az első lakott kunyhót, mely a falutól még három óra járásnyira van.

Már könnyen teszem meg az utat a faluig, mert összes poggyászomat, mely eddig a vállamat nyomta, egy málhás ló viszi.

Az erdőben és a réteken a tavasz közeledését lehet sejteni. Az idő melegre fordult. Bokáig gázolunk az olvadó hóban. Madárdal hallatszik minden fán. A Zsil folyó menti kavicsokon egy barázdabillegető szaladgál. Az útmenti karámokban az anyajuhok körül már apró báránycák ugrándoznak. A faluban sapkanélküli fiúval találkozunk, ki keresztrúdra feszített vörös, szentképes templomi zászlót visz.

»Ki halt meg?«

»Az erdőőröd, aki baltával elvágta a lábát.«

Ő volt a vérmedve utolsó áldozata.

Amint a fent leírt történetből látszik, vérmedvémet téli álmából véletlenül felzavarva lőttem meg. A medve vackának tudatos felkeresésével alantiakban akarok foglalkozni:

A medvevadászat apáink idejében, de nagyjában véve napjainkban is, a gazdagok privilégiuma volt. Óriási hajtósereg, sátrakkal és élelmiszerekkel megrakott málhás állatok karavánja, külföldi vendégek, többnyire angolok és néha este a tábori tűz mellett muzsikáló cigánybanda alkották ennek a valóban nagyúri mulatságnak elengedhetetlen kellékeit.

Az ilyen stílusban lefolyt vadászatokat csupán atyám, Buda Ádám és más öreg urak elbeszéléseiből ismerem. Egy régi angol magazine hasábjaiiban azonban olvastam egy, atyám tollából a múlt század hatvanas éveiből származó cikket, mely Hunyad megyében megtartott

többnapos medvevadászat leírását tartalmazta. Az egyik hajtásban Buda Ádám egy állásban lőtt három medvét, Mr. Danford pedig kettőt. Buda Ádám rövid kétsövű előltöltő fegyvere és a három mackó koponyája a millenniumi kiállításon egy külön táblán volt elhelyezve. Mint fiatal műegytemi hallgató magam készítettem a feliratokat és a dekoratív rajzokat.

Mikor a nagy vadászat, a »big game hunting« iránt kezdtem érdeklődni, Hunyad megyében a komoly medvehajtások kora már teljesen letűnt. Mivel azonban a medve nyájpusztító minőségében még mindig garázdálkodott, megtartották az úgynevezett hivatalos hajtóvadászatokat.

Ezek a sportnak valóságos paródiái voltak, melyeket a »Sonntagsjägereken« kívül egyáltalában senki sem vett komolyan. A nagy csendőri segédlettel kirendelt hajtósereg és a puskások felett is rendesen a csendőrtiszt vette át a parancsnokságot, aki azután a vadászatot írásbeli parancsban kiadott intézkedések alapján tartotta meg. Az egészben csak az volt a hiba, hogy a parancsot a medvének nem lehetett kellő időben kézbesíteni, aki azután szabályellenes viselkedésével az egész programot elrontotta.

Miután a vadbőrökkel kereskedő zsidóknál és örményeknél majdnem mindig gyönyörű medvebőröket lehetett kapni, melyeket a legnagyobb titokzatossággal »valakitől« vettek és azután csak a diszkréció bizonyos formuláinak betartása mellett adtak el, arra a meggyőződésre jutottam, hogy azok a bizonyos „Valakik” valamiképpen meglövik és elejtik a medvét. És mivel a közismert oláh vadorzóktól erre vonatkozólag az ember semmiféle felvilágosítást nem bírt szerezni, magam valóságos detektívmunka útján jöttem reá arra, hogy miképpen vadásznak azok, akik nem rendelkeznek hadseregszámba menő hajtótömegekkel.

Miután a csapdával, mint teljesen sportszerűtlen eszközzel, egyáltalában nem akarok foglalkozni, úgy csupán a medve vackának a felkeresését, a lest és a cserkészetet fogom értekezésem tárgyává tenni.

A *medvebarlang* kifejezést, mely vadászörökben is használatos, szándékosan kerülöm. Rendkívül sok medve téli szállását volt alkalmam szemügyre venni, de egyiket sem lehetett abba a fogalomkörbe sorozni, amelyet a »barlang« szóval szoktak körülírni. Egy barlang, mely alatt az ember egy tágas, mozgási szabadságot biztosító sziklaüreget ért, nem is felelne meg a medve igényeinek, mert ez az állat téli szállását úgy választja meg, hogy a nagy hidegben a saját testi kigőzölgése által némileg átmelegített helyen találjon menedéket. Itt hozza az anyamedve is a vak és kezdetben teljesen ügyefogyott bocsokat a világra. Ezért inkább egy ledőlt fa gyökere alatt, egy sziklarepedésben vagy más, az őserdőben található száraz üregben húzódik meg, mely rendesen oly szűk, hogy egy ember alig tud abban elférni. Gyakran csodálkoztam azon, hogy egy ily hatalmas állat hogyan bír oly szűk helyen elhelyezkedni, melynek térfogatát a kipárnázásra használt fenyőfaágak és moha még tetemesen kibővíti.

A medve vackának megkeresése a vadászember legnehezebb feladata. Az oláhok a világ minden kincséért nem lettek volna hajlandók arra, hogy nekem egy medve téli szállását megmutassák. E tekintetben a véletlen volt a legjobb segítőm. Mint műegytemi hallgató egy alkalommal a karácsonyi vakációmát január közepéig hosszabbítottam meg. Rendkívül messze minden lakott helytől, Oláhország határában, sível követtem egy nyusztnyomot. Utamat két, körülbelül kétnapos embernyom keresztelte. Az illetők, dacára annak, hogy óránként mentek, majdnem térdig süppedtek a puha hóba. Vajjon mit kereshettek ezek az emberek ilyenkor itt, ebben az elhagyatott vadonban? A hely, ahol a nyomokat először megláttam, meglehetősen sík volt, úgyhogy a hórafos nyomokból egyáltalában nem tudtam kiolvasni, hogy az illetők honnét jöttek és merre mentek. Találomra választottam az egyik irányt. Ezek az emberek, a nyomok mélysége után ítélve, igen nagy súlyt cipelhettek. Botra sehol sem támaszkodtak, amiből arra lehetett következtetni, hogy a terhet, két husángra fel-



peckelve, vihették, ami a megterhelésnek a két vállra való egyenlő elosztását teszi lehetőséggé. Egy helyt lepihentek. A puskatos hosszú, tojásdadalakú nyoma a hóban tisztán kivehető. A földön vérnyomok és medveszőrök: íme két medvevadász nyomára akadtam, akik egy, a téli álmát alvó medvét ejtettek el. De még mindig nyitva volt előttem az a kérdés, hogy melyik irányból jöttek és merre mentek. Erre vonatkozólag a teljesen kerek, emberi nyomhoz egyáltalában nem hasonló, mélyedések sorozata semmiféle felvilágosítást nem adott. Végre egy lefelé vezető, meredek lejtőhöz értem. Itt már világosan lehetett látni, hogy a magányos vándorok botjaikra támaszkodva, helyenként lefelé csúsztak. Most már utazásuk irányával tisztában voltam.

Mivel azonban engem sem a vadászok, sem pedig a már elejtett vad cseppet sem érdekelt, nem követtem tovább a nyomokat, hanem visszafelé tartottam. A késő délutáni órákban azután minden jel azt mutatta, hogy a medveölés színhelyéhez közeledem. Több rókanyom haladt velem egyirányban. A nyuszt is sietett oda, ahol a sok húst ingyen mérik. Mátyások károga és sokszáz cinege csiripelése már messziről elárulta azt a helyet, ahol a megnyúzott és szalonnájától, valamint hájától megfosztott, majdnem egy meztelen emberre emlékeztető, medvetest maradványai feküdtek.

De a medvét nem lötték meg ott, ahol az oláhok a nagy tűz mellett megnyúzták. Meredek, sziklás hegyoldalról csúsztatták le a hatalmas testet, és miután mindenütt sok puha hó feküdt, a nyomokat követve könnyen eljutottam ahhoz a sziklarepedéshez, melyben a medve fenyőgallyakkal kibélelt vacka volt. A környéket jól megnéztem és egyes fák kérgébe jeleket véstem, hogy máskor is idetalálhassak. Ekkor tűnt fel nekem, hogy a vacok körüli fenyőfák kérgét a medve összekarmolta és a könnyen elérhető gallyakat letördelte. Ezekkel készítette el fekhelyét.

Két évvel később újra felkerestem ezt a helyet. Legnagyobb meglepetésemre a nyomokból azt állapítottam meg, hogy egy medve ugyan ott aludta téli álmát, de éberség tekintetében egy cseppet sem maradt el egy nyúl mögött, mert, mielőtt még odaértem volna, észrevett és kereket oldott. Miután pár évvel később elég óvatosan és csendesén közeledtem, sikerült az első, általam felfedezett vacoknál, egy mackót leterítenem.

Medvevadász pályafutásom kezdetén legfőbb igyekezetem arra irányult, hogy téli medvefekhelyeket találjak.

Kezdetben egész logikusan jártam el, a nélkül azonban, hogy bárminő eredményt tudtam volna felmutatni. Oly években, amidőn bükkmag termett, karácsony előtt a lomberdő tele volt medvenyomokkal. A mackó a könnyű hótakaró alatt a zsíros eledel után kutatva keresztül-kasul járta a rengeteget. Napokig követtem egy-egy nyomot abban reménykedve, hogy a mackót épp ágyvetés közben fogom meglephetni. Egyetlenegyszer bukkantam rá egy anyamedvére, amint pásztorkutya nagyságú bocsával túrta a havat, hogy az édes gesztenyét összeszedje. Mire azonban »full pace«-ben leszáguldó síeimet egy úgynevezett »stemmbogen«-nel megállíthattam, a medvecsaládnak bő ideje volt arra, hogy a vastag gesztenyefák törzsei mögött eltűnjön.

Mikor azután karácsony és újév között az igazi első nagy hóvihar végigszáguldott a havastetőkön és a rengetegeken, akkor betemettem a medvenyomokat, melyek mindaddig láthatatlanok maradtak, míg a meleg márciusi napsugarak fel nem ébresztették az őserdő hónapokig szunnyadozó remetéjét.

A véletlen tanított meg arra, hogy hogyan kell rendszeresen és eredményesen medvevackokat keresni:

A siketfajdot reggel négykor meglőttem és egy legnagyobbbrészt súlyos hótaposással és más nehéz vadász munkával átvirrasztott éjszaka után a tábori tűz mellett szundikáltam.

Gyorgye meglök, felébreszt és a töltött Mannlichert a kezembe nyomja.

»Urszu!«

A túlsó hegyoldalon, alig 150 lépésnyire tőlünk, egy anyamedve igyekszik a májusi nap sugarainak behatása alatt fellágyult méteres hóban előretörtetni. Észrevett bennünket és azon igyekszik, hogy két bocsával, melyek a veszélyt nem igen értik és a puha hóban alig bírnak mozogni, minél előbb lőtávolon kívül jusson. Ötször szól a puska. A medve az utolsó lövés után összerogy. A foxli-nagyságú bocsokat ott fogjuk meg elevenen az anyjuk mellett. A nyomot estig követem, de visszafelé. Végre megtalálom a vackot, hol a bocsok világra jöttek.

Tavasszal kell a vackot keresni, és pedig a nyomon visszafelé menve. Később rájöttem arra, hogy a siketfajddürgés ideje erre nem a legalkalmasabb. A medve április végén és május kezdetén téli vackának elhagyása óta már nagy utakat tett meg és ezért a nyomnak visszafelé való kibogozása többnyire lehetetlen. Ez csak éppen az elmúlt télen ellett anyamedvével sikerül néha, mert az sokkal később hagyja el a fekhelyét.

A »visszafelé« való keresésnek legalkalmasabb ideje március kezdete, amikor sokkal több kilátása van az embernek arra, hogy a barlang közelében akadjon rá a nyomra.

Ilymódon az évek hosszú során át 38 fekhelyet fedeztem fel, amelyekből össze-vissza körülbelül 21 év leforgása alatt (1898-tól 1919-ig) hat medvét sikerült, téli álmából felzavarva, meglőnöm.

Egy eset kivételével azt tapasztaltam, hogy a medve époly ébren alszik, mint a nyúl. Csak ha az ember minden zaj elkerülésével bír odacserkészni, akkor van kilátása arra, hogy a hóban azt a kis kerek szelelőlyukat meglássa, mely, eltekintve a gallyaktól megfosztott közeli fenyőfáktól, elárulja a mackó jelenlétét. Az első hangos szóra kibontakozik a hóból és a hidegvérű vadásznak alkalma nyílik arra, hogy közvetlen közelből lőjjön.

A vigyázatlan vadászt azonban a teljesen friss nyomok meggyőzik arról, hogy jövetelét idő előtt árulta el.

Csak egy anyamedvét kellett sziklavackából kifüstölnöm. Ő is azonnal ki akart ugrani és először a fejét dugta ki a hóból. Az egyik erdőöröm söréttel lőtt a pofájába, mire az visszahúzódott és nem volt többé hajlandó kijönni. Két napig és két éjjel élesztettük a tüzet a barlangocska bejáratánál. Végre Dumitru, kit elhamarkodott lövöldözése miatt megvertem, a tüzet eloltotta és bemászott a nyílásba. Az anyamedve és két bocs a füsttől megfulladt. A bőrök is használhatatlanok voltak.

A legtöbb esetben azonban üresen találtam a vackokat, melyeket a háborús idők kivételével minden évben sorban végigjártam.

A vadászatnak ez a neme roppant fárasztó, hosszadalmas és aránylag csekély eredménnyel kecsegtető.

It is a long way to Tipperary<sup>1</sup>  
A weary-weary long way.

---

<sup>1</sup> Háborús angol katonanóta: Hosszú Tipperary-ig az út fárasztó, fárasztó hosszú út.

## A MEDVELES.

E kifejezéssel a vadászatnak csak azt a különleges módját akarom körülírni, melyet az ember olyformán gyakorol, hogy a zsákmánya maradványaihoz visszatérő medvét igyekszik puskacsőve elé keríteni. Azon eseteket, midőn a tavaszi friss füvet, az érett áfonyát és málnát legelésző és szedegető mackót a természet által terített asztal mellett lehet megközelíteni vagy meglesni, a cserkészlet leírása alkalmával akarom fejtegetéseim tárgyává tenni.

A medveles arra a tapasztalati tényre van alapítva, hogy a medve az első lakmározás után megmaradt hústömegekhez a következő éjjel néha visszatér, hogy megegyszer jóllakjék. Ezért rendszeren csak abban az esetben van kilátás arra, hogy az ember a döghez visszatérő ragadozót meglepesse, ha kinőtt ló vagy szarvasmarha képezte a préda tárgyát, melynek súlya a medvéét gyakran fölülmúlja. Ellenben juhból vagy sertésből sohasem szokott annyi megmaradni, hogy a medve ahhoz visszatérjen. Azért a tapasztalt vadász az ilyen apró háziállat elragadását bejelentő pásztort azzal szokta megvigasztalni, hogy most nem segíthet a baján, de ha egy ló vagy egy tehén leütését fogja bejelenteni, akkor majd érdemes lesz az ügygel foglalkozni.

Ha a medvének egyszer sikerült egy karámból egy állatot elragadni, akkor majdnem teljes biztonsággal lehet arra számítani, hogy oda vissza fog térni és rablási kísérleteit meg fogja ismételni. A támadás, igen ritka esetek kivételével, csak a teljes sötétség beállta után szokott bekövetkezni és viharos, esős, ködös és holdvilágnélküli éjszakákon sokkal inkább lehet az ember erre elkészülve. Csak kivételes esetekben rabol a medve holdvilágos, csendes időben.

A vadász esélye, hogy prédázás alkalmával lövéshez jusson, majdnem semmivé zsugorodik. Az éjjeli sötétségben a gyorsan és fürgén mozgó, sötétszínű ragadozót jól célzott golyó-lövessel úgyszólván lehetetlen leteríteni. De az ember a legtöbb esetben meg sem látja. Csak a pásztorkutyák ugatása, a karámba zárt állatok vad dübörgése, a szarvasmarha halálos félelmet jelző bögése és a pásztorok ordítása engednek arra következtetni, hogy az ősvadonnak ez a kegyetlen adószedője egyik megfellebbezhetetlen ítéletének végrehajtását foganatosítja.

A medvevadász tulajdonképpen munkája csak a támadást követő reggelen kezdődik. Az erdélyi havasok oláh pásztorai karámjaikat (sztina) az erdő felső szélén állítják fel. A karám és a kunyhó közvetlen környékén egyes terebélyes fenyő- vagy cirbolyafák állanak, melyek a szabad ég alatt tanyázó háziállatoknak úgy éjjel, mint nappal az időjárás viszontagságai ellen védelmet nyújtanak. A telep alatt azután sűrű csenevész fenyvesnek egy többé-kevésbé széles pásztája terül el, mely lejjebb szálaserdőbe megy át. Ez a pászta, melyet a törvény véd-erdőnek minősített, ott is áll, ahol az erdőt letarolták.

A támadás helyét nagy vértócsa jelzi. A vérnyom azután rendszeren a véderdőpásztába vezet, hol letördelt, össze-vissza hajlított és vérrel telefrecskendezett fenyőfácskák, melyekhez kisebb-nagyobb szörpamacsok is ragadnak, arról a kétségbeesett tusáról tanuskodnak, melyet a kapálódzó és rugdalódzó állat az őserdőnek ezzel a hatalmas ragadozójával vívott. Az egyenlőtlen harc kivétel nélkül a tarkón ragadott áldozat halálával végződik, miután a medve hatalmas fogzatával a nyakcsigolyákat szétmorzsolta. Az elesett állatot azután a földön vonszolja tovább. Mint a róka a meggyilkolt tapsifülest. Néha az ilyen nyomot 3-4 kilométer távolságra is követtem. Az útközben letört fenyőfácskák, felhengerített kövek és fatuskók a medve hihetetlen testi erejéről tanuskodnak.

Ha a karámtól annyira eltávozott, hogy az emberek és kutyák lármája már nem zavarja, hozzálát a lakmározáshoz. Arra nézve, hogy milyen helyen állapotodik meg prédájával, nem mernék szabályt felállítani. Minden egyes esetben azonban legnagyobb bosszúságomra meg

kellett állapítanom, hogy a környezet, világítás szempontjából, sohasem kedvezett az éjjeli lövésre készülő vadásznak. Arra nem emlékszem, hogy a medve lakomájának a maradványait egy tisztáson vagy egy erdei réten hagyta volna vissza.

A vadász igen helyesen cselekszik, ha leshelyét már a délutáni órákban foglalja el, mert amint később felsorolandó példákkal ki fogom mutatni, a medve néha az est beállta előtt tér vissza a dögűshöz.

Arra vonatkozóan, hogy az ember a földön vagy valamely fán helyezkedjék-e el, igazán nem mernék senkinek tanácsokkal szolgálni. Minden a körülményektől függ. Alacsony, terebélyes, vastag bükkfát tartom a legalkalmasabbnak, mert azon egyrészt elég kényelmesen lehet berendezkedni, másrészt pedig a szélvihar nem mozgatja úgy, mint a karcsú fenyőfát. A magam részéről, mókus módjára a fa tetején ülve, sohasem éreztem magamat jól. A magas leshelyen ülő emberre nézve a világítási viszonyok minden körülmények között a lehető legkedvezőtlenebbek. Mindenki tudhatja, hogy akkor, ha éjjel, sötétben, valamely tárgyat vagy alakot szemügyre akar venni, leguggol. Ezért a medvelesen lehetőleg alacsony helyen, guggolva telepedtem le, hogy esetleg oly helyzetbe jussak, melyből a medvének, az égboltozat aránylag világos hátterén feltűnő, sötét körvonalait megláthatom. A magas leshely barátai főleg azzal érvelnek álláspontjuk mellett, hogy a medve a vadászt kevésbé bírja megszimatolni. Azt hiszem azonban, hogy a legtöbb vadászt a be nem vallott, de nézetem szerint teljesen indokolatlan félelem bírja rá arra, hogy a fára felmásszon.

A medvelesen eredményesen, de többnyire eredménytelenül eltöltött éjszaka általános leírásával e helyt nem kívánok foglalkozni. Az általam felsorolandó konkrét esetből mindenki képet fog alkothatni arról, hogy az miképpen folyik le. Annyit azonban máris előrebocsáthatok, hogy az nem tartozik ama sportok közé, amellyel az alkalmi vadásznak érdemes volna foglalkozni.

Tizenöt éves gimnázista koromban, midőn otthon vakációzva heteket töltöttem a havasokon legelő marhacsordánknál, egy forró júliusi napon az ispánunk felhajtattott három darab importált pinzgauyi tenyészállatot, melyeknek az lett volna rendeltetésük, hogy fajtehenészetünk törzsét alkossák. Ezeket az igen értékes egyedeket nem is engedték a csordával legelni, mivel azokat nem akartuk a havasi élet kockázatteljes viszontagságainak kitenni. Külön a részükre épített istállóban töltötték az éjszakát az erdőőri lak mellett, míg nappal egy fiú felügyelete alatt a legszebb erdei réteken legelésztek.

Másnap délután a gyerek kétségbeesetten sírva jelentette, hogy a medve világos nappal, szeme láttára, megölte és elhurcolta a kis fajbikát.

A rémhírt horgászás közben vettem. Mozsotka Petru, a vidék leghíresebb parasztpuskása, volt velem. A halászást azonnal abbahagytuk és a gyerek bennünket a medve prédázásának színhelyére vezetett. A vérnyomokat követve nem volt nehéz a leütött kétéves bika maradványait megtalálnunk. Nagy szikla tövében akadtunk rá. A medve alig evett valamit a lágyrészekből.

Petru azt mondta, hogy mindig így szokott tenni, ha a málna már megérett. Keveset eszik, de éjszaka biztosan vissza fog térni. Kijelentette, hogy éjjel itt, a szikla tetején, fog lesni, honnét a dög irányában elég jó kilövés nyílik. Én kijelentettem, hogy vele fogok tartani. De Petru erre nem volt kapható. Ketten nem lehetnek. Vagy ő, vagy én. A kalandra vágyó gyermekember konokságával nem engedtem. Magam fogok lesni.

Péter beleegyezett. Mivel az esti szürkület már közeledett, azt mondta, hogy maradjak mindjárt ott a helyemen. Ő csak egy lopótökkulacsban hozott vizet, hogy a parázson sült pisztrángot, melyet vacsorára elfogyasztottam, leöblítsem. Lelkemre kötötte, hogy ne aludjak és a leshelyemet ne hagyjam el, míg teljesen ki nem világosodik. A medve addig ottmarad és akkor nyílik a legszebb alkalom a lövésre. Ha az álomnak semmiképpen sem bírok ellent-

állani, főleg arra vigyázzak, hogy ülő vagy guggoló helyzetben aludjak, mert ha lefekszem, a medvét esetleg a horkolással elriasztom.

Ily jó tanácsokkal ellátva, Petru magamra hagyott. A sziklán a lehető legkényelmesebben helyezkedtem el. Leültem és hátammal nekitámaszkodtam egy kőnek. Puskámat megtöltöttem. Ez okozta nekem a legtöbb gondot. A medvétől nem féltem, de annál inkább a puskától. Apámtól örökölt rövid, kétcsövű vadászfegyver volt, 12-es vontcsövű furattal. Hosszúkás alakú, majdnem diónagyságú golyónak kerekded teteje látszott ki a Lancaster-szerkezetnek megfelelő papírtöltényből, melyet, atyámtól vett utasításokat követve, fegyverzsírral szoktam bekenni. Minden lövés eseményszámba ment. Az elsütés pillanatában megtántorodtam és a lökéstől megfájdult a vállam és zúgott a fejem. Különösen a bal cső elsütésétől féltem, mert a jobb cső ravasza jobbkezem mutatóujjáról kegyetlenül lehorzsolta a bőrt. A 150 lépésen belül elég jól hordó, szép és díszes kiállítású fegyvert egy Novotny nevű prágai puskaműves készíttette.

A tikkasztó meleg, mely dacára az est beálltának alig enyhült, zivatar közeledését jelezte. A sötétségben csupán a tiszta égen lerajzolódó fenyőfák körvonalait láttam. A dög mellett, mely a sűrűségben alattam feküdt, még egy elefántnagyságú állatot sem bírtam volna észrevenni. Az éjszaka csendjét csak egy fülesbagoly huhogása és a távoli pásztortelepekről áthallatszó kutyaugatás szakította félbe. A völgyben szikláról-sziklára vízesésekben lerohanó hegyipatak feltűnően erős zúgása szintén esős idő közeledését jelezte.

Egy ideig akaraterőm teljes latbavetésével küzdöttem az álom ellen. De a tikkasztó meleg, a patak egyhangú zúgása, az elmúlt nap folyamán teljesített kemény sportmunka együttlévé hozzájárultak ahhoz, hogy ebben a küzdelemben alulmaradjak. E tekintetben Petru jó tanácsát csak annyiban bírtam megfogadni, hogy nem feküdtem le, hanem ülő helyzetben aludtam el.

Heves mennydörgés ébresztett fel. Szemeim előtt teljes sötétség volt, mert a fekete zivatarfelhőkkel megrakott égbolton a fenyőfák körvonalai már nem voltak láthatók. Csak a felcikázó villámok fényénél láttam, hogy a fák, az orkán nyomásának engedve, hajlonganak. A szép nyári est csendjét a dühöngő vihar zúgása, az össze-vissza hajlított és tört fák és ágak recsegése-ropogása és a gyakori egymásutánban ismétlődő közeli villámcsapások berregés-szerű dübörgése váltotta fel. Azután megeredt a jégeső mogyorónagyságú szemekkel, melyeket úgy éreztem a hátamon, mintha mindegyik egy-egy vesszőcsapás lett volna. Ezt azután a felhőszakadásszerű eső követte, mely több mint két óra hosszat verte átázott, fázó, didergő testemet, mert a jégeső után a levegő hőfoka tetemesen alábbszállott. A vihar dühe engedett, de most egy új hang ütötte meg a fületem: az esőzéstől megdagadt hegyipatak haragos bömbölése.

Az eső megállott. A felhők egyes helyeken szakadoztak és a keleti láthatáron egy egészen sápadt sáv jelezte a hajnal közeledését. Az éjjeli vihar hangorgiája elült és csak a patak zúgása hallatszott. A teljes szélcsendben a fákról lehulló vízcseppek azt az illúziót keltették, mintha körülöttem mindenütt valami élőlény mozgolódna. Mindez azonban cseppet sem érdekelt, mert az a kegyetlen fázás, mely a könnyű, átázott nyári ruhában didergő testemet kínozza, mindennel szemben félig-meddig közömbössé tett. Szememmel csak az alattam lévő mélységbe igyekeztem behatolni, hogy meggyőződjem, ott van-e a medve? De egyelőre még semmit sem láttam. Pedig már legalább arról szerettem volna meggyőződni, hogy nincs ott, mert akkor nyugodtan elmehettem volna az erdőöri kalibához, hogy ott megmelegedjek. De minél tovább figyeltem, annál inkább kezdett rajtam erőt venni az az érzés, hogy a medve ott van. Hallani ugyan semmit sem hallottam, ami ottlétére engedett volna következtetni, mert a fákról folyton lehulló vízcseppek minden neszt elnyomtak. De nekem úgy tetszett, mintha az állatkertre emlékeztető szag hatolna az orromba. Időközben mindjobban kivilágosodott. A keleti láthatáron feltűnő narancssárga sáv az időközben teljesen kitisztult égboltozaton látható

egyes csillagok fényét elhalványította. Szememmel percről-percre több részletet bírtam felfedezni. Egy dolgot már tisztán láttam. A pinzgauai bikácska piros-tarka teste nem feküdt ott, ahol tegnap este utoljára láttam. Előrehajolva annak a sziklának a tövébe akartam látni, amelyen magam ültem. De minden erőlködésem hiábavaló volt. A szirt egy kissé előugrott és így nem érhettem el célomat. De mi ez? Alattam egy fenyőfácska állott, melynek körülbelül hat méter magas teteje hozzám felért. A kis karácsonyfa úgy megrezdült, mint az almafa, melyet a gyümölcséhes fiúk ráznak. Most már elfelejtettem a hideget, az álmodást, az éhséget. Csak az érdekelt, hogy mi lehet a szikla tövében. A kibúvó nap első aranyos sugara végigcikázott a sokezer vízcseppel feldíszített fenyőfák tetején. A fák tövében is mind világosabb lett. Az állatkertszag pillanatokra újra egész tisztán érezhető volt. De teljességgel semmit sem lehetett hallani. Egy pillanatra megnéztem a puskát és végigsimítottam kezemmel a célgömbön és az irányzékon, hogy a vízcseppeket letöröljem. Amikor újra lenézek, ott áll a mackó előttem, alig 15 lépésnyire. A távolban hallható kolompok felé figyel. Úgy áll ott, mint a céltábla. Egy pillanat alatt az irányzékbba szorított célgömb a lapockáját fedi és a lövés eldördül. Pár másodpercig a történekről nem tudtam magamnak számot adni, mert a puska lökése elkábított és a sűrű füstfelhő eltakarta a kilátást. De azután láttam, hogy a medve helyben forog és dühösen harapja az oldalát ott, ahol a lövés érte. Gyorsan odalövközött még egyszer a második csövel. Mire magamhoz tértem, a medve eltűnt, mintha a föld elnyelte volna.

Újra töltök és azután lemegyek a szikla tövébe. Ott találok a tinó lerágott csontmaradványait. Valamivel odébb pedig sok vért és egy hatalmas medveszőr-pamacst. Épp azon voltam, hogy a tisztán látható vérnyom után vessem magamat, mely egyenesen a zúgó patak felé vezetett, midőn Mozsó Péter, mint Deus ex machina, megjelent a helyszínén. Már ép hozzám készült jönni, hogy a lopótökkulacsban meleg tejet és egy pár sült halat, valamint friss havasi túrót hozzon, midőn meghallotta a két, rövid egymásutánban leadott lövést. Sietve érkezett meg és miután alaposan megvizsgálta a vérnyomot, azon véleményének adott kifejezést, hogy a medvét rövid keresés után meg fogjuk találni. Engem azonban nem engedett azonnal utána szaladni, sőt határozottan arra ösztökölt, hogy előbb egyek valamit, amit fiatal korommal magyarázható sietséggel és türelmetlenséggel meg is tettem.

A vérnyom félreismerhetetlenül egyenesen a hatalmasan zúgó, az éjjeli esőzések által megdagadt hegyipatakba vezetett. Arról, hogy azon átkelve a túlsó parton is nyomozunk, szó sem lehetett, mert az, akkori állapotában, minden embert elsodort volna.

Petru azt mondta, hogy a medvéért át sem kell mennünk a túlsó partra. Az minden valószínűség szerint a vízben lehelte ki páráját és ha útközben valahol meg nem akadt, úgy mindenesetre meg fogjuk találni a tőlünk egy kilométernyire lejjebb lévő duzzasztógátnál, hol annak öre ennél az árvíznél állandóan el van foglalva a zsilipek gondozásával és ezért a nagy medvetest érkezését mindenesetre észre kellett vennie.

A part mentén csúszós sziklákon, feldőlt fákon, málnásokon és szederindákon átbukdácsolva végre elértük a duzzasztógátat, amelyen az öreg Vazza és Sciroc, két vén talján erdőmunkás, azzal foglalkozott, hogy a zsilipeket az árvíz által lesodort fáktól és gyökerektől megtisztítsák. A medve utáni kérdezősködésünkre gúnyolódva azt válaszolták, ha már vízimedvét akarunk zsákmányolni, legalább hálókka jöttünk volna. A két snapszbruder még soká élcelődött, mialatt a duzzasztógáton a túlsó patakpartra átmentünk és ott a part mentén felfelé haladva kissé lefokozott reménnyel folytattuk a vízben elvesztett nyom keresését.

Petru, mint tapasztalt nyomozó, nem sok időt vesztegetett a patakmenti bozótok között. Az ő tanácsára felmentünk a patakka párhuzamosan elhúzódo hegygerince, melyen egy gyalogösvény vonult végig. Ha a medve azon áthaladt, úgy az utolsó éjszaka esőzése által felázott talajban esetleg megtalálhatjuk a nyomot. Feltevése helyesnek bizonyult. A medve nyomát

azon a helyen, ahol a gyalogösvényt keresztezte, megtaláltuk és egy ideig nem is volt nehéz azt követni, mivel a fenyőfácskák ágain helyenként térdmagasságban vérnymokat lehetett felfedezni. Így körülbelül egy órai keresés után egy sűrű málnabokrokkal benőtt széltörésig jutottunk el.

Itt a nyomot elvesztettük.

A júliusi reggelből tikkasztó meleg délelőtt lett. Pétertől elválva külön-külön kerestük a nyomot a málnabokrok között. Rövid idő múlva azonban bennem a gyermek a vadász felett felülkerekedett. Már csak az érett, édes málnát szedegtettem.

A forró nyári napokat jellemző erdei csendet, melyet a rovarok zümmögése is alig zavart meg, Petrunak kétségbeesett segélykiáltása szakította félbe. Három-négy, a legvégső halálfélelmet eláruló ordítás, azután ismét ugyanaz a nyomasztó, szinte kísértetiesnek nevezhető némaság.

Egy percig kővé meredve állottam a helyemen, de azután minden erőm latbavetésével a lehető legnagyobb sebességgel törtetem a sűrű bozótban keresztül a hang irányában. Nem is kellett soká erőlködnöm, mert már közvetlen közelben hallottam Petrunak kétségbeesett nyögését. A következő pillanatban mellette állottam.

Borzasztó látványban volt részem.

Egy feldőlt fa tövében feküdt egy számos sebből vérző emberi roncs. Petru arcát egyáltalában nem lehetett látni, mert azt, a félig megnyúzott koponyáról lelógó, scalp teljesen eltakarta. A jobb vállból és a bal combból pedig csak úgy patakzott a vér.

Mindenekelőtt a szerencsétlen ember arcát igyekeztem a sok rátapadó hajtól és vértől megszabadítani és a lenyúzott fejbőrt, amennyire tettem, visszahelyeztem eredeti helyére. Azután széttepett ingemből a hideg forrásvízzel megmosott fejre, vállra és a combra kötést alkalmaztam.

Péter rövidesen magához tért. Miután kérésére vízzel megittattam és ülő helyzetbe segítettem, pipáját meggyújtotta és elmondta a történetet.

Egy ideig ő is hiába kereste az elveszett vérnymot. Egy mátyás hangja, mely egy bodzafabokron ülve folyton egy pont irányában káromgott, arra terelte figyelmét. Óvatosan, puskáját lövésre készen tartva, arrafelé közeledett, de menet közben egy feldőlt fán kellett átmásznia. A fa mögött a sebesült medve feküdt, melyre rálépett. A fenevad erre felágaskodott és Petru közvetlen közelből le akarta löni. Az átnedvesedett erdőben és bozótban az előltöltő fegyver gyutacsa azonban átázott és mindkét cső csütörtököt mondott. Így azután a dühös medve haragjának védelem nélkül volt kiszolgáltatva. Első mancsával megskalpozta, a hátsóval megsebezte a combját, fogait pedig a jobb vállába mélyesztette. Midőn a medve súlya alatt összeesett, az abbagyta a marcangolást és nyomtalanul eltűnt.

Miután Péternek a forrás mellett fenyőgallyakból kényelmes ágyat raktam és málnát és egy kis ennivalót mellette elhelyeztem, amily gyorsan csak tudtam, a faluba siettem. A szerencse kedvezett. A késő délutáni órákban értem oda, hol az egész község a csendőrlaktanya előtt gyülekezett. Egy csendőr fegyverhasználati miatt főszolgabíró, ügyészség, tiszti főorvos és a hivatalos apparátus többi tagjai történetesen abban a faluban tartózkodtak, hová akkoriban évente legfeljebb tíz kaputos ember, hatórai erőltetett lovaglás után, szokott eltévedni, mert a kocsit a hidak rossz állapota miatt rendszeren nem volt használható.

Hollaky Arthur főbíró a sebesült medvevadász ügyét a nála megszokott erélyességgel és körültekintéssel magáévá tette. Vezetésem alatt az orvos részvételével mentőexpedíció indult a szerencsétlenség színhelyére, hol Petru, kit csendesen pipáztatva találtunk fekhelyén, még aznap este megfelelő orvosi ápolásban részesült. A sebesültet az éj folyamán hordágyon le-

hozták a faluba, honnét azután a dévai közkórházba szállították, melyet nyolc hét után gyógyultan hagyott el.

Magam ott helyt megvártam a másnap reggelre bement hivatalos hajtóvadászatot, mely a bizottságban résztvevő urak és a csendőrök által kizavart 120 hajtó közreműködésével eredménytelenül végződött.

A sebesült medve csontváza azonban valószínűleg ott fehérlik egy fenyőfa tövében a zöld moha alatt, miután húsát az erdő apró szőrös és szárnyas ragadozói elfogyasztották és a falánk sárga hangyák a csontokról az utolsó foszlányokat is letisztították.



## A VÉLETLEN.

A legtöbb medvét magányos havasi bolyongásaim alkalmával lőttem. Nem használnám a helyes kifejezést, ha azt mondanám, hogy cserkésztem. A szó szoros értelmében vett cserkészés ugyanis abban áll, ha az ember egy bizonyos vadat a többé-kevésbé ismert tartózkodási helyén felkeresi és azt, ha meglátta, a talajviszonyok és a szél irányának tekintetbevételével, annyira megközelíti, hogy lövéshez jusson. A cserkészést főleg a vadon élő kérődzők elejtésénél lehet gyakorolni. Azt a területrészt vagy dűlőt, ahol az ember őzet vagy zergét találhat, megközelítőleg mindig meg lehet jelölni. A vad meglátása, megközelítése és elejtése azután nem egyéb egy feladatnál, melynek megoldása többnyire csak az illető vadásznak megfelelőleg fejlett vadásztechnikai ügyességét tételezi fel.

A medve tartózkodási helyét alig lehet sejteni. Róla bátran el lehet mondani, hogy az erdélyi és oláhországi havasokban mindenütt jelen van és sehol sem található. Neki nincsenek annyira meggyökeresedett szokásai, melyek őt úgy, mint a kérődzőket, bizonyos helyhez kötnék. E sorok írója e téren nem tudott olyan tapasztalatokra szert tenni, melyek vadászati szempontból értékesíthetőknek bizonyultak volna.

Többezer holdas vadászterületem volt, melynek nagyságát a szükséghez képest néha tetszőleges kiterjedésben bővítettem ki. A vadon leginkább az első hó leesése után vonzott. Az egész vidék, mint egy nyílt könyv, feküdt olyankor előttem, melybe minden, a földön járó élőlénynek legkisebb megmozdulása is be volt írva.

Némelyik évben bizonyos területrészekre rengeteg medvenyomot észleltem. A dolog előttem annál is érthetlenebb volt, mivel a következő évben ugyanazon a helyen és évszakban egyetlenegy sem láttam. Ezen esztendőknél egyike sem volt bükkmagtermő, úgyhogy ezen körülménnyel sem lehetett a mackók gyakori előfordulását, illetve teljes hiányát, megmagyarázni.

Vadászati szempontból az egész azonban teljesen irreleváns volt, mert a sok nyomot hátrahagyó medve közül, a legszorgalmasabb utánjárás dacára, soha egyet sem bírtam puskacső elé kapni. Kezdő vadászkoromban, medvenyomot követve, sok kilométert jártam be. Később ezzel teljesen felhagytam.

Magányos medvevadászataimon legfőbb segítőtársam mégis csak a *véletlen* volt, melyet azonban sok utánjárással és kitartással a magam részéről is tőlem telhetőleg igyekeztem támogatni.

Szeptember hó vége felé, a vörös áfonya érésének idején, zergére cserkésztem. A késő délutáni órákban egy, a sziklás fenyőerdő felső szélén lévő rétecskét figyeltem, hol egy nagy, egyedül járó bakot már többször láttam, amint az esti legelés alkalmával az ott termő havasi fűz és bodzacserje leveleit szedegeti. A rétecskétől egy mély, roppant meredek sziklafalak közt lévő árok választott el, melyet a leggyakorlottabb hegymászó sem tudott volna egy félórán belül átmászni.

A láthatárhoz közeledő nap sugarai az egész tájat bearanyozták, és a fák és tárgyak hosszúra nyúló árnyékai bizonyos távolságra a legfantasztikusabb alakokat vetítették a földre, melyek a tájkép fokozott szépségében gyönyörködő turistát a legnagyobb bámulatra ragadtathatják, de a tiszta és éles látásra ráutalt vadászt gyakran a legnagyobb zavarba ejtik.

Én is minden sötét foltot erőltetve néztem, de egyikben sem bírtam a várva-várt vad idomait felfedezni. A zergét néha bizonyos távolságra roppant nehéz egy sötét fatuskótól vagy

árnyékfolttól megkülönböztetni. Percekig, sőt negyedórákig teljesen csendben áll. Legelészés közben is igen lassan és kimérten mozog. Ha valami leköti a figyelmét, szoborrá válik.

Egy ideig távcsövemmel néhány távoli sziklafalat figyelek. Azután leteszem a távcsövet és szabad szemmel nézem a fentemlített rétecskét. Most egy sötét állatot látok. A távcsövet a szememhez illeszttem. A medve!

Áfonyaszedés vagy legelés közben folyton mozog. Gyorsan, ideges sietséggel szedi a vörös bogyókat, melyeknek nagy tömegét kell összegyűjtenie, mielőtt azokkal bendőjét meg bírná tömni. Egy pillanatig sem áll nyugodtan. Olyan, mint egy óriási hangya. Ha véletlenül nem eszik, akkor fejét mindenfelé fordítva figyel, szaglászik, hallgatódzik. Arról a flegmáról, melyet azok az emberek költöttek róla, kik csak a ketrec vasrácsai mögött látták, a szabad természetben semmit sem lehet észrevenni. Ez egy fürge, ügyes, mozgékony állat, mely minden helyzetben azonnal feltalálja magát, a földön mint a menyét, gyorsan kúszik, feldölt fatörzszen és köveken macskaszerű könnyedséggel mászik át, mancsával szinte ember módjára forgatja meg a köveket és rothadt fadarabokat, melyek alól a férgeket és álcákat szedegeti.

A szél kedvező. A besötétedésig még egy órám van. Igyekszem, hogy az árkon minél előbb átmászva, ezt az értékes vadat megközelítsem.

Mihelyt az árokparton annyira leereszkedtem, hogy maga a talaj takar el a medve szeme elől, az óvatosságot többé-kevésbbé félretéve csak azon vagyok, hogy céloimat mielőbb elérhessem.

Hegyi botomat hátraszegezve, csúszva és ugorva haladok lefelé. Egy feldölt fenyőfa, melynek kopasz ágai mint egy harctéri spanyol-lovas tüskésdróttal bevont idomai merednek felém, kellemetlen akadály, de nem soká hátráltatja iramomat. Az árok fenekén termő embernagyságú csalán meztelen karjaimat és mellemet össze-vissza csípi. Alig veszem észre. Minden izmomot megfeszítve a tulsó part meredek sziklafalán igyekszem gyorsan felkapaszkodni. Tudom, hogy a medve nem tartózkodik soká egy helyen, azért sietnem kell.

Azon az oldalon, melyen fel kell kapaszkodnom, egy lavinatörés van. Itt minden évben egy-egy hógörgeteg zuhan a mélységbe és a fákat a szó szoros értelmében leberetváltá. Ezen a helyen nem bírok felmászni, mert az árok mellett egy függőleges, síma, körülbelül 15 méter magas sziklafal van, melyen legfeljebb egy légy tudná a lábát megvetni. Azért a sziklának fával és fűvel benőtt részén igyekszem felfelé. Ágakba, gyökerekbe, fűcsomókba, kiálló kövekbe kapaszkodva haladok előre mindaddig, míg a velem párhuzamosan haladó lavinatörés azon részéig nem jutok, hol az már nem képez függőleges sziklafalat, hanem igen meredek, magas fűvel benőtt területet, melynek két oldalát a lavina által érintetlenül hagyott fenyőfák szegélyezik. Az egész egyenes nyílás különben olyan, mintha erdészeti célokat szolgáló, emberi kéz által kivágott lénia volna. Közvetlenül abból a kis rétecskéből indul ki, ahol a medvét megláttam.

Ezért utamat a lavinatörésben folytatom felfelé.

A medve még akkor sem láthat meg, ha a rétecske alsó szélén van, mert egy keresztben fekvő fatörzs a kilátást teljesen elzárja.

Azt igyekszem elérni.

Most azonban már igen óvatosan haladok előre, nehogy lépéseim által elmozdított köveknek zaja közeledésemet elárulja.

A feldölt, keresztben fekvő fatörzsre felmászom és arra leülök, hogy magamat kipihenjem. Ha a medve még a rétecskén van, akkor már csak néhány rövid perc választ el a lövéstől. Kifulladásra nem lehet biztosan célózni.

Alighogy a homlokomat és a szemüvegemet letörültem, kavicsok hullása köti le a figyelmemet.

Felfelé nézek. Tőlem alig harminc lépésnyire van a medve. Jobb lapockáját mutatja felém. Egy követ mozdított ki helyéből és keresgél. Féregszedő munkájával annyira el van foglalva, hogy engem nem vesz észre.

A puska máris az arcomon van, a lapockát célbaveszem és a lövés után a medve mint egy liszteszák, gurul a meredek lejtőn lefelé. Egy hangot sem hallatott.

Az első pillanatban meg voltam ijedve, mert az egész helyzet úgy festett, mintha rám gurulna és magával rántana a mélységbe.

Felettem azonban egy nagy kiálló kő volt és a kecske-bukázó mackó abban akadt meg. Pár pillanattig mozdulatlanul feküdt, mely időt felhasználtam arra, hogy egy töltényt csúsztask a csőbe...

De mozdulatlansága nem tartott soká, mert újra fel akart tápázkodni. Ereje azonban elhagyta és egyensúlyát elveszítve, újra felém kezdett gurulni. Ekkor két lépés távolságból adtam le a második lövést.

De már késő volt.

A medve egész tömege rám hempergett és a keresztben fekvő törzsről együtt zuhantunk le.

Pár pillanat után már éreztem és tudtam, hogy semmi bajom se történt. Csak semmit sem láttam. Szemeim egy vörös ködön nem tudtak áthatolni. Felültem és levettem szemüvegemet. Most már jól láttam. A szemüvegem az ujjaim közé ragadt. Tele volt vérrel. De a kezem, a ruhám, a fejem, az arcom is ragadós volt a vértől.

Hogy a vér milyen sebből származik, az egyelőre nem érdekelt.

Ing és zsebkendő igénybevételel végre annyira mentem, hogy szemüvegemet újra feltehettem.

Az első dolog, amit láttam, a medve volt. Mélyen alattam a lavinatörésben, a sziklafalnak közvetlen szélén kuporodott. Néha el-el akart indulni, de annyira beteg volt, hogy pár ügyetlen mozdulat után a kísérletezést újra abbahagyta. Tekintetét felém fordította, azután előrenézett, mintha csak a maga bajával volna elfoglalva.

Én sem néztem soká a mackót.

Mindenekelőtt puskám iránt érdeklődtem. Alattam, vagy húsz lépésnyire, egy kő mellett feküdt. Felvettem. Sértetlennek látszott, csupán a Mannlichernek a tölténytára volt letörve, jobban mondva összelapítva és görbítve. Nagy öröömre azonban megállapítottam, hogy egyes töltényt be lehet tolni a csőbe és azt el is lehetett sütni, mivel a závarzék ép volt.

Megtöltöttem a puskát és a még élő medve felé közeledtem. Lehetőleg közelről akartam neki a kegyelemlövést megadni.

A mackó húsz lépésig bevárt.

Midőn azonban megállottam és a puska csövét felemeltem, hirtelen erőt vett rajta a halálos félelem. Egy ugrással levetette magát a függőleges sziklafalon, melynek közvetlen szélén állapodott meg.

Hallottam, amint tompa zuhanással az árok fenekét elérte és az ott lévő laza kőgörgeteg cserép módjára zörgött.

Most már megnyugodtam.

A medve, úgylátszik, tőlem nem akarta a kegyelemlövést elfogadni. Inkább öngyilkossággal vetett véget az életének.

Csak most jutottam hozzá, hogy saját testi állapotommal törődjek.

Pár apró horzsolástól és ütéstől eltekintve, teljesen ép voltam. A vér, amellyel tetőtől talpig be voltam kenve, a medve sebeiből eredt. Azt hiszem azonban, hogy az főleg egy tüdőlövés következtében a szájából fakadt.

Ruha alig van rajtam. Az ingből övön felül, csak foszlányok maradtak meg. Nadrágomon is a folytonossági hiányok összege mindenesetre nagyobb volt, mint a posztófelület.

Az árok fenekét siettem elérni.

Töltött puskával, óvatosan közeledtem ahhoz a helyhez, hová a medve lezuhant.

Semmi!

Csak egy óriási vérfolt és egy vérsáv, mely az árok fenekét borító csalánrengetegbe vezetett.

A nyomot a beállott sötétség miatt már nem követhettem sokáig. Visszatértem a táborozási helyre.

Másnap reggel Georgeval, az erdőörömmel, újra felvettük az este elhagyott vérnyomot. Még egy órahosszat követtük. Azután elveszett.

Ennek a medvének a bőrét nem küldhettem el Lendlhez.

\*

Buda Ádám, a felejthetetlen emlékü vadász, ornitológus és gyűjtő, azzal bízott meg, hogy a Retyezát hegycsoportban előforduló fogolymadárnak néhány példányát ejtsem el. A szak-  
férfiak akkoriban afölött vitakoztak, hogy ez a kis tyúkocska azonos-e a közönséges vagy a szirti fogollyal. Ő azt állította, hogy az előbbivel. Amióta Kis Ázsiában alkalmam volt a szirti foglyot látni és megfigyelni, én is azt hiszem, hogy neki van igaza. Sajnálatomra azonban be kell vallanom, hogy nem tudtam a kérdés tisztázásához hozzájárulni.

Mindezeket azért tartottam szükségesnek előrebecsátani, hogy megmagyarázzam, miért vittem egy meleg júliusi napon a sörétes fegyvert magammal, mikor a Bukura tavához halászni mentem. Délután négykor a horgászást abbahagytam, miután ebben a 2000 méteren felüli gyönyörű tengerszemben a pisztráng a műlegyet csak a napsütés legforróbb óráiban kapja be. Egyedül voltam. Erdőőreim egyikét sem akartam a legnagyobb kaszálás idején magammal vinni.

Hazafelé indultam. Dacára annak, hogy igen szép zsákmányom volt, még estefelé az egyik patakban is akartam halászni, mert ott éppen naplemente után harapnak a halak legjobban.

A Buta-patak partján, egy terebélyes fenyőfa alatt, amilyenekké csak egyes, az erdőrégió felett tenyésző magányos törzsek fejlődnek, ütöttem fel éjjeli tanyámat. Tüzet gyújtottam és a helynek és idénynek megfelelő horgokat kezdtem kiválogatni. Mindenütt legeltetés folyt. A havastetők a kolompok hangjától, a kutyák csaholásától és a pásztorok kurjantásától voltak hangosak.

Jövet egy »sztina«, azaz havasi pásztorkunyhó mellett haladtam el. Egy asszonynak megmutattam azt a fát, melynek védelmében el fogom tölteni az éjszakát és meghagytam neki, hogy fejés után friss tejet hozzon.

Még mielőtt halászni indultam volna, észrevettem, hogy a sztinánál valami rendkívüli dolog történhetett. Asszonyok és gyermekek éktelen kiabálása és visítása, a kutyák dühös

csaholásával és a szarvasmarha halálos rémületét eláruló bőgésével vegyült össze. Egy idő múlva azonban úgy tetszett nekem, mintha már csak a kutyák ugatását hallanám. De az is úgy hangzott, mintha a csaholás mind nagyobb és nagyobb távolságból jönne, úgyhogy végre a közeli patak mormolása azt majdnem teljesen elnyomta.

Már az ügy felett napirendre akartam térni és a horogbotot a kezembe vettem, amidőn az asszony, akinél a tejet megrendeltem, a gyors futástól lihegve közeledett felém.

- Domnule! A medve épp az előbb megölt egy tehenet. Ha meg akarod löni, siess, mert még nem ment el. Most is láthatod.

A horogbotot azonnal letettem és helyette a sörétes fegyvert ragadtam meg. Futva igyekeztem a sztina felé. Szaladás közben két sörétestölténynek a tetejét leharaptam, a sörétet a földre szórtam és két kerek ólomgolyót, melyet ilyenkor mindig nadrágom zsebében szoktam tartani, tettem a helyébe. A papírhüvelyt a golyó felett az ujjammal hajtottam össze, hogy az ki ne essék. Ezt a két töltényt tettem a fegyver csövébe.

Mikor a sztinához értem, asszonyok és gyermekek nagyobb csoportja izgatottan tárgyalta az eseményt. Az érdeklődés középpontját egy, a földön fekvő tehén képezte, amely egy rettenetes hátsebből vérzett. A medve fogai és karmai által szakított nyíláson keresztül egyes belső szerveket meg lehetett látni. A szerencsétlen állat még élt.

Az asszonyok elmondták, hogy a medve alig negyedórával ezelőtt, világos nappal, a sztina előtt leteperte a tehenet. Eleinte sem kurjantással, sem pedig a kutyák ugatásával egyáltalában nem törődött. Midőn azonban majdnem 30 kutya harapni és cibálni kezdte, prédáját cserbenhagyva az árok fenekéig menekült, onnét pedig, a kutyák által folytonosan üldözve, a túlsó kopár hegyoldalon felfelé kapaszkodott mindaddig, míg egy tisztán látható, körülbelül negyedholdnyi, egyedülálló gyalogfenyőbozótot el nem ért, amelyben menedéket talált.

A kutyákat még mindig ott lehetett látni, amint azt a cserjést izgatottan körülugatták.

Az asszonyok állítása szerint a medve még nem távozott el. Ezt ugyan roppant valószínűtlennek tartottam, de miután az összes jelenlévők a leghatározottabban állították, hogy a medve a rejtekhelyét még nem hagyhatta el, amit az adott körülmények között okvetlenül meg kellett volna látniok és miután a kutyák azon a helyen még mindig izgatottan ugattak, elszántam magam arra, hogy átmegyek és a dolognak végére járok.

Jövelelem a kutyákat szemmel láthatólag felbátorította. Egyesek be-behatoltak a bozótba, de hirtelenül vonítva és kétségbeesett ijedtség minden jelével vonultak vissza.

Most már elhittem, hogy a medve még ott van. Végre futva és lihegve elértem a bozót szélét. Benéztem. Semmit sem láttam. Körüljártam, figyeltem, a medvét sehol sem bírtam felfedezni.

Megfordultam és a sztina felé néztem. Kérdőleg vontam a vállamat. Az asszonyok az izgatottság és türelmetlenség összes jeleivel mutogattak és integettek, hogy a medve ott van.

Egy csobán (pásztor) érkezett a sztinához. Láttam, hogy rövid értekezés után a botjára támaszkodva ugorva és csúszva ereszkedik le a patak fenekéig és onnét felfelé kapaszkodva, lihegve jön hozzám.

Ő is körüljárja a bozótot, de a medvét nem tudja megtalálni. Hadi tanácsot tartunk. Én lent, a bozót alsó végén maradok, ő pedig felülről, a kutyákkal együtt, be fog hatolni a sűrűbe és a medvét ki fogja hajtani.

Amint a kutyák észrevették, hogy az ember a gyalogfenyőcserjék közé behatol, bátorságot kaptak.

Az izgatottság legnagyobb fokát elérő csaholás, ágak tördelése, a medve ordítása, mely úgy hangzik, mint egy hosszúra nyújtott á... á... á..., a csobán kurjantása, elárulták azt, hogy most kenyértörésre kerül a dolog. A csobán előltöltő pisztolyának egy dinamitrobbanást megszegyenítő durranása után a medve a sűrűből kitört.

Tőlem öt lépésnyire oly gyorsasággal surrant el, hogy csak akkor bírtam lőni, amikor már mellettem elhaladt és csupán a hátulját láttam. A képzelhető legkedvezőtlenebb helyzet, amelyben a nagyvad rendesen egy sonkalövéssel el szokott menekülni és a vadász, a becsületnek eleget téve, a vérnyomnak hosszas követése után eredménytelenül és bosszankodva hagyja abba az üldözést.

Ez alkalommal azonban más történt.

A medve a lövés után mint egy, a körvadászaton fejbőlött nyúl, rullirozott és helyben maradt.

A kutyák egész raja pillanatok alatt rajta volt és a bundáját tépte.

A csobánnal együtt a gyáva bestiákat alig tudtuk a már ártalmatlanná tett ellenségtől elzavarni.

Midőn zsákmányomat közelebből megnéztem, nem sok örömem telt benne, óriási nagy medve volt, de bőre teljesen használhatatlan. Eltekintve attól, hogy a vedlés miatt a szőr nagy pamacsokban csüngött le róla, az állat valamely undok betegség félreismerhetetlen nyomait viselte magán. Egész testét gennyes sebek borították, melyekben helyenként férgek és pondrók mozgolódtak.

A világ minden kincséért sem nyúztam volna meg.

A tüzetesebb vizsgálat azt mutatta, hogy egy fejlövés, mely a koponyáját hátulról érte, terítette le.

A fejét nagy vadászkésemmel levágtam. Azután a legközelebbi hangyabolyig elvittem és abba temettem.

Mikor pár héttel később halászgatva újra arra jártam, a koponyát kivettem.

A hangyák hófehérre és tisztára rágták.

A lövés nyomát is láttam. A síma sörétescsőből kilőtt ólomgolyó nem hatolt be az agyvelőbe, csupán a koponyát horpasztotta be.

A fogak töredezetek és hiányosak voltak.

## A NYÁJPUSZTÍTÓ.

Nyáron a havas tetőkön az embernek és a háziállatoknak legkomolyabb ellensége a - köd. Teljes szélcsendben üli meg a bérceket. Néha oly vékony réteget alkot, hogy a nap korongját sem takarja el teljesen. Mint homályos ezüstszerű korong lebeg a magasban, melybe bátran bele lehet nézni. Az embernek a szeme ilyenkor nem fáj, nem könnyezik a fénynek túlságos erejétől. De ez körülbelül minden, ami az ember szemének recehártyáján határozott alakot ölt. A tekintet minden irányban csak alaktalan szürkességbe vész. Ez az a bizonyos szürke, látható sötétség, mely az ember szempontjából semmivel sem előnyösebb a koromfekete láthatatlannál.

A tehéncsorda a havasi réten szétszórva legel. Meredek hegyoldal, hol füvel benőtt felületek sziklás részletekkel és görgeteggel váltakoznak. Az állatok is csupán a vezető-tehén nyakán függő kolomp hangja után igazodnak. A pásztor is annak közelében tartózkodik. Oda hajtja, ahová az egész nyáját akarja terelni. A kutyák csaholva segédkeznek.

A mély csendet alig szakítja meg egy havasi sármány csicsergése. A madárka ijedten rebben fel, ha valamely nagyobb állat azt a rögzöt közelíti meg, mely alatt, szél és eső ellen védve, fészket megrakta és apró, szürkésen zöld tojásait kiköltötte. Az olvadó hótól megdagadt hegyipatak egyenletes morajlással, szikláról sziklára zuhanva, hömpölyög a sötét fenyvesek felé, melyektől az erdőzóna feletti réteket széles, ember és háziállatok részére többé-kevésbé járhatatlan gyalogfenyőpászta választja el.

Esteledik.

Ma a nyáját valamivel korábban kell a karámhoz terelni, mivel az ember ilyen láthatatlan időben azt a sok jószágot vaktában sokkal lassabban bírja mozgatni, mint világos nappal. De azért az öreg, aki évek óta a Grunyu-havason pásztorkodott, erről a helyről bekötött szemmel is ahhoz a bizonyos kitaposott csapáshoz visszatalálna, melyet már nem lehet eltéveszteni és amely egyenesen a karámhoz vezet. Ezért részben korholó, részben becézó szavakkal hajtja a kolompos tehenet a hegyoldal mentén úgy, hogy balkéz felé legyen az emelkedés, jobbról pedig a szikláról sziklára lefelé rohanó patak. Mielőtt a csapást elérné, még egy csörgedező vízeret kell kereszteznie. Ha a víz mellett buján sarjadzó kékvirágos »Acotinum« cserjék vannak, akkor felfelé kell tartania, mert különben egy sziklabyrinthba téved, hol a tehenek a szétszórta nagy kövek és feldőlt cirbolyafák között esetleg a lábukat eltörnék. Amennyiben azonban a csermely mellett csak csupasz köveket és rövid fűvet talál, úgy bátran haladhat a rétegvonal mentén tovább, mert akkor az ösvényt minden veszély nélkül fogja elérhetni.

A szürke félhomályban lépésről lépésre előrehaladó nyájon egyszerre vad félelem vesz erőt. A kolompos tehén ijedten bög, felemeli a farkát és pár vad ugrással eltűnik a félhomályban. Az öreg pásztor mellett mint vad fantomok dübörögve, prüsszkölve és fújva vágatnak el a csorda többi állatai. Mindegyik csak pillanatnyira válik láthatóvá. Amely hirtelenül feltűnt, éppoly gyorsan nyeli el a formátlan szürkesség. A kutyák valahol hátul és alatta többé-kevésbé egyhelyt ugatnak, hol egy halálra rémített tehén bögése hallatszik. Ez nem is a szokott értelemben vett szarvasmarhabögés. Ez hosszúra nyújtott, a legrettenetesebb félelmet és kétségbeesést eláruló ordítás, amelyet csakis a ragadozó vad által megtámadott és marcangolt tehén vagy ökör hallat.

Az öreg egyideig hátrafigyel. A kutyák ugatásán és a tehén bögésén kívül kövek zörgését is hallja. Az a bizonyos berregő hang, amely akkor keletkezik, ha a meredek hegyoldalon elterülő, apró kövekből álló kőgörgeteg mozgásba jön. Ha egy nagy állat ugrása vagy egy súlyos test zuhanása azt a bizonyos egyensúlyhelyzetet megbolygatja, melyben a szabadon fekvő kő- és kavicstömegek a meredek felületeken elhelyezkednek.

Aztán újra helyreáll az azelőtti csend és nyugalom, melyből csak a rohanó hegyipatak orgonaszerű hangja emelkedik ki.

A kutyák is elhallgattak. Egymás után keresik fel gazdájukat. Szörük teljesen át van nedvesedve. A látszólag kiállott nagy izgalmakat gyors lihegésük és a hosszan kilógó nyelv árulja el.

Az öreg tudja, hogy nem érdemes visszafordulni. Inkább előresiet, hogy a vezető tehen után rohanó csordát utolérje és további károsodásoktól lehetőleg megóvja.

Az állatok a kolompos tehenet követték. Mire az öreg őket utolérte, már megnyugodtak és a főösvény mellett legelésznek. Innét azután szerencsésen betereli őket a karámba.

A pirostarka pinzgauzi üsző kivételével mind megvannak.

Mindenki tisztában van azzal, hogy a tehenet megette, jobban mondva leütötte a medve.

Másnap reggel, miután egész éjjel esett az eső, a ködtakaróban szakadások mutatkoznak. Időnként a smaragdzöld hegyoldalakra nyílik kilátás, melyeken azonban még mindig egy-egy hófoltot lehet észrevenni. A tetőn a fehér lepel még folytonossági hiány nélküli, vastag rétegben terül el, melyből a zúgó hegyipatakok táplálkoznak. A levegő ilyenkor hihetetlenül átlátszó és az ember majdnem hajlandó volna azt hinni, hogy a természet az egész tájat friss, ragyogó színekkel vonta volna be. De az időjárás cseppet sem megbízható. A pár pillanatig látott tájképet egy lassan felvonuló ködfátyol újra betakarja, hogy a következő pillanatban más helyen mutasson egy részletet abból a fenséges panorámából, mely egyelőre a maga elragadó egészében még nem válik láthatóvá.

Még mielőtt a teheneket megfejték volna, az öreg pásztorral felkerekedtem, hogy a tegnapi véres események színhelyén a rabló után nyomozzak. A helyet igen nehezen lehet megtalálni, mivel a köd még ma is csak időnként oszlik el, hogy azután mindent újból láthatatlanná tegyen. Nyomozásra, vérnyomok keresésére gondolni sem lehet, mivel az egész éjjel hulló eső mindent elmosott.

Valamivel később teljesen kiderül, de azért azon a sokszáz holdnyi területen semmiféle támpontot sem bírok felfedezni, melyből kiindulva a medve által leütött állat maradványait megtalálhattam volna.

Délfelé teljesen kiderül. A megmaradt ködfoszlányok szétoszlanak. A tegnapi homály és bizonytalanság helyett ma a derűs napsugárban pompázó tájkép gyönyörködteti a természet barátját. A szem, az embernek legfontosabb és a legnagyobb távolságokat felölelő szerve, újra teljes mértékben érvényesül.

A nyomok utáni kutatást abbahagytam. Már azzal a gondolattal kezdtem megbékülni, hogy a medvének bűnlajstroma egy újabb felderíthetetlen rablással gyarapodott. A megtorlás a legközelebbi alkalomig tolódott el. El kell készülnem lennem arra, hogy ez a medve még egy-két tehenemet meg fogja enni, mielőtt puskacsövem elé kerülne.

De ami késik, nem múlik.

Kiveszem a látcsövet és egy sziklás hegyoldalon keresem azt az állatot, mely az előbb egy, a mélységbe dübörögve lehulló követ egyensúlyhelyzetéből kimozdított. Egy anyazerge a gidóval nyugodtan legel más állatok részére hozzáférhetetlen sziklapárkányon. Egészen zsemlyeszínű. A gidó valamivel sötétebb.

A verőfényben fekszem. Mellettem egy árnyék suhan el. A nap felé tekintek és egy kopasznyakú keselyűt látok. Délkelet felé tart, de nem távozik el. Megfordul és nagy köröket ír le. Példáját egy második, harmadik és negyedik követi.



Aki a havasok életét ismeri, tudja, hogy temetés lesz. A szabad természet pompe-funebre-je valamely nagyobb állat ravatala körül gyülekezik.

A dolog kezd érdekes lenni.

A részvét legnagyobb része tulajdonképpen engem, a pirostarka tehén tulajdonosát illeti.

Egyelőre helyt maradok. Meg akarom tudni, hogy hol van a ravatal.

Nem kell soká várnom.

Az egyik keselyű szétterpesztett szárnyait teste mellé húzza. Megszűnt aeroplán lenni és azért elkezd zuhanni. Úgy esik, mint a magasságból elejtett kő. De mielőtt földet érne, szétterpeszti szárnyait és a zuhanás sebességét ilymódon lefékezi. A következő pillanatban a gyalogfenyő-cserjék közt eltűnt.

Példáját a többiek is követik.

De számuk percről percre megszorodik. A hivatásos hullaeltakarítók közé a madarak királya, a kőszáli sas is vegyül. A levegőnek ez a hatalmas vadásza megragadja az alkalmat, hogy egy nálánál még hatalmasabb ragadozó asztalánál élőködjen.

Most már én is a lakoma helyére sietek. A meredek hegyoldalon a hosszú botra támaszkodva részint ugorva, részint csúszva haladok lefelé. Rohanásom a gyalogfenyőpászta szélén megtörik. Ágról ágra mászva, kapaszkodva, ugorva, azután újból egy-egy emberlábvastagságú, himbáló törzsön egyensúlyozva haladok előre. Végre egy tisztásra érek, melynek közepén egy cirbolyafenyő áll. A cirbolyafenyőtől 30 lépésnyire fekszik az a széttépett húscafát, mely tegnap ilyenkor még a pirostarka pinzgaui fajtehenem volt.

Megjelenésemkor a ragadozó madarak hanyatt-homlok igyekeznek menekülni. A hollók és varjak egyszerűen felemelkednek a levegőbe. A keselyűknél és sasoknál ez nem megy oly könnyen. Nekik síma területen bizonyos szabad térre van szükségük, melyen végigszökdecse a felszálláshoz szükséges lendületet vehetik. Csak egy ágról vagy más kiemelkedő tárgyról leugorva tudnak símán és akadálytalanul elindulni. Itt nagyon meg vannak szorulva. A gyalogfenyőágakba belegabalyodnak és csak hosszas kínlódás és ismételt kísérletezés után bírnak tulajdonképpeni elemükbe, a levegőbe, feljutni.

A tollas zsákmányról ma lemondok. Nem akarok egy lövést megkockáztatni, mivel az embernek ott, ahol este medvére akar lesni, lehetőleg minden zajt kerülnie kell.

A tehénre már csak a piros-fehér bőrmaradványokról bírok ráösmerni. Amennyire még meg lehetett állapítani, a medve aránylag keveset evett. A tehén szájrészeit és tőgyeit mindenesetre leharapta. A keselyűk és sasok ellenben abban az esetben, ha még egy félórát késem, semmi esetre sem hagytak volna meg annyi, hogy a medvének azzal még a következő éjszaka folyamán érdemes lett volna foglalkoznia.

A húsmaradványok a tisztás alsó szélén, egy nagy kő tövében, feküdtek. A tisztásról egy, a pásztorok által annak idején a gyalogfenyő sűrűjébe vágott ösvény vezetett az erdő felé. Az évek folyamán ugyan többé-kevésbé benőtt, de azért mégis alkalmas volt arra, hogy az ember azon valamivel könnyebben átjusson, mintha az ép gyalogfenyőbozótan kellett volna átvergődnie. Ezen ösvény egy évekkel ezelőtt tűz által elpusztított erdőterülethez vezetett, hol a kiszáradt törzsek már legnagyobbbrészt feldőltek és azért a hely párszáz lépésnyi távolságra meglehetősen áttekinthető volt. Csupán a magas málnacserjék gátolták némileg a kilátást.

Mindezen körülmények megállapítása után elhatároztam, hogy a cirbolyafenyő mögött fogok letelepedni, hogy onnét az esetleg a dőghöz visszatérő medvére lessek.

A nap hátralévő részét horgászással töltöttem el. Besötétedés előtt a cirbolyafám mellett telepedtem le és nyugodtan vártam.

Tartózkodási helyem tengerfeletti magasságához viszonyítva szokatlan meleg volt. Az ég beborult, de a köd azért nem ereszkedett le. A vízesések erősen zúgnak. Közeledő esőnek előjele. A denevérek nagyszámban cikáztak. A nagy rajzásból megmaradt kolumbácsi legyek kellemetlenkedtek. Alig mertem őket elhessegetni, mert ilyenkor még a legkisebb neszt is a lehetőség szerint el kell kerülni. A félhomály sűrűsödik, de azért egy borzot meg bírok figyelni, amint tőlem alig 20 lépésnyi távolságban a gyepet turkálja. Végre őt is teljesen elnyeli a sötétség. Roppanást hallok. Azután kalapom karimáján sűrű egymásutánban dobolnak az esőcseppek, oly zajt okozva, hogy amellet a nyári éjszakának minden egyéb hangja elenyészik. Nem látok és nem hallok semmit. Fegyverem závarzatát a hónom alatt igyekszem a mindenén áthatoló nedvesség ellen megvédeni. Az egyedüli hely, amely az alatt, míg a víz egész testem felületén végigfolyik, némileg száraz marad.

A medve most egész bátran jöhetne. Tőlem akár az egész döghúst megeheti. Az eső dobogásán kívül semmit sem hallok. Szememmel csupán kalapom karimájának körvonalait bírom látni vagy inkább sejteni, mert a felhőkkel borított ég épp egy árnyalattal világosabb, mint az átláthatatlan nemez, melyből az készült. Tudom, hogy az éj folyamán semmi kilátásom sem nyílik arra, hogy lövéshez jussak. A reménységnek egy foszlánya azonban mégis megmaradt. Hát a medve a hús mellett virradatig kitart.

De eljön-e egyáltalában?

Nem valószínűtlen, mert ilyen időben érzi magát a legbiztosabban a prédája mellett.

Kezdek elálmosodni.

Nem merek elaludni, mert sokan, akik velem együtt aludtak, azt állították, hogy kegyetlenül szoktam horkolni.

De a természet erősebb, mint az emberi akarat.

Félig fekvő, félig ülő helyzetben, a cirbolyafenyőnek nekitámaszkodva, alszom el.

Nem tudom, hogy meddig alhattam, mert amikor felébredtem, az előbbi állapothoz képest semmi sem változott. Az eső még mindig a kalapomon dobolt, a sötétség még ugyanaz volt. Csak abból mertem arra következtetni, hogy alvásom pár óra hosszát tartott, hogy egy közelebről meg nem nevezhető testi szükséglet kielégítése elodázhatatlanná vált. Éjfél mindenestre elmúlt. A virradat már nem lehetett távol.

Tapasztalatból tudtam, hogy most következnek a medveles legválságosabb percei. Ilyenkor türelemmel kell kitartani.

Az eső még mindig esett. A nyugodt ülés elég kínos volt. Mintha a hangyáknak egész raja mászkált volna a talpam alatt: A megakasztott vérkeringés következménye. Azonkívül fáztam.

De mindezen túl kellett magamat tennem.

Az eső időközben elállt. Még hidegebb lett. Fogaim vacognak. De most egyszerre egy csillagot látok, amely a felhőkben mutatkozó szakadékon átkandikál. A fenyőfák csúcsai az égboltozaton kezdenek lerajzolódni. Nem tudom meghatározni, hogy ezen alig észrevehető világosodás a felhők eloszladozásának vagy a közeledő hajnalhasadásnak tulajdonítható-e. De most már hallás útján is tudok a külvilággal érintkezésbe lépni. Eddig, amíg az eső zuhogott, ez nem volt lehetséges, mivel a cseppek kopogása minden más zajt vagy neszt teljesen elnyelt. A nedves gyalogfenyőcserjéről lehulló vízcseppek állandóan oly zörejt okoznak, melyet esetleg a közelben óvatosan mozgolódó nagyobb állat is okozhat. Azután egy távoli

marhakarám mellett ugató kutyák hangja is megüti a fületem. De minél tovább és minél feszültebben figyelek, annál inkább erőt vesz rajtam az az érzés, hogy nem vagyok egyedül, hogy a közvetlen közelben nagyobb élőlény tartózkodik. Ez mindenesetre a medvével gondolatban való állandó foglalkozásnak a következménye, mely az ember öntudatán kívül a kedélyállapotban tükröződik vissza. Az ember, úgy látszik, azt, amivel állandóan foglalkozik, érzi és sejti. Szél kerekedik. A dög felől fúj. Valami különös szag üti meg az orromat. Mintha a medvét érezném. De ez a bomlásnak induló húsból és a keselyűk által széttépett marhabelek tartalmából is eredhet. Az ég az azt borító felhőtakarótól megszabadult és a csillagok ezrei ragyognak a bérctetők által alkotott láthatár felett. A szél hatalmasan zúg az alattam elterülő fenyves koronáiban és a közvetlen közelben inkább sejthető neszek határozott recsegéssé és ropogássá válnak.

Most azonban határozottan észre tudom venni azt a narancssárga szegélyt, mely keleti irányban a láthatár felett mutatkozik. A sziklás hegygerinc szaggatott vonalai határozottabban rajzolódnak le. Ha a szememet onnét leveszem és azon hely felé irányítom, ahol a medvét kell föltételeznem, csak a tökéletes koromfekete sötétséggel találkozom. De ha huzamosabb ideig odanézek, úgy érzem, mintha egyes tárgyak ott is alakot ölteneének. Most már nem veszem le a szememet arról a bizonyos pontról, ahol egy vakondtúrásszerű gömbölyded valamit inkább sejtek, mint látok. Sőt azt képzelem, mintha mozogna. A kivilágosodás most rohamosan erősödik. A gyalogfenyőcserjék körvonalai már elválnak a hegyoldaltól, mely azoknak háttérét alkotja. A bokrok tövében még homály uralkodik. Bizonyos tárgyak még nem láthatók. Azokat csupán érezni és sejteni lehet. De ez a sejtés pillanatról-pillanatra határozottabb alakot ölt. Most látom, hogy az a bizonyos hangyaboly mozog. Ott van a medve. Nekem egyenesen hátat fordít, úgyhogy a fejét nem láthatom, csupán farának gömbölyű idomai rajzolódnak le a sötét háttérrel. Megrázkodik. Most már tisztán látom, hogy a tehénhúsmaradékokat ráncigálja. Egy darabot leszakít és fejét felemelve azt lenyeli.

Még nem bírok löni. Egy sonkalövést, mellyel ez az értékes vad esetleg elmenekülne, nem akarok megkockáztatni. Azért várok. Most már nem menekülhet el. A fegyvert lassan lövésre kész helyzetbe hozom. Most teljesen kivilágosodott. Egy fehér mellű kotnyeles havasi rigó megszólal. Szürkésen barna havasi mátyás ott ugrál a környékező cserjék ágain. Alig várja, hogy ő is a terített asztalnál foglaljon helyet. Most a medve negyedfordulatot végez és mancsát megnyalja. Aztán hirtelenül felfigyel.

De ekkor már a lövésem is eldördül.

Hatalmas fogait saját húzába mélyesztí. Azt a pontot harapja, ahol a lövedék lapockájába fúródott.

Úgy forog, mint a pörgettyű és e közben annyira megközelít, hogy szinte megérint.

Aztán hatalmas ugrással a gyalogfenyőben eltűnik.

Amily gyorsan bírok, a pásztorok által vágott ösvényen áttörtetek a gyalogfenyőpásztán.

Az égett erdőben még egyszer meglátom medvémet, amint hosszú ugrásokkal egyenesen lefelé, a sűrű erdő felé törtet.

Nyolcvan lépés távolságról még egy golyót küldök utána.

Gerinclövés.

Hátulját a földön vontatva kúszik lefelé.

Kis, szürkés színű, úgynevezett hangyászmedve volt.

Szörét pamacsokban hullatta.

## A MEDVEBOCS.

Április vége. A patakmenti égerfák lombja már teljesen kifejlődött. A vörösesbarna bükkös, melynek színe a sokmillió, közvetlenül a felpattanás előtt álló rügy által ezüstösszürke, lehelletszerű árnyalatot kapott. Már észrevehetően tarkult. A hirtelenül kizöldült fák, sőt facsoportok, foltokká tömörültek. A fővényfutó éles fütyjét hallatva, villámgyors repüléssel villant a kavicsos patakmeder fölött, hogy azután a part fővényére leszállva nemcsak mint kecses repülő, hanem mint kitűnő futó is gyönyörködtesse a természetbarát szemét.

Itt a siketfajd dürgési ideje.

Többnapig ételmisszerrel megrakott hátizsák súlya alatt izzadva haladtam Gyorggyal a hegyi ösvényen felfelé. Abban az évben sok hó esett. Még mielőtt a fenyves-régiót elértük volna, a földnek itt megmaradt fehér téli köpenye, mely a völgyben és az erdő lejjebb fekvő részein már hetek óta eltűnt, mint komoly mozgási akadály jelentkezett. De mi erre el voltunk készülve. A skíket, melyeket már az előző napon a magas hó széléig felvittem, felcsatoltuk. A sok fagyáson és olvadáson átment tavaszi kásás havon nagyszerűen lehetett előrehaladni. A skí csúszott és a hó egyáltalában nem tapadt a sima fához.

Cik-cak vonalakban könnyen haladtunk felfelé. A tavaszi napsütés által megmelegített levegő a hótakaró felszínét meglágyította és az erdő minden, a föld felületén mozgó állatának útját néhány órára a leglelkiismeretesebb pontossággal feljegyezte. A vadon kis vörös rablólovagjának, a rókának a nyomát ismételten kerestettük. Egy miniatűr medvenyom elárulta azt, hogy a borz, mely hasonló alakú, de sokkal kisebb lábon él, mint a déli Kárpátok rengetegeinek a királya, már kitörülte szemeiből a hosszú téli álmat. Ilyenkor ő is sovány koszon él. Egy rothadt, a földön fekvő fa törzséről lehántotta a kérget, hogy az alatta található lárvákat és pöndrókat szedegethesse.

A dürgési hely közelében megállottunk. Itt egy zerge nyoma volt látható. A havasoknak és a sziklás erdőknek ez az életerős lakója a létért való küzdelemre minden tekintetben jobban van felfegyverkezve, mint a kényes őzike. Éles csülkeit, melyek a legzordabb sziklák megmászásánál vannak segítségére, szétterpeszti és a hó tetején is süppedés nélkül sokkal könnyebben mozog, mint kecses rokona, melynek hegyes lábcskáit a meglágyult fehér masszába valóssággal beleszúrnak.

A kora délutáni órákat a tűz mellett pihenve töltöttük el. Azután fenyőgalyakat szedtünk és lombsátrat készítettünk. El kellett készülnünk arra, hogy az időjárás az éj folyamán megváltozik. Minden jel arra engedett következtetni. A nedves fenyőfával élesztett tábori tűz füstje nem szállt egyenesen felfelé. A föld felületéhez tapadva lassan, határozott irány betartása nélkül kúszik tova. Mintha az erdő fái között keresne az őt szétszórni készülő szél elől menedéket. A láthatár, különösen déli irányban, Havasalföld felett, párás és ködös. Amellett a nap forrón tűz, mintha a felhőképződéshez szükséges vizet fokozott erővel akarná felszívni.

Esteledik. Az egyedülálló fenyőfák árnyéka hosszúra nyúlik. Felkerekedünk és a dürgési helyre megyünk, hogy a nagy kakas szerelmi dalát lefekvés előtt is meghallgassuk.

Sok szétolvadt nyom, ürülék, kitépett tollak elárulják azt, hogy a szerelmi csaták már megkezdődtek.

Leülünk és türelmesen várunk.

A madárdal elcsendesedik, a szalonkák pisszegése megkezdődik. A siketfajdok egymásután hangos szárnycsapkodással megérkeznek és leereszkednek egy-egy magas fenyőfa csúcsára,

mely a hatalmas madár súlyának lendülete alatt meghajlik és inog. Némelyik pár szárnycsapkodással igyekszik a megzavart egyensúlyt helyreállítani.

Ott ülnek teljes csendben. Szívszorongva lessük az esti szerelmi hangverseny kezdetét. Hiába. Ma hallgatnak. Még néhány kajdácsoló tyúk biztató hívogatása sem képes őket érthetetlen apátiájukból felrázni.

Ma egyáltalában nincs esti dürgés.

Csalódottan térünk vissza a tábori tűzhöz.

A földön terjengő füst miatt ismételten változtatjuk helyünket, mielőtt az egyszerű vacsora után a füsttől könnyező szemünket álomra hűnynék.

Amikor felébredünk, teljes sötétség uralkodik. Az esti csendet a viharverte erdő orgonaszzerű zúgása váltotta fel. A tűz elaludt. A szél a parázs legnagyobb részét a havon szétszórta. Csupán egy vastag fenyőrök törzse alatt, melyet az este a tűzre fektettünk, senyved néhány elszenesedett, füstölgő fadarab.

Mialatt gondosan elkészített száraz ágakat a tűzre rakunk, hogy a világosságot és meleget szolgáló lángot újra felélesszük, a szél által hajtott pelyhek kilőtt sörétek módjára csapkodják kezünket és arcunkat.

Az enyhe tavasz helyébe egycsapással a legzordabb tél lépett.

A galysátor készítése nem bizonyult hiábavaló fáradságnak.

Reggel a télről megmaradt régi hóréteget új, fehér takaró borította, melynek vastagsága az előbbi sokszorosán felülmúlta.

Ma természetesen siketfajddürgésről szó sem lehet. A nagy kakas az időváltozást úgy látszik már tegnap este megérezte. Ma reggel bizonyára még kevesebb kedve van a szerelmeskedéshez. De ha volna, a zúgó viharban az aránylag halk kattogást úgysem lehetne meghallani.

Felkerekedünk és elindulunk.

Az időjárásnak jobbrafordulását a völgy fenekén lévő barlangban, hol a szél- és hófúvás ellen védelmet találunk, sokkal könnyebben bírjuk bevárni.

A frissen hullott hóba skível is térdig süppedünk. De ezzel a csodálatos közlekedési és sporteszközzel így is pompásan bírunk haladni. A lisztszerű hóban könnyen csúszunk lefelé.

A havazás elállott. A dermesztő, hideg szél fokozott erővel fúj. A velünk szemközt elterülő kopár Oszlia-tetőn toronymagas porhófelhők ég felé ágaskodva rohannak a vihar irányában.

Gyorgye hirtelen megállít. Azt jelenti, hogy a fejszéjét az éjjeli táborozási helyen felejtette. Visszaküldöm érte. Ugyan nekem is van fejszém, de a vadonban élő embernél mindig kettőnek kell lennie. Ha az egyiknek a nyele eltörik, úgy a kárt csak egy másik fejszével lehet helyrehozni, csak azzal lehet új nyelet faragni, a letört nyelcsonkot a fejsze fokából eltávolítani.

Leülök és Gyorgye érkezését várom.

Izzadva, lihegve, izgatottan érkezik.

- Mi történt?

- Domnule, pár pillanattal ezelőtt, alig száz lépésnyire innét haladt el egy medve. Mikor a fejszéért fölfelé mentem, még nem keresztezte nyomunkat. Mikor visszajöttem, rábukkantam. Lassan, lépésben mehetett a hóban. De ha nem csalódom, a bocs nyomát is láttam.

Azonnal felugrottam és a nyomhoz siettem.

Gyorgye igazat mondott. De ott, ahol a nyomot megtaláltuk, abból semmit sem lehetett kiolvasni, mivel a puha, lisztszerű, mély hó a csapást újra betemette. Midőn azonban egy terebélyes fenyőfa alatt oly helyre ért, ahol kevés friss hó feküdt, az anyamedve nyomában a bocsét is félreismerhetetlenül, tisztán meg lehetett különböztetni. A kis trónörökös nem lehetett nagyobb egy foxinál.

A talaj aránylag enyhén lejtett a völgy felé. Szálas, bozótnélküli, bükkössel kevert fenyves volt, mely a skíelést legkevésbé sem akadályozta. Teljes sebességgel követtük a nyomokat. De az üldözött vad közeledésünket észrevette. Most a nyomok azt mutatták, hogy a medve hatalmas ugrásokkal igyekezett tért nyerni.

Abban reménykedtem, hogy a nyílt völgyön való átkelésnél lövésre fog alkalmam nyílni. Nem csalódtam egészen. Az erdő széléhez érve, a túlsó hegyoldalon megláttam az anyamedvét, amint a védelmet nyújtó erdő felé igyekezett. A bocs alig tudott vele lépést tartani. Amikor elmaradt, kismalacszerű viselkedését hallatta, mire anyja megvárta, sőt helyenként segítette és maga előtt tologatta. A távolság azonban túl nagy volt ahhoz, hogy egy lövést megkockáztattam volna. Különböztetni a nagy sietségtől annyira ki voltam fulladva, hogy még a fel támasztott puskacsővel sem tudtam biztosan célozni.

Most azonban abban reménykedtem, hogy a bocs, melynek kifáradására egész biztosan számíthattam, az anyamedve menekülését annyira fogja lassítani, hogy kellő kitartással mégis utól fogom érhetni.

Tehát fokozott energiával újból felvettem az üldözést.

Keserves, izzadást fakasztó munkával eltelt órák következtek. Amikor a medve fölfelé haladt, ő volt előnyben. A térdigérő hóban csak cik-cak vonalakban bírtam követni. Ezt az előnyt azonban a gyenge bocs lassúsága mindenesetre, legalább részben, kiegyenlítette. Kevésbé meredek hegygerinceken vagy éppenséggel lefelé lejtő szakaszokon azonban valószínűleg közelebb is jutottam hozzá. De azért a bocs menekülését egyelőre nem hátráltatta annyira, hogy utólérhettem volna.

Az idő a délutáni órákban teljesen megváltozott. A nap időnként és helyenként kisütött. De azért nem melegített annyira, hogy a hó megolvadt volna.

Az egész Oszlia-havast már megkerültük. Egy helyen a nyom egy havasi réten vezetett át, hol a szél a frissen hullott havat elseperte. Itt a nyomot tisztán meg lehetett látni. A mancsoknak minden bőrredőjét, minden vonalát meg lehetett különböztetni.

Gyorgye megállított.

Érdeklődéssel nézte a csapát.

Én tovább akartam sietni.

Nem akartam az időt elvesztegetni, hogy az üldözött vadnak további előnyöket biztosítsak. A bocs ezt az iramot már nem bírhatja sokáig.

De Gyorgye ezen okoskodásomat egy csapásra leszerelte.

- A bocs nincs az anyjával.

A kis nyomot tényleg nem lehetett felfedezni.

Talán az anyamedve a szájában vitte a magzatját?

Ez nem volt valószínű, mert Gyorgye határozottan azt állította, hogy a Girbovu-hágón, ahol a nyomok a sekély hóban tisztán lerajzolódtak, a bocs még az anyát követte.

Még egy ideig a medve nyomán haladtunk előre. De hovatovább határozottan megállapíthattuk, hogy az egyedül menekült.

Ezért a mély árok megkerülésével, a skíelésre legalkalmasabb talajon, nagy kerülővel visszamentünk a Girbovura. Gyorgye megfigyelése helytállónak bizonyult. A bocs nyomát itt határozottan meg lehetett ismerni.

Miután üldözés közben nem követtük szorosan a menekülő medve nyomát, hanem a skíelés technikájának megfelelően kisebb-nagyobb kerülőkön jártunk, nem tudtuk, hogy a bocs hol maradhatott el menekülő anyjától. Hogy ezt megállapíthassuk, a medve csapája mellett maradtunk. A nyom egyenesen egy árok sziklás fenekéig vezetett, hová skíivel nem is követhettük volna. Azért a hosszú talpakat lecsatolva, a majdnem övig érő hóban derékig süllyedve, bukdácsolunk előre. A nyom itt különben olyan volt, mintha egy lavina gördült volna a meredek hegyoldalon lefelé. Előreugró szikla alatt azonban, ahol kevés hó feküdt, a bocs apró nyomocskáit ismét határozottan meg lehetett látni.

Mialatt ezen a helyen tanakodtunk, rekedt, rikácsoló hang ütötte meg a fülünket. Nem messze tőlünk, egy ferdenövésű bükkfa ágai között, kuporodott a kis medve és látszólag kétségbeesetten kiáltozott anyja után, mely hűtlenül cserbenhagyta.

Elfogása már nem okozott nagy nehézséget. A kis jószág eleinte kétségbeesetten karmolt és harapott, de miután egy hátizsákba gyömöszöltük, beletörődött sorsába.

Mivel már beesteledett, a kiugró szikla alatt felütöttük éjjeli szállásunkat. A kis fogollyal rövid idő alatt annyira megbarátkoztunk, hogy a szalonnát, melyet a kezünkben tartottunk, szopogatta. De azért észrevétlen pillanatokban mégis megharapta egyikünknek vagy másikunknak a kezét.

Másnap még egy ideig az öreg medve nyomát követtük és a bocsot megszólaltattuk, de a szülei kötelességeiről megfeledkezett állatot nem láttuk többé.

A bocsot hazavittük.

A zsákmány nekem azonban nem okozott sok örömet és a végleges nyereség a sok kár mellett jelentékenyen összezsugorodott.

Feldúlt virágágyak és meggyilkolt csirkék voltak a fogságban kifejtett tevékenységének legfőbb eredményei.

Petrozsényben tartózkodó állatseregletnél gyönyörű fehér kakadúért cseréltem ki.

A kakadú kiszabadult és egy almafa legszebb ágát pillanatok alatt leharapta, azután a háztetőn éppoly bámulatos erővel és kitartással nagy folytonossági hiányokat okozott a zsindelytetőben.

Ugyanannál az állatseregletnél a kakadút becseréltem egy kanárimadárért.

Ez a kedves, távol idegenből származó kis vendég évekig vidám csattogásával sok gyönyörűséget okozott.

## A FARKAS.

A vadonnak legtitokzatosabb csavargója. Tevékenységének és kártékonyságának a nyomát lépten-nyomon lehet észre venni. Őt magát igen kevesen látták, még kevesebben jöttek lövéshez. Ahol Erdélyben és Havasalföldön marhalegeltetést üznek, ott ő is mindenütt jelen van. Ha keresik és üldözik, nem lehet megtalálni.

A farkas üvöltésének hallgatása gyermekkorom legkorábbi emlékei közé tartozik. Házunk halljából esténként a vadásszá fejlődő fiú érdeklődésével figyeltem a közeli hegyekben lévő marhakarámokból jövő farkasriadók zaját. A pásztorok ordítása és a kutyák izgatott csaholása, egyes lövések, mindig elárulták a farkasnak vagy farkasoknak többé-kevésbbé sikerült támadását.

A farkasok több alkalommal a parkban saját házörző kutyánkat gyilkolták meg. Még a szöges nyaklánc sem segített mindig. Bátran merem állítani, hogy a farkasok télen nagyrészt falusi kuvaszokból táplálkoztak, melyeket néha a házak között fogdostak össze.

Mikor felcseperedtem és puskával kezdtem járni, az volt a vágyaimnak netovábbja, hogy egy farkast ejtsek el. Nyomát már korán tudtam a kutyáétól megkülönböztetni. Úgy nézett ki, mintha egy nagy újfundlandi vagy bernáthegeyi kutya lábától származnék, melyet szűk cipőben keskenyre nyomorítottak össze. A kutyáéhoz hasonlított, de aki a különbséget egyszer jól megfigyelte, az sohasem fogja a kettőt összetéveszteni.

A Zsil folyó télen helyenként annyira megfagyott, hogy a jegén még szánokkal is teljes biztonságban át lehetett kelni. A nyomok elárulták, hogy több farkas minden éjjel a megfagyott folyó jegén átkelve, a közeli sűrű bükkösből a faluba jött, hol a kutyák között nagy pusztítást végzett. Az átkelési hely közelében egy, a téli fagy által vesztegelésre kényszerített malom állott, mely pompás leshelynek kínálkozott.

Egy holdvilágos éjszakán itt lestem. A farkasok este 10 óra felé, amikor a faluban a lámpákat eloltották, megjelentek. Teljes mozdulatlanságom dacára észrevettek. Arra soha nem tudtam rájönni, hogy jelenlétemet melyik érzékük árulta el. Alig bírom elképzelni, hogy a teljes szélcsendben 400 lépés távolságra megszimatoltak volna. Nagy hidegben a szimat különben is gyenge szokott lenni. Az, hogy megláthattak vagy visszafojtott lélekzetemet meghallhatták volna, el sem gondolható.

A tiszta hómezők felett ragyogó telihold szinte nappali fényénél a kis ablakon át kényelmesen megfigyelhettem, amint 300-400 lépésnyi távolságban megállottak, gyanakodva körülnéztek és azután a folyó partján lefelé haladva, messze lőtávolon kívül, libasorban keltek át a jégen, hogy a falu kerítései mögött eltűnjenek.

Lessel nem mentem semmire.

Ha hideg, holdvilágos éjszakákon valamely erdőőrrel kimentem, hogy egy megriasztott tyúk hangjával ragadozókat csalogassak, rókát igen gyakran lőttem. A vörös rabló 15-20 lépésnyire közelítette meg azt a szénaboglyát, melynek belsejében George néha válogatott kínokkal gyötört meg egy-egy flegmatikus tyúkot, hogy riadójeleit a csendes, holdvilágos éjszakába kiáltsa ki.

Két alkalommal farkas is közeledett. Kétszáz lépésen belül azonban sohasem lehetett őket csalni.



Egy sötét téli éjszakán a kunyhóban rókára lestem. Csaléteknek pörkölt kutyahús volt kitéve. A világítás igen rossz volt és azért cseppet sem csudálkoztam, hogy a vad a lövés után nem maradt helyben. A dög körül settenkedő árnyékszerű alak nyomtalanul eltűnt.

Egyenesen hazamentem. A lövés helyét az éj folyamán meg sem vizsgáltam, mivel a nyomokat nem akartam összetaposni.

Reggel, legnagyobb csudálkozásomra, azt vettem észre, hogy távozásom után egy róka a csalétek nagy részét megette.

Eltekintve a nyomoktól, a kis vörös rablóra abból is lehetett következtetni, hogy a csalétekről letépett, erősen megpergelt kutyaszőrt a környéken szanaszét szórta.

A havon látható és könnyen követhető friss vérnyomok azonban azt bizonyították, hogy lövésem talált. Csak távozásom után jöhetett egy másik róka, mely a csalétekből evett.

A vérnyom szokatlanul nagy volt.

Midőn arról a területről, ahol a hó teljesen össze volt taposva, kijutottam oda, ahol már nyomozni lehetett, legnagyobb meglepetésemre azt vettem észre, hogy a havon látható piros vérrózsák egy farkasnyommal függnék össze.

Nem nagyon bíztam abban, hogy prédámat tényleg viszont fogom láthatni. Az apró, rókának szánt sörét, és a farkas szívóssága, mint olyan tényezők jelentkeztek, melyek a siker ellen szóltak. De ettől eltekintve az a körülmény is elkedvetlenített, hogy a nyomból határozottan láttam, hogy a farkas az egyik lábát sántítva vonszolta maga után a hóban. Ebből nyilván láblövésre lehetett következtetni. Már pedig egy farkas három lábon még mindig gyorsabban tud elmenni, mint én kettőn.

A vérnyomot inkább a kötelességérzés szavára hallgatva követtem. A sebzett állat azonban nagyon beteg lehetett, mert az erdőalatti lejtőn csak többször megállva, pihenve és vérezve tudott feljutni. Miután a bozótot elérte, a hegymászást egészen abbahagyta. A legközelebbi ároknak a feneké felé tartott. A leereszkedés sem ment símán. A nyom tisztán mutatta, hogy útjának egyes részeit gurulva tette meg.

Az árok fenekén megtaláltam.

Csonttá fagyott.

Jó lapockalövése volt. Sántaságát egy régebbi lövésnek köszönhette, mely egyik első lábát eltörte. A seb azonban már régóta begyógyult. Testi fogyatkozásának dacára ez a ragadozó cseppet sem volt leromolva és telt idomai azt mutatták, hogy nem szenvedett hiányt. Gyomrában kutyaszőrön kívül a szemétdombokon összeszedett rongydarabokat, csirketollat és egérszőrt találtam.

Sok hivatalos és nemhivatalos hajtóvadászaton vettem részt. Rendesen eredménytelenül végződtek. Néhányszor azonban mégis volt alkalmam, hogy a farkasnak a hajtásban tanúsított magaviseletét megfigyelhessem.

Jól betanított, fegyelmezett hajtók voltak. Egymásközi összeköttetést halk fütyökkel (nem ordítással) és a fáknak fejszével való kopogtatása által fenntartva, mint a jó katonák, folytonosságihiány nélküli vonalban haladtak előre.

Magas kövön ültem. Egy előttem álló fa kellően eltakart. A lábaim alatti rétsávon túl kezdődő bükksűrűbe, melynek lombjai már lehullottak, bele bírtam tekinteni. A hajtóvonal a rét szélét már majdnem elérte. A hajtásnak az a stádiuma következett, amikor a fegyelmezett vadász már arra gondol, hogy a puska kakasát eressze le és a töltényt a csőből vegye ki. Ebben a pillanatban meglátom a farkast. Nem tart egyenesen a tisztás felé, hanem a hajtóvonallal

párhuzamosan surran végig az erdő szélén lévő fák között. Szemét pillanatra sem veszi le a hajtókról. Egész viselkedése azt az igyekezetet árulja el, hogy fedezze fel azt a rést, amelyen át visszafelé lehetne kitörni. Mozdulatai teljesen a rókaéra emlékeztetnek. Úgy néz ki, mintha hosszú, egyenesen kinyújtott farka volna az a szerv, mely a fák és bokrok között végzett kényeszerű mozdulatainál mint kormánylapát szerepel. De a hajtók láncja nem inog meg, nem mutat semmi rést és a farkasnak rá kell szánnia magát arra, hogy a búvóhelyet és védelmet nyújtó sűrűt elhagyva, a következő fedezékig a nyílt réten át meneküljön.

Ebben a pillanatban az egész állat megváltozik. A földön kúszó, rókaszerű ravaszsággal mozgó szökevény elszánt, testi erejében és gyorsaságában bízó rablónak vedlik át. Hatalmas, özszerűen hullámos ugrásokkal tör előre.

Oly könnyen mozog, mintha a nehézkedés törvényének nem is volna alávetve. Bokrokon, köveken, egy árkon gumilabdaszerű könnyedséggel és mozgékonyasággal szökik át.

A Mannlicher-Schönauer golyó sem bírja ezt a lendületet megállítani. Az expanzív lövedék által átlukasztott mellkasát még jó darabig viszi, mielőtt a belső legnemesebb részeket szétszaggató fémszilánkok bénító hatása mutatkoznék.

Azt a kevés farkast, amit sikerült elejtenem, a hajtóvadászaton lőtt egynek kivételével, tisztán a véletlennek köszönhettem.

A falu melletti, többnyire mogyorócserjékkel benőtt dombokra, friss hóesés után nyulászni mentem. Egy embert vittem magammal hajtónak.

Az egyik ároknak a fővölgybe nyíló torkolatánál egy cigányputri állott. Érkezésemkor az egész Pintyá-nemzetség kétségbeesve jajveszékelt és szurtos fekete fürtjeit tépdeste. A farkas az éjjel, jobban mondva a kora reggeli órákban, a vesszőkből font ólacsikából kiszedte a disznót és megette. A hó tele volt vérrel. A malac kétségbeesett visításának hallatára a putriból kirohanó cigányok lármája nem akadályozta meg a rablót abban, hogy prédáját maga után vonszolva az árok sűrű mogyoróbokrai között el ne tűnjék.

Meg voltam arról győződve, hogy a farkas rablásának színhelyétől már igen messze távozott el.

A cigányok azonban megesküdtek, hogy a farkasnak még az árokban benn kell lennie.

Miután itt mindig róka is szokott lenni (nyúl nem volt, mert nyom sem mutatkozott), elhatároztam, hogy az árok felső végét el fogom állani és a szakadékot meghajtatom.

Az adott jelre a hajtóm a bosszút lihegő purdékkal, kik a térdigérő hóban mezítláb gázoltak, a bokrok között hajtva megindult.

Semmi bizalmam sem volt ahhoz, hogy a farkas puskacső elé kerüljön. Csupán rókát vártam és annak megfelelően töltöttem. Abból, hogy az árokból kivezető farkasnyommal nem találkoztam, nem mertem semmiféle következtetést levonni, mert az a másik, általam be nem járt oldalon is, észrevétlenül kijöhetett volna. A hajtó és a purdék alig lehettek tőlem 20 lépésnyire, amidőn a farkas hirtelenül előttem termett.

A rókának szánt sörétes lövéssel 10 lépés távolságról leterítettem.

A sok elfogyasztott disznóhústól úgy megdagadt, mint a ballon. Gyomrában a disznónak majdnem egykilós, teljesen összerágatlan darabjai voltak.

Amikor elmentem, a purdék, a húsdarabokat a hóban mosogatva, azon tanakodtak, hogy nem lehetne-e azokat még megenni.

Ha a véletlen nem segíti az embert, úgy a farkas elejtése egyáltalában nem könnyű. Egyet a nyílt országúton egy nagy havazás után 150 lépés távolságból golyóval terítettem le. Ez is tiszta véletlen volt. Olyan helyen ért ez a szerencse, ahol arra legkevésbé sem voltam elkészülve.

De ha valamely reális bázis után elindulva, egy bizonyos terv szerint vadásztam farkasra, a fent leírt hajtóvadászat kivételével, sohasem tudtam eredményt elérni.

Hiába lestem éjjel-nappal a farkasok által megtámadott és megdézsmált juhkarámok mellett. Az éj sötétjében jött, elvitte a prédáját, felriasztotta a pásztorokat és a kutyákat, de mint a kísértet, láthatatlan maradt.

Egy alkalommal 12 hétig voltam a Parêng-hegycsoporthoz tartozó havasokon térképkészítéssel elfoglalva. Erdőőreim, figuránsaim, lovászaim és szakácsom egy kis karavánt alkottak, melyhez rendszeren egy-két, levágásra szánt kos is tartozott.

Egy viharos éjszakán a farkasok egy kost és egy kutyát hurcoltak el. Attól a naptól fogva heteken át a karavánnak állandó kísérői maradtak.

Besötétedés után táborunkat körül kezdték üvölni.

Négyen voltak.

Már mindegyiknek a hangját ismertük és annak mélysége szerint az éjjeli énekeseknek külön neveket is adtunk.

Mindent megkíséréltem, hogy egyet is puskacső elé kapjak. Holdvilágos éjszakákon lestem, mekegő kecskét kötöttem ki préda gyanánt, csapdát és hurkot állítottam. Minden hiábavaló volt. Se én, se embereim egyet sem bírtunk meglátni.

Havasi tömegszerencsétlenségek alkalmával, amikor például a villám egy juhnyájba belecsapva annyi állatot ölt meg, hogy a tulajdonosok a megnyúzott tetemeiket fel sem bírták használni, a farkas mindig megjelent, hogy a keselyűkkel a prédán osztozkodják.

De ilyenkor is oly óvatos, hogy csak egyszer nyílt alkalmam arra, hogy lövéshez jussak.

A szerencse azonban nem kedvezett. A távolság oly nagy volt, hogy a katonafegyverből tett öt lövés közül egy sem talált.

A farkas becsületére meg akarom említeni, hogy a háború alatt a havasi harctereken sohasem tapasztaltam, hogy úgy, mint a róka, hullafosztogatóként lépett volna fel.

Óvatossága, úgy látszik, még a halott emberhez sem engedi közeledni. A legtöbb farkasnyomot Oláhországban láttam. A Zsil folyótól nyugatra elterülő dombvidék, melyen legnagyobb-részt tölgy-, gyertyán-, galagonya-, vadrózsa- és kökénybozót nő, legkedvesebb tartózkodási helye. Midőn egy téli napon ezen a vidéken körülbelül egy 80 kilométeres szánutat, váltott lovakkal, tettem meg, rengeteg rókanyomon kívül több mint 30 farkasnyomot volt alkalmam megszámlálni. Nyúlnyomot azonban csak egyet láttam.

Hunyad megyében a farkasvadászat nagymestere a boldogult Zúdor Jóska volt. Minden évben annyit lőtt, hogy egy-két bundára tellett. Hogy miképpen csinálta, azt sohasem tudtam meg. Csak annyit árult el, hogy nem dolgozott méreggel, ellenben hasznára fordította a farkasnak azt a közismert szokását, hogy sok kilométerre terjedő vándorlásai alkalmával lehetőleg az ember által használt erdei és mezei utakon halad.

Ami végre a farkasnak az emberre nézve való veszélyességéről elterjedt híreket illeti, úgy, eziránt mutatkozó érdeklődésemnek dacára, egyetlen esetet sem bírtam megállapítani, mely azokat igazolta volna. Arra emlékszem, hogy gyermekkoromban az éjjeli vendégségekre járó urak fáklyákat és petróleummal átázott szalmacsomókat tartottak a szánokban készenlétben, hogy azokkal a támadó farkasokat megriasszák. Egyetlen eset sem jutott azonban tudo-

másomra, hogy arra tényleg szükség lett volna. A farkasok szagától megriadt lovak állítólag egyszer egy szánt felborítottak.

»A parosényi vörös pópát megették a farkasok.«

Ezt jelentette a csendőrijárőr. A helyszíni szemlét tartó bizottsághoz én is csatlakoztam.

A csontváz a mogyorófavesszőkből font kerítés tövében feküdt. A személyazonosságot a havon szétszórt vörös szakállszőrökből, melyek után a pópa előnevét kapta, könnyen meg lehetett állapítani. A csizmák is megvoltak. A kemény száruk által megvédett lábrészek épek maradtak. A járőrjelentés a valóságnak tökéletesen megfelelt, csupán a *farkas* szónak ki kellett volna maradnia. A pópát a nyomok tanúsága szerint ugyanis a rókák ették meg. Halálát ellenben megfagyás okozta, miután az áldozat a kerítés tövében részegen elaludt.

A Petrosény keletkezése utáni időkben a hivatalos farkasvadászatok igen gyakoriak voltak. Gyülekezés: a Petrilla felé vezető út hídjánál.

Víg társaság a Ritwaldnál addig mulatott, míg a kocsmáros maga nem zavarta haza az urakat, hogy készüljenek a vadászatra. Kvaterkázás közben természetesen kizárólag farkaskalandokról beszéltek. A nagy szót az Amerikát járt órás vitte, aki a mellett nagy vadász hírének örvendett.

A téli hajnal sötétségében gyülekező vadászok a város végén egy fűzfa tetején kuporgó embert pillantottak meg, ki torkaszakadtából segítségért kiáltozott.

- Lőjjék meg a farkast!

- Hol a farkas?

- A fűzfa tövében ül. Segítség!

A köpenyegen, melyet az órás a fáramászás sietségében elejtett, bernáthegyi kutyája ült. A hű állat illuminált állapotban lévő gazdáját őrizte.

## A ZERGE.

Midőn a Teremtő a földet megalkotta, megfélekezett arról, hogy annak egyes részeit lecsiszolja és tetszetősekké tegye. Munkája közben az örökké gáncsoskodó ördög megzavarta. Ezért egyes helyeken még mindig látszik a szerszám nyoma. A kemény kősziklát, melyből az egész mű elkészült, ilyen helyt nem kente be lágy földdel. A durva reszelő karcolásai mindegyütt kiálló hegygerincek, éles csúcsok, mély katlanok alakjában jelentkeznek, melyekben a reszelék kőgörgetegek, szikladarabok és durva, szögletes kavicsok alakjában maradt vissza. Az Úr maga is bosszankodott, de miután a világot annak összes lakóival együtt ily állapotban útnak indította, a bajon már nem igen lehetett segíteni. Az ördög hibájából kidolgozatlanul maradt helyekre azonban azt a négy lábú állatot száműzte, amely ugyanolyan alakú kampókat visel a fején, mint a világ megrontója, az ördög.

Igy került a zerge a föld legterméketlenebb és legzordabb helyeire.

A Retyezát-vidék őslakóinak felfogása szerint ilyen alakban jelentkezik annak a fogas kérdésnek megoldása, hogy az Európa szívében élő egyedüli antilop miért telepedett meg állandóan azokon a helyeken, melyeket a természet látszólag a juhok és a kecskék családjához tartozó kérődzők részére tartott fenn. Az antilopok különben, egyes kis példányokat kivéve, melyek Abesszinia bércei között élnek, Afrika és Ázsia nagykiterjedésű, fűvel benőtt síkságjainak és steppeinek a lakói.

Nemcsak a laikusok, de tapasztalt sportemberek körében is az a felfogás terjedt el, hogy a zerge tulajdonképpen tartózkodási helye a kétezer méter magasságú hegyvidék és hogy legszívesebben az örök hó és jég zord birodalmának tözsomszédságában él. Ez a nézet, amelyet személyes tapasztalataim alapján nagyrészt tévhitnek kell bélyegeznem, onnét ered, hogy a zerge életmódjára és tartózkodási helyeire vonatkozó értesülések főleg az Alpesekből és a Tátrából származnak. A déli Kárpátokban szerzett tapasztalataim alapján azonban a leghatározottabban állíthatom, hogy ez a zömök, erős antilop, melyet testalkata és izomzata arra predesztinált, hogy állandóan sziklák között, a lehető legjárhatatlanabb talajon mozogjon, tartózkodási helyének megválasztásánál egyáltalán nem ragaszkodik annak, a tengerszintjéhez viszonyított, magas fekvéséhez.

Sziklák, szakadékok és bércek között a zerge mozgatai utólérhetetlenül kecsesek, ruganyosak és ügyesek. Mihelyt azonban sík, sziklanélküli, gyepes talajra kerül, lassú, ügyetlen és élhetetlen. Hatalmas zergebak, melyet pásztorkutyák vagy orvvadászok kopói üldöztek, letévedt a faluba. A házőrző ebek és a hajkurászó gyerekek elől otromba, céltalan, lassú ugrándozással igyekezett menekülni. A húszméteres sziklafalról merész mozdulatokkal leereszkedő állat alig bírta magát a másfél méteres sövényeken átvetni. Végre feljutott a vasúti töltésre, melynek kavicságyán otthonosnak érezte magát. Ezt a kis hegygerincet el sem hagyta, amíg a vasúti hidat el nem érte. A kőből és cementből épült hídfőt valószínűleg sziklának nézte. Innét se kutyák, sem pedig gyermekek nem tudták elzavarni. Egy finác sörétes mordállyal lőtte agyon.

A zerge, mint már említettem, cseppet sem ragaszkodik ahhoz, hogy a tartózkodási helyül szolgáló sziklareneteg magasan feküdjék a tenger színe felett és az úgynevezett alpesi, vagy havasi zónához tartozzék.

Gyermekkorom legkedvesebb emlékei közé sorolom azokat a halászkirándulásokat, melyeket atyámmal a Szurduk szorosba tettem, mielőtt még a jelenlegi országút elkészült volna. *Teleki* Sámuel gróffal, a nagy afrikai utazóval és egy angol sportsman-nel hatoltunk be abba a hatalmas, negyven kilométer hosszú sziklahasadékba, melyet a Zsil belemart a déli Kárpátok

hegyláncába, hogy a Duna felé vezető útját kierőszakolja. A klimatikus viszonyok és a flóra teljesen a forró délvidékre emlékeztetnek. A meleg napsugártól majdnem izzóvá perzselt sziklafalak és hasadékok között a hárs, tölgy és diófa mellett az ehető gesztenyét termő terebélyes faóriások és a Törökországra emlékeztető platánfák nőnek. Tarka pillangók és kék szitakötők röpködnek a balzsamos, virágillattól telített levegőben. A kövek között pedig aranyosan csillogó futrinkákon és nehézkesen bicegő skorpiókon kívül lépten nyomon feltűnik a meleg délvidék egy másik jellegzetes lakója, a gyönyörű zöld-gyík. Egy előugró sziklapárkányon, terebélyes diófa tövében, egy rudli zsemlyesárga vad pihen. A távolság oly nagy, hogy az állatokat nem lehet felismerni. Teleki gróf és az angol őzeknek tartják őket, míg a helyi viszonyokat tökéletesen ismerő atyám bennük a zergét ismeri fel. A többiek csak akkor hiszik el, amikor egy elejtett, nagy, kampós bak fekszik előttük.

Férfikoromban a Szurduk szorosban sok zergét lőttem. Sok utazó és turista robogott és robog a pompás műúton, de alig akad közülük egy, aki tudná, hogy itt, ötszáz méteres tengerfölötti magasságban, az országút közelében él az a vad, melyet a köztudat általában véve csak a gleccserek és hómezők közelében tud elképzelni.

A Szurduk szorosbeli zergét a Parêng tetején élő társától, mely a természetbarátok elképzelésének teljesen megfelelő helyeken tanyázik, nem választja el az ő szempontjából járhatatlan talaj. A havasi régió alatt elterülő, lankás, sziklanélküli talajon álló ősbükkösök több patakmeder szeli át, melynek meredek és sziklás partjai a havastető és a Szurduk szoros sziklarengetei között folytonossághiány nélküli összekötő kapcsot alkotnak. Így azután könnyen meg lehet magyarázni, hogy a mélyen fekvő szoros partmenti szakadécai az alpesi régiók eme jellegzetes lakójával honnét népesedtek be.

Leírhatatlan meglepetésemre azonban a Sztrij folyó forrásvidékén is láttam és lőttem zergét. Itt csupa lankás, sziklanélküli, kerekalakú hegykúpokon lévő ősbükkösök a legideálisabb őz- és vaddisznóterületeket alkotják. Még a legmagasabb, fenyvesekkel borított hegytetőkön sem lehet azokat a bizonyos, a zerge tartózkodási helyét jellemző, sziklarészeket látni. Csupán a mélyen bevájt patakmedrek oldalai kövesek és sziklásak. De ezek havasi zergerevőrekkkel sehol sem függnék össze.

Ezekben a patakmederbéli sziklarészletekben ez a nemes vad, fajrokonaitól teljesen elválasztva, valószínűleg azok óta az őskorba visszanyúló idők óta él, amikor az Európa vadsteppéin legelészett antilop a ránézve kedvezőtlenül alakuló síkságbeli életviszonyok elől a havasok sziklarengeteiben volt kénytelen menedéket keresni.

Vadászemberek között általában az a nézet terjedt el, hogy testsúly és trófeaérték szerint az Európában élő zergék, földrajzi előfordulásuk szerint, a következő sorrendben következnek egymásután: Első helyen áll a déli Kárpátok zergéje. Azután jön a Tátra és végre az Alpok.

Saját közvetlen tapasztalataim alapján csak a legelsőről beszélhetek. Erről azonban határozottan azt állíthatom, hogy három válfajra oszlik, jobban mondva kategóriába sorozható.

A legerősebb kampója a retyezāti zergének van. Gyűjteményemben két ilyen kampó volt, amelynek hossza elérte a 30 cm-t. Ezen kampók egyik viselője egy általam 1908 szeptember havában elejtett bak volt. Kizsigerelve 46 kg-t nyomott. Megjegyzem, hogy a zerge ilyenkor a legkövérebb. Egy évvel később, 1909 november végén, lőttem a másik rekord bakot. Ez lényegesen soványabb és könnyebb volt. Az üzekedés ideje alatt a nyár folyamán szerzett hájból mindenesetre sokat leadott. Ez az öregúr különben is igen mozgalmas életpályára tekinthetett vissza. Az egyik szemére vak volt. Bőre alatt négy darab vágott ólmot találtam. A sebek azonban teljesen begyógyultak. A kifolyt szemével ugyanazon oldalon levő fül félig hiányzott. Ezt a csonkítást, nézetem szerint, vagy a hiúz, vagy pedig valamely nagy ragadozó madár okozta, mely a gidákat meg szokta támadni.

Értekezésem tulajdonképpeni tárgyától eltérve, e helyt megemlítem, hogy két alkalommal, kőszáli sasnak a fészke mellett, zergegidóknak a maradványait találtam, ami kétségtelen bizonyítéka annak, hogy fenti feltevésem nem alaptalan. A nagy ragadozó madaraktól különben a felnőtt zerge is fél, amit igen gyakran volt alkalmam megállapítani. Valószínűleg zsenge gidó korában szerzett kellemetlen emlékek elevenednek fel benne.

A retyezati zerge október közepén koromfekete nászruháját már felvette. Hátán azonban sohasem nő meg az a hosszú, söréyszerű szőrtaraj, amelyből az alpesi vadászok azt a bizonyos híres »Gamsbart«-ot készítik. Egy stájerországi vadász, akinek ezt elmondtam, azt állította, hogy ez a szördisz csak január havában nő meg, amikor a magyar vadásztörvény a zerge lövését tiltotta. Ezen tilalmat egyszer azért szegtem meg, hogy a fenti állítás helytállóságáról meggyőződhessek. Az általam január 20-án elejtett kapitális baknak azonban szintén nem volt semmi néven nevezhető Gamsbart-ja. Csupán azt állapítottam meg, hogy a fekete bundába sok fehér szőrszál vegyült, ami az egész állatot kissé fakóvá tette. Ezt a megfakulást a tél vége felé különben az összes zergéken messzelátóval is meg lehet állapítani.

A zergelakta Retyezát tömbtől körülbelül 50 kilométernyi távolságban van egy másik zergeterület, nevezetesen a Pareng hegycsoport, amelyhez a Lotru völgy forrásvidékét is számítom. A két hegység közötti térben a Zsil völgye (500-650 m tengerfeletti magasság) és középhegység terül el, ahol zerge egyáltalában nem fordul elő. Kizártnak tartom, hogy zerge valaha az egyik hegycsoportból a másikba átváltott volna. Ezen feltevésemet már a völgybe tévedt zergéről elmondottakkal megindokoltam.

A Parengen a helyi viszonyoknak megfelelőleg egy, a retyezátbelitől bizonyos tekintetben különböző válfaj, jobban mondva jelleg tenyésztődött ki. Azon leszek, hogy annak jellegzetességét minél behatóbban ismertessem.

A párengi zergének mindenekelőtt igen jól kifejtett »Gamsbart«-ja van. Minden bakon, mely fekete nász- és téli ruháját már felvette, megtaláltam azokat a bizonyos hosszú szőröket, melyekből az alpesivel egyenlő értékű és minőségű kalapdíszt lehetett kötni. Talán nem tévedek, ha azt a jelenséget a zordabb éghajlati viszonyokra vezetem vissza. A Pareng télen aránytalanul hidegebb és különösen a Havasalföld felől fújó, mindent csonttá fagyasztó délkeleti szélnek van kitéve. A Pareng csúcsai sokkal gyakrabban viselik azt a bizonyos átláthatatlan ködfátyolt, amely a turista és vadász minden tevékenységét és működését megbénítja. A meleg, verőfényes, szélcsendes napok, melyeken a napsütötte hófelületeken való heverés még az emberre nézve is élvezetes, ott sokkal ritkébbak. Azért a természet látszólag a zergét is melegebb szőrcsuhával szerelte fel.

A mostohább éghajlati viszonyoknak megfelelőleg a megélhetés még a zergére nézve is nehezebb és küzdelmesebb. Ezért, azt hiszem, hogy a párengi zerge valamivel kisebb és kevésbé súlyos, mint a retyezati. Az igen tisztelt olvasó ezt azonban ne tekintse apodiktikus, merev állításnak. Ilyet csakis akkor lehet megkockáztatni, ha az ember azt pontos súlymérések és feljegyzések alapján készített statisztikai adatokkal bírja alátámasztani.

Ily irányú egyéni meggyőződésemet csak általános benyomásokra alapítom, melyeket szem- és súlybecslések alapján szereztem. Utóbbiak azonban igen nyomósak voltak, mivel az általam lőtt zergék legnagyobb része az én hátamat nyomta, tekintettel arra, hogy többnyire egyedül cserkésztem. A párengi zerge kampóját a retyezatihoz képest szintén inferiorisnak tartom, dacára annak, hogy gyűjteményemnek egyik 30 cm-es trófeája onnét származott.

A zergének harmadik válfaját oly sziklás helyeken találtam, melyek előfordulásának szempontjából hihetetlenül csekély magasságban fekszenek a tenger színe felett. Míg a retyezati és a párengi zerge többnyire olyan helyeken tartózkodik, melyek az erdőzóna felett fekszenek,

addig az utóbbi válfaj teljesen erdei állat, mely többnyire sűrű bozóttal borított sziklák és szakadékok között tartózkodik.

Amikor a múlt század nyolcvanas éveinek végén nagyvadra kezdtem vadászni, az akkori Zsil-völgyi Nimródokkal együtt gyakran lerándultam a Szurduk-szorosban épült »Lainis«-i kolostorhoz, mely emlékezetem szerint körülbelül 450 méternyi tengerfeletti magasságban fekszik. A meredek, sziklás hegyoldalakat kopókkal hajtották meg. A legalsó állás valamivel a templomot bekerítő kerítésen túl, egy óriási diófa alatt volt. A többi, magasabban fekvő állásokhoz, egy meredek kőgörgetegen, úgynevezett surlón kellett felkapaszkodni. A ritka állabu erdőben a bükk-, tölgy-, gyertyán-, hárs-, dió- és kőrisfák közötti téren majdnem áthatolhatatlan kökény-, galagonya-, som- és orgonabozót nőtt. A sok, tüskés szederinda olyan volt, mint a háborúban oly szomorú nevezetességre szert tett tüskésdrót. Ebből a dzsungelből a zergét csak a kopó tudta kizavarni. Hajtókkal semmire sem lehetett menni, mert azt tíz lépésnyi távolságban maga mellett engedte elmenni és a sűrűben úgy meghúzódott, mint a rögben lapuló nyúl. Az ilyen hajtásokban őz és medve is került terítékre. Vaddisznóról azért nem teszek említést, mert ez a nemes vad akkoriban ezen a vidéken egyáltalában nem létezett.

Később a határátlépési viszonyok annyira megváltoztak, hogy magyar vadászemberek azokon a területeken nem rendezhettek hajtásokat. Másrészt a vadászati etika szempontjából az én felfogásom is módosult. Felnőtt, a teljes felelősség tudatában lévő férfikoromban a zergének kopóval való hajtását már nem tekintettem fair-nek. De azért a Szurduk-szorosban lévő »bozóti zergék«-re való vadászatot tovább űztem. Egyedül üldöztem ezt a nemes vadat. Friss havon úgy követtem a nyomát, ahogy Erdélyben nyulászni szoktak. A sok ruhatépéstől eltekintve, a zergevadászatnak ez a módja majdnem mindig eredményes volt és engem különösen azért vonzott, mert csak ott nyílt alkalmam arra, hogy a zergét egész közelről lássam és megfigyeljem. Soha jóvá nem tehető mulasztással terheltem meg lelkiismeretemet azáltal, hogy akkoriban nem foglalkoztam vadnak fényképezésével.

Ami a bozótzerge külsejét illeti, úgy azt a benyomást szereztem, hogy az még a rettyezáti válfajnál is nagyobb és testesebb. Kampói azonban lényegesen gyengébbek, mint a Déli-Kárpátok magasfekvésű sziklarenetegeiben élő fajrokonaié.

A bozótzergével összefüggésben szerzett tapasztalataim megérlelték bennem azt a meggyőződést, hogy ezt a szép vadat a lillafüredi sziklák között is meg lehetne honosítani, ahol a szurdokiakkal azonos életviszonyok közé jutna. Sőt azt is merem állítani, hogy a Gellérthegy sziklái között a zerge sokkal jobban élne, mint az állatkert műbércei között. Valószínűleg el is szaporodna.

Mily attrakció volna ez idegenforgalmi szempontból!



## A ZERGE TAVASZA.

A fenyőerdő felső szélét a havasokon végigszáguldo viharok tépdesik. A fenyőfa, a növényvilágnak ez a legedzettebb képviselője, a viszonyokkal megalkudva, itt nem emelkedik pálmászerű karcsúsággal a napfény felé, hanem a föld mellett vastag, felfelé ostorhegyszerűen vékonyodó. Testéből sűrűn hajt ki ágakat. A törzset nem is lehet látni, mivel a tűlevelekkel benőtt ágacskák azt eltakarják. Az aránylag alacsonynövésű fenyőfa olyan, mint egy zöld gúla, melynek alapja a sziklás talajjal nőtt össze. Ahol ilyen helyt az orkán ereje egyes fákat derékba tört, vagy a tűz az erdő testébe nyílásokat és foltokat égetett, melyeken a kérgüktől megfosztott fehér fatörzsek lábon álló ágbordákkal ellátott csontvázakra emlékeztetnek, ott április végén és május kezdetén néha több napot és éjszakát szoktam eltölteni. Korán reggel néhány óra hosszat jelen vagyok Diana templomában, midőn a dürgő nagykakas a vadászat Istennőjének a legszebb áldozatot mutatja be.

Ilyenkor bőséges alkalmam nyílt arra, hogy a vadon többi állatját is megfigyeljem. A vad életére és szokásaira vonatkozó tapasztalatok bizonyos tekintetben mélyrehatóbbak és természettudományi szempontból talán alaposabbak és értékesebbek voltak, mivel a vadölés zavarólag ható momentumát teljesen kikapcsoltam.

Leginkább a zergével szerettem foglalkozni, mely szokásainál és életmódjánál fogva legkönnyebben megfigyelhető.

Tábori tüzem mellől, hova dürgés után visszatértem, hogy reggelimet elfogyasszam, kényelmesen meg tudtam figyelni azt a helyet, ahol a zergék verőfényes napokon 6 és 7 óra között az erdőből ki szoktak váltani. Libasorban haladtak. A csapat élén mindig ugyanaz a vén suta menetelt. Két vagy három egymásután következő esztendőben a balfülén észrevehető rendellenességről ismertem rá. Később egy alkalommal, szeptember havában, újra találkoztam vele és akkor meglőttem. Nem volt gidája és azért már a golyóhalált kiérdemelte. A vékonyságtól és a suta kampóit jellemző csekély görbeségtől eltekintve hatalmas fejdísz volt, mely a 28 cm-t elérte.

Bal füle tövétől végig volt hasítva. Hogy mi okozta ezt a megsebesülést, mely különben szemmel láthatólag már évek óta beforradt, nem tudtam megállapítani. Semmiesetre sem volt lövés. Inkább olyan volt, mintha azt egy másik kampó tűszerű hegye okozta volna, aminek azonban az a tény mond ellent, hogy sutákat sohasem láttam verekedni. De más vadással sem találkoztam, aki ezen megállapításnak ellentmondott volna.

A vezető állat után szép sorrendben jöttek a suták tavalyi gidáikkal, melyek azonban nagyság szempontjából alig különböztek az anyjuktól. Főleg a kis kampókról lehetett rájuk ismerni, melyek ilyenkor épp csak görbülni kezdtek. Május első napjaiban gyakran már azévi, egész apró kis gidákat láttam, amint kis ugrásokkal követték az anyjukat, melynek közeléből alig mertek pár lépésnyire eltávozni.

Április utolsó és május első napjaiba esik az ellés ideje. Ugyanazon csapatnál néha egyik napról a másikra az egészen kis gidók száma 1-2 darabbal megszorodott. Ezen igen apró állatocskák színe az anyjukéhoz képest feltűnően világos, majdnem szürkés volt.

A csapat, miután az erdőt elhagyta, egy sziklafal párkányain legelészett. Főtáplálékát az előző évről visszamaradt száraz fűpamacsok alkották, melyek közé azonban ilyenkor már sok friss fűszál keveredett. A havasi flórának ugyanis megvan az a sajátos tulajdonsága, hogy a hó elolvadása után azonnal a legbujábbban és a leggyorsabban sarjadzik. Sőt azt tapasztaltam, hogy a fű már a hó alatt fejlődik, midőn az csak egy igen vékony réteget képez, mely az alatta

vegetáló növényeket nemcsak a mindent megfagyasztó hideg szelek ellen védi, hanem a meleg napsugarakat áteresztve, természetes üvegház szerepét tölti be.

A zergék, kondíciójuk után ítélve, a tavasz kezdete előtt nem bírnak elegendő és megfelelő táplálékra szert tenni. Míg késő ősszel, koromfekete nászbekecsbe öltöztetve, zömök, mozgékony, a zord havasi klímának könnyen ellentálló vadkecskének látszanak, most lesóványodott, bágyadt, lassan mozgó, erejüket kímélő antilópok benyomását keltik. A csapat biztonsága felett örökdő suta is oly kimért lassú mozdulatokkal kapaszkodik arra a messzi kilátást nyújtó sziklapolcra, honnét a környéket lankadatlan éberséggel figyeli, mintha izomerejével a legmesszebbmenőbb módon kellene takarékoskodnia.

Az a mód is, ahogyan a zerge táplálékát keresi, azt mutatja, hogy a természettudósok joggal az antilópok, nem pedig a kecskék családjában jelölték ki a helyét. Állhatatosan a száraz füvet legeli, holott egy kecske a sziklafal repedései között buján tenyésző havasi fűz- és égerfacsérjék kérgét rágtat volna le. Ezzel azonban távolról sem akarom azt állítani, hogy a zerge kizárólag fűvel táplálkozik, mert az év későbbi szakában gyakran volt alkalmam megfigyelni, hogy a bodzafa, a málnacsérje és a havasi éger zsenge hajtásait nagy előszeretettel szedegeti. De a fácskák és bokrok kérgét és rügyeit, melyeket minden kecske bárminő más tápláléknál többre becsül, sohasem bántja.

Tavasz kezdetén a zerge ruházata is igen hiányosnak látszik. A koromfekete téli bunda, melybe január, február, és március hó folyamán igen sok szürke szőrszál is keveredett, rongyokban és cafrangokban lóg le a testéről. Az így keletkezett folytonossági hiányokat már a sárgaszínű nyári szőr fedi, mely kor és nem szerint a világos zsemlyesárgától a többé-kevésbé sötét gesztenyebarnáig változik. A szügyén látható fehér folt ilyenkor nem olyan feltűnő, mint ősszel, amikor az olyan, mint a fekete estélyi ruha alól kivilágló fényes ingmell.

A sziklafalon, melyen a csupa sutákból és gidóból álló falka legelész, még két, a többiektől elkülönítetten tartózkodó zergét bírok felfedezni. A prizmás messzelátó azokat mint bakokat mutatja be. A családi érzés náluk csak időszakonként nyilvánul meg. Most a többiektől elkülönítetten, valóságos remeteéletet élnek.

Ezek a kampós egoisták csak a nász idején törődnek a gyengébb nemmel. A gidónevelés örömeitől és gondjaitól teljesen távol tartják magukat.

A zergék egy-két óra hosszat csendesen legelésznek. Kimért, lassú mozdulatokkal mozognak a sziklapárkányok mentén, míg jól nem laktak, illetve bendőjüket az igen csekély táperővel bíró száraz fűvel meg nem tömték. Azután egymásután lefekszenek, mégpedig úgy, hogy a nap sugarait lehetőleg élvezzék. Az őrtálló suta kivételével az egész falka fekszik. Csupán a frissen ellett gidák, házikecske módjára, ugrándoznak az anyjuk körül. Azután odabujnak az öreg mellé és azt kampótlan kis fejükkel lökdösik. Az anya megérti gyermekét, feláll és a kicsike egészen alája búvik, hol épúgy, mint a kis báránycák, fejükkel lökészerű mozdulatokat végezve, szopnak. Ha a kicsike ki van elégítve, az anyaállat újra lefekszik és kérődzve tovább szundikál.

Ez rendesen így megy estig, amikor naplemente előtt, egy-két órai legelészés után, az egész falka megint ugyanazon a csapáson vonul vissza az erdőbe, amelyen feljöttek. Mire az esti dürgésre elmegegyek, az egész csapat már az erdőben levő éjjeli tanyájára vonult vissza.

Azt hiszem, hogy minden emlősállat vad állapotban alapjában véve lusta, és csak valamely külső kényszer behatásának engedve mozog. Azért a zergének a napjai is rendesen legelészés, kontemplatív kérődzés és alvás között telnek el.

Ha az ember az egész csapatot gyorsabb ütemben látja mozogni, mint ahogy azt a csendes legelészés kívánja, annak mindig valami kényszerítő oka van.

A déli napsütésben kérődzve fekszenek hómentes sziklapárkányokon. Az őrtálló suta egyszerre hallatja riadó füttyjét, melyet betűkben pszszszzs...-vel lehetne leírni és teljesen ahhoz a hanghoz hasonlít, amikor a vasúti kocsikra alkalmazott »Westinghouse«-fékből kitódul a levegő. Emellett nagyot dobbant első lábával, de állva marad és azzal a bizonyos fejmozdulattal, melyet se rajzoló, se fénykép által eddig még nem láttam megörökítve, tekint az ég felé.

Az összes anyák a gidókkal együtt felpattannak és a sziklafalnak valamely kiugró párkánya alatt, vagy egy gyalogfenyőbozót tövében keresnek menedéket. A kicsikék majdnem épúgy, mint a házikécskék, az anyjuk teste mögé bujnak.

Egy árny surran el mellettem.

A nap felé nézek és egy nagy ragadozó madarat látok.

A kőszáli sas nyugodtan írja le köreit és a zergékkel látszólag egyáltalában nem törődik.

Egy idő múlva elszáll és ekkor a megzavart nyugalom a zergetársadalomba visszatér, melyet kérődzve és a tavaszi napfényben sütkezve tovább élveznek.

Magam ugyan sohasem figyeltem meg, hogy a nagy ragadozó madarak a zergeállományban kárt tettek volna. Viselkedésükből azonban nyugodtan merek arra következtetni, hogy a kőszáli sas és a szakállas keselyű veszedelmes ellenségük. Hogy ezek az állatok nem ijednek meg ok nélkül és a rájuk nézve veszélyes ragadozókat a veszélytelenektől igen élesen tudják megkülönböztetni, arról magamnak volt alkalmam közvetlen látás alapján meggyőződni.

Kakasdürgéskor dél felé figyeltem a csapatomat. A hasadtfülű vén suta örködött. Reggel 2 óra óta talpon voltam. Elszundikáltam.

Kőhullásra ébredek fel. Azonnal zergéimre néztem. Azok nyugodtan feküdtek. A vezető suta sem árult el semmi izgatottságot. Csak néha előrehajolt és kíváncsian nézte a sziklafal tövét. Mivel a kövek csörömpölése onnét hallatszott, én is elhagytam fekhelyemet és óvatosan előre-kúsztam mindaddig, míg egy feldőlt fenyőfatörzsön áthajolva, a mély árok túlsó oldalán lévő sziklafal tövét nem láthattam. Ott egy igen nagy medve keresgélt és evett valamit. Időnként egy-egy nagyobb követ felfordított, hogy az alatta levő férgeket és pondrókat kikaparássa. A megmozdított kövek a meredek lejtőn dübörögve és csörömpölve gurultak lefelé, ami elég nagy zajt csapott.

De ez a zergék nyugalmát cseppet sem zavarta. Úgy látszik igen jól tudták, hogy a mackó egy teljesen kilátástalan zergefogási kísérlet kalandját nem kockáztatja meg.

Ez a két állat nyugodtan él ugyanazon a vadászterületen anélkül, hogy egymás cirkulusait zavarná.

A medvére, illetve erre a speciális medvére vonatkozólag csak annyit akarok megjegyezni, hogy nem tudtam meglőni. Amikor meg akartam közelíteni, a zergék vettek először észre és a vén suta megadta a riadójelt. Ez a medvének is hasznára vált.

Midőn odaértem, a mackó már elillant. Nyilvánvalóan csigaszedéssel foglalkozott. Ezt a mesterséget már azelőtt is űzhette, mert bélsara tele volt csigahéjakkal.

Április végén és május kezdetén azonban nemcsak verőfényes meleg napok vannak. Néha a tél visszatér és a frissen hullott méteres hó újra eltemeti a napsütötte sziklák tövében és a déli lejtőkön sarjadásnak indult friss fűvet. A hóvihar engem is a dürgési helyekről leszorított a szálas erdőbe, hol egy kiugró szikla védelmében vagy egy, a rét szélén álló terebélyes fenyő alatt némi védelmet találtam az idő viszontagságai ellen. Ilyenkor a zergéknek a nyomát is a szálas fenyőerdőben fedeztem fel, hol újból téli eledelük, a fákról lelógó hosszú moszatok után jártak.

De a 45-ik szélességi fok alatt a tél az év ötödik hónapját még a havastetőkön sem bírja huzamosabb ideig a maga részére lefoglalni. A nap előbújik és a frissen hullott lepel órák alatt eltűnik. A zergemamák, miután a kicsik valamivel kevesebbet szoptak, újra visszatérnek a napsütötte sziklafalak közé, hol valószínűleg örömteljes meglepetéssel azt veszik észre, hogy a hóesés a fű fejlődését nem akasztotta meg.

Lent, ahol a fenyves a zöldülésnek induló bükkössel keveredik, a gyorsan eltakarodó friss hó alatt már araszos fű terem. A zöld pázsitot ezernyi rikító színű virág tarkítja, melyek között a mézet szedő rovarok, a ragadozó futrinkák, a zöld gyíkok paradicsomi rövid életüket élik. A patak partján előszedtem halászszerzőmöt, azután kézzel fogok néhány csalétekül szolgáló apró halacskát, hogy azzal a félig zavaros hólében tartózkodó nagy pisztrángot csaljam horogra.

Pszszszszsz...

A sziklafalon, majdnem közvetlenül a fejem felett, riaszt egy zerge.

Már teljesen átvedlett, jól táplált, sötét rozsdaszínű bak kapaszkodik felfelé. Meg-megáll. Rám néz és a rekordkampóit rázza, mintha azt mondaná: »Most enyém a világ!«

Én meg azt gondolom magamban: »A viszontlátásra! Ősszel!«

## A ZERGE NYARA.

Gyönyörű, verőfényes késő tavaszi nap délutánja. Olyan idő, amelyet az Isten a déli Kárpátokban az összes élőlények gyönyörűségére teremtett. A levegő telítve a sziklafalak közt virító orgona illatával. Minden bokor, minden rét egy-egy virágszál abban a grandiózus csokorban, melynek fehér keretét a hóval borított havastetők alkotják.

A késő délutáni órákban az árnyékok megnyúlnak. A levegő nem oly kristálytiszt, mint kora reggel és a világítási viszonyok olyanok, mintha a nap sugara gondolatnyi aranyos virághímpporral telített légrétegeken volna kénytelen áthaladni.

A hegyi patakokban űzött pisztránghorgászatnak ezek a legáldottabb órái.

Horogbotommal kimegyek a zúgó, kristálytiszt víz partjához és ott a műleget kezdem dobni. Míg a nesztelenül cikázó denevér és kecskefejő meg nem jelenik, míg a sötétség annyira meg nem sűrűsödik, hogy a víz felületén repkedő rovarok mozgását utánzó horog már nem látható, az ember az izgatóan érdekes küzdelmet, mely a víz legfürgébb és legszínompásabb lakójáért, a pisztrángért folyik, a világért sem hajlandó abbahagyni.

De sportomat ma a legkedvezőbb időpontban kell félbeszakítanom.

Vajjon miért verik félre a dombon épült kis oláh templom harangját? Talán meggyulladt egyike azoknak a faviskóknak, melyek hihetetlenül nagy területen szétszórta, minden egymás közötti összefüggés nélkül épültek? Ezt a feltevést az a tény látszik megerősíteni, hogy a nyugati láthatárhoz közeledő nap hirtelen elborul, mintha felhő vagy füst vonulna el előtte.

A szomszéd falu esküdtje fedetlen fővel, habzó lovacsán vágat el mellettem. Messziről kiabálja:

»A kolumbácsi legyek«, melyeknek rajai felhőt alkotva a napot sötétítik el.

Azután továbbrohan, hogy a veszélyre figyelmeztető vészhiért terjessze. Az egész völgy megtelik füsttel.

A háziállatok tulajdonosai vagy azonnal sötét istállóba zárják azokat, vagy ott, ahol csak nyílt karámjuk van, szárított tehéntrágyával raknak tüzet, hogy ennek sűrű füstjével a nyájaknak ezen nagy tömegben fellépő, borlégynagyságú pusztítóját ártalmatlanná tegyék.

A sötétség beálltával lóra ülök, mert ekkor a legyek már nem olyan veszedelmesek. Napfelkelte előtt kell a havasi legelőkön levő marhakarámjaimat elérnem, mert ellenkező esetben a kolumbácsi legyek lovamat biztosan elpusztítják, mielőtt még célokat elértem volna.

Utam legnagyobbreszt frissen zöldelő bükkösön vezet keresztül. Ha egy egy levelet kezemben szétmorzsolok, a kolumbácsi legyeknek nagy mennyiségét, mely éjjel a lomb alatt keresett menedéket, nyomom péppé. A virradat fakó világításánál erről szememmel is meggyőződhettem. Minden fa koronája sok milliónyi apró vérszopónak szolgál menedékkül, mely a napfelkeltét várja be, hogy védtelen négy lábú áldozatára vesse magát.

Karámjaimat még kellő időben bírom elérni, hogy a háziállatok védelmére a kellő intézkedéseket elrendeljem. Lovam napkeltekor már sűrű fenyőgallysátorban, melynek bejárata előtt füstölő tűz senyved, ropogtatja az abrakot. Arra, hogy naplemente előtt legelőre lehessen küldeni, ma gondolni sem lehet.

Miután a háziállatokról gondoskodtam, a vad iránt érdeklődöm. Napfelkelte után az erdő sűrűjében a mérges legyek hihetetlen mennyisége a lélekzést is majdnem lehetetlenné teszi. Ezért minden állatnak a tiszta levegőjű, szellős havastetőkre kellett menekülnie.

Magam is alig bírok a kis vérszopók ellen védekezni, melyek csípésének nyomán viszkető, fehér nedvvel telt hólyagok keletkeznek.

Azért minél gyorsabban igyekszem a hűvös hegygerincek felé.

A gyalogösvény egyik kanyarulatánál idei, elhullott őzborjút találok. A kolumbácsi légy annyira összecsípte az orrlyukát, hogy a nyálkahártyák megdagadása által a lélekzőszervek teljesen bedugultak. Szegényke megfulladt.

Hányan juthattak hasonló sorsra, melyről a nagyobb és apróbb ragadozókon kívül soha senki sem szerzett tudomást?

A hórégióhoz felérve, a nyomokból meggyőződhettem arról, hogy feltevésemben nem csalódtam. Őz-, de még több zergenyom vezet egyenesen felfelé.

Kezdetben a hó nem alkot összefüggő takarót. Nagy, kiolvadt folytonossági hiányok mutatkoznak, melyekben zsege fű és tarka tavaszi virágok nagy mennyisége terem. Oly gyorsan fejlődtek, mintha a többhónapos téli álomra kényszerített flóra ébren várná a napsugár csókját, mely életre kelti.

A felsőbb régiókban a fehér hópáncél azonban még teljesen ép. Csupán felszíne puhult meg annyira, hogy minden rajta történő mozgolódást azonnal elámul.

Emitt egy anyazerge kapaszkodott felfelé. Lassú lépésben haladt, hogy kis gidája, melynek nyoma *a hóban szintén jól látható*, vele lépést tarthasson.

De íme! Amott a hegygerinc közelében már a nyom végét is láthatni. A prizmás látcsővel egész jól megfigyelhetem a zergét, amint egy szikla tövében megállapodva apró magzatját szoptatja.

A természet a zergét sokkal tökéletesebb alpinista felszereléssel látta el, mint a minden tekintetben gyengébb és gyámoltalanabb őzet. Vastag, erős körmeit szétterpesztve, a hóba való besüppedést majdnem éppúgy eltudja kerülni, mint a hóráfokon cammogó ember. Az őzike ellenben vékony lábcskáival minden lépésnél hasig süllyed. De a kolumbácsi légy egy kis sutát, mely tőlem pár száz lépésnyire törtet a havon keresztül, könyörtelenül hajt előre, hogy mielőbb a szellős, légymentes hegygerince jusson.

Fejét majdnem minden lépésnél prüszkölve veti fel. Így igyekszik főleg az orrlyukait támadó legyecskék ellen védekezni.

Magam is már a forró napsugárban fehéren tündöklő hópászta felső felét értem el, de még mindig kétségbeesetten kell kezemmel a repkedő kis sátáni fajzat ellen védekeznem.

De még a nyúlnak sincs a fatörzs tövében levő megszokott vackában nyugalma. Őt is lassú ugrásokkal látom felfelé baktatni. Egy kis légyfelhő a természetnek ezt a legszerencsétlenebb és legvédtelenebb négy lábú mostohagyermekét követi.

A hegygerincen soha sincs teljes szélcsend. A kolumbácsi légy szerencsére még a leggyengébb szellő iránt is roppantul érzékeny. Azért itt fent ember és állat aránylagos nyugalmat élvez.

A zerge ilyenkor már nem alkot falkákat. A gidót szoptató anyák különválnak és csak legifjabb magzatjukkal élnek közösségben. Ismételten volt alkalmam megfigyelni, hogy a tavalyi, illetve egyéves gidót elzavarja.

Amennyire távcsövem segítségével ellátok, a hegygerinceken és tetőkön egyenként járó zergéket látok. Most már a téli bundát teljesen a zsemlyeszínű nyári öltözetrel cserélték fel. Az idősebb állatok mindig valamivel sötétebbek. A kapitális bakoknak a hátán egy gesztenyeszínű sáv vonul végig.

A zergének a kolumbácsi legyek által teremtett kényszerhelyzetét az ellenségei ki szokták használni. A nagy ragadozó madarak szemem láttára több zergeanyát kényszerítettek arra,

hogy gidáikkal kiugró sziklák alatt vagy gyalogfenyőbozótok tövében keressenek menedéket. Meg vagyok győződve arról, hogy az a kőszáli sas, melyet egy nyúllal a karmaiban láttam elrepülni, a nem sokkal nagyobb gidát is elragadta volna.

De a legtöbb kárt a vadállományban ilyenkor is az ember okozza. Az oláh vadorzó vágott ólommal töltött előltöltőjével leselkedik.

A vadpusztításnak leggyalázatosabb eszközével, a csapdával is, ilyenkor fogják meg legkönnyebben a nemes hegyiantilópot, mely a megszokott váltót holtbiztos következetességgel tartja be.

A legközelebbi nagy zivatar, melynek nyomában a havastetőkön rendesen egy hóeséssel összekötött rövid utótél szokott beállani, az összes négylábúakat a kolumbácsi légy átkától szabadítja meg. Ez a kis vérszopó ugyan nem pusztul el teljesen, de azok a rajok, melyek a fák lombja alatt meghúzódva a zivatart túléltek, mérgeességüknek nagy részét elveszítve, a vadra nézve megszűnnek életveszélyesek lenni.

A havasi legeltetési idény kezdetével a zerge életmódja is alaposan megváltozik. Mozgási szabadsága nagyon meg van szorítva, mert most már kizárólag azokon a helyeken kénytelen tartózkodni, hová a háziállatok nem bírnak behatolni. Ezek pedig részben a havasi legelők feletti, égbemeredő sziklafalak között, részben pedig a talaj szagatottsága miatt meg nem közelíthető erdőrészekben találhatók.

Augusztus vége felé, a háziállatoknak leköltözködése előtt, a legtöbb évben a havasi legelőn, hová rendesen kelleténél több marhát hajtanak, sovány napok szoktak bekövetkezni.

A délvidéki napsugár által kiszárított talajból nem sarjadzik annyi fű, amennyit a háziállatok lelegelnek. Az egész havas az elszáradt növények szürkésen barna színét veszi fel. Csupán a hegyipatakok és források mentén látszanak smaragdzöld sávok. De itt is a fű annyira le van legelve, amennyire a juhnak éles metszőfoga éri. Csupán a mérges Aconitum-, Heleborus- és Trolius-cserjék állanak érintetlenül.

A zerge attól a nyomorúságos koplalástól, melynek a háziállatok ilyenkor ki vannak téve, teljesen meg van óva. Ahol ő tartózkodik, ott táplálékhiány és éhség ismeretlen fogalmak. A hűvös sziklafalak megközelíthetetlen párkányain mindig bőségesen terem a friss zöld fű, mivel az éhségtől óbégató birkák oda nem bírnak felkapaszkodni. Az éjjeli harmattól öntözve nagy buja csomókban terem a havasi lucerna. Ahol a párkány kissé kiszélesedik, ott egy-egy bodzacserje vagy vadribiszke nő, melynek friss hajtásait a zerge különös előszeretettel szokta szedegetni. De a havasi égernek a leveleit sem veti meg. Amint azonban már más alkalommal említettem, sohasem hántja le fáknak és cserjéknek a kérget, amit az összes kecskefajok különös előszeretettel szoktak megtenni.

Ahol a zerge tartózkodik, minden néven nevezendő lelegelhető növény sohasem fogy el annyira, hogy kényes ízlésének megfelelő táplálékot kellő mennyiségben ne találjon.

Ha az ember ilyenkor egy-egy, a hűvös árnyékban kérődzve pihenő bakot figyel, az mindig a legbőségebb jóllakottság benyomását kelti. A mélyen alatta, nagy porfelhőket felkavaró, ugató kutyák által kísért és terelt nyáját látszólag szempillantásra sem méltatja. Ha azután estefelé a legelészés ideje bekövetkezik, sybarita módra nyujtózódik, körülnéz és a lehető legszurkosabb gyalogfenyőághoz dörgöli a kampóját. Ezt a vadász legnagyobb öröme teszi, mivel azáltal a trofeák vastagságban és sportértékben csak gyarapodnak. Azután hozzálát a legeléshez. Lassan, megfontoltan, válogatva eszik. Minden mozdulata a meghízott, elkényeztetett ínyenc benyomását kelti.

Erdélyi vadászokat gyakran hallottam a felől vitatkozni, hogy a havasi legeltetés előnyére vagy hátrányára van-e a zergeállománynak.

Erre a kérdésre se határozott igennel, se pedig nemmel nem mernék felelni.

Ha a pásztorok vadorzóhajlamait kellő ellenőrzés által féken tartják és ha a kutyákat nem engedik hajtani, akkor a legeltetést vadászati szempontból nemigen lehet kifogásolni. Ez azonban retyezáti, parêngi és fogarasi viszonyok között úgyszólván keresztülvihetetlen. Minden esztendőben lőttem oly zergét, melynek bőre alatt begyógyult vagdalt ólomszemeket találtam. Legkapitálisabb bakomnak egyik szemét kilőtték és a fülét is több helyt sörétszemek átlukasztották. A sánta vagy éppenséggel három lábon bicegő zerge minden bő vadállományú területen úgyszólván megszokott jelenség. Az ember természetesen ilyen állatoknak kilövését kötelességének tartja. Aki azonban azt hiszi, hogy azt könnyen lehet becserkészni és leteríteni, roppantul csalódik. A megközelíthetetlen sziklafalak közt éppoly könnyed biztonsággal mozog, mint ép társai. A farkas és a hiúz arról gondoskodik, hogy a vadász a túlságosan megnyomorítottakkal ne is találkozzék.

A zergére nézve a nyári legeltetés azonban tagadhatatlanul bizonyos előnyökkel is jár. A korai reggeli órákban, mielőtt a pásztor a karámot elhagyná, a zergék minden havason a bárányok szózóit fel szokták keresni. Azok vannak a legmagasabb helyeken, mivel a szarvasmarhát és az anyajuhokat a mélyebben fekvő legelőkön őrzik és látják el sóval.

Ha azután szeptember első napjaiban a háziállatok a havasi legelőket elhagyták és az őszi esőzések a talajt megöntözik, a hegytetők a leggyönyörűbb zöld színben pompáznak. A zergék ilyenkor hozzáférhetetlen sziklavárait elhagyják és a friss sarjában dúskálnak. Ezt saját területemen volt alkalmam megfigyelni, melynek egyik részén, épp a vadra való tekintettel, a legeltetést betiltottam. A nyájak eltávozása után majdnem az összes zergék a sarjával benőtt réteken tartózkodtak és a sztinák (havasi kunyhók) közelében lévő lapos kövekről nyugodtan nyalták a sót.

A zergének nyári (augusztus-szeptemberi) elejtése a vadásznál a legmagasabb vadászati kvalitásokat tételezi fel. A vad ilyenkor még nem merészkedik a szabadabb, könnyen áttekinthető helyekre. Az apró fenyőfácskákkal, havasi fűzzel és égerrel, valamint a szinte áthatolhatatlan gyalogfenyővel benőtt sziklafalak között tartózkodik. A hegyipatakok partjainak mentén elhúzódó szirtek a tengerszínfeletti magasságra való tekintet nélkül még oly vidékeken is kedvelt nyári tartózkodási helyei, ahol az egyes völgyek közötti hegygerincek minden alpesi jelleget nélkülöznek. A legóvatosabb cserkészés is csak igen ritkán vezet célhoz. Az ember többnyire csak a riasztó fütytyöt és az eliramodó vad dobogását, valamint a kövek hullását hallhatja, a nélkül, hogy lövéshez jutna. Csak a késő délutáni és az egész korai reggeli órákban legelésznek a kisebb-nagyobb tisztásokon, ahol esetleg alkalma nyílik az embernek arra, hogy egy jól célzott lövést tegyen.

Augusztusban és szeptember legkezdetén, amikor a vadásztörvény a zerge lövését már megengedte, még nem volt nagy kedvem a vadászathoz. A meglőtt vadat az ember a legyek nagy tömegétől alig bírja megóvni. Igen könnyen megesisik, hogy a legnagyobb óvatosság dacára, akaratunk ellenére, szoptató anyazergét ejtünk el. A gyakorlott vadász a sutát a baktól első szempillantásra lőtávolon belül meg tudja különböztetni, de a meddő, gidanélküli zergét az ember éppúgy meg szokta löni, mint a bakot. Ezek ugyanis rendesen igen vén, rendkívül hosszú kampókkal felfegyverzett suták. Már pedig rám nézve mindig igen kellemetlen meglepetés volt, ha egy meddőnek vélt suta elejtése után annak, valamely rejtekhely mögül kiugró, gidáját vettem észre, vagy ha az emlőkből kicsepegő tej elárulta azt, hogy egy fiatal állat árvaságra jutott.

Azért minden cserkésznek azt ajánlom, hogy türelmetlenségét türtőztetve várja be szeptember második felét, amikor a zerge falkákba összeverődve este és korán reggel az erdőből a kopár hegytetőkre kapaszkodik fel.



## ZERGECSERKÉSZÉS ŐSZ KEZDETÉN.

A havasi legelőkön szeptember közepe után mindenütt a lakatlan vadon teljes csendje uralkodik. A kurjantó pásztorok, kolompoló nyájak és az ugató kutyák visszatértek az erdélyi falvakba, vagy pedig a havasalföldi tarlókra ereszkedtek le. Az egyedüli hang, amely a szél-csendes időben a havastetőkön kóborló vadász (más ember olyankor ott nem igen jár) fülét megüti, a holló károgása. De ebben a templomi atmoszférában az is feloldódik, elvész, mint az Óceánba hullatott vízcsepp. Az emberlakta helyek oly távol vannak, hogy a mérföldekre elhallatszó harangzúgás, vonatok fütyülése és más, a modern kultúrától elválaszthatatlan hangok, oda el sem hatolnak.

A helyi viszonyokat nem ismerő idegen, azoknak a csekélyszámú turistáknak a kijelentése szerint, akik a Retyezát- vagy a Párâng-hegységet ilyenkor bejárták, azt hiszi, hogy teljesen kihalt vidéken tartózkodik. Ha egy-egy canyonszerű völgy fenekén, az égbemeredő sziklafalak között halad felfelé, a tökéletes csend, melyet egy hegyipatak mormolásának egyhangúsága csak fonetikusan aláhúz, nyomasztólag hat kedélyére és lelkére. A madárdal elhallgatott és csak egy-egy feketeharkálnak a legmagasabb staccatóban elhangzó, riasztásszerű szólama üti meg a vándor fülét, amint az a szép fekete madár hullámszerű repüléssel valamely villámsujtotta lú- vagy cirbolyafenyő felé igyekszik, melyet csőrének kalapácsszerű ütéseivel dob módjára szokott megszólaltatni.

A déli órákban, még verőfényes, napsütéses időben is, alig lehet állati életnek a nyomát felfedezni. Néhány havasi sármány látszólag céltalanul keresgél a lelegelt meredek hegyoldal kövei között. De ha nem sajnáljuk a fáradságot és tevékenységét gondosan megfigyeljük, azt vesszük észre, hogy egyes sodronyszerű fűfajoknak az érett magvait szedegetik.

A havasokat bebarangoló alkalmi turista az ottani nagy faunából alig lát valamit. Ismételten hallottam oly kijelentéseket, hogy a Déli-Kárpátok vadbőségéről elterjedt hírek csupa hazugság és túlzás. Medve, farkas, zerge talán valamikor volt, most azonban a régóta kipusztított állatok közé sorozandók. Alig maradt hírmondójuk. Az ember hetekig járhat azokon a vidékeken, a nélkül, hogy közülük egyet is megláthatna.

A turista rendesen nem is lát vadat, mert többnyire figyelmetlen. A természetimádat templomában többnyire úgy viselkedik, mint a fővárosi korzón. Hangosan beszél és kurjant.

A zergét a mimikry, melynek állítólagos törvénye szerint majdnem minden vadállat színe a környezetével többé-kevésbé egyezik, a legtöbb esetben teljesen elrejtí annak a szeme elől, aki még nem tanult meg *nézni*. Csak igen ritkán fog abba a helyzetbe kerülni, hogy ennek a nagy emlősnek a létezését egyáltalában észrevegye. Képe, mely a fenséges vidéket bámuló szemnek recehártyáján bizonyára már ismételten lerajzolódott, minden alkalommal beleolvadt a kövekből, fagyökerekből, cserjékből alkotott környezetbe, melyből azt az iskolázatlan szemlélő gyakorlatlan felfogóképessége még nem tudta kihámozni.

A gyakorlott vadász az előtte elterülő hegyoldalt vagy sziklafalat, melyet a turista felületes megsejmlélés után azzal a kijelentéssel intéz el, hogy azon egy szörszál sincs, a legbehatóbb vizsgálat tárgyává teszi. Ez esetben a »fal« szó a fogalmat talán csak igen tökéletlenül írja körül. Egy tornyocskákból, oszlopokból, függőleges sziklalapokból összerakott labirintus emelkedik ég felé, melyet repedések, rések, barlangocskák, párkányok és bevágások még tagozottabbá tesznek. A délvidéknek még ebben a tengerfeletti magasságban is bujának nevezhető flórája minden alkalmas helyet, mely ezen hatalmas kőalkotmány felületén kínálkozik, elfoglalt. A szélesebb párkányokon valószínű cirbolya- és lúcfenyő-ligetek képződtek. A fatörzsek között a legbujább, nagy kék bogyókkal megrakott áfonyacserjék tenyésznek.

Egyes repedésekbe gyalogfenyőbokrok ékelték be gyökereiket, melyek a függőleges falba kapaszkodva azt a benyomást keltik, mintha felfüggesztett cserepekben tenyészített dísnövények volnának. De a növényi életnek a létért való küzdelmében a havasi fűz és egy, alacsony bokor alakjában tengődő, égerfaj is kiveszi a maga részét. A korallszerű, rikítóan vörös madárbogyókon a hurosmadarak örökké mozgékony hada lakmározik.

A jó prizmás távcső ilyenkor a legelengedhetetlenebb segédeszköz. Az eljárás teljesen azonos a nagyítóüveggel kutató tudóséval, aki egy laboratórium asztalán az előtte fekvő kő- vagy fadarabon az azon előforduló, illetve feltételezett, parányi élőlényt kutatja. A vadkeresésnek ezen módjánál szigorú rendszerességgel kell eljárni. Aki találmára össze-vissza nézeget, alig fogja meglátni azt, amit keresett. A látcső első helyzetének megfelelő képet figyelmesen átkutatva a szerzett részletbenyomásokat tüzetesen és szigorúan kell osztályozni és nem szabad tovább menni mindaddig, míg minden tárgy felől pontosan nem tájékozódunk. Tudnunk kell, hogy az a bizonyos valami, amiről kezdetben nem bírtuk megállapítani, hogy kődarab, fagyökér, mohacsomó, avagy árnyékocska, micsoda? És ha azzal ez alkalommal semmi képpen sem bírtunk tisztába jönni, úgy jegyezzük meg azt a helyzetet, amelyben azt a bizonyos, körül nem írható, benyomást szereztük és egy idő eltelte után, miután közben más képeket szemléltünk, nézzük meg újra. A nap helyzetcseréjével együttjáró világítási változások a legtöbb esetben a talány megoldását teszik lehetségessé. Ha azután minden részlettel tisztába jöttünk, akkor a látcső tengelyét csak annyira toljuk el, hogy az új kép az előbbivel *folytonossági hiány nélkül* függjön össze.

Ha a kutatást ezzel a rendszerességgel folytatjuk, igyekezetünket a legtöbb esetben siker fogja koronázni. Az a bizonyos valami, melyet kezdetben sehogy sem bírtunk meghatározni, tüzetesebb vizsgálat, esetleg második megtekintés után, testet, és pedig állati testet fog ölteni. És csodálkozásunkba a bosszankodásnak egy neme fog vegyülni, hogy azt a most oly tisztán látható zergét, mely nyugodtan kerdődzve fekszik annak a cirbolyafenyőnek az árnyékában, csak oly későn ismertük fel és oly soká tévesztettük össze egy szikladarab árnyékával.

Miután a nyár elmúlt, a legnagyobb valószínűséggel arra számíthatunk, hogy szorgalmas kutatással még több zergét fogunk felfedezni. Ilyenkor csak az egészen kapitális bak csatangol egyedül, hogy azután az üzekedési idő kezdetén, a fiatal vetélytársak kiverése után, a falka feletti korlátlan uralmat gyakorolja. A gidás és gidanélküli suták, a fiatalabb bakokkal összeállva, kisebb-nagyobb, néha 40 darabot is számláló, csapatokat alkotnak, melyeknek vezetését valamely vén, tapasztalt suta gyakorolja. Ha szorgalmasan tovább kutatunk, a legnagyobb valószínűséggel azt is meg fogjuk találni. Olyan helyen tartózkodik, ahonnan az egész környéket könnyen tudja áttekinteni. Bennünket bizonyára sokkal előbb vett észre, mint mi őtet. Tekintetét állandóan ránk szegezte és minden mozdulatunkat a legnagyobb figyelemmel kísérte. Jelenlétünket a nagy távolság miatt nem tartja aggasztónak, és ezért a falka pihenését sem akarja megzavarni, de közeledésünket azonnal azzal a bizonyos jellegzetes füttyel és lábdobbantással jelezné. A zergék azután, látszólag minden sietés nélkül, mozgási képességük fölényes voltának teljes tudatában, néhány ugrás után meg-megállva és visszanezve, libasorban vonulnának fel a hegygerinc tetejéig, mely mögött egyenkint tűnnének el szemünk elől.

A tapasztalt vadász azonban a falka déli pihenőjét semmi esetre sem fogja megzavarni. Nyugodtan heverészve figyelni őket, míg maguk fel nem kerekednek. A délutáni órákban, amikor az árnyékok már kissé megnyúlnak, egyik zerge a másik után felkel, nyújtózkodik és a közvetlen közelben kezd legelészni. Az őrtálló suta, amely eddig szoborként, mozdulatlanul állva, figyelt bennünket, kezd mozgolódni. Azután lassú ugrásokkal, időnként visszanezve, igyekszik a hegygerinc felé. Az egész falka libasorban követi. Így lassan haladnak felfelé mindaddig, míg a tulajdonképpeni legelőhelyet el nem érik, hol azután, mint háziállatok

nyája, egy bizonyos, az állandó éberséggel figyelő vezető suta által áttekinthető területen, szétszóródnak.

Most kezdődik a zergevadász tulajdonképpeni tevékenysége. A legkönnyebb, és vadászati szempontból legkedvezőbb eset akkor forog fenn, ha az embernek nem a farkával, hanem azzal a bizonyos, egyelőre egyedüljáró, minden társulást megvető, bakkal van dolga. Pihenőhelyén őt sem lehet könnyen becserkészni. Rendesen igen nehezen megmászható sziklán fekszik. Hulló kövek és recsegő száraz ágak többnyire idő előtt árulják el a cserkésző vadász közeledését. A vad pedig, a bokrok között nyúl módjára bujkálva, eltűnik, a nélkül, hogy az embernek a legcsekélyebb támaszpontja volna arra nézve, hogy hol és merre keresse. De a szemünk láttára az erdőrégió feletti havastetőre felvonuló és ott legelésző öreg urat sokkal könnyebben lehet belopni, mint a figyelmesebben vigyázó vezető suta által megőrzett falka bármely tagját.

Akár a rekordkampókkal ékesített öreg kapitálist, akár pedig a csapatot akarja az ember megközelíteni, a legfontosabb tényező, amellyel mindig és minden körülmények között számolnunk kell - a szél. Azért a cserkészés legelső és legalapvetőbb szabályának kell tekintenünk: *Igyekezziünk szükség esetén, bármilyen fáradtságos és hosszadalmas kerülő árán, a szél alá jutni.*

Eddigi tapasztalataim alapján majdnem azt merem állítani, hogy a zerge, legelési helyének megválasztásánál, talán épp annyira figyel a szél irányára, mint a cserkésző vadász. Néhány száz lépés távolságig az ember kövek vagy cserjék által fedve könnyen bír közeledni. De ekkor eléri azt a bizonyos szabad, teljesen áttekinthető teret, rendesen egy semmiféle fedezéket sem nyújtó havasi rétet, melyet az örökös suta át bír tekinteni. Ez szokott a legnehezebb akadály lenni, melyen az embernek át kell haladnia, mielőtt lövéshez jutna.

De a látszólag legsímább réten is lehet oly talajredőket találni, melyek mögött az ember egészben vagy részben elbújhat. A megközelítésnél ezeket kell felhasználni. A becserkészést azonkívül megkönnyíti azon körülmény, hogy bármilyen nagyszámú farkánál az embernek mindig csupán az őrtálló suta éberségével kell számolnia. A többiek teljesen megbíznak abban, és a legnagyobb gondtalansággal legelésznek. Ilyformán a cserkésző vadász azt a pillanatot, amikor a csapat négylábú őrangyala másfelé néz, vagy a zamatos alpesi fűből egypár harapást eszik, felhasználhatja arra, hogy egy kis teret nyerjen.

Térnyerés alatt persze a világért sem szabad lépésekre gondolni. A nyílt réten cserkésző vadász a hasán fekszik és megelégszik azzal, hogy adandó kedvező alkalommal pár centiméterrel tolhassa magát előbbre. Ha az a bizonyos suta azután feléje néz, kővé kell merednie. A kellő színű ruhába öltözött mozdulatlan embert, még ha meg is látja, nem veszi figyelembe, mert egy, a fűben fekvő kőnek nézi. Mészköhegységben legalkalmasabbnak találtam a fehér nyári ruhát, mely az ugyanolyan színű kövektől cseppet sem különbözik. De a khaki és a csukaszürke éppoly megfelelő. Ismételten jó eredményeket tudtam azáltal elérni, hogy egy csomó, a puskaszíjjal összekötött, fenyőgallyat toltam magam előtt, melyek mögött akkor, ha a zerge odafigyelt, egészen jól meghúzódtam. Néha az is megesett, hogy a vezető suta észrevett, de azért nem volt bizonyos abban, hogy az a valami, amit meglátott, tényleg egy közeledő ellenség. Olykor a riasztó fütyöt ugyan hallatja és a lábával is dobbant, mire az egész falka közelében gyülekezik, de azért még nem adja ki a menekülési parancsot. Helyben marad mindaddig, míg a tényleges veszély közeledéséről meg nem győződik. Ebben a stádiumban kellő óvatossággal még félre lehet vezetni. Ha a kedvező szélirány meg nem változik és az ember kellő kitartással mozdulatlan marad, a játszmát még meg lehet nyerni. A menekülésre kész csapat egyes tagjai újra kezdenek legelni és lassan szétszóródnak. De az örökös suta még soká lankadatlan figyelemmel nézi azt a gyanús pontot, mely miatt védenceit már egyszer felriasztotta. Végre azután ő is lehajol, hogy egy harapásnyi fűvet legelésszen,

sőt esetleg meg is fordul. De azért az embernek még nem szabad elbizakodnia, mert a suta hirtelenül felkapja a fejét és a nélkül, hogy újra megfordulna, hátranézve percekig figyel az egyszer gyanúsnak talált helyet. Ilyenkor kerül abba a bizonyos helyzetbe, melyben eddig soha se lefényképezve, se lerajzolva vagy festve még nem láttam. Az embernek újra tökéletes mozdulatlanságban kell kitartania.

Ez nem mindig olyan könnyű, mint amilyennek látszik. Késő ősszel, az erőltetett mászás után átizzadt ruhában a hideg szélben nyugodtan kuporgó vagy fekvő ember pár perc múlva rettenetesen fázik. Az a hegyes kő- vagy gyökérdarab, mely az első pillanatokban kissé kényelmetlennek tűnik fel, negyedórai fekvés után szinte tűrhetetlen fájdalmakat okoz. Egy alkalommal pedig, szeptember kezdetén, egy vipera telepedett le előttem, melyet nem mertem agyonütni, de el sem bírtam kergetni.

Ilyformán néha órák telnek el, melyeknek lefolyása alatt az ember csak néhány pillanatot bír felhasználni arra, hogy közelebb jusson. A legtöbb esetben azonban egy bizonyos távolságon át végzett kúszás után az ember elér egy-egy szakaszt, hol a vad szeme elől elrejtve hosszabb távolságokon át járva, sőt szaladva bír haladni. Természetesen ilyenkor is a legnagyobb óvatossággal kell eljárni, mivel a lépések zaja, különösen kavicsos talajon, könnyen elárulhatja az embert. Én a magam részéről rendszeren mezítláb szoktam cserkészni. Ezt azonban senkinek sem merem ajánlani, mivel ez már a gyermekkorban szerzett megszokást és gyakorlatot tételezi fel. Gumitalpú vagy saroknélküli teniszcipő szintén megfelel, míg a sziklák közti mászkáláshoz oly nélkülözhetetlen szöges cipőt a tulajdonképpeni cserkészés megkezdésekor többnyire le kell vetni.

Ha végre a zsákmányt leterítő lövés eldördül, az egész falka minden irányban szétszalad, hogy azután észbekapva újra a vezető sutát felkeresse és azt kövesse. Ilyenkor gyakran megesik, hogy egyes darabok egyenesen a vadásznak mennek neki és egy második lövésre nyujtanak alkalmat. Én a magam részéről ezzel nem igen szoktam élni, mert egy falkából egy darabnál többet nem szeretek kilőni.

A megzavart vad ilyenkor, hóesés előtt, majdnem minden alkalommal az erdőben keres menedéket. Míg az elejtett vad kizsigerelésével voltam elfoglalva, sokszor volt alkalmam a mélyen alattam elvonuló zergéket nézni. De ők akkor már nem szaladtak. Ez a nemes vad csak pillanatokig siet. A legrövidebb idő alatt visszanyeri fölényes nyugodtságát és akkor az egész falka újra meg-megáll, visszanéz és csak pár ugrással halad tovább.

A zerge ilyenkor már jóval sötétebb színű, mint nyáron. Különösen a bak siet koromfekete nászruháját felvenni, melyből a mellén lévő fehér folt mint az estélyi öltözet ingmelle világít ki.

Minden ilyen őszi cserkészés mint felejthetetlen szépségű sportesemény örök időkre az ember emlékezetébe vésődik.

De ez az igazi vadászatnak csak a praeludiuma.

Az október végén beálló üzekedéskor kezdődik csak az, amit a cserkésző-vadászat koronájának kell tekinteni.

## A ZERGE NÁSZÁ.

Az őszi rózsza kivételével a völgyben nyíló kerti virágok már mind elhervadtak. Az ablak előtt zöldelő nyárfa levelei lehullottak. De október hó végén a Déli Kárpátokban azért még mindig vannak napok, sőt hetek, melyek az emberben a nagy költő által leírt szeptember végi elégikus hangulatot még nem keltik fel. A vénasszonyok nyara nem mult el és a nap sárga korongja, mely déli időben sem emelkedik túl magasán a láthatár felé, a reggeli zuzmarát elolvasztotta és a nélkül, hogy pörkölné, oly melegen süt, mintha a már rég leszedett gyümölcs érését elő akarná segíteni.

Az immár teljesen kopasz bükkösben igyekszem felfelé. Egy-egy, az ösvény szélén nyíló tavaszi virágocskák meggyőz arról, hogy a meleg időjárás egyes növényeket is tévedésbe ejtett. Egy előttem felrepülő szalonka szülőföldjén való tartózkodásának idejét egy hónappal toldotta meg. Ki tudja, hogy különködéséért nem-e fog életével lakolni, amikor a hóborította Balkánon és a csonttáfangyott Havasalföldön útravaló táplálékát nem fogja bírni megszerezni.

Kis patakocskán kell átkelnem. A szerelem, mely sok állatot megszokott életmódjából teljesen kiforgat, talán egyet sem kényszerített annyira természetével ellenkező és veszedelmes helyzetekbe, mint a hegyi vizek fürge, színpompás lakóját, a pisztrángot. Aránytalanul nagy halak oly csekély vízben vergődnek, hogy testüknek nagy része abból kilátszik. Fővényes helyeken lubickolnak és a nemek kölcsönös érintkezése nélkül végbemenő nemzési aktus alkalmával igen gyakran veszítik életüket. Az embertől eltekintve a róka, a nyuszt, a varjú, a mátyás és más szőrös és tollas ragadozó ott leselkedik a parton, hogy a víz sekélyisége miatt mozgási képességének legnagyobb részétől megfosztott halat könnyűszerrel megfoghassa.

A madárellet az erdőt még ilyenkor is igen élénkké teszi. A harkály mellett a különböző cinkék szereznek a természet barátjának sok gyönyörűséget. A fehérfejű és testű, hosszúfarkú őszapó, melyet nyáron csak kettesével láttam a magasabb hegyi régiók fenyveseiben, most nagyobb csapatokba összeverődve tartózkodik a bükkösökben, hogy azután a szigorú tél beálltával az emberlakta völgyekbe leereszkedjék.

A fenyves sokkal csöndesebb. A fenyőfa tobozainak apró magvait szedegető, tűzpiros mellű pirók úgy tündököl magas ülésén, mintha a természetnek egy kiszámíthatatlan szeszélye folytán a sötét tűlevelű pipacsvirágok nyílnának. A fák tetejét még a meleg őszi napsugár csókolgatja, de a törzsek tövében, hová a láthatár közelében keringő nap egyáltalában nem tud bevilágítani, a fagyott földet vastag zuzmára borítja. Helyenkint a pár nappal ezelőtt hullott hóréteg, mely a verőfényes helyeken mindenütt eltűnt, az árnyékokban megmaradt. A fehér jegyzőkönyv, melybe minden, a föld felszínén mozgó állatnak teljes utinaplóját be kell jegyeznie, részben nyitva fekszik előttem.

Az ösvényről letérve a sziklás hegyoldalon kapaszkodom felfelé, hogy a vadállomány viszonyai felől némi tájékozódást szerezzek. Vadászati szempontból azonban semmi közvetlen eredményre sem számíthatok, mivel itt az eredetileg puha hólepel, mely az első napokban a lépések zaját mint egy szmirnaszőnyeg letompította, többször váltakozó olvadás és újramegfagyás után recsegő kéreggé változott.

A mackónak a nyoma, mely pár nappal ezelőtt szétolvadt és újra megfagyott, oly méreteket mutat, melyek egy barlangi medvének is a becsületére válnának. A siketfajd csapája olyan, mintha azt egy struccmadár nyomta volna a hóba. Őz és vaddisznó szintén valamely alakban leadták a névjegyüket, de a nyári időben itt nagyobb számban tartózkodó zergének a nyomára nem lehet ráakadni.

Egy sziklára leülök és a messzelátóval a túlsó hegyoldalt szemlélgetem, melyet tőlem egy mély, canonszerű szakadék választ el. Már a szálás fenyőerdő régiója felett vagyok, ahol a földig ágakkal benőtt, zöld kúpokot alkotó fák oly gyéren állanak, hogy az azok közötti térbe be lehet tekinteni. Mivel az általam kémlelt hegyoldal déli fekvésű, a pár nappal ezelőtt esett hónak alig maradt nyoma. Zergét keresek, de egyet sem bírok meglátni. Két őz, lassan lépkedve, a télen is zöldelő, széleslevelű, sásszerű fűvet legelgeti. Már teljesen átvedlettek. A nyári vörös felöltőt a téli szürke mezzel cserélték fel. A bak az egyik agancsát lehullatta, a másik még ideig-óráig ott éktelenkedik a fején, melyet az egyenlőtlen megterhelés miatt szemmel láthatóan ferdén tart és időről-időre kellenként megráz. Egy róka szorgalmasan szedegeti a vörös áfonyát. Aztán hirtelen megfordulva a levegőből valamit magas ugrással elkap. Bogár lehetett, mely ilyenkor, a téli álmom megkezdése előtt, még egy utolsó dongó repülésre szánta el magát.

Az egész kép felett, melynek láthatárát sziklás, részben hóval fedett bércek alkotják, a legmélyebb csend uralkodik.

Hirtelenül egy oly erős zúgást hallok, mintha egy repülőgép szállana el a fejem fölött. Feltekintve egy sok ezer éneklő madárból alkotott rajt látok, mely a kék levegőben úszik. Aki ezeket a látszólag minden cél nélkül végzett tömegmozdulatokat figyelemmel kíséri, azt veheti észre, hogy azokat bizonyos törvényszerűség irányítja. A valóságot talán akkor közelítem meg leginkább, ha a raj alakját egy ruganyos, háromtengelyű ellipszoidnak nevezem. Idomai aszerint változnak, amint a különböző légnyomásoknak engedve azoknak láthatatlan alakjához többé-kevésbé hozzásimul.

Az erdő feletti régióknak a déli napsugárnak kitett részei teljesen hómentesek. A sziklák és bércek árnyékában megmaradt hófoltok éppoly szaggatottak és bizarr alakúak, mint maguk az árnyékokot okozó kőtömegek. A leáldozó nap vérvörös sugarai által megvilágított havastetők azt a benyomást keltik, mintha teljesen elhagyatottak és lakatlanok volnának. Az előttünk elterülő felületek óriási kiterjedése és a távolságok rendkívüli méretei, egyszóval az egész kép anorganikus kerete oly grandiózus, hogy az abban esetleg elhelyezkedő élőlény vagy vad, mely még a legjobb területeken sem verődik össze akkora tömegekbe, mint a nyájakba egyesített háziállatok, teljesen elvész. Azt többnyire csak a nézésben gyakorlott vadász jól felfegyverzett szeme bírja felfedezni.

A nap a nyugati láthatáron egy vérvörös, a hegycsúcsokhoz hozzásimuló felhőben készül elmerülni. Az összes, hóval fedett ormok vörös visszfényben pompáznak. Az ember szinte kellenként veszi a kezébe a látcsövet, hogy ezt a hihetetlenül színpompás képet, mely fegyvertelen szemmel szemlélve a maga egészében látszik a legszebbnek, az egyes részleteket pontosan feltűntető elemeire bontsa. De ha a mai napon még vadat akarok látni, sietnem kell. Mihelyt az izzóveres és rózsaszín, mely naplementekor a hegytetőket borítja, megfakul, a teljes sötétség áll be.

Nem kell soká keresnem. A hómezőkön tartózkodó zerge koromfekete nászruhája a mimikri szempontjából cseppet sem kedvező. A hegygerinc közelében tartózkodó sötétszínű állatok csapatja azonnal feltűnik. A vékony hótakaró alól a nagyobb kövek tövében kikandikáló fűpamacsokat nyugodtan legelészi. De az egész falka hirtelenül, mint a héja által felriasztott galambok, szétszalad, hogy azután éppoly gyorsan lecsendesedve, nyugodtan tovább legeljen. Csupán a zsarnokoskodó bak hajkurássza még egy ideig a neki engedelmeskedni nem akaró sutát, mely üldözője elől cik-cakban, folyton irányt változtatva, menekül. Rövid idő múlva azonban ő is lecsendesedik.

A világítás mind halványabb lesz. A szabad szemmel csak mint fekete pontok látható zergék a sötétszínű kövek, egyes gyalogfenyőbokrok és más, a hómező egyformaságát tarkító foltok

között eltűnnek. Az égbolton csak a hegygerincek határozott körvonalai rajzolódnak le. A sötétség beálltával a levegő csípősen hideg lett.

Táborozási helyemhez sietek. Közvetlenül közelemben egy, a gyalogfenyőből a nyílt havasi rétre baktató nyulat látok. Fogolycsapat rebben fel előttem, mely rövidesen újra leszáll. Még jó ideig hallgatom az egymást hívogató tyúkocskák hangját. Azután füstszag üti meg az orromat. Gyorgye egy sziklafal tövében égő tábori tűz mellett foglalatoskodik. Száraz gyalogfenyővel éleszti a tüzet és azért a füstöt alig lehet észrevenni. De az a csekélység, mely mégis keletkezik, nem akar felszállni. A cirbolyafenyő alján, a földön terpeszkedik. A feketekává és a parázson sült bükkfagomba szagát majdnem teljesen elnyomja.

Mindebből időváltozásra lehet következtetni. Az Alduna felé húzó vadludak gágogása ugyanezt jelzi.

A jelek nem csaltak.

Legjobb álmunkból a senyvedő parazsat szanaszét hányó vihar bömbölése ébreszt fel. Mivel azonban Gyorgye, a hosszú őszi éjszaka minden eshetőségével számolva, elegendő tűzfát gyűjtött, úgy a tüzet rövidesen újra meg bírtuk rakni és ezen epizód nem soká zavarta meg éjjeli nyugalmunkat. Reggel négy órakor, amikor még teljes sötétségben indulni készültünk, azt vettük észre, hogy az éj folyamán három ujnyi hó esett. Az eget vágató felhőfoszlányok borítják, melyek között egyes csillagok hol láthatókká válnak, hol pedig újra eltűnnek. A havazás ugyan megszűnt, de kósza szélrohamok a frissen hullott porhavat süvítve kergetik az arcunkba. Canyonyszerű sziklahasadékba ereszkedünk le, majd annak fenekén haladunk felfelé. Mire virradni kezd, már a gyalogfenyő feletti régiót értük el. A reggel közeledését csupán egy, a keleti hegygerinc felett kivehető világosabb színű sáv és a helyenként kikandikáló csillagok halványosodása jelzi.

Pár pillanatra megállunk. A táborozási helyről való indulás után a ruházatnak vagy a felszerelésnek valami rendezése mindig szükségesnek mutatkozik. Többnyire a lobogó tűz bizonytalan fényénél nem elég gondosan befűzött lábbeli - a hegyi vadász leglényegesebb ruházati cikke - szorul némi utánigazításra. De a nehéz hátizsák sincs még úgy felcsatolva és szerelve, hogy azt órákhosszat kényelmesen lehessen vinni.

A nyugati hegyoldallról legördülő kavics okozta zaj arra enged következtetni, hogy ott valamely nagyobb állat mozgolódik. Gyorgye a homályra és túlkorai órára való tekintettel, medvére gondol. Nem osztom véleményét, mivel eddigi tapasztalataim szerint ez a nagy ragadozó oly óvatosan és macskaszerű ügyességgel szokott mozogni, hogy még a laza görgeteggel borított hegyoldalon sem okozza a legcsekélyebb neszt. De a kellő világosság beálltaig a kérdést nem lehet eldönteni.

Egyelőre várunk.

A biztonság kedvéért egy nagyobb kő mögé húzódunk, hogy kivilágosodáskor a vad azonnal észre ne vegyen. Az ez alkalommal állandóan kedvező irányból jövő szélről semmit sem kell tartanunk.

A hideg szürkületben tétlenül várakozó vadász ideje igen lassan telik. A közvetlen közelben lévő tárgyakat ugyan meg lehet látni, de a távolabbi kilátást szürke felhőfal zárja el. De ez ebben a szeles időben semmiképpen sem kétségbeejtő dolog, mivel a felhők és párák állandóan mozognak és így a bennünket érdeklő havasi panorámát eltakaró függöny felgördülésére minden pillanatban el lehetünk készülve. Az időközben felkelt nap arra a bizonyos ködsávra közvetlenül kezd rávilágítani. Az most olyan, mintha végtelenül finom ezüstsálakból szőtt fátyol volna. A szél elállt és az ezüstköd szétfoslása késik. A mind magasabbra emelkedő nap azonban nem sokáig tűri a homályt. A köd percről-percre ritkább és átlátszóbb lesz. A

mögötte lévő hegyalakulat és szerteszórt sziklák és fatörzsek idomait sejteni lehet. Még egy-pár perc és az egész napsütötte hegyi panoráma tiszta, a legaprólékosabb részletet feltüntető képe bontakozik ki szemünk előtt.

A makulátlanul tiszta fehér hófelületen mozgó koromfekete zerge a legszembeeszkőbb jelenség. A zaj okozója az az egyedüli kóborló kivert bak volt, mely az előttünk égbenyuló sziklatorony egyik párkányán haladt végig. A léptei által megmozgatott kavicsok szédítő magasságból lezuhanva nyáron sokkal nagyobb zajt csaptak volna, mint most, midőn a puha hóréteg azt tetemesen letompítja. Egyes kis, a köesés által elindított fióklavinák az árok fenekéig gurultak. A nyom után ítélve akkor, mikor a kövek esését hallottam, a bak lőtávolon belül volt. Azóta azonban meglehetősen messze eltávozott, úgyhogy lövésre már gondolni sem lehet.

Távcsővel nézegetem. Középnagyságú bak. Pár ugrás után meg-megállva, a tulsó hegyoldalt figyeli. Bennünket nem vesz észre, mert figyelmét valószínűleg a falka szemlélése köti le, melytől erősebb versenytársa elkergette.

Most eredeti menetelési irányától derékszög alatt eltérve, egyenesen felfelé tart. Végre elérte a gerincet. De nem tűnik el mögötte, hanem előbbi mozgási irányához párhuzamosan visszafelé haladva, újra felénk közeledik. Most velünk egyirányban van. De mostani helyzetében oly távol van, hogy a lövést nem merem megkockáztatni.

Egy üzekedéskor gyakran bevált cselhez folyamodom. Magam mozdítok meg egy követ, mely az alattam lévő árokparton, honnét a reggeli szél a havat elfújta, dörömbölve gurul lefelé. Azután a fedezékül szolgáló kő mögött kezdek mozgolódni. A bak észrevett. Pár pillanatig feszült figyelemmel néz felém. Most teljesen nyugodtan maradok, de úgy helyezkedem el, hogy a vad sötét öltözetemnek egy részét lássa.

Rettenetes iramban indul el. Nem tud egyenesen felém tartani, mivel a köztünk lévő sziklafal oly magas, hogy az azon való leugrást még ő sem kockáztatja meg. De a legközelebbi, Erdélyben surlónak nevezett kőgörgeteges árkon gumilabdászerű ugrásokkal iramodik lefelé. Mihelyt a talajviszonyok megengedik, egyenesen felém tart. Csak, midőn húszlépésnyire közeledett, veszi észre tévedését. Megtorpan. A széles mellkasába fűrődő Mannlichergolyó teríti le.

Az üzekedéskor lőtt bak nem szolgáltatja a legjobb vadpecsenyét. A két kampó között lévő mirigy igen kellemetlen, az egész húsból érezhető bűzt áraszt. A tapasztalt szakácsnő azt azonban többé-kevésbé el tudja tüntetni.

Úgy a magányosan kóborló kivert bakot, mint a legerősebb kampós pasa által összeterezt falkát üzekedéskor sokkal könnyebben lehet becserkészni, mint máskor. A vadkeresés magában véve már nem okoz semmi nehézséget, mivel az egyrészt folyton mozog, másrészt pedig fekete öltözetében a rikítóan fehér hótakaróról erősen lerí. A vezető suta szemmel látható szórakozottsága és a hideg által valószínűleg erősen lecsökkentett szaglási képessége miatt a falkát néha közvetlen közelből hosszú ideig egész zavartalanul volt alkalmam megfigyelni.

A vezető kapitális bak minden vetélytársát háremjétől a legnagyobb erőszakoskodással távol szokta tartani. Mindig abban reménykedtem, hogy egyszer két bak komoly összecsapásának lehetek a tanuja, de ebben az oly érdekesnek ígérkező látványban azért sohasem volt részem. A falka felé közeledő outsider, inferioritásának tudatában, mindig önként a leggyorsabb iramban hagyta ott a harcmező, az öt pár száz lépésen át elkeseredetten üldöző háremtulajdonost messze maga mögött hagyva.

A birtokon belül lévő kapitális bak hatalmát mindig kíméletlen zsarnoksággal gyakorolja. A vetélytárs elűzése után a falka valamely sutáját üzi és sanyargatja, sőt kampódöfésekkel is



kínozza. Ilyenkor a bak egy igen halk, körülbelül egy hosszúra nyújtott kurr-ral körülírható hangot hallat, mely majdnem a gerlice búgására emlékeztet, de távolról sem olyan hangos. A suta ellenben egy alig hallható, házikeskeszerű mekegéssel ad érzelmeinek kifejezést. Mindkét hangot csak a közvetlen közelből lehetett meghallani.

Ami az üzekedés kezdetének és végének pontos idejét illeti, úgy egyiket sem bírtam meghatározni. Azt hiszem, hogy az időjárásnak arra igen nagy befolyása van. Október hó 20-a után, viharos időben, majdnem biztosan lehet az üzekedés kezdetére számítani. Meleg, nyárias napokon ellenben a már teljesen fekete nászöltözetben pompázó zergék egymással szemben oly nyugodtan és közömbösen viselkednek, mintha még csak szeptember kezdete volna, amikor a vad a birkák által elhagyott havasi legelőkön sarjadjó friss fűvön hízik. December első napjaiban viszont határozottan volt alkalmam teljes szenvedélyességgel üzekedő zergéket megfigyelni. Az ilyenkor lőtt bakok kampói között lévő búzmirigyek sem tűntek még el.

A legtöbb élőlénynél a szerelem fogalma virágillattal, madárdallal, meleg, holdvilágos éjszakkal van összenőve.

A mi hatalmas fekete hegyi antilópunk nászdalát a legmagasabb bércek sziklatornyai között süvítő, havat és felhőfoszlányokat kergető vihar énekli.

## ZERGE A HÓBAN.

Amikor a havastetőket fehérén csillogó hóköpeny borítja, a fekete bundát viselő zergét igen könnyen lehet meglátni. Amint már említettem, a hó, mint a nyomozást elősegítő tényező, csak a bozótzerge felkeresésénél szerepel vadásztechnikai szempontból mint döntő fontossággal bíró tényező. A Szurduk szorosban akkor mentem zergére vadászni, ha friss havon lehetett nyomozni.

Az ottani talajviszonyok között ez egyike a legnehezebben megoldható vadászati feladatoknak.

Az ember a nyomot rendesen a legsűrűbb bozótban találja meg. Míg a hó friss, puha és nem recseg, a zerge alig merészkedik ki a szálaserdőbe, ahol azt követni lehetne. Ott forgolódik a szederindákkal átszőtt galagonya- és csipkerózsabokrok közt és a vadásznak legnagyobb bosszúsága abban áll, hogy a földön, ahol a nyomokat keresi, alig talál havat. A bokrok ágai között pedig azok a hatalmas hópamacsok függnék, melyek lerázódva, az alig látható nyomokat eltakarják, az ember nyakába zúdulva ellenben az ing alá bújnak és a test nagy részét egy hideg Priessnitz borogatással veszik körül.

Ha teljes szélcsend van, az ember könnyen segít magán. Körüljárja a bozótot és igyekszik könnyen járható helyen a nyomra ráakadni.

Ha a nyom nem vezet ki a bozótból, akkor az ember legalább annyit ért el, hogy tudja, milyen körön belül kell a vadat keresnie. Az ember újra behatol a sűrűbe és így lépésről-lépésre, de néha hüvelykről-hüvelykre haladva kúszik előre. Ilymódon gyakran oly közelről jutottam lövéshez, hogy szinte nem volt kedvem az állatot mészáros módjára leteríteni. Mintha nyúl módjára vakon megbízna abban, hogy a sűrűben senki sem látja.

Verőfényes, szép időben különösen délfelé, a zerge nem tartózkodik a legsűrűbb bozótban. Ilyenkor valamely napsütötte sziklapárkányon szeret sütkérezni. Sziesztáját délelőtt kb. 11 órakor kezdi meg és néha 3-ig mozdulatlanul fekszik. Gyakran úgy tudtam meglátni, hogy a túlsó hegyoldalról nézve messzelátóval követtem a nyomát mindaddig, míg annak végét meg nem találtam.

Az ilyen zergét szélcsendes időben, eltekintve azoktól a nehézségektől és veszélyektől, melyek a hóesés után a sziklás erdőben fokozott mértékben jelentkeznek, aránylag könnyen lehet megközelíteni. Ha az ember az első lövéssel elhibázza, úgy, amennyiben a nyomokat a cserkészzet követelményeinek szem előtt tartásával kitartóan követi, rendesen még egy második lövésre is nyílik alkalm.

Amennyire az én tapasztalataim terjednek, a zerge nem lát jól. Hangokkal és zajokkal szemben, melyek nem bírnak különleges emberi jelleggel, mint a beszéd, köhögés, tüsszentés, többé-kevésbé közömbösen viselkedik. Egy lövés alig nyugtalanítja. Guruló kövekre nem igen figyel. Csupán a szimatja éles. Azért a cserkészésnél mindig és minden körülmények között legfontosabb - a szélirány.

Egy szurduki erdei zergebakot egyszer az első lövéssel elhibáztam. A golyó épp a lapockák felett súrolta és jókora szörpamacsot tépett le onnét. Messziről a lövés helye úgy nézett ki, mintha a koromfekete bak hátán fehér folt lett volna.

A lövés után a hegygerinc éle mögött tűnt el.

A nyomot követtem.

Azon a napon még kétszer láttam, de nem tudtam annyira megközelíteni, hogy lövéshez jussak.

Esteledett.

Az üldözést abbahagytuk (egyik erdőőrömmel voltam) és egy védett helyen, előreugró sziklafal alatt, éjjeli szállást kerestünk. Én a tüzet élesztettem, míg Gyorgye fát hozott.

Mikor ránéztem, azt vettem észre, hogy a felettünk tornyosuló sziklafalat figyel, azután pedig kezével magához int.

Fegyveremet magamhoz véve, óvatosan odasompolyogtam. Gyorgye a zergebakomat nézte. Egy sziklafal keskeny peremén állott. Épp bal lapockáját mutatta. Fejét, illetve nyakát, a zergét annyira jellemző merevséggel balra fordítva, nézett bennünket.

A hátán levő foltot egész tisztán láttam. Az általam megjelölt bak volt. A nyakkifordítást azonban gyorsan megúnta. Negyed fordulattal balra kanyarodva, velem egyenesen szemközt állt.

Az előbb nagyobb céltáblát mutatott. Helyzetváltozása által a látható felület azonban annyira megkisebbedett, hogy majdnem úgy nézett ki, mintha lőtávolon kívül volna.

A világitás sem volt már a legjobb. Gyorgye a távcsövet kivette a kezemből és azzal nézte a bakot, mely a magas sziklapárkányon állva teljesen biztonságban érezte magát.

Gyorgye biztatott, hogy lőjjek.

A puska csövét egy bükkfa ágára támasztva gusztáltam. A vad a célgömbhöz képest aránytalanul kicsinek látszott. Végre a zergét igen durva célgömbbel, mely valamivel az irányzék felé emelkedett, a mellén látható fehér foltig eltakartam. A ravaszt elhúztam.

A zerge hosszú ugrásokkal, párkányról-párkányra szökve, elérte a gerinc tetejét, melynek éle mögött eltűnt.

»Elhibáztam.«

»Eltaláltad«, volt Gyorgye lakonikus válasza, ki az egész folyamatot a távcsövön keresztül sokkal jobban figyelhette meg és azért a sebzett vad jelzését is észrevette.

A majdnem térdigérő, lisztszerű hóban megmásztuk a sziklafalat. Mire azt a helyet elértük, hol a menekülő zerge a gerincen áthaladt, már majdnem besötétedett.

Gyorgyenak igaza volt.

A szűztiszta fehér havon hatalmas vörös vérrózsák tarkállottak.

Legnagyobb meglepetésemre a bak azonban nem ereszkedett le a sziklagerinc túlsó oldalán, hanem jobbra kanyarodva egy ideig a hegyoldal mentén, kezdetben ugrásokkal, azután lépésben haladt előre. Azután megint felkapaszkodott az élre és ott felfelé folytatta útját.

Ez az állat nem lehet súlyosan megsebesülve.

Pedig a habos vér tüdőlövésre engedett következtetni.

Sietve üldöztem, mert a besötétedéstől féltem.

Épp az utolsó pillanatban, amikor még annyira világos volt, hogy lőhettem, a bak tőlem 20 lépésre egy feldőlt fatörzs mögül felkelt és hosszú ugrásokkal menekült.

Egy nyaklövessel leterítettem.

Oly szerencsés helyen esett el, hogy ugyanabba a völgybe gurult le, hol táborozási helyünk volt. Midőn kezünk ügyébe került, oly közel volt éjjeli szállásunkhoz, hogy oda zsákmá-

nyunkkal, melyet ketten egy rúdra fűzve vittünk, tíz perc alatt elértünk. Itt a lobogó tábori tűz fényénél zsigereltem ki a vadat, hogy az első lövés hatását megvizsgálhassam.

A lövedék a melle közepén, a fehér foltnál behatolva, szétroncsolta a tüdőnek egy részét, nagy lyukat ütött a gyomrába és végre az egyik hátsó combban, a hátgerinc közelében, akadt meg, miután a beleknek nagy részét rettenetesen szétroncsolta.

Ezek után gyakran azon tanakodtam, hogy hogyan kell a zergét tulajdonképpen meglőni, hogy tűzben maradjon.

Pedig nagy általánosságban nem állíthatom, hogy a zerge egy-egy jó lapockalövés után nem esett volna el. Különösen, ha a boldogult, felejthetetlen emlékű Forgách István gróf cordite-puskáját használtam. Olyankor a szegény állat úgy dőlt fel, mint a megfricskázott kártyaház.

## A SZIVÓS ÉLETÜ ZERGEBAK.

Most, öszülő fejjel, néha szégyenkezve kell bevallanom, hogy valamikor, diákkoromban, faiparvállalatunk olasz és déltiroli erdőmunkásaival még a tilosban is vadászgattam. Ezek az első tanítómestereim kemény, elszánt férfiak voltak, kik többnyire csempész expedíciók alkalmával előfordult lövöldözések miatt nem mertek hazájukba visszatérni. Idegenlégió, Kanada, Dél Amerika és a földgömbnek egyéb, a civilizáció által kevésbé érintett részei voltak azok a tájak, ahová működésük terét kénytelenek voltak áttenni. Az erdélyi határhavasok erdő és sziklaterületein valamikor oly csekély volt az ellenőrzés és hatósági gyámkodás, hogy az élet fenntartásához szükséges erdei munka mellett a szabad vadászmasterséget is csekélyebb kockázattal lehetett űzni, mint Olaszországban, avagy Tirolban.

Egy alkalommal déli irányban elkalandozva átléptük az ország határát. Itt az engem elkísérő munkásoknak is megengedtem, hogy zergét lőjjenek. Kísérőim, Eugenio, Giovanni és Beppo, eltekintve attól, hogy mindannyian erdőmunkások voltak, a képzelhető legheterogénebb társaságot alkották. Eugenio valamikor pap volt. A vadászszenvedély rabja lett. Az olasz klérusnál szokásos csattos cipőt és reverendát néha szöges hegymászó bakancssal, az elnyúlhatetlen bársonynadrággal és lódenkabáttal cserélte fel. Egy eltűnt karabinierit társai, kiket felkutatására küldtek, átlőtt mellel egy sziklahasadékban találták meg. Azon a napon a falu »reverendo«-ja végleg eltűnt. Giovanni, mint olasz katona, Abesszinia bérceiben tanult vadászni. Félszemét az eritreai harcokban vesztette el. A nyugateurópai viszonyokba azonban ő sem tudott beletörődni. Az egész földgömbre kiterjedő kóborlások után sátorfáját ideig óráig nálunk ütötte fel. Beppo félvér volt. Apja eliszákoskodott déltiroli, anyja oláh. Félvérűsége ruházatában is kifejezésre jutott. Szöges cipő, darócnadrág, lódenköpeny, bárányszőrmellény: Déltirol és Erdély ruhadarabjainak összeházasodása.

Marsav Dumitru három mokány lovat vezetett, melyekre egyelőre az expedíció élelmiszerkészletét rakták fel. Főleg azonban a zsákmány hazaszállítására akartuk azokat felhasználni.

Abban az esztendőben a szép ősz december hó első napjait is lefoglalta. A kora reggeli órákban az akkori országhatárt átlépve, egyórai, a sötétben való menetelés után, elértük a Zsil és Cserna folyók közti vízválasztót. Az éjjeli hidegben csonttá fagyott hosszú fűszálak nehéz szöges cipőkbe bujtatott lábunk léptei alatt sisteregve és recsegve lapultak a földhöz. Mikor azután az erdőből kiléptünk, a nap első sugarai a Szorbele havastető gömbölyded csúcsait csókolgatták. De nálunk, a bükkös felső szélén, a reggeli félhomályban, még mindig dermesztő hideg volt.

Mindannyian megállottunk. A lovak a fagyos füvet legelgették. Marsav Dumitru kockás takarójába burkolódzva az erdő legfelső szélén álló, viharverte bükkfa tövében végigheveredett s azonnal elaludt. A múlt éjszaka ő pihent legkevesebbet, mivel többnyire a tűztől bizonyos távolságban megbéklyózva legelő lovakat figyelte, nehogy azok elszéledjenek és a medve prédájává váljanak.

Mi mindannyian az első reggeli napsugár által bearanyozott hegytetőt néztük. Én a messzelátóval, Eugenio pedig az egy szemre való, egymásba tolt csövekből álló távcsővel, ahogy régi rézmetszeten Napóleont és Nelsont tüntetik fel. A többiek csak a kezükkel árnyékolták be a szemüket.

A kétezer méter tengerfeletti magasságot meghaladó hegygerincet, melynek vízválasztója itt sok kilométernyi távolságban az országhatárt alkotta, déli lejtőin fű borítja. Nincs alpesi jellege. A tetők hosszú, lágy, törések nélküli körvonalakban rajzolódnak le a kék égen. Nagykiterjedésű gyalogfenyőfelületek váltakoznak rövidszárú, ősszel sörtekeménységű fűvel benőtt

rétekkel. Az erdőzóna felső szélét nem fenyőfák, de a vihar ereje által megtépett, földhöz szorított, görcsösen elgörbített bükkfák alkotják. A túlevelűek csak a sziklás patakpartok mentén tömörülnek összefüggő, sötét pásztákká, melyek a Cserna völgyében a délnyugati irányban ibolyaszínű ködfátyolban eltűnő láthatárig terjednek.

A havastetők közelében, a rétfelületeken, néha az erdőpászták széléig húzódó törmeléksávok észlelhetők. Mintha a Teremtő a hegyoldalt durva reszelővel kezelte volna. A hegység síma felületét alkotó lágy földrészek eltűntek és a szikla-csontváz került napfényre. Az ilyen sebhelyeken rendszeren egy számos forrás által táplált patak, habzó vízeséseket alkotva, rohan végig. A sziklák között elszórt gyalogfenyő-, havasi fűz-, havasi égerbokrok tanyáznak, melyeknek tövében június hó végén, a virágzás idején, rózsaszín foltokat alkotó havasi rózsabokrok nőnek.

Ezek a sziklás területek mindig lekötik a tapasztalt vadász figyelmét. Nyáron, a legeltetési időny tartama alatt, a vad ott nem igen szokott tartózkodni. A csaholó kutyák által őrzött kolompoló juhnyájak az ilyen sziklás helyeket keresztül-kasul be szokták barangolni. De mivel a sziklák és kövek között sokkal nemesebb, édesebb növények teremnek, mint az egyforma, sörteszerű, a parázsló napsugarak hatása alatt kiszáradó fűvel borított réteken, a zergék ősszel legszívesebben azokon a verőfényes területeken tartózkodnak. A reggeli legelés után kényelmesen kérődzve fekszenek valamely, a napsugárnak kitett sziklapárkányon.

Mi is a Szorbele tető alatt elterülő görgetegmezőt figyeltük. Eleinte semmit sem bírtunk észrevenni. De a hegytetőn, a kék légi háttéren élesen lerajzolódva egy zerge körvonalai tűntek fel. Szabadszemmel csak egy mozgó pont benyomását tette. A távcsövön keresztül azonban tisztán meg lehetett látni a fekete alakot, amint a már vékony hóréteggel borított mezőn haladt végig.

Egyedül volt. Csakis hatalmas, magányos bak lehetett. Most, december elején, miután szerelemmel már jóllakott, a teret valamely fiatalabb versenytársának engedte át, mert az üzekedés ideje még nem szűnt meg teljesen.

Lassan, lépésben haladt a réten át. Aztán ruganyos ugrásokkal magát egy sziklapárkányról a másikra vetve, hatolt be a görgetegbe, ahol nyugodtan elkezdett legelni. Néha a kampójával vakargatta a hátát, amit kilencszeres nagyítású távcsővel tisztán meg lehetett látni.

A Szorbele katlanban való vadászás eredetileg nem volt a programba véve. De ezt a szép alkalmat nem lehetett egyszerűen elszalasztani. Dumitrunak meghagytam, hogy maradjon a legelésző lovakkal ott, ahol volt. Mi ellenben eloszlottunk úgy, hogy a sziklakatlant négy oldalról egyszerre közelítsük meg, ami annál könnyebb volt, mivel a baknak jelenlegi tartózkodási helyéről a rétek felé egyáltalában nem volt semmi áttekintése. Magamnak tartottam fenn a leghosszabb utat, amennyiben a baknak visszavonulási vonalát akartam elállani. Bepponak abban a pillanatban, amikor engem a hegytetőn megpillantott, ahol a zerge a réten átlépkedett, el kellett indulnia. Odaérkezésemel azonban nyugodtan be kellett várnia. Eugenio velem jött, míg Giovanni balra kanyarodott, hogy a szakadéknak nyugati oldalát, Eugenioval szemközt, elállja.

Nyugodtan és gyorsan haladhattunk előre, mivel a vad bennünket egyáltalában nem láthatott. A teljes szélcsendben a szimattól sem kellett tartanunk.

Nem túlmeredek, magas fűvel benőtt lejtőn haladtunk felfelé. Kis csermely keresztezte utunkat, melynek mentén majdnem embermagasságú, vastagszálú, legetetlen fű termett. Egy csapat fogoly hangos szárnycsapkodással szállt fel előttünk. Ha sörétes puska lett volna nálam, dacára a zergére való kedvező kilátásnak, rájuk lőttem volna. Itt lett volna az alkalom, hogy azon kérdés eldöntésénél közreműködjek, hogy a retyezáti fogoly azonos-e a közönséges mezei fogollyal. Egy nyulat is ugrasztottunk. A Szorbele havason rendszeren a kisvaddal

bővelkedő síkságbeli területek jutottak az eszembe és mindig feltettem magamban, hogy oda egyszer sörétes puskával fogok kimondottan foglyászás és nyulászás céljából ellátogatni. Ezen szándékomat azonban eddig nem hajtottam végre.

Jó háromnegyed óra hosszat kellett felfelé haladnunk. Egy helyen a szorbelei réteken elszórtan álló, tövig ágakkal benőtt, kúpalakú fenyőfácskákból alkotott ligeten haladtunk át. A sorsnak ebbe a viharvert magasságba száműzött árvái, melyek nem tudtak összefüggő erdővé sűrűsödni. Két őz a nagyobb kövek mellett terpeszkedő csenevész szederindákat legelgette. Valószínűleg bak és suta. Miután a duncs a levetett agancsok helyén még nem nőtt ki, a nagy távolságból nemüket nem bírtam megállapítani. Hangosan riasztva, hullámos ugrásokkal távoztak az erdő irányában.

Gyakran tekintgettem nyugat felé és ilyenkor mindig láttam Giovannit, aki a szakadék túlsó oldalán velünk párhuzamosan haladt felfelé. Egyszerre megállott és intett, jelölve annak, hogy már nem megy feljebb. Eugenio is megállott és már csak magam törtettem felfelé. Nem siettem túlságosan, nehogy akkor, amikor lövéshez jutok, ki legyek fulladva. Végre elértem a helyet, ahol a sziklahasadék felett a havasi rétek összeértek. Itt a földet már összefüggő hóréteg borította. Valamivel feljebb mentem, mint ahogy eredetileg terveztem, mert a hó recsegett és attól tartottam, hogy a hasadékban levő bak lépteimet meghallja. Végre balra fordultam és elmentem addig, amíg a bekerítendő, jobban mondva már bekerített vad nyomát keresteztem.

Most a nyomot követtem. Ott voltam, ahol a zergét először láttam megjelenni. Távcsővemmel Beppet kerestem. Helyéről épp elindult és egyenesen felém közeledett. Távcső nélkül alig láttam volna. A meleg napsugárban álltam, Beppo az árnyék mély homályában alig volt látható. Báránybőrsüvegével integetett. Félreérthetetlenül azt jelezte, hogy a vad még ott van. A bekerítés sikerült.

Eugenio és Giovanni is óvatosan a szakadék széléhez közeledtek. Bátran tehették, mert gyepen jártak, mely lépéseik legcsekélyebb zaját - mint a vezérigazgató úr előszobájában kiterített süppedő szmirnaszőnyeg - felfogta. Én azonban csak lépésről-lépésre mertem közeledni, mert a fagyott hó ropogott. De azért eljutottam odáig, ahonnét a sziklák közé betekinthettem, anélkül, hogy ezt a bak észrevette volna. Erről ugyanis Beppo magatartásából is meggyőződhettem, aki minden lépéssel egyenesen felém közeledve nyugodtan folytatta útját. A nap most már oly magasra emelkedett, hogy a sziklák közé is besütött. Melegítő csókja a csonttá fagyott földet megpuhította és ezért kavicsok kezdtek hullani. Mintha egy nagyobb állat mozogna és azokat elindította volna. De a zergebak még nem indulhatott el. Magát az állatot ugyan nem láttam, de mozdulataira nézve Beppo magatartásából szereztem tájékozódást, kit a távcső segítségével állandóan figyeltem. Még mindig változatlanul egy irányban haladt előre. Szemét állandóan egy pontra szegezte.

De most egyszerre megállott.

Letérdepelt és kucsmáját a fejéről levéve, azzal idegesen kelet felé mutatott. Látom, hogy a szája kinyílik, de az abból kitóduló hang még nem érkezett hozzám. Végre meghallom a szavát és a mély csendben minden szótagot megértek. Balra kell tartanom, mert a zerge ott készül kitörni.

Felugrom és szaladva igyekszem arrafelé. De azért Beppót szünet nélkül figyelem. Int, hogy álljak meg. Ebben a pillanatban a bak megjelenik a szakadék szélén, megáll és hátranéz. Pillanatok alatt az irányzékban lévő célgömb fedi a lapockáját és a lövés eldördül. A bak eltűnik. A szakadék a lövés pillanatában elnyelte.

A szakadék széléhez szaladok. Széles vérsáv húzódik a havon végig. Alattam hatalmas kövek gurulnak és esnek. Biztosra veszem, hogy a bak is gurul. Most tőlem balra, de jóval alattam,

megszólal Eugenio fegyvere. Két lövés. Beppót figyelem. Nagy kő mögé húzódott és fegyverét lövésre készen tartja. A következő pillanatban látom a zergebakot, amint rövid, beteg ugrásokkal halad el Beppo mellett. Nyolcvan lépésnyi távolságból ő is két lövést küld utána. A nemes vad mind lassabban folytatja útját. Néha megáll. Az ember azt várná, hogy ereje elhagyja és összeroskad. De ez a pillanat még nem következett be. A zerge most lépésben folytatja útját. Mélyen alattunk, az erdő szélén van egy magányos sziklacsoporthoz. Abban tűnik el.

Most Marsav kezd integetni. Kucsmájával a sziklák felé mutatva kézmozdulatokkal és leguggolással jelzi, hogy a zergebak ott megállapodott.

Mindannyian lefelé rohanunk. Beppónál gyülekezünk. Mindegyik csodálkozik, hogy a bak még nem esett el. Úgy Eugenio, mint Beppo jó lőtávon belül vették célba. Meg vannak arról győződve, hogy találtak. És a szerencsétlen állat mégis továbbvándorolt. Pedig a nyomán rengeteg vér festi pirosra a hófehér mészköveket: Tüdőlövés habos vére és vizes gyomorvér.

Biztos zsákmány!

Giovanni örül, hogy magától jött le a lovakig. Legalább nem kell cipelnünk.

A sziklacsoporthoz felé sietünk.

Most Marsavot is újra meglátjuk, aki jelzi, hogy a bak ott van.

Nagy kerülővel bekerítjük. Én a Cserna felé vezető útját vágom el, Eugenio a sziklafal tövében halad előre, Giovanni és Beppo felcsatolják a vasmacskát és a sziklapárkányon a sebzett vad vérnyomát követik.

Rövid idő múlva a bakot egy boróka mellett látom elhaladni. Rövid, de látszólag egészséges ugrásokkal alig ötven lépésnyi távolságban halad el Eugenio mellett. Két lövést kap. Az egyik biztosan talált, mert a bal első lába már csak a levegőben lóg. Így közeledik felém. Mintha az alatt, míg a sziklák közt pihent, valami csodálatos gyógyfüvet kapott volna. Most figyelő első végtaggal, három lábon, zúgó vágtában halad el mellettem. Két lövésemet számba sem veszi. Egyenesen lefelé tart és rövid idő múlva eltűnik a bükkösben.

Újra mind a négyen követjük. Már a vadászbecsület sem engedi, hogy ezt a súlyosan megsebesített vadat a rókáknak engedjük át. A vérzés azonban most teljesen megszűnik és így a nyomát csak találmányra lehet követni. A meleg napsugár a reggeli zuzmarát is felszárította. A sárga bükkfalombbal borított erdei talajon pedig nyomozásra gondolni sem lehetett. Ily körülmények között elhatároztuk, hogy a Cserna folyó partmenti sziklafalai között fogunk keresni. Én Eugenióval alulról felfelé, Giovanni és Beppo felülről lefelé haladva fogunk egymás felé közeledni, illetve a vadat egymás felé terelni. A partszakasz hossza, melyet át akartunk kutatni, körülbelül két kilométernyi lehetett.

Amint a bükkös alatt a jegenyefenyővel benőtt sziklafalak közé jutottunk, egy nagy fa tövében megtaláltuk a sebzett zerge vérrel áztatott fekhelyét. De onnantól a nyomot azután semmiképpen nem bírtuk tovább követni. Azért elhatároztuk, hogy a megbeszélés értelmében addig fogunk előrehaladni, míg a szembejövővel nem találkozunk.

A fák itt zuzmarások voltak. A köveket vékony jégkéreg borította. A zúgó patakból felszálló párák megfagytak és az örökös árnyékban fel sem olvadtak. Csak ott, ahol szélterekek voltak és a nap be tudott hatolni, roppant buja, széleslevelű, majdnem sásszerű erdei fű zöldelt, melyen meglátszott, hogy a vad helyenkint megcsipkedte. Azonkívül a feldőlt fák ágait körülövező szederindák szinte áthatolhatatlan dzsungleket alkottak. Két ilyen bújóhelyet gondosan átkutattunk, de a keresett vadnak a nyomára semmiképpen sem bírtunk ráakadni.

Továbbhaladtunk.



Tőlünk párszáz lépésnyire egy lövés dördül. Odasietünk. Giovanni kampóinál fogva hatalmas zergesutát akaszt fel egy ágra. Meddő, vén állat. Már régóta megérett a golyóra.

De ez nem az, amit keresünk.

Első lába ép. Egyetlen szabályszerű lapockalövést kapott.

Giovanni a hátára veszi és a lovaknál várakozó Dumitruhoz viszi. Én a sebzettnek keresését folytatom.

Visszamegyünk oda, ahol véres fekhelyét megtaláltuk. Tovább keresünk. Beppo a földet nézi és int. Odamegyek. Vörös áfonyabokrok sötétzöld, pergamentszerű levelei között számos fürtöcske vöröslik. De Beppo a kés hegyével egy vörösesbarna pontra mutat. Tüzetesen megvizsgálom. Ez vércsepp.

A vércsepp mellett egy lehántott fehér fenyőbotocskát tűzök a földbe, hogy ezt a helyet el ne tévesszük. Csak most vesszük észre, hogy a sebzett zerge nem arra vette az útját, amerre kerestük, hanem ellenkező irányban távozott. A következő vércsepp, melyet gondos keresés után megtaláltunk, ezt a felfedezést még inkább megerősítette.

Ily módon lassan, lépésről lépésre tudtunk csak előrehaladni. Már attól tartottam, hogy az est beálltával elveszítjük a nyomot, mert az alacsony decemberi nap már erősen közeledett a délnyugati láthatár felé. Ekkor Beppo izgatottan maga mellé intett. Midőn mellette állva az általa megjelölt irányba néztem, egy nagy fa tövében láttam egy zergét felállni. Épp indulófélben volt, midőn lövésem végleg megállította.

Ez volt a mi bakunk.

Hatalmas, sovány állat.

A kampók közötti búzmirigyek még nem tűntek el.

A kizsigerezésnél egy tüdőlövésen kívül három haslövést, egy sonkalövést és egy első lábszár-lövést állapítottunk meg. Az utolsó nyaklövés váltotta meg szenvedéseitől.

## AZ ALBINO ZERGEBAK.

1910-ben, az utolsó nagymagyarországi határbejárás alkalmával, egy pihenőnapot felhasználtam arra, hogy P. szolgabíró barátommal cserkészni menjek. Szeptember közepe a határrendező-bizottságot a Déli Kárpátok egyik legszebb zergeterületén érte. A Lotru-patak forrásvidékén jártunk. Ez a hatalmas hegyifolyam a Vöröstorony-szorosban ömlik az Oltba. Útközben majdnem száz kilométer hosszban Európának leghatalmasabb és legelhagyatottabb őserdőterületén folyik át. Oláh területen fekvő nagy tengerszemből ered, mely a háborúelőtti katonai térképekben nem is szerepelt. Keskeny, sziklás hegygerinc, mely a tó déli partja felett mint egy óriási késnek az éle mered ég felé. Ez alkotja a Lotarica- és Lotru-patakok közötti vízválasztót. Ezen gerinc északi lejtői sziklásak és szaggatottak. Helyenkint kisebb-nagyobb területek gyalogfenyővel borítva. A déli lejtőn ellenben oly símák és meredek, mint a templom tornyának a teteje. Itt semmiféle tűlevelű sem tenyészik, mert a kétezerkétszáz méternyi magasságig feltörő havastetőt csak sörteszerű kemény fű és áfonyacserjék borítják. A havasi rétek mindjárt a bükkös felett kezdődnek.

A havastetőn elhúzódozó marhacsapásról kelet felé letérve ezen a fűvel borított meredek lejtőn kezdtük meg a cserkészést. Egész délelőtt lehetőleg egy rétegvonal mentén haladva, figyeltük a tájat. Egy, az erdő szélén legelésző őzsuta kivételével azonban semmit nem láttunk. P. barátomra nézve ezen a talajon a járás igen nehéz és keservesen fárasztó volt. A Goizern-rendszerű bakancsába vert vasszőgek elkoptak és azért a száraz fűvön majdnem épp úgy csúszott, mintha jégen sétált volna. Én ellenben elég kényelmesen haladtam, mivel olasz kovács által készített hatágú vasmacskát csatoltam a cipőmre.

Abban reménykedtem, hogy áfonyázó medvével fogunk találkozni. Ezen a helyen zergére alig számíthattam, mivel az csak késő ősszel az üzekedés idején szokott ezeken a fedezék nélküli, könnyen áttekinthető helyeken tartózkodni, amikor a bak a párját és a vetélytársát keresi.

A korai délutáni órákban azután felmáshztunk a hegygerincre, hogy onnét a tó környékén lévő sziklás görgetegben zergét keressünk.

A vízválasztót alkotó hegygerinc tetejét előbb értem el. P. barátom még jóideig szuszogott és a csúszós fűvet átkozta, amikor én már javában kerestem a vadat. A katlan sziklafalait, melynek fenekén a tó vize kékllett, pontról pontra haladva, lelkiismeretesen kutattam át. Sorra vettem minden sziklapárkányt, minden kis tisztást, mely a gyalogfenyő-bozót között mutatkozott. A cirbolyafenyők tövében látható köveket és gyökereket ismételten nézegettem, és végre lejutottam a tó fővényes partjához, ahol furcsaalakú nedves gyeptéglákat vizsgálgattam, melyek ebből a nagy távolságból egy zergenagyságú pihenő állathoz meglepően hasonlítottak.

Semmi és újra csak semmi!

A vékony felhőfátyol által kissé letompított napsugár melege ebben a magasságban igen kellemes, kissé bágyasztó volt. P. barátom a hegygerincre való megérkezése után lefeküdt és diszkréten horkolt.

A cserkésző vadásznak azonban minden irányban kell figyelnie. Azért változatosság kedvéért most végigjártam tekintetemet azon a lejtőn, amelyen a délelőtt folyamán végigvándoroltunk. Szemem nyugati irányban egy lapos kövekből és gyeptéglákból összerakott kunyhón akadt meg. Ma reggel közvetlenül mellette haladtunk el. A báránypásztorok tanyája, akik a gondjukra bízott nyáját éjszakánként oda szokták terelni. A kis nyomortanyában csak a távoli erdőből számárháton hozott gallyakkal lehetett a puliszkafőzéshez szükséges tüzecskét éleszteni. A kunyhó bejárata előtt magas, ágcsonkokkal ellátott karó volt a földbe verve, hogy

a pásztorok arra az élelmiszereiket tartalmazó tarisznnyákat felakaszthassák. Így óvták meg azokat a saját kutyáiktól és a mindenütt jelenlévő rókáktól. A kunyhó körül lapos kövek fehérlettek. Azokra szórják a sót, melyet a bégető bárányok lenyalnak. Olyankor a kutyák ugatása és a vezérürük nyakán lógó kolompok kolompolása bizonyos élénkséget kölcsönöznek a tájnak.

De amióta a pásztorok nyájaikkal a havasalföldi téli legelőkre levonultak, a kunyhó körül mély, ünnepélyes csend honol.

Most azonban úgy tetszik, mintha a szózó kövek között elterülő smaragdzöld pázsiton, mely a karám körüli bőségesen megtrágyázott földből buján kisarjadzott, valami mozgást vennék észre. A szememhez illesztett messzelátó a kunyhót és annak közvetlen környékét hirtelenül a közelembbe varázsolták.

A soká hiába keresett zergefalka a szózónál van!

Egyelőre hét darabot bírok megszámolni.

Barátomat felkeltem. A zerge szó hirtelenül kiveri a szeméből az álmot. Ő is megbűvölten nézi az oly soká hiába keresett vadat.

Rövid tanácskozás után elhatározzuk, hogy barátom a gyepes lejtőn, ahonnét jöttünk, lemászik egy nagy kőig, honnét golyósfegyverével az egész környéket legjobban uralhatja. Én ellenben a tó feletti sziklák között addig haladok nyugati irányban, míg a pásztorkunyhón túl nem leszek. Azután dél felé fordulva a hegygerincen át fogok mászni és mindenképpen azon leszek, hogy a vadat barátom felé hajtsam. Ilyformán, ha szerencsénk van, mindketten lövéshez juthatunk.

P. barátom azonnal elindult. Addig figyeltem, amíg meg nem győződtem arról, hogy azt a bizonyos követ elérte, anélkül, hogy a zergék észrevették volna. Magam azután a tó felőli hegyoldalra leereszkedve, egy előre kiszemelt pontig haladtam előre, melynek elérése után balra fordulva, felkapaszkodtam a gerincre. Nyugodtan a legnagyobb gyorsasággal haladtam, mert nem kellett attól tartanom, hogy a vad lépteimnek zaját avagy guruló kövek koppanását meghallja.

A gerincen felérve egy mélyedést találtam, mely még tavalyi hóval volt megtöltve. Óvatosan kúsztam előre. Midőn a kis fennsík szélét elértem, ahonnét a gyepes hegyoldalt áttekinthettem, alig háromszáz lépésnyire alattam, kissé balra, két zergét láttam. Nyugodtan nyalták a fehér köveken visszamaradt sót. Többet a falkából egyelőre nem vettem észre.

Fedezéktől fedezékig kúszva lassan közeledtem a szózók felé. Alig észrevehető talajhorpadás, mely lejjebb köves szakadékká tágult, akkor, amikor hasonfekve kúsztam, teljesen eltakart. Ha észrevétlenül a kunyhó rétegvonalán fekvő pontig eljutok, lőtávon belül kapom a vadat. A fűvel benőtt talajon a hasoncsúszás különben aránylag elég könnyen ment. A természetes szőnyegen semmi zajt sem okoztam és attól sem kellett tartanom, hogy valamely guruló kő elárulja közeledésemet. A hirtelenül kerekedő szellő sem csinálhatott semmi bajt, mivel a vadtól felém fűjt. P. barátom esélyeit ellenben igen hátrányosan befolyásolta. El kellett készülnem lennem arra, hogy őt megszimatozzák.

Végre egy előre kiszemelt nagy kőhöz értem. Felemelkedtem, hogy a szikladarabon áttekinthessek. Tőlem alig nyolcvan lépésnyire állott egy zerge. Világossárga tükrét felém fordította. Nem lehetett valami erős darab. Amikor a fejét felemelte, láttam, hogy kampó nélküli gidó. Még feljebb emelkedtem. Még néhány sötétszínű zergehátat láttam, de egyiknek sem bírtam a kampóját megkülönböztetni. Mindannyian, fejüket lefelé horgasztva, nyalták a szózókat. Lövésre gondolni sem lehetett.

Türelmesen vártam.

De nem sokáig.

A szél erősebben kezdett fújni. Mindenesetre elhozta P. barátomnak áruló szimatját, mert egyszerre hallottam egy szisszenést, mely leginkább a vasúti fékbe tóduló sűrített levegő süvítéséhez hasonlítható: a nyugalmból felzavart zerge riasztása! Ezt lábak dobbanása és kövek gurulása követte. Egyszerre jócska bak úgy áll előttem, úgy mutatja a lapockáját, mint a céltáblát. Lövésem eldördül és zsákmányom a lejtőn lefelé gurul. A falka szétszóródott. Körülöttem össze-vissza szaladgál néhány anyaállat és gidó. Felettem jókora bak igyekszik kelet felé. Épp P. barátom felé tart. Számításom ez alkalommal látszólag bevált. Ő is lövéshez fog jutni. Amint a bak szalad, jobboldalát mutatja. De hirtelenül megáll. Körülnéz. Észreveszi, hogy a vezérsuta a falkát ép ellenkező irányban vezeti. Megfordul és társai felé igyekszik. Most egyszerre baloldalát mutatja. Nem akarok szemeimnek hinni. A hátsó bal sonkája és a testnek a bordáig érő része fehér. Olyan, mint egy tarka cirkuszi ló. Gyors egymásutánban négy golyót küldök utána. Rendes körülmények között ily távolságra nem pazarolom a löszert. De mire nem volnék képes, hogy ezt a ritka zsákmányt megkaparinthassam! A bak egyik lövésre sem jelzett. Messzelátómmal addig követtem, míg nyugati irányban a falkát követve a Mundra teteje mögött el nem tűnik.

Most az előbb meglőtt bakommal kell törődnöm. A meredek lejtőn legurult és valószínűleg csak az erdő szélén állapodott meg. A nyomát könnyen követem. Most meglátom. Elcsenevészedett bükkfacserje mellett áll. Szemmelláthatólag beteg. A kegyelemlövésre vár. Óvatosan közeledem. Amidőn száz lépésnyire vagyok, célba veszem. De mielőtt fegyveremet elsűthettem volna, P. barátom puskájának a többszörös visszhang által megsokszorozott dőreje szakítja meg a vadon ünnepélyes csendjét. Ezt gyors egymásutánban még négy lövés követi. Az én bakom erejének utolsó maradványait összeszedve megelevenedik. A kegyelemlövés azonban végleg megállítja. Gyorsan kizsigerelem, kampóinál fogva egy ágra felakasztom és P. barátomhoz sietek.

Erőltetett mászás után odaérek, ahol társamat elhagytam. P. eredeti helyén guggolva a metsző szeptemberi szélben didereg.

»Mire lőttél?«

»Medvére.«

Azután elmondta, hogy távozásom után azonnal meglátta a medvét, mely az erdőből kiváltva a havasi legelőre jött és ott az áfonyát szedegette. Amíg én a zergefalkát megkerültem, a mackó mind feljebb mászott és feléje közeledett. Az én lövéseimnek dörrenésére figyelte, de engem nem vett észre. Mikor azonban a meglőtt zerge után menve a lejtőn leereszkedtem, meglátott és egyenesen feléje vette az útját. Ötven lépésen belül öt lövést adott le. A medve legurult és valószínűleg csak az erdő szélén akadt meg.

Úgy is volt.

Egy kis mackót, mely tavaly még az anyját követő bocs lehetett, ott találtunk egy nagy kő mögött.

Megnyúztam. A friss bőrben P. barátomnak nagy bosszúságára bennhagytam a két hátsó sonkát és az egészet nagy hátizsákomba gyömöszöltem. Azután elmentünk a zergémért. Azt én vettem a hátamra, ellenben P. barátomat a medvebőrös hátizsákkal terheltem meg. Ekkora terhet ő még sohasem vitt a hátán. Keserves kapaszkodás következett. Soha életemben nem kellett annyi szidást és szemrehányást hallgatnom, mint amikor P. barátom a medvebőrt, a medvesonkát, a csúszós füvet, a rossz goizern-cipőt átkozta és mindenért tulajdonképpen

engem okolt. Azt a dög medvét és a nyomorult zergét szinte egész nyugodtan ott lehetett volna hagyni, amíg másnap egy oláht el nem küldünk érte.

»De akkor a róka biztosan elrontotta volna a medvebőrt és kikezdte volna a zergepecsenyét!« volt az ellenvetésem.

»Egye meg a fene az egészet. Csak ez a hátizsák már ne nyomná a vállamat. Nem bírom tovább.«

Besötétedett. Megeredt az eső. Arról már szó sem lehetett, hogy ma este a távoli tábort elérjük. Valahogyan a báránypásztorok nyomortanyájáig jutottunk.

A tűzhely mellett néhány galy volt előkészítve. A kunyhó előtt a földbe tűzött karót egy nagy kő segítségével szétdaraboltam. Kis tüzecskét raktam és teát főztem. Azután végigheveredtem a földön és elaludtam. P. barátom az egész éjszakát ébren töltötte. Ha a tüzecskét meggyújtotta, megfulladt a füsttől, tűz nélkül ellenben fázott.

Virradat előtt felébresztett. Ebben egy kis rosszmájúság is volt, mert jó alvásomat irigyelte.

Beszélgettünk.

»Mire adtál le gyors egymásutánban négy lövést?« - kérdezte pajtásom. Erre elmondtam a fehérsonkás zerge történetét.

Keserűségteljes megvetéssel csak azt a választ kaptam: »Hazugság.«

Szót sem váltottunk többé. A tűzifa utolsó maradványával megfőztem a reggeli teát. Indulás előtt azonban P. kijelentette, hogy az este levetett cipőjét nem bírja felhúzni, mert a lábai megdagadtak és azokat sebek borítják.

Otthagytam a társamat a zsákmánnyal a kunyhónál és egyedül indultam el, hogy a táborból segítséget és lovakat hozzak.

Alighogy a málháslovak által járható ösvényt elértem, Sztomátye, az egyik vezető, három lóval jött. A bizottságban elnöklő alispán elküldte, mert szolgabírájáért és értem némileg aggódott.

Igy délfelé szerencsésen elértük a tábor, ahol P. nagy ünnepségek között a fájdalmas medvevadászaton esett át.

Sztomátyének elmondtam, hogy egy tarka zergebakot láttam.

»Domnule! Azt az összes csobánok (pásztorok), akik ezen a vidéken a bárányokat legeltetik, ismerik. Mindig ugyanazon szóhoz szokott visszatérni.«

## **A SZARVAS A ZSILBEN ÉS A RETYEZÁT HEGYSÉGBEN.**

A hunyadmegyei falvakat oláh karácsony napján egy igen kezdetleges módon szarvasnak maszkírozott oláh legény furulyaszó mellett szokta végigtáncolni. Az álarc azonban oly keveset hasonlított az erdők agancsos királyához, hogy annak elkészítői az első pillantásra elárulták azt, miszerint szarvast soha életükben sem láttak. A néven (cserbu) kívül csupán a fej tetején elhelyezett két agancs juttatta azt az ember eszébe.

Amikor a múlt század nyolcvanas éveiben vadászati kérdések iránt kezdtem érdeklődni, sem a Zsil völgyében, sem pedig a Retyezát hegység vidékén nem lehetett oly bennszülöttel találkozni, aki életében szarvast a szabad természetben látott volna. De azért igen sok paraszt-kunyhó mestergerendája mellett szarvasagancsokat láttam, melyekről a házigazda csak azt a felvilágosítást tudta adni, hogy azok a régi világból származnak, amikor más nemzedék lakott a földön. De igen sok, szarvasagancsból készült puskaaporos tartót is láttam, melyekről tulajdonosaik szintén csak annyit tudtak, hogy azok egy elmúlt, homályba merült korban készültek.

Amikor a felejthetetlen emlékü Forgách István gróf először járt azokon a vidékeken, el sem akarta hinni, hogy azokban a szinte végeláthatatlan, bővizű patakok által átszelt ősbükkösökben ne fordulna elő a szarvas. Hiszen jólétének egyik legfontosabb előfeltételét, a teljes csendet és háborítatlanságot talán egész Európában sehol sem élvezhette volna oly mértékben és oly nagy kiterjedésű területen, mint épp a Kárpátoknak déli, Havasalföld felé dülő lejtőin.

A szarvas legelőször a Parâng hegységhez tartozó Zsiec völgyben tűnt fel újra, hová valószínűleg az ottani ősfenyvesek letarolása után keletkező, nagy fűvel, málnával, szederrel és epilóbiummal benőtt tisztások vonzották.

A kilencvenes évek elején kezdtek először szarvasokról beszélni, mikor az a hír terjedt el, hogy Lionardo Morro, a leghírhedtebb vadász, egész téli vadhúskészletét egy-egy tehén-nagyságú szarvas elejtése által szerzi meg.

A szarvasok valószínűleg a szomszédos, csak egy-egy vízválasztó hegyhát által elkülönített Lotru- és Sebes völgyekből költöztek oda.

E század elején azt a területet Kendeffy Gábor bérelte, aki ott igen nevezetes trofeákra tett szert.

A szarvas kérdése engem mindig a legnagyobb mértékben izgatott. Midőn egy öreg famunkásom nekem a lotrubeli dürgési helyeket e század első éveiben megmutatta, ott először láttam szabadon élő szarvast. De ezek az éhség által legyengített, a mély, olvadó hóban nehezen vándorló állatok, eltekintve a tilalmi időtől, mint vadászható vad egyáltalában nem érdekelték. Pedig minden egyes expedícióm alkalmával igen sokat láttam, amint a főleg örökzöld szederindákkal benőtt széltörésekben legelésztek. Április végén és május kezdetén még igen soványak és rossz kinézésűek voltak és a nagy szörpamacsokban lekíváncozó télkabát külsejüket vadászati szempontból cseppet sem tette kíváncsossá. Oly könnyen voltak becserkészhetők, hogy az oláh vadászok általi elpusztíttatástól bizonyára csak az a körülmény mentette őket meg, hogy a legközelebbi lakott helytől tizenöt órányi távra voltak, mely útnak legnagyobb részét magas, olvadó hóban sín, avagy fonott hótálpakon kellett megtenni. Carlo Fantin, a leghírhedtebb olasz lesipuskás, nekem egyszer nyíltan bevallotta, hogy azokért a sovány dögökért nem érdemes oly messze elgyalogolni.

1901. évben a szarvasbögés idején mentem át Petrozsényből a Lotru völgyébe. Az út sokkal kényelmesebb volt, mint kora tavasszal, mert havat egyáltalában nem kellett taposni. Egész éjjel a Kápra nyergen keleti irányban haladva reggel felé a Lotru völgyébe ereszkedtünk. Útközben folyton a Zsiec völgyében bögő, egymásnak feleselgető szarvasok hangját hallottam.

A Lotru felső folyásánál akkoriban még egyáltalában nem folyt semmiféle erdőtarolás. A sűrűn felcseperedő fenyőcsemetékkal, málnával, szederrel, magas fűvel és epilóbiummal benőtt széltöréseken és égési területeken kívül az ősfenyvesekben alig lehetett folytonossági hiányokat felfedezni. A völgy, egyes helyeken kiszélesedve, valóságos mocsarakat alkotott, melyekben azonban, a magas helyzetnek megfelelőleg, nem nádasok, hanem gyökereiket egymásba fonó, hatalmas fenyőfák nőttek. Az egyes törzsek közötti területrészek hosszú, haragoszöld mohák tenyésztek, melyek között az emberi láb nyomása alatt a víz valósággal felbugyogott. Itt az ember lépten-nyomon vaddisznóknak fürdőhelyére bukkant, sőt jövedelünkör egyes törzseknek a kérge, melyhez a sertések dörgölöztek, még nedves iszappal volt bekenve, ami mutatta, hogy a fürdés utáni toilette rendezést épp én zavartam meg.

Szarvasbögést azonban egész három napig tartó ott tartózkodásom alatt nem hallottam. Azokban a széltörésekben, ahol siketfajddürgéskor a szarvasokat ismételten megfigyeltem, csak száraz trágyamaradványokat találtam, melyek még a tavaszi ott tartózkodásuk idejéből származtak.

A lotrubeli szarvasok tehát nem ott bögték. A Zsiec és a Sebes völgybe valóságos nász-utazásokat rendeztek.

5-6 évvel később a Pareng-hegység nyugati, azaz Zsil felőli lejtőkön láttam az első, ott újra megjelenő szarvasokat, melyek a bögés ideje alatt onnét azonban szintén eltűntek.

1913. év késő őszén a Zsil és Cserna folyók közötti vízválasztó vidékén cserkésztem. Erőltetett éjjeli menetelés után egy dérral borított tisztásra értem, melyen egy nagyobb vad nyomait ki lehetett venni. Kezdetben azt hittem, hogy vaddisznó, de mert a legeletlen fű oly magas volt, hogy azt az alacsony lábakon mozgó sertésnek a hasával okvetlenül súrolnia kellett volna, aminek nyomát viszont nem lehetett észrevenni, ebben a feltevésemben kételkedni kezdtem. Nedves és lágy föld azonban sehol sem volt, ahol a patának egy pontos lenyomatát látni és annak gazdáját meg lehetett volna ismerni. Azért másnap reggel virradat előtt, ami azokban a késői novemberi napokban  $\frac{1}{26}$  óra lehetett, alkalmas helyen lesbe ültem, honnét a rétet jól megfigyelhettem. Nem kellett túlsoká várnom, mert amire a felkelő nap a Jorgován-szikla csúcsát bearanyozta, legnagyobb meglepetésemre egy szarvas lépett ki az erdőből és addig legelészett, míg ezen a szokatlanul szép napon a meleg a hóharmatot teljesen fel nem szárította.

A következő évben meginduló nagy embervadászat Diana ezen áldott területeitől három egész esztendőre teljesen elszakított. Az oláh háború kezdetén azután megint 10 felejthetetlenül szép hetet tölthettem a Retyezát tömb legkülönbözőbb vidékein és ezen idő alatt háromszor láttam szarvast olyan helyeken, hol azt azelőtt hírből sem ismerték. De ez alkalommal már borjas sutákkal is találkoztam. Ez a nemes vad szemmel láthatólag a krassó-szörénymegyei, Porta-Orientalisztól nyugatra eső erdőségekből mindinkább a Retyezát vidékére kezdett átszivárogni. Ezen cseppet sem csudálkoztam. Csak azt nem bírtam sohasem megérteni, hogy a szarvast mi bírhatta rá arra, hogy oly vidékeket, hol a jelek szerint azelőtt kisebb-nagyobb számban előfordult és ahol a viszonyok szaporodásának a legnagyobb mértékben kedveznek, sok évtizeden át teljesen elhagyja. Ez esetben az embert, kit rendesen és elsősorban a legfőbb vadpusztító tényezőnek kell tekinteni, semmi esetre sem terheli a felelősség, mert épp a legkevésbé lakott területekről van szó.

Életem legszomorúbb és legszégyenteljesebb napjait éltem. Fegyvereimet az erdők mélyében, odvas fatörzsekben kellett rejtegetnem. És ekkor újból az a hír érkezett hozzám, hogy szarvasok egy másik helyen jelentek meg, hol őket azelőtt soha senki sem látta. Sőt bőgni is hallották őket.

A bocskorosok elől sokat rejtegetett lovamon, mely annyiszor vitt a csatába, éjjel, lopva indultam el. Csak akkor éreztem magam újra embernek, mikor az odvas bükkfából előszedett karabély a vállamon lógott.

Egész nap tartó lovaglás után végre annak a bizonyos helynek a közelébe értem. Lovamat megbéklyóztam, tüzet raktam és letáboroztam. Este már nem értem rá arra, hogy bőgést hallgatni menjek. Másnap oly korán indultam el, hogy virradat előtt a hegygerinc túlsó oldalán elterülő állítólagos bőgési helyet elérjem. Reggel hétig a legkülönbözőbb pontokon hiába hallgatództam. Minden csendes maradt.

Visszamentem a táborozási helyemre.

A hegytetőre érve, megbéklyózott lovammal talákoztam. Szegény állat valamitől nagyon megijedhetett. Egész testét hab borította, mert szökdécselve, kínos vágásban kapaszkodott fel a meredek hegy tetejéig. Csak mikor engem meglátott, nyugodott meg és kezdett legelni.

Rosszat sejtve a táborozási helyhez siettem. Mindent rendben találtam. A tűz elaludt és elemózsiámat tartalmazó hátizsákomból egy egér hirtelenül kibujt és a nyereg alá menekült, mely rövid éjjeli pihenésem alatt nekem párnául szolgált.

De ebben a pillanatban az erdő megremegett.

Tőlem alig 200 lépésnyire bőgött a szarvas. Becserkészése az adott viszonyok között valóságos gyermekjáték volt.

Legszomorúbb emlékeim közé sorolom azt a pillanatot, midőn a hatalmas agancsokat egy sziklaoduba rejtettem. Ezt a trofeát csak a felszabadulás napjának felvirradása után vihetem haza.

Ha van Isten, nem fog örökké ott maradni.



## KÖSZÁLI SAS ÉS KESELYŰ.

A távoli Keletnek a városa messziről nézve, amint a tenger partján fehér, a gyárak kéményei által be nem kormozott minaretjeit a kék ég felé nyújtja, túlvilági szépségben ragyogó tündérlaknak látszik. Közelről nézve azonban a bűz, a piszok, undok testi fogyatkozásokat mutató koldusok, kóbor kutyák és más emberi és állati paraziták az ily látványhoz hozzá nem szokott turistának minden illúzióját tönkreteszik.

A kék éterben úszó kőszáli sas és a hatalmas kopasznyakú keselyű, a legendás turulmadár, mint a függetlenségnek, a földhöz nem kötöttségnek örök szimbolumai tűnnek fel. A nehézség törvényét legyőzve, látszólag minden földi szennytől és salaktól megszabadulva, a napfényben fürödnek és térbeli büszke izolációjukban úgy tűnnek fel, mintha mindentől, ami esztétikai felfogásunkat és érzésünket bántja, mindig és mindenkor teljesen távol állanának.

De ha ezeket a hatalmas madarakat közelről, a földön ügyetlenül szökdécselve látjuk, vagy ha meglőve a kezünkbe vesszük, minden illúzió eltűnik. Tollazatuk, melyet a légnyomás, száguldó repülés közben, símán a testhez szorít, olyan mint Bayard vértje. Felborzolva, összekuszálva, tyúktetűszerű parazitákkal ellepve, inkább Shylock kaftánját juttatja az eszünkbe.

A gyalogfenyőgallyakkal befedett kőkunyhóból nézem azt a fekete pontot, mely egy idő óta a csalétekként kitett lóhulla felett látható. Az erdőfeletti havasi régió tökéletes mély csendjét csak egy holló hangja szakítja meg. Ő régóta ott lebeg a bő lakomát ígérő tetem felett, míg párja már arra leereszkedett. Ott ugrándozik a lovon és vastag, tompa csőrével hiába keres valamely, a kemény bőrben mutatkozó folytonossági hiányt, hogy a piros, ehető húshoz hozzájusson.

Minden igyekezet hiábavaló. A természetnek valamely erősebb, élesebb szerszámok felett rendelkező dögevőjének kell jelentkeznie, hogy azt a hatalmas pecsenyét felszeletelje és a gyengébbek részére is hozzáférhetővé tegye.

Az előbb említett fekete pont rohamosan nagyobbodik. Pár pillanat múlva már egy madár idomait veszi fel, mely szárnyait a testéhez szorítva a szédítő magasságból kő módjára zuhan le. Már csak 15 méternyire van a föld felett, midőn hatalmas szárnyait kifeszítve és széles farkát karikába csapva ejtőernyő módjára fékezi le a zuhanás okozta sebességet. Hatalmas karmokkal felvértezett, messze kinyújtott lábaira lassan ereszkedik le. Szárnyait újra összerakja és a levegő tollas királyából, ki még pár pillanattal ezelőtt a tér minden irányát fölényes könnyedséggel uralta, a földön gyámoltalanul és ügyetlenül bicegő, sóvár hullafosztogató lett. A lótetemig valahogy elvergődik. Egy nagyobb ugrással, mely alkalommal szárnyainak egy csapásával a levegőbe kapaszkodik, a földön fekvő lóra veti magát. Egy ideig gondolkodva néz körül. Nem akar a lakmározáshoz azonnal hozzáfogni, mintha az őt kellő távolságban figyelő hollók előtt szégyelné magát, hogy kőszáli sas létére egy elhullott ló földi maradványaiból lakmározik.

De azután, magát minden skrupuluson túltéve, először a ló szemét vájja ki és az így támadt folytonossági hiányt kihasználva, éles és hegyes csőrével egymásután egyes húsdarabokat hasít le a ló fejéről. Ezeket azután a nagy ragadozó madarakat jellemző lökésszerű mozdulatokkal kapja be, mintha a falatokat bizonyos lendülettel a csőr végéről a begyébe be akarná hajítani.

Időközben a hollóknak, varjaknak és havasi mátyásoknak nagyobb csoportja gyűlt össze, mely károgya és a maga módjára fecsegve respektábilis távolságból figyeli a király lakmározását. Figyelmemet egy messze elhallatszó zúgás köti le. Az előbb említett apróbb madársöpredék szétrebben, mintha bombát dobtak volna közéje.

Egy kopasznyakú keselyű volt a bomba, mely a társaságot szétzavarta.

Jövetele azonban nemcsak az apró madársöpredék soraiban keltett kínos meglepetést.

A kőszáli sas leguggolt, szárnyait szétterpesztette és a lóhulla fején állva úgy helyezkedett el, mintha a jövevénnel szemben támadólag akarna fellépni.

A keselyű, csámpásan bicegve és szökdécselve, haladt át azon a pár lépésnyi távolságon, mely leszállásának helyét a tetemtől elválasztotta. Egész magaviseletén meglátszott, hogy a pecsenyéhez mindenáron hozzá akar jutni, de amellett a sassal mégsem kívánja a nyílt harcot felvenni. A sas fenyegető magatartása néhányszor pár ugrásnyi visszavonulásra készítette, de falánsága mégis minden aggodalmat legyőzött. A ló hasát megközelítette és hegyes, görbe csőrét a lágyszemekbe vágta.

Amikor a sas meggyőződött arról, hogy a keselyű őt nem akarja a ló fejéről elzavarni és megelégszik azzal, amit a tetem hátsó végén talál, megnyugodott és zavartalanul folytatta a megkezdett lakmározást.

A keselyű ellenben rövid időn belül kilyukasztotta a ló bőrét és fehér, kopasz fejét egészen bedugta annak hasüregébe. Időnként nagy bélcafátokat húzott ki onnét és azokat a már említett lökésszerű nyelési mozdulatokkal szinte feneketlennek látszó begyébe gyúrta.

A hollók, varjak és mátyások száma percről percre megsaporodott és annak megfelelően követelőbbek és hangosabbak lettek. Most végre elérkezettnek látták az időt, hogy a lakomából ők is kivegyék a részüket. Eleinte félénken, de azután mind merészebben és szemtelebbül közeledtek a keselyűhöz, amely különben a tolakodó csürhével egyáltalában nem törődött.

Nyugodtan tömte magába a lóhúst. A véres hulladékokat a tülekedő, károgyó, egymást csipkedő tollas parazitáknak engedte át.

De a nagyoknak a nyugodt falatozása sem tartott sokáig. Most már egymás után érkeztek a keselyűk. Szárnyaikkal csapkodva és hatalmas csőrükkel egymást csipkedve tülekedtek a döghús mellett.

A terített asztalt legelőször a sas hagyta el. Miután a dög egy rétecskén feküdt, nem tudott egyszerre felszállni, hanem ugrálva és hatalmas szárnyaival csapkodva legalább 100 lépésnyi távolságot tett meg, mielőtt végleg a levegőbe emelkedett volna. De miután szemmel láthatólag túlságosan jóllakott, nem szállt fel abba az impozáns magasságba, amelyben őt, mint a madarak királyát, szoktuk bámulni. Egyelőre megelégedett azzal, hogy a legközelebbi cirbolyatörzsnek egyik száraz ágát érje el, ahol emésztve gubbasztott és a *megérkezetteket* jellemző nyugalommal szemlélhette a még jól nem lakottaknak veszekedését és törtetését. Legalább annyit elért, hogy magas ülőhelyéről leugorva és szárnyait szétterpesztve szükség esetén légi utazását azonnal megkezdhetette.

Példáját jóllakottságuk sorrendjében a keselyűk is követték.

Pár óra múlva már csak a lónak lerágott csontjai voltak láthatók, melyeken a nagy számban összegyűlt oláh pásztorkutyák kezdtek veszekedni. Ezek a négylábú húsevők ugyanis mindaddig, míg a levegő urai lakmároztak, a tetem közelébe sem mertek jönni. A keselyűk szárnycsapásai és azoknak hegyes csőre respektábilis távolságban tudta őket tartani.

Az embernek ilyenkor mindig nyílik alkalma arra, hogy egyet-kettőt ezekből a nagy ragadozó madaraktól elejtsen. Egy nagy ülő madarat kis távolságra igazán nem nehéz meglőni. A sas és a keselyű azonban feltétlenül golyólövést kíván. A legdurvább sörét és a posta a tollpáncélról úgy pereg le, mintha az ember egy zsindelytetőre lőne.<sup>2</sup>

A Déli Kárpátok madárvilágának legfeltűnőbb és legjellegzetesebb alakja a saskeselyű (*Gypaetus barbatus*).

Dögön sohasem volt alkalmam megfigyelni és sohasem sikerült egyet sem meglőnöm.

A kőszáli sast sohasem láttam bárányokat rabolni. Egyszer ellenben tanuja voltam annak, hogy egy kétségbeesetten menekülő nyulat felkapott és elvitt. Egy sasfészek körül felhalmozott ételhulladékban azonban egy zergegidának a maradványaira is bukkantam.

A felnőtt zerge úgy látszik visszaemlékszik azokra a veszedelmekre, melyeknek gidókorában a nagy ragadozó madarak részéről ki volt téve.

Egyszer, december havában, alkalmam volt egy zergefalkát megfigyelni, amint egy felette keringő sastól megijedve, eszeveszett futásban a gyalogfenyőbokrok közé menekült. Teljesen nyílt terep volt, úgyhogy nagyobb távolságot kellett megtenniök, míg a védelmet ígérő bozótot elérték. Sem kopó, sem pedig hajtó elől ezeket a máskor oly hidegvérűen viselkedő állatokat nem láttam annyira kétségbeesetten menekülni.

Más üldöző nem hozza ki őket annyira sodrúkból, hogy meg ne álljanak és körül ne nézzenek, hogy a veszély nagysága és távolsága felől tájékozódjanak. A velük látszólag egyáltalában nem törődő sas elől azonban meggondolás és megállás nélkül menekültek.

Pedig meg vagyok győződve arról, hogy a gidáknak, melyeket nagyság szempontjából már alig lehetett szüleiktől megkülönböztetni, semmi okuk sem volt, hogy a sastól féljenek.

Annál kevésbé a felnőtteknek.

A nagy ragadozó madarakat a magam részéről sohasem tekintettem olyan vadnak, melynek elejtése rám nézve kíváncsi lett volna. Azok vadászati szempontból nem izgattak. Másrészt a Déli Kárpátokat nélkülük el sem bírom képzelni. A kék mennyboltozaton keringő sas és a keselyű kölcsönzi annak a vidéknek tulajdonképpeni jellegét. Nélkülük a Retyezát-hegység, a Paréng és a Fogarasi-havasok majdnem olyanok volnának, mint a stájerországi hegyek, az elcsenevészedett zerge hazája, hol a tenyészanyagnak ezen természetes kiválasztói hiányzanak és ezért a fentemlített nemes hegyi antilóp is elkorcsosodott.

Vendégeimnek azonban gyakran nyújtottam alkalmat arra, hogy a kitett dög mellől a természetnek ezen hullaeltakarítóira lessenek és egyet-egyet közülük elejtsenek.

Magam is vadásztam egy ideig rájuk, mivel a tollukat szép legyezők elkészítésére lehet felhasználni.

Nem mulaszthatom el, hogy ezen madaraknak azon különleges képességéről meg ne emlékezzem, mely őket táplálékuk és prédájuk megkeresésénél megsegíti.

Kétezer méteren felüli magasságban lövök egy zergét. A lövés eldördülése után elejtett zsákmánnyal teljesen egyedül vagyok. Alig látok egy rovar vagy pillangót, mely növényről-növényre, virágról-virágra száll. Az ember kezében lévő »Istennyila« minden nagyobb állatot a közvetlen környékből elzavart.

---

<sup>2</sup> Ezen állításomat régi, füstös lőporral töltött fegyverrel szerzett tapasztalataimra alapítottam, melyek egy modern sörétes puskára vonatkozólag valószínűleg nem helytállóak.



## SIKETFAJDDÜRGÉS!

Egy barátom egyszer azt kérdezte tőlem, hogy mikor kezdődik.

Ezt naptári adatokkal nem tudnám pontosan meghatározni, de tudom, hogy akkor kezdtem a siketfajdra komolyan gondolni, amikor a kis szürke partfutó riadószerű füttyjét hallatta és amikor a patakmenti fűz- és égerfák már teljesen kiszökdültek, ellenben a bükkfaerdőben még csak a legalsóbb régiókban egyes, különösen verőfényes helyeken növe, fák lombjai bujtak ki a szétpattant rügyekből. Az erdők tollas királya mindaddig üzte szerelmes játékát, míg a fenyves alsó szélével összekeveredő bükkfák teljesen ki nem zökdültek.

Vadászkirándulásaim alkalmával a teljes egyedüllétet sportélvezetem egyik leglényegesebb kellékének tekintettem. Különösen tavasszal, siketfajddürgéskor áhítoztam utána. A világtól való, néha több napig tartó teljes elkülönítettség, melynek tartama alatt az ember annyira visszatér a legősibb életmódhoz, hogy összes szükségleteiről, idegen segítség híján, magának kell gondoskodnia, sőt még a beszélgetés lehetőségétől is meg van fosztva, oly lelki pihenés, melynek áldását csak igen kevés, a kultúra ölen nevelkedett halandó ismeri.

Többnapig élelmiszerrel megtömött hátizsákomon kívül a nagy balta és a skí is nyomja vállamat. A délelőtti tavaszi napsugár forrón tűz a meredek hegyi ösvényre. Az alig kiszökdült fák csak igen kevés árnyékot nyújtanak. A lomberdő ilyenkor a legszebb. A smaragdzöld sátor belseje tavasszal a legdíszesebb. Alját pompás virágszőnyeg fedi; a balzsamos levegő telítve van virágillattal. Oszlopos csarnoka ezer meg ezer madár dalától hangos.

Az erdő apró faunájának képe teljes stílszerűséggel illeszkedik bele abba a bájos keretbe, melyet a téli álmából ébredő növényvilág alkot. A multévi bő bükkmagtermés sok milliónyi egérseregnek nyújtott táplálékot és szaporodási lehetőséget. Ezek a fürgé állatok, mint apró erdei manócskák, bujkálnak a frissen nyíló virágok kelyhei és a tavaszi esőzés után ezrével kinövő gombák alatt. A kép élénkségét és tarkaságát az a számtalan, fürgé, zöld gyík növeli, mely egymást minden napsütötte helyen a mohával borított kövek között látszólag cél és értelem nélkül hajkurássza. Ezernyi dongó, pillangó és bogár, melyek közül különösen az élénken futkosó, rikító zöld futrinkák tűnnek fel, köti le a természet szépségeit szeretettel és hozzáértéssel élvező magányos vándor figyelmét.

Miután az út igen meredeken vezet felfelé, a kiszökdült erdő régiójából nemsokára kijutok. Itt a hangulat egy csapásra megváltozik. A tavasz ugyan még nem jubilál a beteljesedés tomboló ujjongásával, de a reményteljes várakozás állapota, mely a biztosan bekövetkező nagy eseményt megelőzi, az előbbinél talán még örömteljesebb és gyönyörűbb. A lomb nélküli fák rügyei pattanásig dagadva csak a legközelebbi esőre várnak, mely őket egy éjszaka folyamán felfakasztja. A földet, dacára annak, hogy helyenként hófoltok mutatkoznak, sűrű virágszőnyeg takarja. A természet a maga ébredését már a hótakaró alatt gondosan előkészítette. Mihelyt a meleg napsugár a földet éri, a zsenge növények virágai, melyek már régóta erre a pillanatra várnak, néhány óra leforgása alatt a legpompásabban virítanak.

Minél feljebb jutok, annál nagyobbak a hófoltok, melyek később összefüggő hómezőket alkotnak. Még egyes virágágakhoz hasonlító területrészeket látok, hol a hó már leolvadt, de nemsokára az egész talajt egy folytonosságihiánynélküli vastag fehér réteg takarja be.

Itt már a skít fel kell csatolnom, mert az olvadófélben levő hó a benne derékig besüppedő ember részére a képzelhető legellentállóbb mozgási akadály.

Nagy megkönnyebbülés!

A nehéz fadarabok, melyeket idáig nekem kellett verejtékezve cipelnem, most engem vesznek a hátukra, hogy az előttem elterülő hótengeren átsegítsenek. A síma felületen való csúszkálás, mely a szálaserdőben szabályos cikcak vonalakban vezet fölfelé, a kemény köves úton való baktatáshoz képest valósággal megváltásszámba megy.

Botomat időnként belefúrom a hóba, hogy annak mélységét megállapítsam. A kemény talajtól több mint egy méternyi vastag réteg választ el.

De téved, aki azt hiszi, hogy itt még mindig tél uralkodik. A tavasz már haldokló elődjének helyét elfoglalta, mielőtt az ráért volna arra, hogy fehér szemfödőjét magával vigye. A verőfényes napsugár átítatta a levegőt a bizonyos balzsamos melegséggel, mely a fák rügyeit pattanásig megduzzasztja, a madarakat éneklésre serkenti.

Az erdő négy lábú lakóinak viselkedése sok tekintetben rejtélyes és megmagyarázhatatlan. Számos nyúl nyom arra enged következtetni, hogy a tavasz a tapsifülek szívébe is bevonult. Majdnem kivétel nélkül párosával baktattak a havon, mely a reggeli órákban bekövetkezett olvadás miatt az ő mozgási szabadságukat is tetemesen korlátozza. Miért nem vonulnak ezek az állatok ilyenkor a mélyebben fekvő, meleget, mozgási szabadságot és bő, frissen zöldülő táplálékot nyújtó virágos rétegre? Talán a vedlés nem tud a hófoknak gyors emelkedésével lépést tartani és a téli bunda, mely most cafatokban rongyolódik le a testükről, túlmelegnek bizonyult a hirtelenül kitavaszkodott tájakon? Valószínűleg ugyanez az ok készteti az őzeket is arra, hogy finom lábacskaikkal, hasig süppedve, a nagy havon vergődjenek keresztül oly helyeken, ahol a buján termő fű helyett rügyekkel és egyes, a hótól megszabadult rétfoltocskákon termő zsenge hajtásokkal kénytelenek beérni.

A rókát és nyestet, illetve nyusztot, mely állatoknak jelenlétére szintén a sok helyt látható nyomokból lehet következtetni, valószínűleg az itt aránylag könnyűszerrel megszerezhető nyúl- és az esetleges özpecsenye vonzza. De mivel ezen apró ragadozók táplálékának legnagyobb részét egerek és nagyobb bogarak képezik, azt hiszem, hogy tavaszi tartózkodási helyük megválasztásánál szintén a »toilette-kérdés« játszik bizonyos szerepet.

Amint előrehaladva magasabb és magasabb régiókba kerülök, mind több és több tűlevelű vegyül a bükkfák közé.

Végre teljesen bent vagyok a szálas, sűrű fenyvesben.

A tavasz itt a tűlevelűek sötét árnyékában még nem bírt annyira tért hódítani, mint a nap sugarait áteresztő, egyelőre kopasz bükkösben. A hóréteg teteje a nappali órákban ugyan még itt is megolvad, de az éjjeli fagyok mindig megújuló jégpáncéllal veszik télapó fehér palástját védelmükbe. A megfagyott hó, melynek tetején alig néhány centiméteres réteg olvadt meg, a skielőnek a lehető legkedvezőbb pályát nyújtja. De a friss nyomok is a lehető legplastikusabb képet mutatják. Egy anyamedve igen rövid idővel érkezése előtt keresztezhetette az utamat. Úgy az ő, mint a két bocs mancsának a lenyomatában az egyes vonalak oly tisztán vehetők ki, hogy egy cigányasszony azokból jövőjüket tudná megjósolni. A gondos anya egy rothadásnak indult fatörzset marcangolt szét, hogy az abban tanyázó pondrókhoz hozzájusson. Valóban gyöngye táplálék ily hatalmas állatok részére, melyek most, télvíz idején, mint a koldusbotra jutott nagy urak ily apróságokkal is kénytelenek beérni.

Egy kis tisztáson magányos fenyőóriás, melynek törzsén az aljáig hosszú, sűrű gallyak nőttek. A fa töve nagy hótölcsér fenekén áll. Innét veszi kezdetét egy nyom, mely zsinóregyenes irányban vezet a kisebb fákból alkotott sűrűbe. Az első fajdkakasnyom! Az is egészen friss lehet, mert keletkezése óta a hó még nem ért rá annyira elolvadni, hogy a kép plaszticitásából a legcsekélyebb részlet elmosódott volna. A hatalmas madár itt, távol szerelmi játékának és harcainak helyétől, nappal pihen és erőt gyűjt. Jöve telemmel azonban megzavartam, mert alig

követtem nyomát 50 lépésnyi távolságra, máris felrepült és dübörgő szárnycsattogással tűnt el a fenyves sűrűjében.

A dürgési helytől még távol vagyok és azt nem is akarom szükség nélkül megközelíteni. A tapasztalt vadászember mindig azon van, hogy azt a területrészt lehetőleg ritkán zavarja meg. A siketfajd kényes, emberkerülő állat és ha észreveszi, hogy szerelmi játékaiknak helyét gyakran felkeresik, azokat teljesen elhagyja és más dürgési helyet keres, amelyet csak igen nehezen lehet újra megtalálni.

Továbbhaladok felfelé, amíg ott, ahol a fenyőerdő a gyalogfenyőnek engedi át a helyét, egy terebélyes, egyedülálló fának a tövében felütöm táboromat.

Mindenekelőtt a törzs körül lévő hótölcsért bővítem ki annyira, hogy abban ruganyos fenyőgallyágyamat elhelyezhessem és tüzet is gyújthassak. Azután a közelben lévő két száraz törzset döntöm le és nagy, tábori tűz élesztésére alkalmas fahasábokra aprítom fel. Ennek megtörténte után tüzet gyujtok és a magammal hozott üstben az étel elkészítéséhez szükséges vizet olvasztom. Nem jó folyadék! Füstszagú és ízű és mint minden olvasztott hólé, teljesen ízetlen és nagyon nehezen oltja a szomjúságot, de teafőzésre alkalmas és jobb híján többet ér a semminél.

Miután éhségemet és szomjúságomat lecsillapítottam, kiülök az erdő szélére, hogy a szemközti lévő sziklafalakat messzelátómmal behatóan végigvizsgáljam.

Egy kis zergefalka legelészi a tavalyi, száraz, hosszúszerű fűszálakat, melyek ott, ahol a szél a havat elseperte és a nap azt leolvasztotta, rájuk nézve hozzáférhetőkké váltak.

De a zerge ilyenkor nem teszi azt a zord, fekete vadkecske benyomást, mint ősszel. A hosszú téli koplalás és nélkülözés karcsú, nyúlánk antilóppá változtatta. A fekete téli bunda cafatokban lóg le hátáról, helyenként pedig már a zsemlyeszínű nyári ruha látható. Az egyik anyaállatot öklömnyi apró kis gida követi, mely szülőjének szemmeláthatólag nagy gondot okoz. Egyszerre csak azt veszem észre, hogy egy fenyőfa törzse mellé tuszkolja és mialatt a levegőt kémleli, úgy áll eléje, mintha saját testével akarná valami hirtelen támadó ellenség ellen megvédeni.

Ebben a pillanatban egy árnyék surran el mellettem. Okozóját a nap irányában keresem és azonnal ráismerek egy saskeselyűre (*Gypaetus barbatus*), mely ott kering a tiszta kék levegőben.

A zergegidák egyik legnagyobb madárellensége.

Kezd beesteledni...

A fák és tárgyak hosszú, késszerű árnyékot vetnek a hóra.

Felcsatolom a skít, hátamra veszem a fegyvert és lassan közeledem a hegygerinc másik oldalán lévő dürgési hely felé.

Valamikor, sok évvel ezelőtt, a villám egy, az erdő felső szélén álló óriás fenyőbe csapott. Pár holdnyi területen kis erdőégés támadt. A megperzselt fák kiszáradtak és miután a rovarok által megtámadt kéreg lerothadt és lehullott, a teljesen fehér törzsek és ágak lábon álló csontvázak benyomását keltik. Egyesek azonban már feldőltek és életben maradt, sötétzöld társaikra támaszkodnak. A földből azonban már kinő a sok, karácsonyfanagyságú csemete, mely az első évek mohó élet- és érvényesülési vágyával hosszú hajításokkal törekszik felfelé, hogy a körülötte növekvő társait a levegő- és napfényért folyó küzdelemben megelőzze vagy azoktól legalább is el ne maradjon.

Ezt és ehhez hasonló helyeket, hol a havasi fenyőerdő kimúlása és megújódása a legszembeszökőbb, szokta a siketfajd szerelmi tornáinak és játékaiknak színhelyül kiszemelni.

Most, midőn a késő délutáni órákban a dürgési helyen, melyet néhány évvel ezelőtt fedeztem fel, végigmegyek, az a teljes elhagyatottság benyomását kelti. Csak két őzet riasztok meg. Egy bodzafa pattanásig megdagadt rügyeit szedegették; hasig gázoltak a meglágyult hódarában. A bakocska a duncsot még nem súrolta le teljesen az agancsáról. Egyetlen siketfajdnyomot sem látok. Amikor ma reggel még itt járta a szerelmes kánkánt, a hó oly keményre fagyott, hogy a hatalmas madár egyáltalában nem süppedt. A fák tövében található tömeges ürülék, melynek frissességéhez semmi kétség sem fér, elárulja azonban, hogy a dürgés már javában folyik. A havon helyenként látható fekete, zöldecskés fényben ragyogó, fehérpettyes tollak az itt lefolyt komoly harcokról tanuskodnak.

Megérkezésemkor még az a mély csend uralkodik, mely emberlakta helyek közelében egyáltalában ismeretlen.

Sűrű fa tövében ülök le és figyelek. Egyideig semmi sem zavarja a természet mély, templomi csendjét. Az egyik fa tetején mókusz foglalatostokodik és az ágakat megrázva okoz némi kis neszt, melyet más körülmények között észre sem lehet venni.

Egy felzavart havasi rigó riadószerű csicsergése oly feltűnést kelt, mint a nagyváros zajos utcai forgatagában végigszárguldozó tűzoltókészültség túlkölése. Azután megint csend...

De a rigó egy idő múlva megszólal. Valamelyik társa vagy talán riválisa válaszol. A vitához mind többen és többen szólnak hozzá.

Egy, sőt több kakuk sem akar elmaradni a többiek mögött. Pillanatok alatt kisebb és nagyobb tollas énekesek dalától visszhangzik az erdő és javában folyik a hangverseny.

Egyszerre félelmetes suhogás és recsegés hallatszik, mely a fent leírt erdei szimfónia keretén belül úgy hat, mintha valamely hirtelenül működő, titokzatos erő az erdő egyik túlevelű óriását, ágakat és gallyakat recsegtető és ropogtató, zuhanásra kényszerítené.

Azután hirtelenül visszatér az azelőtti tökéletes csend, mivel a közvetlen környék megfélemlített apró dalosai is elhallgatnak.

Magas, letörött tetejű fenyőfa himbálódzik, mintha a szél rázná. Hatalmas termetű madár szállott épp a törés helyére; még nem tudta az egyensúlyt megtalálni, melyet végre néhány, az alatta lévő fenyőágakat hangosan paskoló szárnycsapás segítségével bír helyreállítani.

A siketfajd azután, labilis trónusán még mindig himbálózva, kinyújtja hosszú nyakát és látszólag nyugtalanul és gyanakodva kémleli a tájéket.

A tiszteletteljes csend, amellyel az erdő apró tollas népe a fejedelem érkezését fogadta, még egyideig tart. De azután megint egy szemtelen rigó szólal meg legelőször, mire többi társa nekibátorodva ott folytatja, ahol az előbb abbahagyta.

Távcsövemet most állandóan a 80 lépésnyire ülő kakasra irányítom. A leáldozó nap utolsó sugarai simogatják hatalmas, pulykakakas nagyságú testét. Tisztán látom erős csőrét, mely a fekete tollakkal díszített fejből úgy világlik ki, mintha a legfehérebb karrarai márványból faragták volna. Teste oly fekete, mintha a fenyvesek sötétsége ragadt volna rá. De a hatalmas szárny- és farktollakon egy-egy fehér folt olyan, mint nagy, odaagyott hópehely. Sötét melléhez ellenben hozzátapadt az erdei réteknek acélzöld visszfénye, mely a nap sugaraiban úgy ragyog, mint Tankréd vértje.

Néhányszor megfordul, hogy az egész környéket tüzetesen szemügyre vehesse.

Két őz vergődik át recsegetve a havon, melybe hasig süllyed be.



A zaj a siketfajdot kezdetben szemmel láthatólag nyugtalanította, de amikor annak okozóját megismerte, nyugodtan maradt ülve. Most már behúzza nyakát és látszólag részvétlenül pihenve ül a magas fenyőcsont tetején.

A nap időközben a nyugati láthatár mögött eltűnt.

Más siketfajok is érkeznek és nagy zajt okozó szárnycsapkodással helyezkednek el a környék zöld és kiszáradt fáin. Egyelőre még teljesen csendesek.

Annál hangosabb a köröskörül gyülekező apró tollas csőcselék.

A legsűrűbb fenyőbozótban rejtőző tyúkok éppúgy kotkodácsolnak, mint a háziak.

Közvetlenül szürkület előtt lehangosabb a táj, de azután, majdnem egycsapásra, minden torok elhallgat. Csak egy-egy kotnyeles rigó hallatja veszekedésszerű csicsergését, mintha valamely nyugtalankodó szomszédját intené csendre.

A lassanként elfogyó világosság mellett a környék körvonalai elmosódnak.

Újra teljes csend uralkodik, melyet csak a fajdtyúkok időnkénti nyugtalan kajdácslása szakít félbe.

Az esthajnalcsillag a láthatár szélén a majdnem átlátszóan világos égboltozaton feltűnik.

Pszt-pszt-kwor-kwor.

Az e helyt javában húzó szalonkák hangja sűrűn egymásután hallatszik.

Újra mély csend.

Csak egy baktató nyúl okoz holmi neszt.

Kelik-Kelik-Kelik.

Lassan, hosszabb hézagokat tartva, szólal meg az első fajdkakas.

Leírhatatlan gyönyörűség rejlik ezekben a hangokban.

Ha nem tudnám, hogy az erdő legszebb lakójának öblös torkából ered, annak márványcsőréből születik, azt hinném, hogy a pókfinom selyemszálakkal egy fenyőfa ágaira felfüggesztett varázstárogató szólalt meg. A harmatból összesűrűsödött vízcseppek ráhullva, kopogtatásukkal csalják ki belőle azt az édes szólamot, melyhez a nemes hangszerfának egyik legszívhezszólóbb fuvolahangjai is vegyülnek.

Kelik-Kelik-Kelik.

Igy szólal meg a második, harmadik és negyedik kakas.

Ezt a strófát kezdetben lassan, meggondoltan, óvatosan éneklik.

Egyszerre közbeszól egy tyúk...

Az egyik kakas, melynek körvonalai az égen beállott sötétség dacára még mindig tisztán és láthatóan rajzolódnak le, megrázkódik és gyorsan, szaporán, izgatottan Keli kezdi. Az egymásután már oly gyors, hogy az ember az ütemet alig bírja követni. Az első szótag már elmarad és a második is csak berreg, míg a nótá végre másfajta hangnembe csap át s a kaszafenéshez hasonló, recsegő, utánozhatatlan, suttogásszerű hanggal végződik.

A példa ragadós.

A többi kakas is ugyanígy folytatja, ami a tyúkokat is fokozott hangadásra serkenti.

Az egész valamely hihetetlen, de a természetbarát számára grandiózus fonetikus káosz sűrűsödik, melyhez még a nyugtalankodó kakasok szárnycsapkodása is hozzájárul.

Hirtelenül, mint egy adott jelre, az összes énekesek elhallgatnak. Az egyszerre visszatérő tökéletes csendben az ember hajlandó elhinni, hogy csupán túlcsigázott fantáziája űzte vele család játékát.

Az esti dürgésnek vége.

Az erdőre a szélcsendes tavaszi éjszaka tökéletes csendje borul.

Tagjaim a hosszas hóban való üléstől megmerevedtek. A sí recsegve csúszik az időközben csonttá fagyott hó tetején.

Mire táborozási helyemet éhesen és átfázva elérem, a tűz már régen elaludt, de a hőtölcser, melynek fenekén vackomat felütöttem, sugárzó melege által tetemesen megnagyobbodott. A leolvasztott víz jégtáblává fagyva ropog lépteim alatt.

Újra tüzet gyujtok. Az üstben lévő, részben megfagyott, víz kezd forni. A párolgó tea és a sült szalonna elfogyasztása után a cipők súlyától megszabadított lábamat a tűz felé nyujtom és jobban érzem magam, mint a luxusszálló ruganyos ágyában nyujtózkodó világfi.

A ropogó tábori tűz mellett, melyet azonban úgy méreteztem, hogy éjjél körül elaludjon és az éj hidegére bízsa az ébresztőóra szerepét, gyorsan elalszom.

Ébresztőm kifogástalanul működött.

Midőn a hidegtől félig megdermedve felébredtem, pont 1 óra volt éjjél után.

Száraz gallyakkal a még pislogó hamuból pillanatok alatt lobogó tábori tüzet raktam, melynek fénye mellett felhúztam a cipőmet, melegénél pedig a már előre készített reggeli teát megfőztem.

Fél kettőkor már talpon voltam és most a betonkeményre fagyott havon sí nélkül siettem a dürgési hely felé.

A míg nyílt terepen mozogtam, a holdsarló elég jól világított. Amint azonban a fenyvesbe hatoltam be, az éj vaksötétje vett körül. De az ember szeme ahhoz is gyorsan hozzászokik, különösen akkor, ha a talajt fehér hólepel borítja és eleget lát, hogy kellő óvatossággal haladhasson előre.

Újra előző esti leshelyemen, az ott már elkészített fenyőgallycsomóra ülök le.

A várakozás türelmemet erős próbára teszi.

A csend még teljesebb, mint amilyen az este volt. A távoli patak az éjjeli fagy következtében tetemesen leapadt és ezért monoton zúgása is kevésbé hallható.

Reggel legelőször is a húzó szalonkák szólalnak meg.

Azután egy rigó csicsereg, mintha éjjeli pihenését egy gonosz álom zavarta volna meg.

Valamely fenyőfa tetejéről lehull egy odafagyott jégcsap vagy talán egy ágacska és a túlfeszített figyelemmel hallgatódzó vadászra azt a benyomást teszi, mintha nagy távolságban egy siketfajd »Ke-lik«-ezését hallotta volna.

Az idő oly lassan telik, hogy azt hiszem, már órákat töltöttem ezen a helyen.

Világítószámokkal ellátott karperec órák azonban azt mutatja, hogy letelepedésem óta alig telt el 15 perc.

Ke...lik.

Aztán sokáig megint semmi.

Egy tyúk kajdácsolva úgy szól közbe, mintha lovagját bátorítani és buzdítani akarná.

Ke-lik... Kelik, Kelik.

Lassan, meggondoltan, vontatottan kezdi az egyik. Ugyanabban az ütemben felel a második és a harmadik.

A tyúkok kezdenek türelmetlenkedni.

Már a rigók is rázendítenek reggeli nótájukra.

Végre elhangzik az első Kelik, Kelik, Kelik,... lik-lik-lik-lik-lik és azután kaszafenés, suttogás.

Ez a tulajdonképpeni dürgési hang.

Legfeljebb 20-30 másodpercig tart, de azalatt az idő alatt a kakas tényleg vak és süket.

Ez az a pillanat, amíg egy, legfeljebb két lépéssel lehet a szerelem mindent elfelejtő mámorába merült tollas trubadurt megközelíteni.

De ez előtt és ez után sokkal félénkebb és óvatosabb, mint máskor. Pedig rendes körülmények között is a legritkábban látható és a legnehezebben megközelíthető madarak közé tartozik. Ezért ülőhelyemen meg sem moccanok, míg nagyobb távolságban két vagy három fajdot rendszeresen dürrögni nem hallok.

Nem elégszem meg azzal, hogy egyet meglövök és azután a sportot befejezettnek tekintem.

Ellenkezőleg! Ha a zsákmányomat biztos lövéssel leterítettem, ezt úgy akarom megcselekedni, hogy ezáltal a többiek játékát lehetőleg meg ne zavarjam és alkalmam nyíljék arra, hogy a szerelmi torna egész lefolyását végignézhessem és élvezhessem.

Végre elérkezettnek vélem a pillanatot, hogy a hozzám legközelebb lévő fajdot, melyet a halálnak szántam, megközelítsem.

A következő dürgési hang tartama alatt csupán felállok. A fődolog az, hogy az ember semmit el ne siessen.

Soha és sehol nincs az embernek annyi higgadtságra és hidegvérre szüksége, mint a kakas-vadászaton.

Szoborra meredve, lövésre kész puskával a kezemben, várom a legközelebbi dürgési hangot.

Nem kell soká várnom.

Szapura »Kelik«-ezés után elkövetkezik az a pillanat, amikor a fagyott havon két lépést tehetek a dürgő fajd irányában. Párszor egymásután a dolog pompásan megy. Célokat már körülbelül 10 lépéssel megközelítettem.

A következő lépésnél oly helyre jutok, hol a hó nem feküdt a földön, hanem egy eldőlt fenyőfa gallyain és így nagy üreg volt alatta. A sötéttségben ezt nem láttam és belezuhanok. Roppant kényelmetlen helyzetben találom meg az egyensúlyomat. Az egyik lábam a levegőben lóg, míg a másikkal egy kemény, hegyes göcsön térdepelek. Arcom csak félig van künn a megfagyott hóból, melynek egyes morzsái a nyakam mellett az ingem alá csúsznak és a test melegétől elolvadva, hidegborogatásokkal igyekeznek lehűteni vadászszenvédélyemet.

És ebből a helyzetből nem merek kimozdulni!

A kakas elhallgatott és attól kell tartanom, hogy a megmozdulásommal okozott zaj elriasztaná.

Öt-hat fajd dürrög kisebb-nagyobb távolságban.

De az enyém konokul hallgat.

A hegyes, kemény göcs úgy fúródik a térdembe, mint a szög, melyet a kereszthalálra ítéltnek vertek a testébe, de a felszabadítást jelentő dürgési hangok még mindig nem hallhatók. Már azt hiszem, hogy a kakas az esésem által okozott zajra figyelmes lett és azért hagyta abba a dürgést. Épp azon gondolkodom, hogy nem volna-e tanácsos ezt elveszítettnek tekinteni és egy másik, nagyobb távolságban erősen és állandóan dürgő fajt megközelítésével foglalkozni, midőn egyszerre elhangzik a:

»Kelik!«

Ez annyit jelent, hogy »Várjál.«

»Még rendelkezésedre állok.«

»Csak egy kicsit pihentem.«

»Majd még lesz dolgunk egymással.«

»De egyelőre maradj nyugodtan ott, ahol vagy és törd tovább a szögbé térdedbe fúródó fenyőgöcsöt.«

Kelik-Kelik.

(Ejnye, de lassan csinálja!)

Kelik-Kelik-Kelik.

Még mindig gondolkodik. Azután megint egyideig teljesen elhallgat. Végre szaporán csettint, hogy azután mint záróakkordot igazi dürgését hallassa, időnkénti süketségét jelezve.

Az ezután gyorsan bekövetkező strófánál már talpra állok. A siketfajd megközelítése ezután símán és teljesen programmszerűen folyt le. A dürgési hang sűrű egymásutánban ismétlődött és így kétlépésenként előrehaladva, hamar eljutottam annak a fenyőfának a tövéig, melynek tetején kiszemelt prédám dürgött. Még alig kezdett virradni és ezért a tárgyaknak körvonalait inkább csak sejteni lehetett, mint látni. Közvetlenül a fejem felett dürgött és mozgott a hatalmas madár és mégsem bírtam meglátni. Hátammal egy másik fának támaszkodva sok ideig hiába kerestem zsákmányomat. Dala mind szenvedélyesebb, mind gyorsabb és vadabb lett. Minden oldalról ugyanannyi szenvedéllyel és ugyanabban a hangnemben feleselgettek.

A csillagok fénye kezd elhalványulni. A keleti láthatáron az ébredő hajnal első, narancsszínű kárpitja tűnik fel, mely rózsaszínűvé, azután pedig tűzpirossá válik.

A kakast még mindig nem bírom meglátni.

A felkelő nap első sugara, mint egy tüzes nyíl, cikázik át az égboltozaton. A fenyőfák tetején ezer meg ezer fagyott vízcsepp mint ugyanannyi gyémánt ragyog fel és a szivárvány összes színeire bontja a fénycsókot.

Végre megpillantom őt!

A fenyőfa közepetáján ül egy erős ágon. Nyaka mereven előrenyujtva. Szárnyai félig kiterpesztve, farka legyezőszerűen szétnyílván.

Teste alig mozog.

Csak a legnagyobb izgatottságnak egy-egy rezzenése fut rajta végig.

De ez oly erős, hogy a nagy ág, az egész fenyőfa gyöngén megrázkódik, mintha a szerelmes madárral együtt érezne.

A legközelebbi dürgési hangot felhasználom arra, hogy a puska csövét egy előttem lévő ágra támasszam. Azután az irányzékot oly helyzetbe hozom, hogy a benne fekvő célgömb a

madártest közepét fedje el. Most már nem az áldozatomat, hanem a másik, legközelebb dürgő kakas hangját figyelem.

Akkor húzom el a ravaszt, mikor az ő dürgése tanuskodik arról, hogy süket.

A lövés eldördült.

Ez az esemény az első pillanatban úgy hat, mintha az egész világ rombadőlését jelentené.

Áldozatom recsegve, gallyakat tördelve, mint egy, a magasból ledobott zsák, ágról-ágra esve hull le a fagyott hóra.

Két fajdyúk rémült kajdácsozással repül el a legközelebbi fenyőbozót alól, hol valószínűleg szívszorongva leste lovagjának szerelmi dalát.

A környékbeli apró énekesmadarak egy csapásra elhallgattak.

Mély csend borul a pár pillanat előtt ezer madár dalától oly hangos tájra.

Nyugodtan ülök a helyemen. Meg sem merek moccanni.

Pár pillanat múlva már meggyőződtem arról, hogy cselem sikerült.

A kakas, melynek dürgési süketsége alatt sütöttem el a fegyvert, semmit sem vett észre és mintha mi sem történt volna, nyugodtan tovább »Ke-lik«-ezik.

A példa ragadós.

Viselkedésén nekibátorodva egy második, harmadik, negyedik nyugodtan folytatja ott, ahol a lövés eldördülésekor abbahagyta.

Pár perc múlva a táj újra éppoly hangos, mintha semmi sem történt volna.

Most a második kakast közelítem meg. Ugyanazokat az elővigyázati szabályokat tartom szem előtt, mint az elsőnél.

Tíz perc múlva ott ülök egy feldült fatörzs tövében. Elöttem kis tisztás. A túlsó szélen egy száraz törzsön ül a szerelmes lovag és kifogyhatatlan szenvedéllyel »Ke-lik«-ezik, míg egyik szerencsétlen vetélytársa vérébe fagyva a havon fekszik.

Egyszerre csak hatalmas szárnycsattogást hallok és egy fajdkakas előttem mintegy 15 lépésnyire leszállva a havon kezdi a szerelmes kánkánt járni.

A tyúkok izgatottan kajdácsoznak a tisztást körülvevő fenyőbozótban, hol látszólag szerelmi mámoruk beteljesedésének pillanatát lesik.

Ezt a fán ülő kakas nem tudja nyugodtan nézni. A következő pillanatban ő is lent van a havon.

A két bajnok karommal és csőrrel megy egymásnak.

Öles ugrásokkal támadnak és azalatt szárnyaikkal csapkodnak.

Egy harmadik kakas is megjelenik a porondon, jobban mondva a havon. De ő a harcban nem vesz részt.

Végigszalad a tisztáson és eltűnik abban a bozótban, honnét a tyúkok hivatató hangja hallatszik. A két dalia harci lármáját még egyideig hallom, miután az erdőben eltűntek. A reggeli dürgésnek vége.

A tavaszi nap melege a hópáncélt újra feloldotta. Végignézek a szemközti hegyoldalakon és azt veszem észre, hogy az éles határvonal, mely a kizöldült bükköst a lombtalantól elválasztja, tegnap óta pár száz lépéssel feljebb tolódott.

A meglőtt siketfajd farkából kitepek egy hatalmas fekete, fehér foltokkal tarkázott tollat és azt a kalapom mellé tűzöm.

Őt magát csőrénél fogva felakasztom annak a fenyőfának egyik gallyára, mely alatt az időközben elaludt tüzet újra felélesztettem és reggeli kávémat megfőztem.

Hátizsákom tartalma meggyőz arról, hogy a paradicsomi életnek vége szakadt.

Az élelmiszerhiány hazatérésre kényszerít.

Feleségem, aki magányos bolyongásaimat mindig ellenezte, egy őrizetlen pillanatban, elindulásom előtt, elemózsiámnak egy részét kilopta.

Mellettem 100 lépésnyire recseg a hó; egy őzpár, hasig süppedve, gázol a puha havon keresztül. A bakocska a lövés után összerogy, míg párja nagy ugrásokkal tűnik el a sűrűben.

Nem bántottam volna a szerencsétlent, de a húsára szükségem van, hogy kirándulásom eredeti programját végrehajtsam.

Ma este már a Cserna-folyó forrásvidékén lévő dürgési helyek közelében fog tábori tüzem lobogni.

## A SIKETFAJDPARADICSOM!

Az öreg Mazettal az éjszakát a Stoinica sztinában töltöttem. Hosszas hótaposás után későn érkezünk meg. Az esti dürgésre már nem mehettünk. A füstölő tűz mellett pár órát pihentünk, aztán elindultunk.

Az égboltozaton egy-egy csillag volt látható, melyet a szélhajtotta felhőfoslányok időnként eltakartak, hogy azután újra feltűnjön. A sötét fenyves, a vihar orgonája, legmélyebb regisztereit megszólaltatva, szünet nélkül zúgott. Két egymással érintkező fatörzs állandóan recsegett és nyikorgott.

A dürgési helyhez érve, órákhosszat ültünk, anélkül hogy a sok szél okozta zörejnek és nesznek a kaoszából, melyet az erdő zúgása nem tudott elnyelni, a siketfajd csettintését kihámozhattuk volna. Csak egy-egy fajdtyúk kajdácsolása ütötte meg a fülünket. De az is rövidesen elhallgatott. A közeledő reggel fakó fényében a lábon álló száraz fenyőtörzsek tövében csak a közelmúltban lezajlott szerelmi harcoknak a nyomai voltak láthatók. Ma a rossz idő az Urogallus nászát megzavarta.

Világos nappal. A bányászokat, a reggeli munkára, hívó gőzkürt megszólalt. Ma már semmi kilátás sincs arra, hogy dürgést lássunk. Kedvtelenül hagyjuk el leshelyeinket, hogy a múlt harcok nyomaiból a vadállományra és a közeli jövő kilátásaira nézve következtessünk. Amit a szitáló esőben, melyet a szél a szemünkbe csap, látunk, az vadászati szempontból cseppet sem épületes. Csizmanyomok a hóban. Fináncok vagy bányászok jártak itt. Tűzhely mellett fajdtyúknak a sárga tollai elszórva. Az orvvadászok a szegény jércikét nem merték értékesíteni és azért a gyilkosság helyén megsütötték és elfogyasztották.

Felkerekedünk. Itt nekünk már nincs semmi keresnivalónk. Ezt a területet a terjedő indusztrializáció emberi hiénáinak kell átengednünk. Oly helyről, amelyet egy bányavárostól hatórányi gyaloglással el lehet érni, az őskakasnak el kell pusztulnia.

Fáradtnak, lehangoltnak érzem magam. A szél eláll, az idő kiderül és a magasan álló nap sugara a kimerültségnek az érzését csak fokozza. Verőfényes helyen leheveredünk. Rövid időn belül mély álomba merülök.

Felébredek. Egyedül vagyok. Mazett eltűnt. Az előttem elterülő hómezőn látom a nyomát, mely egyenesen az erdő túlsó szélé felé vezetett. De nem mehetett messze, mert hátizsákja és köpenyege azon a helyen maradt, ahol mellettem pihent. Nyugodtan várok. Nem jön. A nyomot követem. Az erdő túlsó szélén egy másik cipőnyomot látok. Vadorzó lehetett, akit Mazett üldözőbe vett. Visszatérek. De nyomomat elhagyva, balra kanyarodom és egy fiatal fenyvesen áthatolok, hogy a szomszédos rétecskét szemügyre vegyem. Itt a hó már nagyrészt elolvadt. Az ezernyi virággal átszőtt zöld réten egy őzbak legel. Agancsával az oldalát vakarja, azután az egyik hátsó lábával a fejét, a fületövét cirógatja. A lövés után az oldalára fekszik és mire odaérek, csak mereven kinyújtott lábának egy-egy rángatódzása jelzi, hogy az élet még nem hagyta el teljesen. Egy másik őz, valószínűleg a párja, hangosan riaszt, de azt nem bírom meglátni.

Bakocskámat, mely a hánctot már levakarta, de a téli bundát még csak részben vetette le, elviszem oda, ahol a hátizsákok maradtak. Mire ott kizsigereltem, Mazett is visszatért. Kezében batyut hozott.

Föltevésemben nem csalódtam. Egy vadászó bányászt vett üldözőbe, aki elemózsiáját elhagyva, elmenekült.

- Signor Vittorio! ha ezt a kenyeret és szalonnát a véletlen nem adta volna a kezünkbe, úgy szégyenszemre kakas nélkül lettünk volna kénytelenek hazamenni. Így azonban átmehetünk a Lotruba.

- De hiszen mi ott nem ismerjük a dürgési helyeket.

- Én ismerem. Amikor még a Zsiecben dolgoztam, minden évben ott jártam. Aki még nem volt a Lotruban, az nem is tudja, mi a kakasdürgés.

Elővettem a térképet. 1800 méter magasságban vagyunk. Az Izvor és Stoinica összefolyásáig hat kilométer és 1000 méter leereszkedés. Onnét a 2200 méteres Căpu-hágóig 18 kilométer és 1400 méter hegymászás. Azután még 16 kilométer, többé-kevésbé a rétegvonal mentén. Ez összesen sok hegymászással kombinált 40 kilométer.

A 60 és 70 év közötti Mazett bátorított.

- A holnap reggeli dürgésen ott lehetünk.

- Nem hiszem!

De azért mégis rászántam magam erre az útra. A lotrui dürgési helyektől eltekintve, főleg a medvekilátások vonzottak.

Az őzet megnyúztuk és a húst elosztottuk. Mazett a bőrt egy, két fenyőgalyból rögtönzött keresztre feszítette, melyet egy fenyőfa sűrűjében elrejtett. Azután elindultunk.

Az ebben az évszakban az olvadó hólé által megdagasztott hegyipatakok összefolyását egyórai menetelés után elértük. Itt egy percig sem tartózkodtunk. A kizöldült bükkösben azonnal megkezdtük a kapaszkodást.

Az őzhússal telt hátizsákok súlya alatt erősen izzadtunk. Útunk a zsenge fű üde zöldjében pompázó, ezernyi tavaszi virággal tarkított erdei réteken vezetett át. Az egyiken egy őzbakot láttam, de tekintettel a reggel elejtett zsákmányra, nem bántottam. Felfelé haladva a kizöldült fák száma ritkább lett és mire azt a régiót elértük, hol a lombfák közé már egyes lúcfenyők is vegyülnek, a meleg áprilisvégi nap sugarai a téli kopaszságú törzsek és ágak között akadálytalanul sütöttek a barna harasztal takart földre, melyen még nagy, olvadásnak induló, hófoltok feküdtek.

Mire a fenyvest elértük, azok folytonossági hiány nélküli fehér felületté nőttek össze. De ezzel mai napi vándorlásunknak vége szakadt. Az ember hasig süllyedt és minden lépés fáradsága kilométeres kutyaápolásnak felelt meg.

Letáboroztunk.

Mielőtt az éjjeli fagy a havat meg nem keményíti, továbbmenésre gondolni sem lehet.

Tüzet gyújtottunk, őzpecsenyét sütöttünk és aludtunk.

A térkép szerint 14 kilométert tettünk meg.

Mire felébredtem, a nap már leáldozott. A tűz mellett sokkal jobban szoktam aludni, mint a legnagyobb fényűzéssel berendezett szálloda fémrúgós ágyában. Kéjesen nyújtózkodva figyeltem az öreg Mazettet, aki a tűz körül foglalkozott. Amíg én aludtam, csigákat szedett és azokat azóta már meg is főzte. Épp azzal foglalkozott, hogy az univerzális vadászbicskámön lévő villával a puhányokat héjukból kiszedje. Szalonnával és vadfokhagymával a lábában megsütötte és kész volt a vacsora, melyet indulásunk előtt a csigamártásba aprított puliszkamaradékokkal elfogyasztottunk.

Mire az egésztest pár csésze teával leöblítettük, az esthajnalcsillag már a délnyugati égbolton ragyogott.



Teljesen szélcsendes, verőfényes idő volt. A naplemente után azonnal fagyni kezdett. De azért tíz óra elmúlt, mielőtt a hó annyira megkeményedett volna, hogy bennünket elbírjon. Kezdetben csak óvatosan, lépcsőről-lépésre bírtunk előre haladni. Néha az egyik láb megmaradt a hó tetején, a másik besüppedt.

Ezt Mazett igen jellemzően úgy fejezte ki: »Uno si, uno no. - Az egyik igen, a másik nem.«

Az »igen«-ek száma a »nem«-ek rovására azonban lépcsőről-lépésre szaporodott és mire az erdőtől kiértünk, úgy haladtunk a megfagyott hó tetején, mintha beton lett volna.

Tíz óra után a hold a Páreng-hegység fűrészszerű orma által alkotott láthatár fölé emelkedett. A hegytetők téli páncéljába burkolt tavaszi tájnak megvan a maga leírhatatlan varázsa. Dacára a havat és a jeget konzerváló éjjeli hidegnek, a hangulat cseppet sem télies. Az éj csendjét egy-egy bogár zümmögése zavarja meg. Ez a kicsiny, látszólag gyöngö rovar talán egyik viruló völgykatlanból a másik felé igyekszik és azért rászánja magát erre az expedícióra, mely az ő méreteihez viszonyítva olyan, mint Amundsen repülése, aki az Északi sarkon át az Óvilágból az Újvilágba utazott. A holdkorong, melynek teljességéből még csak igen kevés hiányzik, majdnem nappali világosságot terjeszt. Két, egymást kergető nyúl baktat végig a kékes fényben úszó hómezőkön. Egy rókával is találkozunk. Már messziről észrevett. A hó recsegett. Arra vigyázott, hogy a közöttünk lévő távolság ne legyen kisebb, mint amennyire biztonsága megkívánja. A távoli Havasalföld ködtakarója, melyet a hold felülről megvilágít, olyan, mintha megfagyott tenger volna.

A Szurduk-szoros egy fjordot juttatott eszembe, mely az akkori Nagy-Magyarország testébe mélyen belenyúlt. Bár az lett volna! Akkor most is ott vadászhatték.

Egy tavaszvégi éjszaka oly gyorsan múlik el. Mire a Páreng-gerincen déli irányban végighaladva a Cápu meredek hegyoldalához érünk, már a hold fénye halványodik. Nagyszeben irányában, a keleti láthatár felett, egy egész keskeny, gondolatnyi világos sáv mutatkozik, mely percről-percre jobban kiszélesedik, majd világos narancsszínűt ölt. A virradattal összevegyülő holdfény bizonytalan világításánál hihetetlenül hideg hangulat keletkezik, mely különben fizikai értelemben is érvényesül, amennyiben a nappali melegben meglágyult hótakaró kemény, sikamlós hópáncéllá keményedett.

A Cápu hegyoldala oly meredek, mint egy templom tornyának a fedele. Aki azon végigcsúszna, az zuhanás közben hosszú vérfolttá válna. A rétegvonal mentén való menetelés roppant kockázatos vállalkozás. Szerencsénkre egy pár vasmacska felett rendelkezünk, melyen osztozkodunk. Mindegyikünk egyet-egyet a bal-, azaz hegyoldal felőli lábára csatolt. Így valahogy a veszélyes helyen átvergődtünk. De az a több mint egyórás út annyira kimerített, hogy mire Kosta-Lui-Russu-ra értünk, egyórai nyugodt ülés nagyon is ránkfért, hogy elfáradt idegeinket kipihenjük.

- Mazett! miért jöttünk tulajdonképpen erre? Hiszen ha Petrozsényen és a Káprán átmegyünk, úgy a Lotru völgyét minden veszély elkerülésével elérhettük volna.

- Isten ments, hogy ilyesmit cselekedjünk. Hiszen ott kinyomoznak és mások is megismerik a dürgési helyet. Épp úgy tönkretennénk mint azt, ahol tegnap reggel ilyenkor hiába lestünk.

A nap már a láthatár fölé emelkedett. A Mundra teteje bíborszínben ragyogott, de a mélyen alattunk elterülő erdők, melyek a ködtengerből kiemelkedő hegyoldalakhoz tapadtak, még alig kaptak valamit a reggeli fényből. Az erdőrégió feletti réteken itt, a déli oldalon, már nagyobb kiolvadt foltok voltak láthatók. Az azokon sarjadzó gyenge fű különösen édes lehetett, mert a zergék egyenként jöttek elő az erdőtől, hogy ott legeljenek. Egy szarvastehenet is megfigyeltem. Gömbölyű és nehézkes volt. Meglátszott rajta, hogy anyai örököknek néz elébe. De a kisebb állatok is kezdtek magukról életjelt adni a szép tavaszi reggelen. Havasi

sármányok repkedtek, egyszerű és igénytelen, de ebben a grandiózus csendben oly kedvesen hangzó hangjukat hallatva. Az egyik hómezőn két fogolymadár tipegett végig, hogy a legközelebbi, kertszerű olvadási foltot elérje, melynek az éjjeli fagyban összezsugorodó virágkelyhecskéit a nap meleg csókja életre készült ébreszteni.

Elindultunk és sietve haladtunk a Kosta-Lui-Russu sziklás lejtőin lefelé, mivel attól féltünk, hogy a mind magasabbra emelkedő nap melege a hótakarót megpuhítja és járhatatlanná fogja tenni.

Nem is csalódtunk. Mire a Lotru árnyékos fenyvesét elértük, először keresztülmentünk a hótaposásnak »igen« és »nem« szavakkal megjelölt keservein, azután pedig az állandó »nem«-nek fáradalmán. Derékig süppedve, végre az árnyékban újra megtaláltuk azt a kemény felületet, melyen lefelé menve akadálytalanul eljutottunk a hatalmasan zúgó hegyipatak völgyéig.

Itt a hó már teljesen elolvadt, miért is utunkat akadálytalanul mindaddig folytathattuk, ahol a vezető Mazett kijelentette, hogy egy mellékárkocska fenekén újra a hegyoldalon felfelé kell kapaszkodnunk.

A helyet könnyen lehetett megjegyezni. A mellékpatakocska, mielőtt a Lotruba szakadt volna, két ágra szakadt. A két ág között pedig egy magányos, háznagyságú sziklatömb állott, melyet egy, a tetején tengődő lúcfenyőtörzs gyökerei kapocsszerűen öleltek át. A fatörzs tövében sűrű áfonyás tenyészett. Maga a sziklatömb nyilvánvalóan egy vagy több emberöltőt meghaladó idősakkal ezelőtt a hegyoldalról leoldódva gurult a völgy fenekébe.

Hosszabb, evéssel és alvással kitöltött pihenő után, kezdtünk felfelé kapaszkodni.

Miután azonban a legmagasabb hegyek sem érnek égis, úgy aránylag rövid idő múlva egy fennsíkszerű helyre értünk, hol az említett csermely egy ingoványból táplálkozott. Itt hó feküdt. Még csak egyes foltok szabadultak meg a fehér takarótól. A zombékok sűrű, hosszú mohával borítva és egyes helyeken a múlt évről megmaradt száraz gyékényszálak és csomók mutatkoztak. Havasi égercserjék elcsenevezesedett fenyőfácskákkal egy váltakozó sűrűségű bozótot alkottak, mely a 2000 méter tengerfeletti magasság közelében lévő mocsarat borította. A mocsár hegyfelőli szélén még egy nagyobb, igen szelíden lejtő, úgyszólván sík területen, karácsonyfanagyságú sűrű fiatal fenyves állott. Lábonálló, kérgüket vesztett, elhalt törzsek arról tanuskodtak, hogy az erdőt itt valamikor tűz pusztította.

Mazett szerint ez az a csodahely, ahol több kakas dűrög, mint a nagyvilágnak bármelyik más területén. De most, nappal, nem akart odamenni, nehogy jövetelünk által zavart okozzunk. Azért a tulajdonképpen dűrgési helyet nagy ívben elkerülve egy forrás mellett ütöttük fel táborunkat, hol valamit ettünk, azután pedig pihentünk.

Az azóta szerzett tapasztalataim azt a meggyőződést érlelték meg bennem, hogy a dűrgési helyet nappal egész bátran fel lehet keresni, anélkül hogy az ember ezt az éber és félénk madarat megzavarná vagy megriasztaná. A reggeli dűrgés befejezése után úgy a tyúkok, mint a kakasok, elszélednek és a találkahelyen nappal egyetlenegy sem tartózkodik. A közeli és távoli környéken elszéledve táplálékot keresnek, mely, mint az általam elejtett példányok begyének a tartalma mutatja, nem áll egyébből, mint zsenge fűhajtásokból, rügyekből és gyenge fenyőtűkből. Hogy ezen táplálékkal nem elégednek meg az egész év folyamán, azt később a sok áfonyafogyasztástól ibolyaszínű ürülék bizonyítja.

Pár órai alvás után felkerekedtem, hogy táborozási helyünk távolabbi környékét szemügyre vegyem. Sok siketfajdnyomot láttam, sőt néhány nyomnak a végére is akadtam, amennyiben a súlyos szárnycsapásokkal és mennydörgésszerű zajjal felrepülő madarakat meg is láttam. De mivel a dűrgési helytől elég távol voltam, úgy a vad nyugalmanak megzavarásáért cseppet

sem aggódtam. Egy őzbakocskát is láttam, de mivel hússal még bőven el voltam látva, megelégedtem azzal, hogy egy ideig figyeltem, amint egy bodzafa rügyeit szedegette. Roppant nehezen mozgott, mert a puha hóépben hasig süllyedt és amint egy hómentes helyre lépett, láttam, hogy vedlőfélben lévő, átázott bundácskájából a víz csepegett. A reggeli olvadás első óráiban különben egy medve is itt járhatott. A nehéz állatot a hó hol tartotta, hol pedig engedett. Ő is úgy járt, mint mi: »Uno si, uno no!« »Az egyik igen, a másik nem.« A mancsok nyoma a hó olvadása folytán oly nagynak látszott, hogy egy barlangi medvének is becsületére váltak volna.

Midőn a tűzhöz visszatértem, Mazett távollétem miatt már aggódott. Attól félt, hogy igen későn megyünk a dürgési helyre és az esti szerelmi játékot megzavarjuk, ami a következő reggeli vadászatot is minden valószínűség szerint károsan befolyásolta volna. Így azonban négy óra alig múlt el, amikor az ép erdő szélén lévő leshelyünket elértük, honnan a dürgési hely legnagyobb részét át lehetett tekinteni.

Ez a korai lesbejövetel összes eddigi, a siketfajdvadászat és megfigyelés terén szerzett tapasztalataimmal ellenkezett. Ha más helyeken hat órákor odamentem, épp eleget fáztam addig, amíg közvetlenül a szürkület beállta előtt az első nagy kakas dübörögve megérkezett. De Mazett engem arról biztosított, hogy a Lotruban ez a látványosság sokkal korábban kezdődik. Igazat mondott, mert alighogy letelepedtünk, a szerelmi tornára való összejövetel már kezdetét vette. A sötét acélkékszínű leventék egymásután érkeztek és megszállták a száraz, fehér fatörzseket. Sokan azonban a régi égés közelében lévő élő fenyőfákra is telepedtek. Az egyik éppen a fejem fölé szállt, úgyhogy a letördelt gallyacskáknak egy része a kalapomra esett.

Egy ideig a kakasok csendben maradtak. Hosszú nyakukat kinyújtva minden irányban figyelmesen körülnéztek. Egy-egy új jövevény a megérkezetteket szemmel láthatólag roppantul érdekelte. Egy ideig forgolódtak, körülnéztek, de azután látszólag részvétlenül tovább gubbasztottak. De mielőtt a szürkület beállt volna, a sűrű fenyőbozótban rejtőző tyúkok egyike megszólalt. Hangos kajdácslása az éneklő madarak kezdődő hangversenyét erősen túlharsogta. Az összes kakasok erre felfigyeltek. Az első csettintések elhangzottak, melyeket egy különösen buzgó trubadurnak teljes dürgési hanglétrája követett. De a kezdő mögött egyik sem akart elmaradni. Mindegyik teljes erejével rázendített a szerelmi nótára, mely annyi márványszínű csörből bugyogott ki egyszerre, hogy a magábanvéve halk, zörejszerű egyes-szólamok hangos, izgalmas hangversennyé olvadtak össze. Minden oldatról csettintés és fenés egyszerre volt hallható és a tyúkok nagy sokasága mind hangosabban és izgatottabban kontrázott. Az esti dürgést más helyt kísérő kis éneklő madár hangversenyt a fajok teljesen elnyomták. Hogy hányan lehettek? Ki tudta volna azt meghatározni! Az általam betekintett kis kiterjedésű területen húsz, huszonkét, huszonöt kakast láttam. Ez azonban az egész gyülekezetnek csak kis töredéke volt.

De a teljes sötétség beálltával épp oly hirtelenül hallgattak el, mint ahogy a hangversenyt kezdték. Mikor az éj mély csendjét már csak egy-egy kuvik víjogása szakította félbe, meggémberedve botorkáltunk vissza a tábori tűzhöz.

Kettőkor már leshelyünkön voltunk. Az éj folyamán kevés eső esett, de éjfél után kiderült és a hó megfagyott.

A kakasok szemmel láthatólag nem aludták ki jól magukat. Három órákor kezdtek dürrögni, miután a tyúkok jó ideig hiába biztatták őket. De azután olyan ketyegés, kaszafenés, szárnycsapkodás, összevisszarepülés, földi tánc és ugrálás indult meg, amilyenről soha még álmodni sem mertem volna. Itt nem kellett óvatoskodva, a kaszálási hang rövid pillanatait felhasználva vigyázva beugrani. A környező fákon és a havon lőtávolban ugrándozó, dürgő, verekedő kakasokból tetszés szerint lehetett válogatni. Négynek a lelövése csak a legközelebbi szomszédságban okozott némi ijedelmet, repkedést, elhallgatást. De a távolabbiaknak

szünni nem akaró szerelmi üzeme a megriasztottakat újra felbátorította és pár percen belül ott folytatták, ahol a lövés eldördülésekor abbahagyták. Mikor hét órakor a zsákmányt összeszedve táborozási helyünkre indultunk, minden irányban még egy csomó kakas dürgését lehetett hallani.

Aznap már kenyér nélkül reggeliztünk. Mazett a négy kakas zuzáját, mely zöldséggel és hófehér, gyöngyszerűen legömbölyített kavicsokkal volt megtömve, parázson megsütötte. A maradék őzhúsból, mely a hóba beásva igen jól konzerválódott, vad fokhagymalevelekkel levest főztünk. A forrás mellett pataki salátát is találtunk, de a kenyér hiányát semmi sem bírja pótolni.

Délutánig aludtunk.

Fázva ébredtünk.

Körülöttünk a hóvihar tombolt.

Merre menjünk vissza? Arra, hogy ebben az istenítéleti időben a Cápu lejtőjén végigmerészkedve a Mundra tetejét másszuk meg, gondolni sem lehetett. Tisztára megfagyunk volna. A csontkemény hótakaró felett a szél által hajtott lisztszerű pelyhek száguldoztak. Az erdő fái zúgva és recsegve hajlongtak. A hangulat és hőmérséklet inkább karácsony, mint pünkösdi előtti évadra engedett volna következtetni.

Egyenesen nyugatnak tartva, még besötétedés előtt elértük a Zsiec völgyét, ahol egy régi, elhagyatott erdőmunkás-kunyhóban találtunk menedéket. Pár órai pihenés után elindultunk és úgy mentünk, hogy virradat előtt érjük el Petrilla községet.

Mire odaértünk, az idő kiderült. A nap meleg sugara kizöldült fákat és virágoskerteket világított meg. Károly cigány bandájával portáról portára járt: május elseje volt.

## ÚRI VADÁSZOK ÉS VADORZÓK.

A szűkebb hazámban uralkodó vadászati viszonyokról festett kép igen hiányos lenne, ha az ottani Nimródokról teljesen megfeledkeznék.

A rettyezáti nagyvadászat hagyományai nem nyúlnak nagyon messze az elmúlt idők méhébe. A legrégebb emlékek egy Berhinna nevű vadászhoz fűződnek, kinek alakja azonban annyira elhomályosodott, hogy nevétől eltekintve, úgyszólván semmit sem tudunk róla. Azt is egy óriási terebélyes fenyőfa öröközte meg, hol a nagy Nimród valamikor vadászatok alkalmával táborozott. Vadászati pályafutásom legkezdetén néhány éjszakát én is azon a helyen töltöttem. A Lapuzsnyik-patak kristálytisza vize szelte át azt a rétet, melynek szélén a Stanuletye egetostromló sziklafalai emelkedtek. Oly tornyokat és bástyákat alkottak, melyeket halandó ember eddig még meg nem mászott és talán ezentúl sem fog megmászni. Ezek ma is a kopasznyakú keselyűknek, a hatalmas turulmadaraknak, a saskeselyűnek és a kőszáli sasnak legkedvesebb fészkelő helyei. A Berhinna fenyőfájának tövében, a tábori tűz mellett ülve, figyeltem a hatalmas ragadozómadarakat, amint estefelé kiterjesztett, mozdulatlan szárnyakkal, fenséges vitorlarepüléssel húztak a fészkelőhelyek felé. Utoljára a háború alatt jártam azon a vidéken.

Akkor a nagy fenyőfa már kidőlt és elpusztult, mint a régi magyar sporthagyományoknak sok más becses emléke.

Mint nagy rettyezáti vadászt az 1849-ben mártírhálált halt nagyapámat, Maderspach Károlyt, hallottam emlegetni. Legtöbbször mesélt róla az öreg Jákob Morár, aki valamikor kutyapécérje volt. Az öregúr állítólag huszonöt-harminc kopóval indult disznóvadászatra. Amikor a kutyák felvették a vad nyomát, ő oly iramban tudta követni a falkát, hogy a pecérek mindig messze elmaradtak. Csak órákig tartó szaladás után tudták elérni azt a helyet, ahol nagyapám lándzsával szúrta le a vadkant. Puskát ilyenkor nem használt. Jákob Morár gyakran mutogatta nekem azt a helyet, ahol a »Domnul hel mare«, a nagy úr, két ugrással, a megfordított lándzsát ugrórúdként használva, átvette magát a Klopotyíva-patakon. Az első ugrás a partról egy, a tájtéző hegyifolyam közepén lévő szikladarabig, a másik a szikláról a tulsó partig ért. Ezt nem tudtam megcsinálni, de Jákob állítása szerint ez mindaddig másnak sem sikerült és talán ezután sem fog sikerülni.

Nándra Ábiról sokat beszélt édesapám, aki fiatal korában személyesen ismerte. Állítólag tizenöt kopóval hajtotta a zergét mindaddig, amíg az valamely sziklapárkányon meg nem állott, hová a kutyák nem tudtak felmászni. Onnét aztán hosszúcsövű kováspuskájával lelőtte. A vadászatnak ez a neve sportszerűség szempontjából mai napság súlyos kifogás alá esnék. Mordélyát Buda Ádám gyűjteményében volt alkalmam látni, sőt határozottan emlékszem rá, hogy 1896-ban, a millenniumi kiállításon is, ki volt állítva. Nándra Ábi özvegyére, az öreg Kriskuca néniére, szintén emlékszem. Rokka nélkül, melyet a bivalytejes-kávés uzsonnák alkalmával sem tett le, el sem tudtam volna képzelni. A fonáshoz és szövéshez sokkal jobban értett, mint a betűvetés mesterségéhez.

A múlt század közepe után hírnévre tett hunyadmegyei vadászok közül mindenekelőtt Buda Károlyról és Buda Ádámról kell megemlékeznem. Buda Károlyt azért említem első helyen, mert a két testvér közül az idősebbik volt. Mikor megismertem és vele vadásztam, már túlhaladta életének hatvanadik évét. Különleges daliás szépsége, modorának férfiasággal párosult hajlékonysága, nobiles gesztusai és fellépését jellemző finom udvariassága, mindig Walter Scottnak valamelyik nemes skót regényalakját juttatták eszembe. Fáradhatatlan vadász, természetbúvár és gyűjtő volt, de minden téren megnyilvánuló abszolút önzetlensége

folytán ezen a téren kifejtett működése semmiféle elismerésben és méltánylásban nem részesült. Trófeái és az általa elejtett, preparált és kitömött állatok kivétel nélkül, öccsének, Buda Ádámnak, világhírnevet szerzett gyűjteményét gazdagították.

Buda Ádámot a külföldön, különösen Angliában, sokkal jobban ismerték és méltányolták, mint nálunk. Mintaképe volt annak a férfitípusnak, melyet az angolszászok a »sportsman and naturalist« elnevezéssel írnak körül és tisztelnek. Különös hírnévre tett szert a medve-vadászaton elért sikerei folytán. A medvék Demsus környékén mindig az erdőöv szélén levő kukoricásokat szokták megdézsmálni. A hátszegvidéki urak a régi időkben, kukoricaérés idején, ezen a vidéken szokták az első medvehajtásokat rendezni. Egy ilyen vadászat alkalmával Buda Ádám egyszer egy hajtáson négy kinőtt mackót terített le. Ez alkalommal atyám is jelen volt, és a nagy vadászat terén ezt a példa nélkül álló szerencsét és teljesítményt egy angol sportlapban írta le. Ez a közlemény hívta fel állítólag több angol sportférfi figyelmét a Retyezát vidékére. Mr. Danford sok évtizeden át egy Poklisa nevű hátszegvidéki faluban lakott, honnét az általa bérelt területeken sokat vadászgatott és gyűjtött. (Minden érdeklődő természetbarát figyelmét ezúton hívom fel arra a gyönyörű sas- és zergecsoportra, melyet Mr. Danford a Magyar Nemzeti Múzeumnak ajándékozott és amely most is megtekinthető ott.) Az utolsó években a Retyezát hegységben található különböző egérfajokat tanulmányozta és tőle személyesen hallottam, hogy ennek az apró rágcsálónak több mint hatvan új, eddig ismeretlen válfaját fedezte fel. Vele együtt ismételtén vadászott és gyűjtött a leghírvevesebb Afrika-vadászoknak egyike, névszerint Mr. Frédéric Courtney Selous.

De térjünk vissza Buda Ádámhoz! Egy időben az úri vadászok között valószínűleg ő volt a medverekorder, ámbár sokan azt állították, hogy Tornyai Gyula, Rudolf trónörökös barátja, egy vagy két darabbal többet lőtt volna. A millenniumi kiállításon Buda Ádám medvetrófeái mindenestre első helyen szerepeltek. Ebből a diadalából én is kivettem szerény részemet, amennyiben akkor, mint fiatal műegyetemi hallgató, elkészítettem a medvekoponyákhoz tartozó felirati táblácskákat, melyeken az elejtett állat neve és leterítésének helye és pontos ideje volt feltüntetve. Tizenhat koponya egy patkóalakú vasvázhoz erősítve, vette körül azt a fegyvert, mellyel a híres vadász a medvéket elejtette. Ma, az ismétlőfegyverek és cordite-puskák korában, az a rövid, kétcsövű előltöltő mindenestre úgy tűnik fel, mintha komolytalan gyermekjátékszer volna.

De Buda Ádámban a gyűjtőt és természetbúvárt sokkal nagyobbra becsültem, mint a vadászt. Múzeumában, melynek az utolsó években rheai birtokán megfelelő hajlékot is építtetett, a retyezáti fauna és ornis minden faja egy-két sajátkezüleg preparált és kitömött példányával volt képviselve. Tudományos hírnevét főleg az ornithologia terén kifejtett működésének köszönhette. De érdeklődése a rovarokra és a növényekre is kiterjedt és gyönyörű gyűjteménye ezen a téren is páratlan gazdagságával és az értékes anyagnak tudományos rendezettségével tűnt ki. De a természettudományok eme polihisztorja figyelmét az ásványok világára is kiterjesztette és mint geológus a dilettantizmus fölé emelkedő tudással rendelkezett.

1916-ban mint megtört aggastyán Rheából elmenekült, hogy az oláh betöréssel járó kellemetlenségeket elkerülje. Csapataink akkor feltartóztatták a barbárokat, mielőtt odaértek volna. De a cserbenhagyott múzeum ki volt téve a német szoldateszka beszállásolásával összekötött összes veszélyeknek. Ekkor személyesen hívtam fel Falkenhayn tábornagy figyelmét ezekre a felbecsülhetetlen értékű kultúrkincsekre, amelyeket ő maga megtekintett és megcsodált. Védelmükre egy német népfölkelőkből álló szakaszt rendelt ki Rheába. Ennek a csapatnak a parancsnoka egy öreg tartalékos százados volt, ki tanár létére a rábízott feladatnak a kellő szakértelemmel és tudással tett eleget. Buda Ádám az összeomlás évében költözött át a boldogabb vadászterületekre. Az oláhok gyűjteményét nemzeti tulajdonnak deklarálták és az egészet Alba-Juliába szállították el, ahogy ők Gyulafehérvárt nevezték. Kitömött emlősöket,

madarakat, ásványokat, madártojást, pillangót, bogarat puskatussal gyömöszöltek be liszteszsákokba. Mikor azok a kincsek, melyekért a magyar nemzeti múzeum valamikor egy vagyont akart fizetni, új rendeltetési helyükre értek, a zsákoknak tartalma már csak valami törmelék volt... Rumunia Mare!

Mielőtt a retyezátvidéki vadászokat ábrázoló sorozatot lezárnám, még a Zsíl-völgyének két jellegzetes alakjáról akarok megemlékezni, akik többé-kevésbé kortársaim voltak, akikkel gyakran együtt vadásztam és halásztam.

Matyasofszky József, a Vulkánban hivataloskodó körjegyző, akinek kerületébe a régi jóidőkben hét község tartozott, apám tanúsága szerint a kápolnai csatában, 1849-ben, mint dobosfiú vett részt. Későbbi pályafutásáról semmit sem tudok, míg Vulkánban a múlt század hetvenes éveiben mint körjegyző fel nem ütötte székhelyét. Valami régi csendőrlaktanyának vagy őrháznak egyetlen nagy szobájában lakott, melynek egyedüli bútora és berendezési tárgya egy szolgálatonkívüli viszonyban lévő billiárdasztal volt. Azon írta és intézte el a hivatalos aktákat és jegyzőkönyveket, ott heverték garmadába az adókönyvek és kimutatások és a billiárdasztal tetején tért éjjeli nyugalomra, ha véletlenül Vulkánban tartózkodott. De a billiárdasztalt kutyakennelnek is használta. Minden lábhoz egy-egy harapós vadászkutya volt hozzákötve. Azzal, hogy minden kutya alá ujjnyi vastagságnyi fűrészport hintetett, úgy a hivatalos helyiség tisztasági, mint a magánlakás egészségügyi követelményeinek eleget velt tenni. De midőn a billiárdasztalt, mint univerzális bútordarabot, leírtam, szinte megfeledeztem róla, hogy az azon felraktározott vadász- és halászszerkekről megemlékezzem. Puskája úgy festett, mintha valamely prehisztórikus barlanglakó leltárához tartozott volna. Az egyik ravaszt csak egy görbe szög segítségével lehetett felhúzni, a másik pedig egyáltalában nem állott meg felhúzott helyzetben. A bal csövet úgy sütötte el, hogy a hüvelykujjal felhúzott ravaszt eleresztette.

Matyasofszky a nagyvadászat Cyrano de Bergerac-ja volt. Mindenkivel elment vadászni, de ő maga soha sem lőtt semmit. Állandóan talpon volt, egész térképlapokat egy nap alatt gyalogolt végig, de soha a legkisebb eredményt sem tudta felmutatni. Ő azért nem vesztette el kedvét és türelmét. Flegmája kifogyhatatlan volt. Teljesen meg volt elégedve azzal, hogy 1877-ben látott két zergét, 1885-ben megsebzett egy nyulat és a millenniumi évben találkozott egy vaddisznóval. Én azonban fiatal suhanc koromban egy csínnyel mégis fel bírtam mérge-síteni... Együtt horgásztunk a Bukura tavában. Az én kosaram már félig megtelt, az övé üres volt. Ekkor megkért rá, adjam oda az egyik pisztrángot, hogy a hal gyomrának tartalmából állapítsa meg, milyen csalétket kell alkalmazni. Én kívánságának eleget tettem, de mielőtt a halat átadtam volna, azt megdoppingoltam: egy koronát gyömöszöltem a száján keresztül a gyomrába.

Az oláh betörés a nyolcvanéves aggastyánt valami halászati kiránduláson érte. Alig volt ideje, hogy a billiárdasztalon elraktározott kincseinek egyrészét a hátára vegye és a Dealul-Bábi hágón át Puj felé meneküljön. Másnap reggel egy katonai járőr halva találta egy kerítés tövében.

Györke Feri viselt dolgairól anekdotaköteteket lehetne megtölteni. Választásokon oláh pópák szakállából készült »Gamsbart« díszítette a kalapját. Mikor egyszer vadászatra indult, a falu végén egy közismert cigányszépséggel, a Ravékával találkozott, aki fakanalakkal és seprűkkel megrakott szamarat vezetett kötőféken. Feri barátom a cigányleányt megcsókolta, mert az erdélyi vadászbabona úgy tartotta, hogy a cigánynő csókja a vadászon szerencsét hoz. Biz akkor a közmondás nem vált be, mert a társaság, párnapig ázás és fázás után, üresen tért vissza. Feri bosszusan hangoztatta, hogy: »hiába csókoltam meg a cigánynőt«.

- A szamarat is meg kellett volna csókolnod - volt az öreg Jákob válasza.

... A Căpu-havason, saját, délkelet felé kibővített vadászterületemen, éppen egy elejtett medvét nyúztam le, mikor a Lotru felől menekülők csoportja közeledett. Üldözőik katonafegyverekből sok lövést adtak le, de örömmel állapítottam meg, hogy nem találtak. A nagy távolság dacára láttam, hogy oláhországi katonák akarnak egy magyarországi vadász-, vagy vadorzótársaságot elfogni. Gyorgyival a menekülő honfitársak segítségére siettem és az oláhokat oldaltűz alá vettük. A kocka megfordult. Az üldözöttekből üldözők lettek és egy órán belül Györke Feri és bandája egy oláhországi főhadnagyot és négy katonát fogtak el. Az ügynek azonban nem volt túlságosan tragikus folytatása. Rövid tárgyalás után a katonákat szabadonbocsátották, a főhadnagyot pedig Györke Feri, mint vendéget, Petrozsénybe vitte. Onnét súlyos alkoholmérgezéssel, eszméletlen állapotban, parasztszekéren Oláhországba küldte.

Másnap Györkén egy elhanyagolt kutymarás következtében kitört a veszettség. Világos pillanataiban csak azon a rettenetes pehjen tünődött, hogy a sok puska golyó közül, melyeket előző nap utána kilőttek, egyik sem ölte meg. Temetésén, 1910 november 10-én, több mint száz úri- és parasztpuskás vett részt, kik sírja felett kettős sortűzet adtak le.

Nyolc évvel később a rettyezátvidéki magyar vadászat is sírba szállt.



## A VADORZÓ.

Gyorgye Sándru karácsony után szabadult ki a börtönből. Hat hónapot kellett azért a piros-tarka borjúért raboskodnia, melyet a falu kántorjától lopott. Amikor a felesége meghalt, abból készítették a halotti tort, a pománát. A bőrből készült bocskor lett a gonosztett árulója: Sándru a cserzésnél a piros szőrszálakat nem távolította el elég gondosan. A megkárosított tulajdonos sokat siratott borjának a földi maradványait felismerte. Így jutott a vén bűnös csendőrkézre.

A dévai törvényszék börtönének falai közt a gyaloglástól kissé elszokott. Amikor hatvan kilométert meghaladó kutyagolás után Borbátvizen a hegyek aljához megérkezett, el volt fáradva. Rövidszárú pipáját szíva azon gondolkozott, hogy miképpen lehetne kényelmesebben hazajutni. Az erdő szélén néhány magára eresztett mokányló legelészett. Patáikkal a két-araszos havat kapargatták, hogy a múlt ősz óta ottmaradt száraz fűszálakat összeszedhessék. Sándru kiveregette pipáját, egy bekerített szénaboglyából néhány marék szénát húzott ki és azt a lovacsák előtt a hóra tette. A kiéhezett állatok abbahagyták a hókaparást és vihogva siettek a csalétekhez. Gyorgye közéjük lopódzott és egy vén kancának a sörényét megragadta. Azután nélkülözhető bocskorszíjakból kötőféket rögtönzött, melyet a lovacska fejére illesztett. Tarka takaróját rávetette és egy facsonkról felkapaszkodott a kanca hátára. Szándékkal ezt a türelmes vén állatot választotta, mert joggal attól tartott, hogy egy fiatalabb paripa ledobná.

Az Urikány felé vezető hegyiösvényen a havat a vásárról visszatérő emberek jól letaposták. Ezért a vén kanca minden különös erőlködés nélkül el tudta vinni lovasát a falu határáig. Éjfél elmúlt. A kakasok már mindenütt elkezdtek kukorékolni. Így Gyorgye Sándru észrevétlenül eljuthatott vejének kunyhójáig, hol a kancát a bekerített udvaron szabadon bocsátotta. A kiéhezett állat a juhok által visszahagyott szénamaradékokat mohón szedegette.

Reggel Sándru elment a korcsmába. Izidor, a korcsmáros, azzal fogadta, hogy a nyusztbőr ára felszokott tizenkét koronára. Szép rókáért is öt koronát fizetnek. De mivel időközben még más falusiak is a korcsmába jöttek, visszavonultak a lécekkal elkerített söntésbe és még egy ideig összesugdostak. Mielőtt Sándru eltávozott volna, Izidor tehénszarvból készült tartóját megtöltötte fekete, aprószemű puskaporral, a lopótököt pedig pálinkával.

Sándru nappal nem mozdult ki vejének kalibájából. Az est beálltával tarisznáját elemózsiával, vízhatlan kecskebőrtömlőjét két hétre való puliszkaliszttal megtömte és mindkettőt betette az átalvetőbe. Kis üstről sem feledkezett meg. Azután fölnyergelte a lopott lovacskát, a nyereg kápájához erősítette az átalvetőt, vállára vette a fejszét és lovastól elbandukolt Pinteá cigányhoz, a falu kovácsához. Ott a kancát átvasaltatta. Szegényke úgy érezhette magát az új patkóval a lábán, mintha a kisfiú felveszi az apja bakancsát. Akkora nyomokat taposott a hóba, mintha a bányának valamely nagy csillehúzó lova járt volna a faluban. Sándru azután lóra pattant és a határhavasok felé vette útját.

Meredek hegyi ösvényen haladt felfelé. A térdig érő hóban még nem járt ember, de a ló dacára annak, hogy a csapás nem volt kitaposva, a lisztszerű fehér masszában minden különösebb megerőltetés nélkül tudott lépésben elmenni. Már jócska utat megtett, amikor Sándru leszállott és a kancát egy fiatal fatörzshöz kötötte. Már virradt. A vén vadorzó a hegygerincen lévő ösvényről letérve, a sziklás hegyoldalon addig ment, amíg egy hatalmas körisfához nem ért. A törzs kérgét az egyik ponton a fejsze élével feszegette, mire nagyobb fatábla hullott a hóba. A fa belsejében szekrényyszerű üreg mutatkozott, melyből Sándru egy igen hosszú, egycsővű előltöltő puskát vett ki. A ravasz befagygyúzott kecskebőr darabbal volt körülcsavarva, melyet azonnal eltávolított. Azután a puskacső nyílását az ajkához illesztette s erőteljesen belefűjt. Elégedetten állapította meg, hogy jól szelel. Miután a kérges fatáblát

visszahelyezte és a törzs belsejét feltáró nyílást gondosan eltüntette, nagy kerülővel visszatért a türelmesen váró lóhoz. Útját azután tovább folytatva nemsokára elérte az országhatárt jelző széles léniát, mely az erdőben ki volt vágva. Itt egy keskeny csapás a gerincen haladó főösvényről letérve egy vízfogó-gáthoz vezetett. Ezt követte Sándru, de ekkor már kötőféken vezette a lovat, mely a nagy hóban lovas nélkül is alig bírt botorkálni. Ilymódon lassacskán a vizgát mellett épült kunyhóig eljutott.

A kunyhó eltorlaszolt ajtaját könnyen felfeszítette. A fekhelyről felvett egy csomó száraz füvet és azt a kunyhó előtt lehorgasztott fővel álló ló elé tette. Szegény pára az ételt mohón ropogtatta. Sándru azután a kunyhó nyitott tűzhelyén tüzet gyújtott és a tarisznnyában elhozott elemőzsiát a polcokon elhelyezte. A puliszkaliszttel megtöltött kecskebőr tömlőt azonban kivitte és egy fenyőfa ágára akasztotta, nehogy a kunyhóban levő egerek azt megrágják. Ezzel a liszttel legalább két hétig kellett megélnie.

A kunyhóba visszamenve gondosan megtöltötte a puskát. Börzacskóból négyes számú sörétszemeket vett elő és mindegyiket a késsel még négy részre vágta. Az így előállított ólomszilánkokat a már előzőleg puskaporral megtöltött és gondosan lefojtott puskaöbibe öntötte. Az egészet azután szösszel lefojtotta. Miután a gyutacsot is elhelyezte, elindult és a saját nyomán haladt visszafelé.

Időközben erős szél kerekedett. Az erdő orgonaszerű bűgása majdnem elnyomta a vízesés moraját. Ilyenkor lehet a császármadarat legkönnyebben elejteni. Soha sem repül messze. Egy közeli fára felgalyaz. Sándru a hegyoldalon lévő mogyoróbokrok között ennek a szép madárnak a nyomait meglátta. Azon a helyen nem kellett soká keresnie, mert az egyik császármadár a csapás közelében azonnal felrepült és egy bükkfa ágára felgalyazott. A vén orvvadász azt könnyen leszedte. Párjának legyilkolása szintén nem okozott nagy fáradságot. Sándru meg volt elégedve, mert egy pár császármadár a legalkalmasabb ajándék, ha az ember valami ügyes-bajos dologgal elmegy a jegyző úrhoz. De pálinkát és dohányt Izidornál is mindig lehet két vadtyúkocskáért becserélni.

A kunyhóhoz visszatérve Sándru komoly munkába kezdett. Mindennek előtt bekötötte a ló szemét, azután a balta fokával fültövön ütötte. Szegény állat azonnal oldalt feküdt és csak hátsó lábainak rövid ideig tartó rugdolódzása jelezte a haláltusát. Gyorsan hozzálátott a nyúzáshoz, mielőtt a tetem kihült volna, mert a meleg bőrt sokkal könnyebben lehet lefejni. Alig, hogy ezzel a munkával elkészült, a véres bőrt a vízesés alatt lévő gűbbenőig vitte és ott kövekkel megnehezítve a víz alá süllyesztette. Így egyrészt nem lehetett oly könnyen árulója, másrészt pedig puha és hajlékony maradt. A deszkává fagyott bőrt nem lehetett volna sem elvinni, sem elrejni, sem pedig szükség esetén, hórások fonására felhasználni. Ennek megtörténte után a tetemet a fejszével feldarabolta. A húst azután a völgyzárógát kis csatornájába vitte, mely télnek idején üres volt. A nyitva maradt nyílást fatörzsekkel és kövekkel eltorlaszolta, hogy se róka, sem pedig farkas hozzá ne férhessen. A véres fejet egy kampós mogyorópálcához erősítette, melynél fogva azt a havon végighúzhatta. A kötőfékkel jó csomó belső részt összekötött és a csomagot a hátára vette. Azután puskaival és baltával felfegyverezve elindult. Hosszú, fáradságos vándorlás következett. Estig legalább 30 kilométeres utat tett meg, míg a véres koponyát maga után hurcolva és a súlyos lóbeleket a hátán cipelve, nyusztcsapdáinak egy részét felkereste. Mindegyiket felszerelte, egy-egy darab húst helyezett el csalétek gyanánt és azután tovább ment. A mesterségesen előállított vérnyom volt a reklám, mellyel a nyusztokat a csapdához, a rókákat a vízfogó melletti kunyhóhoz csalogatta. Már teljesen besötétedett, mikor a vízgáthoz visszaérkezett.

Mielőtt nyugalomra tért volna, az alaposan meghurcolt lókoponyát, a kunyhó falába vágott lőréstől húsz lépésnyire, a földbe vert fakaró segítségével jól megerősítette, nehogy azt

valamely húsevő állat az éj folyamán elhurcolhassa. Azután tüzet gyújtott, puliszkát főzött, megvacsorázott, még elszítt egy pipát és nyugalomra tért.

Másnap reggel mindennek előtt a lókoponyát tekintette meg. Három róka járta körül a csalétket, de egyik sem mert belőle enni. Erre csak a jövő éjszakán fogják magukat rászánni, ha semmi gyanúsat nem vesznek észre. Annál többet jártak az eltorlaszolt csatornánál, ahol a sok lóhúst rejtette el. A torlasz előtt elkaparták a havat, de nem tudtak behatolni. Az első éjszakán meg kellett elégedniök azzal, hogy a vérrel áztatott havat összeszedték. A lómészárlás különben az erdő tollas ingyenélőit is odacsalta a kunyhó elé. Cinkék és mátyásmadarak csipegették a havon látható vöröses vérfoltokat.

Sándru a raktárból kivett egy lócombót, azt a tűzön megpörkölte és azt huzogatta maga után a havon. Még egynéhány saját csapdáját felszerelte és egy friss nyúl nyomot követett. Hiúz szemeivel egy fagyökér mellett fekvő tapsifülest meglátta, mielőtt az fekhelyét elhagyta volna. A mozdulatlan állatot nem volt nehéz leteríteni. Most már összes csapdáját felállította. Azután átrándult a Tizmana völgyébe. Már évekkkel azelőtt kileste, hogy az oláhországi Bozsinkák hol állítják fel nyusztcsapdáikat. Most golyót tett a puska csövébe. A kócba, amellyel azt lefojtotta, a biztonság kedvéért két futót is becsomagolt. A felebaráti szeretet törvényét ő úgy értelmezte, hogy embertársát, akit meg akart lopni, szükség esetén golyólövessel készült megtisztelni. Óvatosan haladt célja felé. A friss hóban nem látott ember nyomot. De azért annál óvatosabbnak kellett lennie, mert minden pillanatban el lehetett készülni arra, hogy a csapdák felállítójával találkozik. Már az elsőt becsukott állapotban lelte. A nyom azt mutatta, hogy a nyuszt a múlt éjszaka jutott a kelepcebe. A fatuskótól elvezető nyom nem volt látható. Sándru óvatosan felemelte a csapda fedelét. Csak annyira, hogy vaskos báránybőr sapkáját a nyílásba begyömöszölhesse. A morgó és kurrogó nyusztot az odvas facsonk fenekéig szorította és azután a báránybőr sapkát a puskatussal alaposan megdöngette. Mire a kucsmát kivette, a szép prémes állat kiszenvedett.

Sándru zsákmányát melegen megnyúzta. A meztelen kis testet egy kő alatt elrejtette, hogy a csapda tulajdonosa a lopást ne vegye észre. Azután a csapdát újra felállította és tovább ment. Ily módon estig húsz csapdából még három nyusztot kilopott. Hóvihar kerekedett. Ez a vén tolvaj céljainak teljesen megfelelt, mert tevékenységének nyomait teljesen eltüntette. Későn éjjel érkezett vissza erdei szállására.

Ezen az éjszakán keveset pihent. Mordélyát a lörésbe illesztette, gyorsan megvacsorázott és azután a puska csöve mellett kikukucskálva azt a kis hófelületet nézegette, melynek keretét a lörés alkotta. Amikor szeme a téli éjszaka félhomályát megszokta, a lókoponya körvonalait határozottan meglátta. Azután a szűkreszabott láthatár szélén hirtelenül végig suhant egy árnyék. Még egy ideig semmi mozgást sem lehetett látni. De az árnyék újra megjelent és ez alkalommal a lókoponyáig cikázott. A csalétket csak éppen érintette, azután épp oly gyorsan, ahogy jött, újra elsurrant. Ez a játék még két-háromszor megismétlődött. Azután a róka sötét teste elfedte a lókoponyát. Most már nyugodtan evett. Ebben a helyzetben érte a lövés.

Sándru azért még nem tért pihenőre. A többi rókát várta. De csak reggel felé mutatkozott az egyik, a nélkül, hogy a csalétket meg merte volna közelíteni. A következő éjszakán azonban ő is mohó falánkságának áldozata lett. Sándru most majdnem minden éjszaka egy-egy rókát lőtt. Egy alkalommal egyet meglőtt, egyet megsebesített. Másnap reggel a vérnyomot követve a vörös rablót a hóban megtalálta. Csonttá fagyott. Nappal egy-egy császármadarat és nyulat zsákmányolt. Az idő minden tekintetben kedvezett. Nappal havazott, éjjel kiderült. A nyom mindig friss volt. A hó ellenben már övig ért.

A kecskebőr tömlőből a liszt már erősen fagyott. A második hét közepén erős olvadás következett be. Délután esett az eső. Este kiderült és fagyott. Mikor Sándru reggel a kunyhóból kijött, a hónap betonszerű kérge volt. De azért az embert nem bírta el. Egyik lépésnél a láb

besüppedt, a másiknál megállott a hó tetején. Ily körülmények között a járás a képzelhető legfárasztóbb és legunalmasabb foglalkozás.

A kunyhót el sem hagyhatta volna. Mintha újra a börtönben ülne.

Sándru nem volt az az ember, aki magán nem tudott volna segíteni. Két erős mogyorófabotot a tűz fölött megpörkölt, hogy azokat hajlékonyabbakká tegye. A végeket azután bocskorszíjakkal összekötötte, miáltal két egyenlő gyűrűt készített. A vízből kivett lágy lóbőrből szíjakat vágott, melyekkel a gyűrűket átfonta. Így két kifogástalan órát készített. Miután ezeket a lábára csatolta, a fagyott hó tetején akadálytalanul el tudott menni.

Itt volt az ideje, hogy saját nyusztcsapdáit megnézzze. Miután léptei után semmi nyom sem maradt, azoknak hollétét sem árulta el. Este, miután az összes csapdákat újra felszerelte és friss csalétekkel ellátta, négy nyusztbőrrel tért vissza. Az általa kirabolt idegen csapdákat is újra készült felkeresni, de miután embernyomok elárulták azt, hogy időközben a jogos tulajdonos is arra járt, ezen szándékáról letett. Kár lett volna a fáradságért.

A következő éjszakán egyetlen róka sem járt a csaléteknél. Mindenesetre másutt találtak terített asztalt.

Amikor a hó még puha volt, Sándru kóborlása közben egy szederbokrokkal benőtt hegyoldalon sok őznyomot látott. Odairányította lépteit. A nyomokat most is megtalálta, mert az őz hegyes lábaival minden lépésnél áttörte a havat borító jégkérget. De a nyomok széle véres volt, mert az felsebezte a lábszárakat.

Sándru állhatatosan követte a nyomokat. Egy őzgida maradványaira bukkant. Lerágott csontok, véres hó, szerteszórt szürke őz-szőr. Néhány róka itt jóllakhatott. Sándru az életbenmaradt őzek nyomán továbbhaladva az ősbükkösben egy bozóttá sűrűsödő fenyőcsoporthoz ért. Itt érte utol az agyonhajszolt vadat.

A duncsos agancsot viselő bakot és az erősen terhes sutát a fejsze fokával ütötte le.

Két őzzel a hátán tért vissza a vízfogó melletti tanyához. Estére a májakat a parázson megsütötte és ahhoz megette az utolsó lisztmaradékból főtt puliszkát.

Másnap reggel a két őzet ugyanabban a csatornában helyezte el, ahova a lóhúst raktározta. Azután a nyuszt- és rókabőröket az átalvetőbe tette, a hóráfokat felkötötte és hazafelé indult. Az éj folyamán száraz és hideg idő volt, de reggel felé három ujjnyi hó esett. A falu határához érve mindent egy szénaboglyába rejtett és csupán a fejszével a hátán tért vissza vejének a kalibájába. Ott arról értesült, hogy holmi borbátvízi emberek és csendőrök három nap óta állandóan keresik. Állítólag a lopott kanca nyomán jöttek Urikányig.

Sándru, rosszat sejtve, egész nap nem mozdult ki a házból.

Este az esküdt eljött érte és elvezette a csendőrlaktanyába. Ott minden, amit a szénaboglyába elrejtett, az udvaron ki volt terítve. A borbátvízi emberek kétséget kizáró módon megállapították, hogy a hóráfok fonatja a szürke kancájuk bőréből készült. Az éj folyamán a nyomozására kiküldött esküdt elhozta az őzeket és a duzzasztógát melletti kunyhóban visszahagyott puskát. A károsultak különben látszólag igen meg voltak elégedve, mert a talált vadbőrök bőven fedezték a lókötés által okozott kárt.

Másnap Gyorgye Sándru megvasalva ugyanazt az utat tette meg Borbátvízig, amelyen két héttel ezelőtt lóháton hazajött.

Amikor később ezt a gyászos történetet elbeszélte, nem feledkezett meg annak tanulságáról: »Lopott állat bőréről mindig a legnagyobb gonddal el kell távolítani a szőrt.«

## CARLO FANTIN.

Apja egy késelésnél vesztette el életét. Fizetési napokon ilyesmi az olasz erdőmunkások között gyakran szokott előfordulni.

A kis Carlino tízéves korában már maga szerezte meg kenyerét, jobban mondva mindennapi polentáját, amennyiben az egyik olasz erdőmunkáscsapat szakácsának, az öreg Cézár-nak segédkezett. Amikor a vágásban dolgozó munkásoknak a párolgó polentát, a sajtot és a szalonnát elvitte, sovár szemekkel nézte a Plesa havas függőleges mészkőszikláit. Azok meredeken és tagozottan emelkedtek a sötét fenyvesből a kobaltkék ég felé. Mintha a milánói dóm csipkés erkélyei, párkányai és ereszei volnának, melyek a világváros bérházai, palotái és egyéb épületei felé tornyosulnak. Néha azok a sziklafalak egy lövés dőrejét verték vissza, mely mennydörgésszerűen túlharsogta a Buta-patak vízeséseinek morajlását.

Carlino tudta, hogy ilyenkor a félszemű Fasciott, Wazza L'African, vagy a hófehér szakállú Mazett éjnek idején, súlyos teherrel a hátán, fog a munkásbarakhoz visszatérni. Neki és Cézár-nak fel kellett kelnie, hogy az elejtett vad megnyúzásánál, szétdarabolásánál és a hús elosztásánál segédkezet nyujtsanak.

Carlínónak már ebben az időben az volt a leghőbb vágya, hogy valamikor ő is éjnek idején, zsákmánnyal megrakva, térhessen vissza valamely munkásbarakhoz. Az anyagi haszontól eltekintve, főleg az a tekintély és megbecsülés izgatta, melyben a munkások a merész vad-orzókát mindig részesítették. A legszigorúbb büntetések és korlátozások sem tudták azt a tiszteletet és bámulatot háttérbe szorítani avagy eltüntetni, melyet a nép egyszerű fiai a fegyvert viselő és forgató emberrel szemben éreznek és mutatnak. Ez alól még azok sincsenek kivéve, akik a puskát nyilvános helyen szétszedve és a nadrágszárba rejtve vagy a malaclopó köpeny alá dugdosva hordozzák.

De a zergevadászat és a golyósfegyver Carlino szempontjából egyelőre csak mint egy távoli jövő ködjébe burkolt vágyak és halvány kilátások jelentkeztek. Egyelőre meg kellett elégednie azzal, hogy lószórhurokkal a húrosmadarakat fogdossa össze, melyek ősszel a vörös gyümölcscsél megrakott madárbogyófaikon lakmároztak. Ismeretei azonban a madárfogás és a lószórhurok használatának a terén rohamosan tágultak. Az öreg Scirokktól eltanulta, hogy miképpen lehet a megszokott váltóikon közlekedő siketfajdyúkakat elfogni. Hogy a megszokott bodzafabokorhoz rendszeresen visszatérő nyulat egy dróthurok segítségével le lehet fűlelni, arra maga is, minden különös útbaigazítás nélkül, rájött.

Carlino bizonyos tekintetben fürge, okos és tanulékony volt. Tizenöt éves korában már a fatelep vadorzómunkásai által rendezett nagyobb mérvű vadászexpedíciókon is résztvett. Fegyvert ugyan még nem viselt, de azért mint hajtó szinte pótolhatatlan volt. Nem volt az a meredek fal vagy sziklagörgeteg, téli időben az a lavinaveszélyes hegyoldal, hová fel nem mászott, be nem hatolt volna, hogy a zergefalkát a váltóikon lesben álló »Raubschützek« felé terelje. És ha valakit egy hírrel az ötven kilométernyi távolságban lévő fatelepre vagy a faluba kellett küldeni, úgy senki sem tudta azt a százkilométernyi oda-vissza utat, melyen majdnem kétezer méteres szintkülönbségeket kellett legyőzni, oly gyorsan megtenni, mint a fürge és fáradhatatlan Carlino. A Cserna völgye felé hajló sziklás hegyoldalakat épp oly tökéletesen ismerte, mint a Lapuzsnyik-patak mentén elhúzódnó rengetegeket és a nagy retyezáti halastavak vidékét. Utóbbi helyre október végén több alkalommal már maga is ellátogatott, hogy az ívás idején kis patakokba és csermelyekbe felmerészkedő pisztrángokat kézzel összefogdossa. A horgászásnak, fiatal kora dacára, utolérhetetlen mesterévé képezte ki magát. A műhorog kötésének mesterségét az öreg Závutól tanulta meg. Valahogyan egy londoni cég

árjegyzékét szerezte meg, mely a különböző műlegyek színes ábráit tartalmazta. Ezeket utánozva minden évszagnak megfelelő csalétket maga tudta elkészíteni.

Carlinónak a nemes sportok iránti előszeretete azonban nem volt mindig a segédszakácsot terhelő kötelességek teljesítésével összeegyeztethető. Ezért az öreg Cézárral való nézeteltérések és torzsalkodások mindennaposak voltak. Carlinónak el kellett hagynia a fatelepet, ami a rendes polgári élettel és foglalkozással való végleges szakítással egyértelmű volt.

Ez azonban Carlinónak lelki nyugalmát cseppet sem zavarta. Egyelőre az Erdély határán akkoriban viruló csempészüzletben igyekezett elhelyezkedni. A fürge, ügyes és minden ösvényt és rejtett hegyutat tökéletesen ismerő fiút a szakmabeliek mindig szívesen foglalkoztatták. Carlino azonban azonnal megérezte, hogy ez nem az igazi, kényes ízlésének megfelelő, egyéniségéhez szabott foglalkozás. Azért mindenképpen azon volt, hogy valamiképpen egy puskára tegyen szert, hogy magát önállósíthassa. Ez azonban oly nehéz feladat volt, hogy azzal egyelőre semmiképpen sem bírt megbirkózni. Azért sürgősen valami más, hajlamainak jobban megfelelő foglalkozást keresett. Etikai megfontolások e tekintetben legkevésbé sem fészélyezték.

Az öreg kőművesnek, Giovanni Muratore-nek legfőbb téli foglalkozása a vidrafogás volt. Csapdáit a vidrák által felkeresett fehér kövek alján és a patak jegében lévő nyílások mellett annyi ügyességgel és szakértelemmel tudta felállítani, hogy a halrablót majdnem minden esetben el tudta fogni. Minden bőrért tíz-tizenkét koronát kapott, a húst pedig megette. Állítása szerint az, szardellamártással körítve, elsőrendű csemege.

Giovanninak a csapdái, melyekkel évek óta annyi eredménnyel dolgozott, egyszerre egymásután eltűntek. A tolvajnak sehogy sem bírt a nyomára akadni. Ellenben a vadbőrkereskedőnek, az öreg Grosz bácsinak a kirakatában ezentúl is mindig friss vidrabőröket lehetett látni, melyeket Paraszkvától, az erdő szélén egy földputriban lakó cigánykovács leányától vett. A gyanú azonnal Carlinora terelődött, mivel ő a cigányoknál mindennapos vendég volt. Azonban a járásbíróság előtt semmit sem lehetett rábizonyítani. A cigány ugyanis eskü alatt azt vallotta, hogy a vidrabőröket Hátszeg vidékén élő bátyjától kapta, aki szintén csapdaállítással foglalkozott.

Egy alkalommal Carlino mégis rajtaveszett. Halászszenvédélye juttatta csendőrkézsre. A cigánnyal éjjel halászott. Paraszkiva a szurkos fenyőforgácsokból készült fáklyát vitte, míg jobbra-balra tőle az apja és Carlino, szigonnyal felfegyverezve haladtak a patak vizében. Ez a halászásnak egy igen eredményes, de szigorúan tiltott módja. A mellett nagyon veszélyes, mert a csendőr az ámuló fáklyafényt messziről meglátja és figyel, míg az orvhalász a közvetlen környezetén túl semmit sem vesz észre. Ilyformán a kakastollasok mindhármukat, a bűnjelekkel együtt könnyen elfoghatták. Tagadni nem lehetett.

Carlino ilyformán két hétig a szolgabírói hivatal foglya lett. Idejének legnagyobb részét tűzifaaprítással töltötte el. De abban az időben a főbíró elrendelte, hogy az orvvadászoktól elkobzott és időközben felgyülemlett fegyvereket, melyeket másképp nem lehetett értékesíteni, meg kell semmisíteni. A pusztítás munkájában Carlinónak is részt kellett vennie. A fiatal olasz azonban módját ejtette annak, hogy egy kétszövű előltöltő mordályt a stakétakerítésen át az utcán leleselkedő Paraszkiva kezére játssza.

Ebből a mordályból a Gyiska névre hallgató öreg cigány egy, Carlino viszonyaihoz képest, pompás vadászfegyvert kalapált össze.

Carlino a közigazgatási fogságból való kiszabadulása után még ugyanannak a télnek a folyamán jó néhány rókát ejtett el. A cigányputrit nagyszerű leshellyé alakította át, a mennyiben annak egyik falába lőrést vájt. Ettől az időtől fogva mindazok, akik a jegyző úrnak egy pár császármadárral akartak kedveskedni, vagy akik súlyt helyeztek arra, hogy a lakodalmi

asztalon nyúlpecsenye legyen, bizalommal Paraszkvához fordultak, aki az ilyfajta kincseket minden időben az igénylők rendelkezésére tudta állítani. Carlino csak vadászott és halászott, az értékesítést következetesen szállasadóira, a cigányokra bízta.

Gyiskáékkal különben nem lakott soká egy fedél alatt. Amikor a nyusztfogásnak minden csínját-bínját elsajátította, az Isten annyira felvitte a dolgát, hogy a cigányputri szomszédságában egy csinos faházikót építhetett, melybe az időközben felseledült Paraszkvával együtt beköltözött. De külsőleg nem cigányosodott el. Mindig jól kereső olasz famunkás módjára öltözködött. Régi főnökének, az öreg Cézárnak, nem volt olyan kifogástalan bársonynadrágja, karimás kalapja, szöges bakkancsa és lódenköpenyege, mint neki. Még egy vaskos acélláncon lógó nikkelorára is tellett. A mellett nem dohányzott, nem ivott és a törvénnyel sem került többé összeütközésbe.

Vágyainak netovábbját azonban egyelőre nem tudta kielégíteni. A messzehordó golyós-fegyver, amelyet Fasciott, Mazett és Wazza L’Afrikan valahol egy odvas fában rejtegetett, még mindig hiú ábránd maradt. A nélkül nem volt érdemes egyedül zergevadászatra menni, nem lehetett Grosz bácsi előtt egy-egy medvebőrt kiteríteni, mely magában véve annyit ért, mint húsz rókabőr.

Carlino nagy órája csak az oláhoknak 1916. évben történt erdélyi betörésekor ütött. A csatatereken található sok ezer különböző szerkezetű fegyverek közül tetszése szerint válogathatott.

Amikor a bocskorosok az országból kitakarodtak és Havas-alföld német megszállás alá került, Carlo nyomtalanul eltűnt. A határőrök szolgálatát ellátó német népfölkelők rémmeséket mondtak el egy titokzatos emberről, aki a hegyek alján lévő oláh falvakban rabolt és garázdálkodott, a nélkül, hogy valaki kinyomozhatta volna. Azalatt Paraszkvával, aki időközben egy bogárszemű kis fiút hozott a világra, az ő körülményeihez képest a legnagyobb jólétben élt. Vad, hal és egyéb jó falat, mint katonai konzervek és kenyér, abban a bizonyos faházikóban sohasem hiányzott. Mindenki tudta, hogy ez a sok jó honnét származik, de a kakastollasok a hirhedt orvvadászt, akit a sorozóbizottság elé akartak állítani, nem tudták megfogni.

Két év múlva a sors kereke megint fordult egyet. A kakastollasok eltűntek és a magyar csendőrlaktanyákat olyanok szállták meg, akik azelőtt csak mint vasravert gonosztevők lépték át annak a küszöbét.

És ebben az időben egy rég nem látott alak, puskával a hátán jelent meg a faluban. Nem bujdosott senki elől. Fényes nappal elment a Paraszkvával házába. Ott ezentúl titkolódzás nélkül lehetett mindennemű vadat és halat vásárolni. Amikor valamely oláh püspök vagy tábornok szerencsétlenné a vidéket látogatásával, maguk a csendőrök elmentek oda, hogy a bankett részére az utolsó nyulat vagy az utolsóelőtti őzet megszerezzék. Senki sem merte annak az embernek a cirkulusait zavarni, akiről mindenki tudta, hogy soha sem tévedő golyója minden ellenségét előbb-utóbb leteríti.

Igy lett Carlinoból a rettegett *Carlo Fantin*.